

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

ΠΜΣ Συμβουλευτική Ψυχολογία και Συμβουλευτική στην Εκπαίδευση,
την Υγεία, την Εργασία

Διπλωματική εργασία

«Σεξουαλική ετερότητα, δικαιώματα και αποκλεισμοί: Προκλήσεις για τη
Συμβουλευτική»

Επιβλέπουσα καθηγήτρια
Αγάπη Κανδυλάκη

Όνοματεπώνυμο : Αικατερίνη Στρατάκη
Α.Μ. : 09383
Κατεύθυνση : Συμβουλευτική Ψυχολογία
Μάιος 2018

Ευχαριστίες

Τελειώνοντας αυτήν τη διπλωματική εργασία, δε θα μπορούσα να μην ευχαριστήσω ανθρώπους που με βοήθησαν σε όλη την πορεία...

Την επόπτριά μου, Αγάπη Κανδυλάκη, για την καθοδήγηση και την υπομονή της.

Τους γονείς και τα αδέρφια μου για το δημιουργικό άγχος που μου μετέδιδαν!!

Όλους τους κοντινούς μου ανθρώπους, κυρίως τον ψυχοθεραπευτή μου και τους φίλους μου, με τους οποίους μοιράστηκα όλες μου τις χαρές, τις αγωνίες και τους φόβους και που στάθηκαν έμπρακτα πλάι μου μέχρι να βγει σε πέρας η εργασία!

...Αλλά να ευχαριστήσω και όλους όσους συνέβαλαν, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό: είτε μου πρότειναν ένα άρθρο είτε με έφεραν σε επαφή με κάποιο άτομο για συνέντευξη είτε απλά μου είπαν μια ενθαρρυντική κουβέντα όταν την χρειαζόμουν...

Επίσης, ένα μεγάλο ευχαριστώ σε όλους όσους μου διέθεσαν το χρόνο τους και μου παραχώρησαν ένα κομμάτι της ιστορίας τους, συμμετέχοντας στην παρούσα έρευνα.

Τέλος, ευχαριστώ το Χρήστο, γιατί -με τον έναν ή με τον άλλο τρόπο!- με έκανε να δω τα πράγματα αλλιώς και να τα αντιμετωπίζω με μεγαλύτερη ευαισθησία. Δε θα μπορούσε να τελειώσει αλλιώς αυτή η εργασία.

Σας ευχαριστώ όλους μαζί και τον καθένα ξεχωριστά!

Περιεχόμενα

•	Πίνακας επεξήγησης συντομογραφιών.....	6
•	Περίληψη.....	7
•	Εισαγωγή.....	8
•	Βιβλιογραφική ανασκόπηση.....	9
➤	Ιστορία ομόφυλης και ετερόφυλης σεξουαλικότητας: Η σεξουαλικότητα ως κοινωνική κατασκευή.....	9
❖	Κοινωνικός αποκλεισμός.....	19
❖	Νομοθετικό πλαίσιο και φορείς.....	20
❖	Τα Γκέι κινήματα στην Ελλάδα: Το ΑΚΟΕ και το περιοδικό Αμφί. Αποποινικοποίηση και Νομοθετικά πλαίσια για την ομοφυλοφιλία..	21
❖	Το απελευθερωτικό Κίνημα Ομοφυλόφιλων στην Κύπρο. Αποποινικοποίηση και Νομοθετικά πλαίσια για την ομοφυλοφιλία...	25
➤	Θεωρίες γύρω από την ομοφυλοφιλία.....	27
➤	Ζητήματα που αναδύονται.....	29
❖	Ομοφοβία-Αμφιφοβία.....	29
❖	Εσωτερικευμένη ομοφοβία.....	31
❖	Κατάθλιψη και αυτοκτονικότητα.....	31
❖	Απόκρυψη-Αυτοαποκάλυψη.....	32
❖	Υπηρεσίες υγείας.....	34
❖	Προκλήσεις για τους επαγγελματίες ψυχικής υγείας.....	35
➤	Κοινωνία.....	37
❖	Γάμος και ομόφυλα ζευγάρια ως γονείς.....	37
❖	Θρησκεία.....	39
❖	MME.....	41
❖	Εκπαίδευση.....	44
❖	Εργασία.....	46
•	Μεθοδολογία της έρευνας.....	48
➤	Σκοπός της έρευνας.....	48
➤	Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας.....	48
➤	Είσοδος στο πεδίο.....	50
➤	Συμμετέχοντες.....	50
➤	Μέσα και διαδικασίες συλλογής δεδομένων.....	52
➤	Διαδικασία ανάλυσης δεδομένων.....	53
➤	Δεοντολογικά ζητήματα.....	53
•	Παραγόμενα δεδομένα.....	56
➤	A) Σχέσεις.....	56
❖	Οικογένεια.....	56
▪	I. Σχέσεις (στ)οργής.....	56
❖	Ερωτικές σχέσεις.....	58
▪	I. «Σχεσάκηδες» και μη.....	58
▪	II. Προηγούμενες σχέσεις: «Παραμύθι με δράκους...».....	58

❖ Σχέσεις με το άλλο φύλο	59
▪ I. «Οι γυναίκες αμφιταλαντεύονται...».....	59
▪ II. «Ήμουν παχύς και δεν ήμουν αρεστός...».....	60
▪ III. Φιλικές σχέσεις: Άντρες ≠ Γυναίκες.....	60
❖ Ο κανόνας της απομάκρυνσης.....	62
▪ «Όλοι φεύγουν...».....	62
➤ Β) Συνειδητοποίηση ομοφυλοφιλίας και αντίδραση.....	62
❖ Ομοφυλόφιλος/η: και τώρα τι;.....	62
▪ I. Ο «δαίμονας» της ομοφυλοφιλίας.....	63
▪ II. Εσωτερικευμένη ομοφοβία.....	63
▪ III. «Θεωρούσε ότι είναι άρρωστος...».....	64
❖ «Πάντα το ήξερα...».....	65
➤ Γ) Αυτοαποκάλυψη και εμπόδια/διακρίσεις.....	65
❖ «Δε θα βγω με σημαία μου τη φούστα!».....	65
▪ I. Ο φόβος της συζήτησης σε φίλους και γονείς.....	66
❖ «Τι την έκανα μαζί σου την αντρίκια την κουβέντα, αφού δεν είσαι...».....	68
❖ Επαρχία= συντηρητισμός, μεγαλούπολη/ εξωτερικό= ελευθερία.....	69
➤ Δ) Στερεότυπα, προκαταλήψεις και ρατσισμός.....	69
❖ Στερεοτυπικές αντιλήψεις.....	69
▪ I. «Να πας σε ψυχίατρο», αν και «θα προτιμούσα να είσαι χρήστης ναρκωτικών».....	69
▪ II. «Δε σου φαίνεται», «μήπως μπερδεύτηκες;».....	70
▪ III. «Το αγοροκόριτσο που παίζει μπάλα...».....	70
❖ Ρατσισμός-Bullying.....	71
➤ Ε) Κοινότητα LGBT-ΛΟΑΤ.....	72
❖ Φορείς σχετικοί με ΣΜΝ και χρήση προφυλάξεων.....	72
▪ I. «Εξετάζονται περισσότερο οι ομοφυλόφιλοι...».....	73
❖ Pride.....	74
➤ ΣΤ) Νομοθεσία και Κράτος.....	75
❖ «Δεν έχω καμία ιδέα τι έχει περάσει στη Βουλή!».....	75
▪ I. «Γιατί να μη θέλω να παντρευτώ;».....	75
▪ II. «Το πρότυπο των δύο πατεράδων...».....	76
➤ Ζ) Χριστιανική θρησκεία.....	77
❖ «Εκκλησία Α. Ε.»: «Κοίτα, μου περνάει παγερά αδιάφορο ό,τι έχει να κάνει με την Εκκλησία. Δε με ενδιαφέρει...».....	77
➤ Η) ΜΜΕ.....	78
❖ ΜΜΕ = Τηλεόραση και social media.....	78
▪ I. Από το «Φίφη» ως τους «Απαράδεκτους» και από τον Παπακαλιάτη ως τη «Στρέλλα».....	79

➤ Θ) Συμβουλευτική/ ψυχοθεραπεία και επαγγελματίες ψυχικής υγείας.....	81
❖ Εμπειρίες ψυχοθεραπείας.....	81
▪ I. «I'm gay and I cannot accept it...».....	82
▪ II. Θέματα προς διερεύνηση.....	83
• Συμπεράσματα.....	86
➤ Τότε και τώρα.....	89
➤ Προτάσεις συμμετεχόντων και φορέων για βελτίωση των ζητημάτων που σχετίζονται με τα ομοφυλόφιλα άτομα.....	90
➤ Προκλήσεις για τους συμβούλους.....	93
➤ Περιορισμοί της έρευνας.....	95
➤ Προτάσεις για μελλοντική έρευνα.....	95
➤ Αναστοχασμός ερευνητή.....	96
• Βιβλιογραφία.....	98
• Παραρτήματα.....	110
➤ Παράρτημα I.....	110
❖ Οδηγός συνεντεύξεων.....	110
▪ i. με κ. Ράπτη (ΟΛΚΕ).....	110
▪ ii. με κ. Γαβριηλίδη (Accept).....	111
▪ iii. με συμμετέχοντες.....	112
➤ Παράρτημα II.....	113
❖ Απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις.....	113
▪ 1) Συνέντευξη 5, Άντρας, Gay, 38, ΙΕΚ, 20/12/2017.....	113
▪ 2) Τέλης Ράπτης, ΟΛΚΕ.....	127
▪ 3) Κώστας Γαβριηλίδης, Accept.....	142
▪ 4) Μιχάλης, αρθρογράφος της στήλης του «Αμφί» «ο κύριος Ντίνος σας απαντά» (συνέντευξη στη Ν. Βαλλιανάτου).....	155
➤ Παράρτημα III.....	177

Πίνακας επεξήγησης συντομογραφιών

Πίνακας 1

Επεξήγηση συντομογραφιών

Συντομογραφίες	
A = Άντρας	Συν = Συνέντευξη
Γ = Γυναίκα	ΕΠΑΛ = Επαγγελματικό Λύκειο
G = Gay	ΙΕΚ = Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης
L = Lesbian	ΠΕ = Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση
B = Bisexual	ΜΕ = Μεταπτυχιακή Εκπαίδευση
LGBTQI = Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer/Questioning, Intersex	ΛΟΑΤΚΙ= Λεσβίες, Ομοφυλόφιλοι, Αμφιφυλόφιλοι, Τρανς (Διαφυλικοί), Κούιρ, Ίντερσεξ (Μεσοφυλικοί)

Περίληψη

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των ζητημάτων που αφορούν ομοφυλόφιλα και αμφιφυλόφιλα άτομα σε διάφορους τομείς της καθημερινής ζωής (σχέσεις, συνειδητοποίηση και αυτοαποκάλυψη ταυτότητας, δικτύωση με φορείς ΛΟΑΤΚΙ, δικαιώματα και αποκλεισμοί που βιώνουν, προκαταλήψεις και ρατσισμός, εκπαίδευση, θρησκεία, ΜΜΕ, ψυχική υγεία και συμβουλευτική). Σε θεωρητικό επίπεδο, η έμφαση δίνεται στη σεξουαλικότητα ως κοινωνική κατασκευή. Παράλληλα, γίνεται παράθεση ερευνητικών δεδομένων για τους παραπάνω τομείς και τη σχέση τους με ομο-/ αμφιφυλόφιλους. Για την έρευνα χρησιμοποιήθηκε η ποιοτική μεθοδολογία. Έγιναν 8 συνεντεύξεις με ομο-/ αμφιφυλόφιλα άτομα, 4 με άντρες και 4 με γυναίκες, για να διερευνηθούν οι ιστορίες κι οι εμπειρίες τους. Δύο ακόμα συνεντεύξεις διενεργήθηκαν με εκπροσώπους ΛΟΑΤΚΙ φορέων σε Ελλάδα και Κύπρο. Επιπλέον, χρησιμοποιήθηκε υλικό συνέντευξης από το 1981 με αρθρογράφο ενός περιοδικού που απευθυνόταν στην ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα (κι όχι μόνο) για να γίνει σύγκριση των δεδομένων και των συνθηκών των δύο εποχών. Παρατηρείται πως έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος τις τελευταίες δεκαετίες υπέρ των ΛΟΑΤΚΙ και κάποιες διεκδικήσεις τους έχουν αρχίσει να εισακούγονται, βελτιώνοντας τη θέση τους στην κοινωνία και περιορίζοντας το στίγμα. Ωστόσο, ως χώρα η Ελλάδα (κι η Κύπρος) είναι πολύ χαμηλά στην αντιμετώπιση των ΛΟΑΤΚΙ ζητημάτων. Την ίδια στιγμή, οι σύμβουλοι καλούνται να αναλάβουν ένα δύσκολο έργο, που έχει να κάνει με την υποστήριξη και την καθοδήγηση των σεξουαλικών μειονοτήτων, χωρίς πάντα να έχουν την αντίστοιχη γνώση και εφόδια. Γίνεται εκτενής συζήτηση γύρω από όλα αυτά, διατηρώντας μια διαλεκτική με τις θεωρίες του φεμινισμού.

Λέξεις-Κλειδιά: ομοφυλοφιλία, αμφιφυλοφιλία, σεξουαλικότητα, ΛΟΑΤΚΙ, δικαιώματα, καταπίεση, φεμινισμός, συμβουλευτική

Εισαγωγή

Το κεφάλαιο της ανθρώπινης σεξουαλικότητας, θα μπορούσε να πει κανείς, πως είναι τόσο μεγάλο όσο κι η ανθρώπινη ιστορία. Η παρούσα διπλωματική εργασία επικεντρώνεται στη μελέτη της ομοφυλοφιλίας και αμφιφυλοφιλίας, αντρικής και γυναικείας, συγκρινόμενη συχνά με την πορεία της ετεροφυλοφιλίας. Σκοπός είναι αφενός να αναδειχτεί η κοινωνική κατασκευή της σεξουαλικότητας μέσα από την οπτική της φεμινιστική θεωρίας και να παρουσιαστούν τα ερευνητικά δεδομένα που σχετίζονται με ζητήματα που αφορούν ομο-/ αμφιφυλόφιλα άτομα στους τομείς δικαιωμάτων-αποκλεισμών, ψυχικής υγείας, σχέσεων. Αφετέρου, επιδιώκεται η σύνδεση των παραπάνω με τη συμβουλευτική, αντιμετωπίζοντάς τα ως προκλήσεις για τους συμβούλους. Ακόμη, σχολιάζεται η στάση της κοινωνίας απέναντι σε αυτά τα άτομα, όπως εκφράζεται μέσα από θεσμούς και φορείς και της επίδρασης που αυτοί ασκούν. Τελικός στόχος είναι να παρουσιαστεί σφαιρικά το ζήτημα της σεξουαλικής ετερότητας, η καθημερινότητα που βιώνουν συγκεκριμένες σεξουαλικές μειονότητες και πώς η συμβουλευτική μπορεί να δράσει ως αρωγός τους.

Η κεντρική επιχειρηματολογία βασίζεται στη φεμινιστική θεωρία, η οποία αναφέρεται στη νόρμα της ετεροφυλοφιλίας. Επιχείρησα να υπάρξει μια συνοχή σε όλες τις ενότητες, η οποία προκύπτει ακριβώς από αυτήν οπτική. Η βασική ιδέα που διαπνέει την εργασία είναι η καταπίεση που υφίστανται οι σεξουαλικές ομάδες, η επακόλουθη επιβάρυνση της ψυχικής τους υγείας κι οι τρόποι προσέγγισής τους με μη κριτική στάση και διάθεση ενδυνάμωσης από τους συμβούλους.

Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Το κεφάλαιο αυτό επικεντρώνεται πρώτον στην ιστορική ανασκόπηση της ομόφυλης και ετερόφυλης σεξουαλικότητας, ενώ μελετά τη σεξουαλικότητα ως κοινωνική κατασκευή. Έπειτα παρουσιάζει και σχολιάζει τις θεωρίες γύρω από την ομοφυλοφιλία, ζητήματα που αναδύονται στη ζωή των ομοφυλόφιλων και αμφιφυλόφιλων ατόμων και τη συμβουλευτική προσέγγισή τους. Παράλληλα, συζητά τις σχέσεις μεταξύ σεξουαλικής ετερότητας, κοινωνίας και θρησκείας και σχολιάζει πώς προβάλλεται η σεξουαλική ετερότητα μέσω των ΜΜΕ. Τα παραπάνω συχνά γίνονται υπό μια φεμινιστική κριτική.

Ιστορία ομόφυλης και ετερόφυλης σεξουαλικότητας: Η σεξουαλικότητα ως κοινωνική κατασκευή

Η ομοφυλοφιλία έχει χαρακτηριστεί ως αμαρτία, ασθένεια, τρόπος ζωής, φυσιολογική παραλλαγή της σεξουαλικής συμπεριφοράς ή αντίθετα, διαταραγμένη συμπεριφορά, μέχρι και έγκλημα (Bullough, 1979). Παρακάτω θα διερευνηθούν όλοι αυτοί οι χαρακτηρισμοί και πώς προέκυψαν μέσα από το πέρασμα του χρόνου.

Προτού ξεκινήσουμε την ιστορική αναδρομή, θα ήταν καλό να διευκρινιστεί πως ο όρος «ομοφυλοφιλία», όπως τον αντιλαμβανόμαστε σήμερα τουλάχιστον, δεν αντιστοιχεί στην ομόφυλη σεξουαλικότητα των ανθρώπων του παρελθόντος. Η λέξη ομοφυλοφιλία πρωτοαναφέρεται τον 19^ο αιώνα και μετά, για την ακρίβεια από το 1869, σύμφωνα με τον Φουκώ, όπως παραπέμπουν οι Pilcher & Whelehan (2005) και αφορά τις οποιεσδήποτε σεξουαλικές πρακτικές που λαμβάνουν χώρα ανάμεσα σε ομηλικούς ή ομότιμους του ίδιου φύλου (Nye, 2006).

Ιστορικές καταγραφές σχετικά με ομοφυλόφιλες πρακτικές, οι οποίες εναλλάσσονταν με ετεροφυλόφιλες, συναντούμε ήδη από την αρχαιότητα, ειδικά σε Ελλάδα και Ρώμη, ωστόσο η ομόφυλη σεξουαλική επιθυμία περιοριζόταν ή μπορεί και να είχε κυρώσεις λόγω κοινωνικών προσδοκιών (Bullough, 1979. Sergent, 1986). Για τη γυναικεία ομόφυλη σεξουαλικότητα στην αρχαία Ελλάδα αναφέρεται η Σαπφώ¹, η οποία θεωρείται η σημαντικότερη λυρική ποιήτρια της αρχαιότητας. Από τη Λέσβο, όπου καταγόταν, πήραν το χαρακτηρισμό «λεσβίες» οι ομοφυλόφιλες γυναίκες (Bullough, 1979).

Μετά τον 3^ο αιώνα μ.Χ. επιβλήθηκαν νόμοι ενάντια στις ομοφυλοφιλικές πράξεις και ξεκίνησαν οι διώξεις λόγω της διάδοσης της Χριστιανικής ηθικής (Αντωνοπούλου, 1997). Γενικά, μετά την κλασική αρχαιότητα και την περαιτέρω άνθηση των διάφορων θρησκειών (Ισλάμ, Βουδισμός, Ινδουισμός, Χριστιανισμός), υπήρχε πρόσφορο έδαφος για αυτές για να επιβάλλουν δικούς τους ρυθμιστικούς κανόνες, ειδικά εν τη απουσία ή αδυναμία κεντρικών κυβερνήσεων. Έτσι, υπαγόρευαν πατριαρχικές διαταγές, υποβάθμισαν το ρόλο της γυναίκας, παρενέβησαν ώστε να ρυθμίσουν τη σεξουαλική συμπεριφορά και προκαθόρισαν τις

---

¹ Δίδασκε σε κοπέλες από την αριστοκρατία του νησιού μουσική και ποίηση, με θρησκευτικό περιεχόμενο μιας και αναφερόταν στις Μούσες και την Αφροδίτη. Υπήρξε παρόλα αυτά η κατηγορία εις βάρος της πως διατηρούσε ομοφυλόφιλες σχέσεις με τις μαθήτριάς της, κάτι που πλέον αμφισβητείται.

σεξουαλικές αποκλίσεις, μέσα σε αυτές, ειδικά την ομοφυλοφιλία. Όποιος δεν τηρούσε τις θεσπισμένες αρχές δικαζόταν και τιμωρούνταν, όπως συνέβαινε κατά το Μεσαίωνα για παράδειγμα με την Ιερά Εξέταση (Nye, 2006).

Παράλληλα, από το Μεσαίωνα και μετά άρχισε να ενισχύεται κι ο θεσμός του γάμου και της οικογένειας, κάτι που σήμαινε πως άρχισε να εγκαθιδρύεται ένα συγκεκριμένο πρότυπο για το σχετίζεσθαι. Ο γάμος -άρα η ετεροφυλοφιλία- έδινε νομιμότητα και ευνοούνταν από τη θρησκεία γιατί οδηγούσε σε αναπαραγωγή. Όποια σεξουαλική παρέκκλιση παρουσιαζόταν, αντιμετωπιζόταν ως κοινωνική επανάσταση. Κατά τον 16^ο και 17^ο αιώνα ο γάμος είχε βέβαια ως κύριο σκοπό, εκτός από την απόκτηση απογόνων, τη μεγαλύτερη επιβίωση, τη βελτίωση της οικονομικής και κοινωνικής θέσης και το θεσμό της κληρονομιάς ` δικαιώματα που απολάμβαναν οι άντρες (Nye, 2006).

Η Γαλλική Επανάσταση το 1789 ήρθε να ταράξει τις καθεστηκίες αντιλήψεις περί δικαιωμάτων και βροντοφώναξε την ισότητα προς όλες τις πλευρές. Για πρώτη φορά τότε ακούγεται η ιδέα του να δοθούν δικαιώματα και στις γυναίκες. Λίγο μετά, το 1804, νομιμοποιήθηκαν οι ομοφυλοφιλικές πράξεις για τους ενήλικες, τόσο στη Γαλλία, όσο -σταδιακά- και σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη. Οι Βρετανοί, ωστόσο, συνέχιζαν να είναι οι βασικοί διώκτες της ομοφυλοφιλίας (Αντωνοπούλου, 1997).

Κατά τον 19^ο αιώνα και τη Βικτωριανή εποχή στη Βρετανία και στις χώρες επιρροής της, επιβλήθηκε μια σεμνοτυφία και μια καταστολή της σεξουαλικότητας. Σύμφωνα με το Φουκώ (2011), η συζυγική οικογένεια κι η αναπαραγωγή παρέμενε στο επίκεντρο και ισχυροποιήθηκε όσο ποτέ πριν. Αναγνωριζόταν μόνο η σεξουαλικότητα που υπήρχε εντός του παντρεμένου ζευγαριού κι αυτή ακόμα διεπόταν από συγκεκριμένες άδειες και απαγορεύσεις, καθορισμένες από τη θρησκεία. Η σεξουαλικότητα των παιδιών αποσιωπούσαν, παρόλο που επιβλήθηκαν εκπαιδευτικοί και λοιποί κανόνες για να περιοριστεί ή για να αναπτυχθεί κατά το δοκούν (πχ διάρθρωση σχολικών αιθουσών, κατανομή των κοιτώνων με ή χωρίς χωρίσματα και κουρτίνες, επιτήρηση για την κατάκλιση και τον ύπνο κá). Αυτή η καταστολή κι η σιωπή που επικράτησε γύρω από τις μορφές σεξουαλικότητας, ήρθε αμέσως μετά από την έκρηξη των τρόπων παραγωγής και την ανάδειξη της αστικής τάξης. Υπαγορεύθηκε άρρητα πως πλέον η υποχρέωση των ατόμων είναι απέναντι στην εργασία, ότι εκεί πρέπει να αφιερώνουν την ενέργειά τους κι όχι σε ό,τι αφορά την ηδονή.

Αν είναι, όμως, απαγορευμένο το να μιλά κανείς για τη σεξουαλικότητα, τότε όποιος αντιστέκεται σε αυτό και εκφράζεται, κάνει μια κίνηση επανάστασης, τίθεται εκτός εξουσίας κι έχει το νου του στραμμένο προς την ελευθερία. Όση υποκρισία, σιωπή και καθωσπρεπισμός κι αν υπήρχε, λοιπόν, κατά τη Βικτωριανή εποχή, ταυτόχρονα τα ίδια ρητά ή άρρητα λόγια περί σεξουαλικότητας οδήγησαν κατά μία έννοια σε προτροπή προς έκφραση αυτής της σεξουαλικότητας. Η τελευταία παίρνει αξία ακριβώς και μέσα από το λόγο, αποτελεί από μόνη της ένα ομιλιακό γεγονός. Αυτό αυτομάτως είναι ανατρεπτικό και δείχνει αψηφηση των εδραιωμένων κανόνων. Κι έτσι προωθείται κι η σχετική γνώση. Δεν είναι τυχαίο ότι την ίδια περίοδο, τέλη 19^{ου} με αρχές 20^{ου} αιώνα, αναπτύσσεται ραγδαία η ιατρική, ψάχνοντας για παγκόσμιους κανόνες που διέπουν το σώμα και επίσης, η ψυχιατρική κι ο

ψυχαναλυτικός λόγος, ειδικά μέσω του Φρόιντ, που εστιάζει ακριβώς στη σεξουαλικότητα κι όχι μόνο στην ετερόφυλη (Φουκώ, 2011).

Η μεγάλη ψυχαναλυτική συζήτηση γύρω από τη σεξουαλικότητα έφερε στο φως περισσότερα στοιχεία από όσα υπήρξαν ποτέ, τόσα μάλιστα που άρχισε να φαίνεται σα να είναι η σεξουαλικότητα ο πυρήνας του εαυτού. Και παρόλο που η ομοφυλοφιλία ήταν γνωστή ως πρακτική, πλέον ο ομοφυλόφιλος αποκτά υπόσταση, γίνεται πρόσωπο και όλα όσα απαρτίζουν αυτό το πρόσωπο, ερμηνεύονται με βάση την ομόφυλη σεξουαλικότητά του. Οι σεξουαλικές πρακτικές ορίζουν και περιορίζουν πια το άτομο πιο πολύ από ποτέ. Ταυτόχρονα, οι ψυχαναλυτές εμμένουν πολύ στο βιολογικό σώμα παρά στην κοινωνική του σημασία (Φουκώ, όπως παρατίθεται στις (Pilcher & Whelehan, 2005). Κατά την Αντωνοπούλου (1997), ο χαρακτηρισμός ενός ανθρώπου ως «ομοφυλόφιλου» εξαιτίας της επιλογής του ερωτικού του συντρόφου, δίνει τη μονοδιάστατη εντύπωση πως το μοναδικό πράγμα που μπορεί να τον αντιπροσωπεύει είναι το ενδιαφέρον του για σεξ, ακυρώνοντας έτσι την πολυπλοκότητα της προσωπικότητάς του.

Ο Φρόιντ δε θεωρούσε την ομοφυλοφιλία παθολογική, αλλά ότι θα έπρεπε να αντιμετωπίζεται ως μια πλευρά της ανθρώπινης σεξουαλικής συμπεριφοράς. Το 1935 έγραψε στη μητέρα ενός ομοφυλόφιλου την εξής απάντηση στο γράμμα της: «η ομοφυλοφιλία σίγουρα δεν είναι πλεονέκτημα, αλλά ούτε κάτι ώστε να καταταχθεί ως αρρώστια. Θεωρούμε πως είναι παραλλαγή της σεξουαλικής ανάπτυξης. Πολλοί επιφανείς άνθρωποι της αρχαίας και μοντέρνας εποχής είναι ομοφυλόφιλοι» (Bullough, 1979). Παρόλα αυτά, σύγχρονοί του γιατροί και ψυχίατροι, με αρκετή επιρροή, παθολογικοποίησαν την ομοφυλοφιλία και την θεωρούσαν ανώμαλη συμπεριφορά, επειδή δεν μπορεί να φέρει παιδιά, άρα δεν ενέπιπτε στο εγκαθιδρυμένο πρότυπο (Nye, 2006). Για παράδειγμα, ο Richard von Kraft-Ebing και ο Martin Charcot, με το να ιατροκοινοποίησαν τον ομόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό, θεωρούσαν πως συμβάλλουν στην πρόοδο, καθώς ήταν καλύτερο να θεωρείται κάποιος άρρωστος παρά να δικάζεται σαν εγκληματίας, όπως γινόταν περίπου μέχρι τότε (Bynum, 2002). Η ψυχανάλυση, λοιπόν κι η κλινική πρακτική, πολλές φορές από εκείνη την περίοδο και μετά, στόχευε στο να επαναφέρει τους ομοφυλόφιλους στον αρχικό βιολογικό τους σκοπό, δηλαδή την ετεροφυλοφιλία (Rubin with Butler, 1994). Η ιατροκοινοποίηση αυτή κράτησε περίπου 1 αιώνα (Bynum, 2002).

Ταυτόχρονα, από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, άρχισε να αναπτύσσεται το πρώτο φεμινιστικό κύμα. Οι διεκδικήσεις του αφορούσαν την εύκολη πρόσβαση των γυναικών στην εκπαίδευση, το δικαίωμα στην ιδιοκτησία και το κυριότερο, στην ψήφο. Έκανε την εμφάνισή του στη Βρετανία και τις ΗΠΑ το 1880 και κράτησε ως το 1920. Αν και το πρώτο φεμινιστικό κύμα δεν είχε αναφορές στη σεξουαλικότητα, μέσω των διεκδικήσεών του ξεκίνησαν οι γυναίκες να καταλαβαίνουν το δυναμικό τους ως άτομα, να συνειδητοποιούν την άδικη μεταχείριση και την καταπίεση που υφίσταντο, η οποία ήταν τόσο προσωπική όσο και συλλογική και να μπορέσουν να αναβαθμίσουν την οικονομική και κοινωνική τους θέση. Ήταν η απαρχή και για τις υπόλοιπες διεκδικήσεις που θα ακολουθούσαν τις επόμενες δεκαετίες, τόσο από τις

γυναίκες όσο κι από άλλες κοινωνικές ομάδες (πχ ομοφυλόφιλους) (Pilcher & Whelehan, 2005).

Τα χρόνια που ακολούθησαν, κατά την άνοδο του Ναζιστικού Κράτους (Τρίτο Ράιχ) και το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν πολύ δύσκολα. Όλες οι προοδευτικές θεωρίες άρχισαν να αμφισβητούνται και να αντικαθίστανται από την αντισημιτική, αντιφεμινιστική και ομοφοβική ιδεολογία των ναζιστών. Προωθήθηκε ο ρατσισμός κι η πολιτική και σεξουαλική καταστολή. Η έρευνα γύρω από τη σεξουαλικότητα, ακόμα και μέσω των θεωριών της ψυχανάλυσης, θεωρήθηκε ως «επιστήμη των Εβραίων». Η ανδρική ομοφυλοφιλία συγκεκριμένα, συνέχιζε να παραμένει έγκλημα τόσο στην Ανατολική και Δυτική Γερμανία, όσο και στη Μεγάλη Βρετανία, στις ΗΠΑ και τη Σοβιετική Ένωση, αντίθετα η γυναικεία δε διωκόταν. Ακριβώς επειδή, όμως, ακόμα θεωρούνταν νομική παράβαση, γι' αυτό φυλακίζονταν οι ομοφυλόφιλοι και κατέληγαν συχνά σε στρατόπεδα συγκέντρωσης. Ήταν μια τακτική που ήδη λάμβανε χώρα, απλά κλιμακώθηκε. Ήταν μάλιστα μεγαλύτερη η πιθανότητα να συλληφθούν και να καταδικαστούν αν ήταν ταυτόχρονα πολιτικοί ύποπτοι ή Εβραίοι για παράδειγμα. Εξαιρέσεις στον κανόνα των συλλήψεων υπήρξαν ομοφυλόφιλοι που ήταν εξέχοντες παρουσίες κοινωνικά, πχ καλλιτέχνες ή επιχειρηματίες (Haeberle, 1981).

Το να είναι κανείς ομοφυλόφιλος ή να υποστηρίζει τον έρωτα ανάμεσα σε δύο άντρες ή δύο γυναίκες στη Ναζιστική Γερμανία θεωρούνταν ανήθικο και απειλητικό για το Κράτος και ταυτόχρονα ευνουχιστικό για τους άντρες. Στόχος ήταν η ενδυνάμωση του κράτους και η αύξηση του πληθυσμού κι η ύπαρξη γκέι ατόμων το έθετε αυτό σε κίνδυνο. Η θέση της γυναίκας, επίσης, περιορίστηκε πάλι στο σπίτι και στην οικογένεια, ως μητέρα και σύζυγος. Η κυβέρνηση σχημάτισε τότε και έναν οργανισμό για τη «μάχη κατά την ομοφυλοφιλία και της έκτρωσης», συνδέοντας πάλι την ομοφυλοφιλία με την ιδέα της αναπαραγωγής. Όσοι ομοφυλόφιλοι κατέληγαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης διαχωρίζονταν από τους άλλους έγκλειστους και στιγματίζονταν έντονα. Τους σημάδευαν με ένα ροζ τρίγωνο, χρησιμοποιώντας αυτό το χρώμα για να τονίσουν την αδυναμία τους, τον ευνουχισμό τους και τη χαμηλότερη αρρενωπότητά τους. Συχνά βασανίζονταν σκληρά ή εξαναγκάζονταν σε επικίνδυνη εργασία και είχαν υψηλό δείκτη θνησιμότητας. Ακόμη, έγιναν και διάφορα πειράματα στη συγκεκριμένη ομάδα, που στόχευαν στην αντιστροφή της ομόφυλης σεξουαλικής τους ορμής και στην εξάλειψη της ομοφυλοφιλίας. Οι παραπάνω ιδέες περί ομόφυλης σεξουαλικότητας διατηρήθηκαν στη Γερμανία και μετά την πτώση του ναζισμού και μόλις στο τέλος της δεκαετίας του 1960 αναθεωρήθηκε ο νόμος για σοδομισμό και αποποινικοποιήθηκε η σεξουαλική επαφή μεταξύ συναινούντων ενήλικων αντρών (Haeberle, 1981).

Μεταπολεμικά, άρχισαν να επανεμφανίζονται σιγά σιγά προοδευτικά κινήματα με διάφορες διεκδικήσεις κι άρα επανασηματιζόταν πρόσφορο έδαφος και για δικαιώματα σεξουαλικότητας. Η πρώτη λεσβιακή οργάνωση συστάθηκε το 1955. Παρόλο που ακόμα υπήρχε πολύς φόβος και σκεπτικισμός για την ομοφυλοφιλία, αυτό δε στάθηκε ως εμπόδιο στα κινήματα που πρόκειται να ακολουθήσουν. Αντισταθμιστικά λειτούργησαν τότε κι έρευνες γύρω από το σεξ με κυριότερη του Kinsey, το 1948. Δημιούργησε μια κλίμακα σεξουαλικότητας που κυμαινόταν από

την απόλυτη ετεροφυλοφιλία στην απόλυτη ομοφυλοφιλία. Μελετώντας ένα δείγμα 4000 Αμερικανών αντρών και γυναικών ανακάλυψε πως η ομοφυλοφιλία ήταν πιο διαδεδομένη απ' ό,τι πιστευόταν ως τότε. Περίπου το ¼ των ανδρών είχε έστω κάποια ομοφυλοφιλική εμπειρία κι από αυτό, περίπου το 10% ασκούσε αποκλειστικά ομοφυλόφιλες πράξεις την τελευταία τριετία. Στις γυναίκες, επίσης περίπου το 10% των ανύπαντρων ή χωρισμένων γυναικών ανέφερε πως βρισκόταν στο μέσον της κλίμακας, περιλαμβάνοντας ομοφυλοφιλικές εμπειρίες και λίγο μικρότερο ποσοστό πως βρισκόταν στο ανώτατο όριο, δηλαδή αποκλειστικά στην ομοφυλοφιλία (West, 1974). Κατά την Diamond (2006), οι γυναίκες ειδικά τείνουν να λένε ότι έλκονται περισσότερο από το άτομο παρά από το φύλο, νιώθουν πρώτα πιθανώς περισσότερο συναισθηματική παρά φυσική έλξη για τις άλλες γυναίκες. Άρα, η ερωτική αγάπη δεν ταυτίζεται πάντα με τη σεξουαλική επιθυμία. Το συμπέρασμα που προκύπτει, λοιπόν, είναι πως η ανθρώπινη σεξουαλικότητα εκτείνεται σε ένα συνεχές και δεν ταξινομείται απόλυτα σε διακριτές κατηγορίες. Θα μπορούσε να πει κανείς πως η σεξουαλικότητα έχει μια ροπή προς την αμφιφυλοφιλία.

Την ίδια περίοδο με τον Kinsey, η Evelyn Hooker τόνισε πως οι ομοφυλόφιλοι είναι το ίδιο προσαρμοστικοί και λειτουργικοί όσο κι οι ετεροφυλόφιλοι (West, 1974). Σύμφωνα με την Αντωνοπούλου (1997), με την έρευνα του Kinsey καταδείχτηκε πως κάθε άνθρωπος μπορεί να είναι και ομοφυλόφιλος και ετεροφυλόφιλος και πως ο βαθμός ομοφυλοφιλικού ή ετεροφυλοφιλικού σεξουαλικού προσανατολισμού δεν παραμένει ίδιος για όλη τη ζωή του ανθρώπου. Από τότε, σε όσες κοινωνίες και πολιτισμούς έχει μελετηθεί η ομοφυλοφιλία, τα ποσοστά κυμαίνονται σταθερά στο 2-10% κι η εμφάνισή της είναι ανεξάρτητη από τη στάση που τηρεί η κάθε κοινωνία απέναντί της (Balthazart, 2016). Τα παραπάνω απενοχοποίησαν τα ομοφυλόφιλα άτομα ότι δεν είναι άρρωστα κι ότι δεν έχουν κάποια ανωμαλία. Η ομοφυλοφιλία είχε τεθεί πια για τα καλά στο τραπέζι της δημόσιας συζήτησης.

Παρόλα αυτά, στον τομέα της ψυχιατρικής, μελανό σημείο στα παραπάνω στάθηκε η καταχώρηση της ομοφυλοφιλίας στο Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο Ψυχικών Διαταραχών (DSM) του Αμερικανικού Ψυχιατρικού Συλλόγου (APA). Χαρακτηρίστηκε ως «κοινωνικοπαθητική (αντικοινωνική θα λέγαμε σήμερα) διαταραχή προσωπικότητας» κι ως «μη ψυχωσική απόκλιση» κι έτσι δημοσιεύτηκε στις δύο πρώτες εκδόσεις του DSM το 1952 και το 1968. Όμως, ήδη μέχρι τη δεκαετία του 1960 ήταν μια αμφιλεγόμενη διάγνωση και πολλοί γκέι, τόσο εντός όσο και εκτός του ψυχιατρικού κλάδου, διαμαρτύρονταν σχετικά (Bynum, 2002).

Από το 1960 και μετά, εμφανίζεται το δεύτερο κύμα φεμινισμού, η κύρια εστίαση του οποίου ήταν το φύλο, βιολογικό και κοινωνικό. Όλο το θέμα της σεξουαλικότητας τέθηκε επί τάπητος και σε θεωρητικό, ακαδημαϊκό, φιλοσοφικό επίπεδο και σε ακτιβιστικό. Παρακάτω θα παρουσιαστούν οι κύριες θέσεις του δεύτερου κύματος σε συσχέτιση με την ομόφυλη σεξουαλικότητα και πώς το αίτημα για βελτίωση της θέσης της γυναίκας οδήγησε στο γκέι απελευθερωτικό κίνημα.

Κατά την περίοδο του δεύτερου φεμινιστικού κύματος, στο προσκήνιο υπήρχε το αντιπολεμικό κίνημα κι η αντίθεση στον Αμερικανικό ιμπεριαλισμό. Θεωρητική κατευθυντήρια αποτελούσε ο Μαρξισμός. Ο Μαρξισμός διακήρυττε την άνιση

κατανομή οικονομικών πόρων λόγω κοινωνικής τάξης. Κι η τάξη σχετίζεται και με το φύλο. Οι γυναίκες, στο μεγαλύτερο κομμάτι της ανθρώπινης ιστορίας, παρέμεναν στο σπίτι και έπαιρναν την κοινωνική τάξη του πατέρα και του συζύγου τους, έχοντας πάντα περιορισμένα δικαιώματα. Ταυτόχρονα, αυτή η πρακτική φανερώνει τις πατριαρχικές τάσεις που ήταν εδραιωμένες και τον ανδροκεντρισμό που είχε επιβληθεί. Αναπαραγόταν η δύναμη κι η κυριαρχία των αντρών σε θεσμούς, οργανισμούς, γνώση, πολιτισμό κι ήταν αυτοί πάντα που είχαν πιο προνομιακή θέση. Οι καπιταλιστικές πρακτικές παράλληλα συνδέονται με την πατριαρχία. Οι χαμηλοί μισθοί που δίνονταν στις γυναίκες οδηγούσαν στο να γίνονται πιο εξαρτημένες από τους άντρες, με μόνη διέξοδο τον γάμο. Εκεί ήταν δέσμιες του σώματός τους, δηλαδή έπρεπε να συλλάβουν, να γεννήσουν, να θηλάσουν κι έπειτα ξανά να εξαρτώνται από τον άντρα. Ακόμη, μέσα στο γάμο υπήρχε άνιση κατανομή των εργασιών του σπιτιού. Είναι έκδηλη, λοιπόν, η μειονεκτική θέση της γυναίκας κι η ανισότητα των φύλων σε προσωπικές και κοινωνικές σχέσεις, για οικονομικούς και πολιτικούς λόγους κι είναι αυτό που έκανε επιτακτική την απελευθέρωση από την καταπίεση της πατριαρχικά ορισμένης κοινωνίας (Pilcher & Whelehan, 2005).

Ωστόσο, ο Μαρξισμός από μόνος του δεν μπορούσε να δώσει ικανοποιητικές απαντήσεις σχετικά με τις διαφορές φύλου, σεξουαλικότητας και με την καταπίεση των γυναικών. Σύμφωνα με τη Rubin:

Αν η εκ γενετής ανδρική επιθετικότητα και κυριαρχία ήταν ο πυρήνας της γυναικείας καταπίεσης, τότε η φεμινιστική ατζέντα θα απαιτούσε είτε την εξόντωση του επιτιθέμενου φύλου ή ένα πρόγραμμα ευγονικής για να αλλάξει το χαρακτήρα. Αν ο σεξισμός είναι υποπροϊόν της αμείλικτης όρεξης του καπιταλισμού για κέρδος, τότε θα εξαφανιζόταν με την έλευση μιας πετυχημένης κοινωνικής επανάστασης. (Rubin, 1975, σ. 157)

Ιστορικά, σε όλες τις εποχές και σε όλους τους πολιτισμούς υπήρχε γυναικεία καταπίεση, οπότε ο καπιταλισμός κι οι αρχές του -μιας και αυτός είναι γέννημα μιας μεταγενέστερης περιόδου- δεν μπορούν να την ερμηνεύσουν πλήρως. Γι' αυτό και διαχωρίστηκε ο φεμινισμός από το μαρξισμό (Rubin, 1975).

Τι είναι πραγματικά μια γυναίκα και τι ένας άντρας; Η κατηγορία του φύλου περιγράφει πώς οι βιολογικές διαφορές μας πληροφορούν και για συγκεκριμένες συμπεριφορές και ικανότητες, οι οποίες έπειτα χαρακτηρίζονται είτε αρσενικές είτε θηλυκές. Μέχρι εκείνη την εποχή υπήρχε η ουσιοκρατική αντίληψη πως όλες οι εκδηλώσεις των φυλετικών διαφορών είναι έμφυτες, διαπολιτισμικές και ιστορικές. Αυτή η αντίληψη αμφισβητήθηκε πολύ από το φεμινισμό, τόσο κατά το δεύτερο όσο κι από το νεώτερο, τρίτο κύμα. Είναι γνωστή η περίφημη φράση της Simone de Beauvoir «δε γεννιέσαι, αλλά γίνεσαι γυναίκα». Ο μεταδομισμός, με αρχικούς εκφραστές τον Ντεριντά, το Λακάν, το Φουκώ, αμφισβητεί τη δεδομένη οντότητα των πραγμάτων και θεωρεί πως αυτά αποκτούν υπόσταση μέσω του λόγου και των νοημάτων που τους αποδίδει, ως μέρος ενός συστήματος. Με άλλα λόγια, η γλώσσα είναι που δομεί την κοινωνική πραγματικότητα -εν προκειμένω το φύλο, τα χαρακτηριστικά του και τη σεξουαλικότητα- και τα νοήματα δε γίνεται να μην ποικίλουν ανάλογα την εποχή, τον τόπο και τον πολιτισμό που αναφερόμαστε κάθε φορά. Το σώμα και κατ' επέκταση οι «γυναίκες» κι οι «άντρες» θεωρούνται, λοιπόν,

κατασκευές κι αναπαραστάσεις που κατακτιούνται μέσω του λόγου, της επιτέλεσης και της επανάληψης, παρά είναι πραγματικές οντότητες (Pilcher & Whelehan, 2005).

Οι διαφορές των δύο φύλων πρέπει να αναζητηθούν εκτός φύσης. Το αρσενικό και το θηλυκό σώμα μοιάζει πολύ περισσότερο από όσο διαφέρει, ωστόσο δεν είναι οι ομοιότητες που προβάλλονται. Στην πραγματικότητα, η έμφυλη (gendered) ταυτότητα καταπιέζει τις ομοιότητες των φύλων. Τα συστήματα συγγένειας κι η οικογένεια είναι που κάνουν τα αρσενικά «άντρες» και τα θηλυκά «γυναίκες» και μάλιστα, τα παρουσιάζουν σαν δυο ανολοκλήρωτα μισά που αναζητούν την μεταξύ τους ένωση, ώστε να ολοκληρωθούν (ετεροφυλοφιλία). Από μόνη της, μια γυναίκα είναι απλά μια γυναίκα. Γίνεται νοικοκυρά, σύζυγος, μητέρα ή πόρνη μόνο μέσα σε συγκεκριμένες σχέσεις και συσχετίσεις με άλλους κι ειδικά τον άντρα. Αποκομμένη από αυτές τις σχέσεις, παύει να είναι βοηθός του άντρα κι αποκτά άλλες ιδιότητες κι υπόσταση (Rubin, 1975). Για την Butler (1990), αν κάποια είναι «γυναίκα», σίγουρα δεν είναι μόνο το σύνολο των συγκεκριμένων χαρακτηριστικών του βιολογικού και κοινωνικού της φύλου, γιατί αυτό διαπλέκεται και με εθνικά, ταξικά, τοπικά και σεξουαλικά χαρακτηριστικά διαδοχικά συγκροτημένων ταυτοτήτων. Άρα το φύλο δεν μπορεί να διαχωριστεί από πολιτικές και πολιτισμικές επιρροές από τις οποίες μάλιστα παράγεται και αναπαράγεται.

Οι κατάλληλες συμπεριφορές, οι δραστηριότητες, τα ενδιαφέροντα κι οι υποχρεώσεις, δηλαδή ο κοινωνικός ρόλος για κάθε φύλο, διαμορφώνεται από πολύ μικρή ηλικία. Ήδη από τα 2 έτη τα παιδιά μπορούν να αναγνωρίσουν τα δύο φύλα, ξέρουν ποιο είναι το δικό τους, έχουν επίγνωση των στερεοτύπων του φύλου κι από τα 3-4 έτη γνωρίζουν και το πώς προσδοκάται κοινωνικά να φέρεται το καθένα. Αν και σίγουρα υπάρχουν έμφυτες ανθρώπινες δεξιότητες και χαρακτηριστικά, ο βιολογικός παράγοντας αποτελεί κατά βάση προδιάθεση για μια συμπεριφορά, ενώ το περιβάλλον κι η μάθηση είναι αυτά που θα καθορίσουν αν αυτή η προδιάθεση θα εκφραστεί. Ταυτόχρονα, αναπτύσσεται κι η ταυτότητα του κοινωνικού ρόλου του φύλου, δηλαδή η αντίληψη του ίδιου του ατόμου για το φύλο του. Αν κατακτήσει αυτήν την έννοια, αυτό θα επηρεάσει και τις προτιμήσεις του και θα τροποποιήσει και τα κίνητρό του για δράση. Μπορεί, για παράδειγμα, ένα άτομο βιολογικά να είναι θηλυκό, να θεωρεί τον εαυτό του γυναίκα -ή και όχι-, αλλά να μην αναλαμβάνει γυναικείο ρόλο. Η αυτοαντίληψη, βέβαια, μπορεί να επηρεαστεί κι από το ανήκειν σε ομάδες συνομηλίκων (Turner, 1998).

Η γνώση των στερεοτύπων φύλου έρχεται με το να αναγνωρίζουν τα παιδιά ότι έχουν αντρικό ή γυναικείο σώμα και με τη διάδραση με ενήλικες, πρωτίστως τους γονείς (κι έπειτα δασκάλους), που μέσα από ένα σύστημα ενίσχυσης με αμοιβές και τιμωρίες, τα εισάγουν στη φυλετική τυπολογία. Τα παιδιά συνήθως συμμορφώνονται με τη συμπεριφορά που θεωρείται επιθυμητή στους γονείς και την κοινωνία και ενθαρρύνονται να αλλάξουν το σώμα τους (πχ με γυμναστική ή με το ντύσιμο) για να δείχνει πιο αρρενωπό ή γυναικείο αντίστοιχα. Ο κοινωνικός ρόλος του φύλου των αγοριών φαίνεται να έχει μεγαλύτερη συνοχή. Τυπικά γυναικεία χαρακτηριστικά αποθαρρύνονται για τα αγόρια, ενώ δεν ισχύει το αντίθετο. Αν αλλάξει ο τρόπος κοινωνικοποίησης των παιδιών και τα νοήματα που αποδίδονται στο σώμα, τότε θα αμβλυνθεί κι η σεξιστική ανισότητα (Turner, 1998). Ο Μιχάλης, αρθρογράφος στο

περιοδικό «Αμφί» (συνέντευξη στη Ν. Βαλλιανάτου Ιανουάριος 1981, βλ. Παράρτημα II) τονίζει πως από όταν τα παιδιά είναι μικρά προσπαθούν οι γονείς να τα εντάξουν σε «πρότυπα», με άλλα λόγια στο τι «πρέπει» να κάνει ένα αγόρι και τι πρέπει να κάνει ένα κορίτσι. Κάπως έτσι ξεκινά η καταπίεση των ομοφυλόφιλων, γιατί έχουν άλλα ενδιαφέροντα και στριμώχνονται να χωρέσουν σε ρόλους που δεν τους ταιριάζουν:

Από τότε που η μάνα και ο πατέρας μπορεί να σου λένε είσαι αγόρι, είσαι γυναίκα. Νομίζω ότι το βλέπουμε πολύ συχνά με ένα κοριτσάκι να είναι 4 χρονών -τόρα τα παιδιά μιλάνε και πολύ πιο άνετα, γιατί υπάρχει μια επιρροή και από την τηλεόραση και από το σπίτι τους- και ακούς ένα κοριτσάκι 4 χρόνων να σου λέει πράγματα που πολλές φορές δεν τα καταλαβαίνει, που τα έχει ξεσηκώσει, ότι είμαι γυναίκα, θα παντρευτώ, θα κάνω αυτό, θα κάνω εκείνο. Πράγματα που δεν τα έχει αποφασίσει μόνη της. Άρα πολύ νωρίς αρχίζει το καλούπι αυτό και είτε αντιδρά είτε δεν αντιδρά το παιδί, αυτά συσσωρεύονται και κάποια στιγμή βέβαια ξεσπάνε ή δεν ξεσπάνε. [...] Όλες οι γυναίκες λατρεύουνε τους ομοφυλόφιλους γιατί έχουνε ζωή μέσα τους. [...] Λυπάμαι για την αντίληψη που έχει ο κόσμος, οι δουλειές δεν είναι ούτε αντρικές ούτε γυναικείες, αυτό είναι το σημαντικό που λέμε αυτή τη στιγμή, ότι τίποτα δεν είναι αντρικό και τίποτα δεν είναι γυναικείο (Παράρτημα II).

Καθώς οι γυναίκες απαξιώνονται και περιορίζονται οι γυναικείες συμπεριφορές και αξίες μέσα από τα άκαμπτα στερεότυπα φύλου, έτσι περιορίζονται κι οι άντρες, αρνούμενοι την ευκαιρία να εκφράσουν τη θηλυκότητά τους κι άρα σημαντικά κομμάτια του εαυτού τους (Herek, 1986. O'Neil, 1981).

Στον πυρήνα της φεμινιστικής θεωρίας είναι η πραγματικότητα των διπλών στάνταρντς για άντρες και γυναίκες, με πιο ευνοημένους φυσικά τους άντρες. Αυτά αντανakλώνται και στη σεξουαλικότητα. Για τις γυναίκες η σεξουαλική συμπεριφορά κρίνεται ακατάλληλη. Οφείλει να προσέχει το ντύσιμο και την εμφάνισή της, τον αριθμό των συντρόφων της και γενικά το βαθμό φιλικότητάς της προς τους άντρες, πράγματα με τα οποία δεν έχει να ασχοληθεί ο άντρας. Για τους άντρες, διπλά στάνταρντς παράγονται από την έννοια της αρρενωπότητας. Σημαντικό στοιχείο της αρρενωπότητας είναι η ετεροσεξουαλικότητα. Όποιος δεν emπίπτει σε αυτό το δεδομένο, δηλαδή οι γκέι άντρες, βρίσκονται κατευθείαν σε μειονεκτική θέση, υποτιμώνται και αναπτύσσεται ομοφοβικός λόγος (Pilcher & Whelehan, 2005). Τα στερεότυπα θέλουν τους ομοφυλόφιλους πιο «θηλυπρεπείς» ή ευνουχισμένους. Άρα, ακόμα και κάποιος που συναναστρέφεται ομοφυλόφιλους μπορεί να έχει αυτά τα χαρακτηριστικά (O'Neil, 1981). Η ομοφυλοφιλία είναι απειλή για τον ανδρισμό και γι' αυτό όταν οι άντρες ανησυχούν μήπως θεωρηθούν ότι υστερούν σε ανδρισμό, τείνουν να προβάλλουν ακραία αρρενωπές συμπεριφορές (τοξική αρρενωπότητα) για να το υπερκαλύψουν και να φαίνονται αρρενωποί με πιο κοινωνικά αποδεκτούς τρόπους. Μπορεί μέχρι να γίνουν και βίαιοι, που είναι ένας τρόπος για να επιβεβαιώνουν την ανωτερότητα και την κυριαρχία τους, να καταχρώνται τους ανθρώπους και τη δύναμη - έτσι επιβιώνει η πατριαρχία (Harrison & Michelson, 2018). Άλλωστε, οι άντρες κοινωνικοποιούνται πιστεύοντας ότι η δύναμη κι ο έλεγχος είναι απαραίτητα για την αυτοπεποίθηση και για τη θετική αυτοεικόνα τους.

Και για να έχουν δύναμη και έλεγχο πρέπει να είναι ανταγωνιστικοί. Αυτό προτιμάται περισσότερο από τις υγιείς διαπροσωπικές σχέσεις (O'Neil, 1981).

Η έννοια του ετεροσεξισμού αναπτύχθηκε από γκέι και λεσβίες για να κλονίσει την πεποίθηση πως η ετεροφυλοφιλία είναι επιλογή όλων των ανθρώπων και προβάλλει την προκατάληψη και τη διάκριση των ομοφυλόφιλων από τους ετεροφυλόφιλους. Η ετεροφυλοφιλία δρα περισσότερο ως θεσμός παρά ως σεξουαλική πρακτική. Αν κάποιος δεν αποκαλυφθεί ως γκέι, θεωρείται αυτόματα ετεροφυλόφιλος. Για τις γυναίκες δε, και με την επιρροή της πατριαρχίας, η ετεροφυλοφιλία φαντάζει μονόδρομος (Pilcher & Whelehan, 2005).

Ο φεμινισμός έδωσε χώρο σε οποιονδήποτε να συμμετέχει (έγχρωμες, λεσβίες, εργαζόμενες κá). Παράλληλα με τις γυναίκες, διαδήλωνε κι η γκέι κοινότητα, συμεριζόμενη αξίες του φεμινισμού και διεκδικώντας επίσης ίσα δικαιώματα, ειδικά για το ηλικιακό όριο συναίνεσης για σεξουαλική συνεύρεση και το γάμο. Το απελευθερωτικό κίνημα των γκέι ήρθε, όμως, εντονότερα στο προσκήνιο από το καλοκαίρι του 1969. Μια έφοδος της αστυνομίας στο Stonewall μπαρ της Νέας Υόρκης προκάλεσε βίαιη αντίσταση από την γκέι και τρανς πελατεία του μαγαζιού. Επί τέσσερις νύχτες υπήρχε διαμαρτυρία. Τα νέα διαδόθηκαν στις γκέι κοινότητες σε Αμερική και Ευρώπη, θέτοντας σε εγρήγορση το γκέι κίνημα για να πετύχει νομικές μεταρρυθμίσεις (Nye, 2006). Μια σημαντική επιτυχία του γκέι απελευθερωτικού κινήματος ήταν η απόφαση του Αμερικανικού Ψυχιατρικού Συλλόγου το 1973 να αφαιρέσει την ομοφυλοφιλία από το DSM. Έτσι, η τρίτη έκδοση που κυκλοφόρησε το 1980 δεν την περιελάμβανε (Bynum, 2002).

Από τον επόμενο χρόνο των γεγονότων στο Stonewall, δηλαδή από το 1970 και κάθε Ιούνιο ξεκίνησαν σε διάφορες πόλεις του κόσμου οι γκέι παρελάσεις και τα γκέι φεστιβάλ υπερηφάνειας, ως ενθύμηση εκείνης της νύχτας στο Stonewall. Πρόκειται για μια πολιτική πράξη. Τίθενται αιτήματα κατά των διακρίσεων προς όλη την κοινότητα, γίνεται πρόσκληση για αυτοαποκάλυψη των ομοφυλόφιλων, ώστε να αντικατασταθούν οι πρακτικές συγκάλυψης που προωθούν τις διακρίσεις και οι παρελάσεις αποτελούν τελικά έναν τόπο αντίστασης και κατάρριψης των στερεοτύπων, πολλές φορές και μέσω έκθεσης ή σάτυράς τους. Ως προς την ίδια την γκέι κοινότητα, τα prides κι οι παρελάσεις βοηθούν τα άτομα να αποκτήσουν μια πιο θετική αυτοεικόνα και να απενοχοποιηθούν, αντί να βιώνουν πάντα έναν τραυματικό στιγματισμό. Η πολυχρωμία (συμβολικά με τη σημαία με τα χρώματα του ουράνιου τόξου) τονίζει την πολυφωνία και τη συνύπαρξη όλων των ανθρώπων και είναι δηλωτική της ύπαρξης κι άλλων τρόπων ζωής, κοινοτήτων και πεποιθήσεων (Μαροπούλου, 2016).

Οι λεσβίες δε βίωσαν την ίδια εχθρότητα και διάκριση όσο οι γκέι άντρες. Ο λεσβιανισμός δε διώχθηκε ποτέ. Ακόμη, οι λεσβίες θεωρούνταν από τους ψυχιάτρους τόσο καλά προσαρμοσμένες όσο κι οι στρέιτ, ενώ αντίθετα οι γκέι άντρες θεωρούνταν δυστυχησμένοι και ενοχικοί. Η θέση των ομοφυλόφιλων γυναικών στο γκέι κίνημα ήταν ασαφής. Φαίνεται ότι ήταν πιο ενεργές στο γυναικείο κίνημα για ισότητα φύλου, γιατί αυτό ήταν και το σημείο στο οποίο πλήττονταν περισσότερο (Bullough, 1979).

Από το 1980, άρχισε να αναπτύσσεται κι η queer κοινότητα κι η queer θεωρία. Τα όρια εκεί είναι θολά ανάμεσα σε στρέιτ και γκέι άτομα. Ο στόχος δεν ήταν να εστιάσουν στην αλήθεια μιας ταυτότητας, όσο στην πολυπλοκότητα της κατηγορίας της ταυτότητας συλλήβδην. Οποιοσδήποτε μπορεί να χρησιμοποιεί τον όρο queer, ακόμα κι ένας ετεροφυλόφιλος άντρας, αν νιώθει πως είναι σε σύγκρουση με τις κοινωνικές και σεξουαλικές συμβάσεις (Μαροπούλου, 2016). Χαρακτηριστικό είναι ένα σύνθημα της ακτιβιστικής οργάνωσης Queer Nation στο gay pride parade της Νέας Υόρκης: «We are everywhere. We want everything» (Berlant & Freeman, 2004).

Τότε, το 1981 έκανε την εμφάνισή του ο ιός HIV (γνωστότερος ως AIDS). Αμέσως θεωρήθηκε ως μια «γκέι ασθένεια» (Montagnier, 2002). Βρέθηκε σε γκέι άτομα, αρχικά άντρες κι η ομοφυλοφιλία δαιμονοποιήθηκε πάλι. Όσο εξαπλωνόταν ο ιός, τόσο εξαπλωνόταν κι η προκατάληψη κι ο στιγματισμός της γκέι κοινότητας. Αν και κάποια στιγμή έγινε γνωστό ότι ο ιός θα μπορούσε να μεταδοθεί και μέσω μολυσμένων βελόνων και μέσω μετάγγισης αίματος, αυτό δε μείωσε τη διάκριση και το φόβο έναντι των ομοφυλόφιλων. Ο ιός άρχιζε να εμφανίζεται και σε ετεροφυλόφιλα άτομα, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο. Εκτός από τους γκέι άντρες, άρχισαν σε μεγάλο βαθμό να κατηγορούνται και να υφίστανται διακρίσεις κι οι αμφιφυλόφιλοι. Μέσω της σεξουαλικής επαφής τους με τους άντρες μπορούσαν να κολλήσουν τον ιό του AIDS και μέσω της επαφής τους με τις γυναίκες αυτός να περάσει στον ετεροφυλόφιλο πληθυσμό. Αντίστοιχα και για μια αμφιφυλόφιλη γυναίκα. Το AIDS, όπως προωθούνταν και από τα ΜΜΕ, ήταν μια ασθένεια που ξεκινούσε από παντρεμένους, άπιστους, ενοχοποιημένους αμφιφυλόφιλους που κρυφά απατούσαν τις/τους ανυποψίαστους συντρόφους τους, κάνοντας μη ασφαλές σεξ (Ochs, 1996. Wright Jr, Mulick & Kincaid, 2007).

Ήταν εκείνη την περίοδο μάλιστα που οι αμφιφυλόφιλοι άρχιζαν να αποκτούν μεγαλύτερη αναγνώριση και νομιμότητα ως διακριτή σεξουαλική μειονότητα κι επικρατούσε πολύς σκεπτικισμός και φόβος απέναντί τους (biphobia). Εκτός από τη μετάδοση του AIDS, κατηγορήθηκαν για πολυγαμία και για ανηθικότητα (Wright Jr, Mulick & Kincaid, 2007). Παράλληλα, άρχισαν να δέχονται επίκριση και διαχωρισμό κι από την ίδια την ομοφυλόφιλη κοινότητα. Αυτό ήταν πιο έντονο από τις λεσβίες που ασχολούνταν πιο ενεργά με το φεμινισμό και αντιμετώπιζαν ως πολιτική την ταυτότητά τους ως ομοφυλόφιλες. Η λεσβιακή ταυτότητα πήρε μια μορφή «αριστοκρατίας», προχωρώντας πέρα από την ερωτική προτίμηση. Όπως περιγράφει η Young (στην Ochs, 1996), για τις λεσβίες κατά την περίοδο του δεύτερου φεμινιστικού κύματος και μετά, η αμφιφυλοφιλία αποτελούσε κόκκινο πανί. Από τη μια είτε αποτελούσε δικαιολογία για τις πραγματικές λεσβίες ούτως ώστε να διατηρήσουν το «ετεροφυλοφιλικό προνόμιο» είτε αφορούσε τις γυναίκες που ήταν στρέιτ, αλλά πειραματίζονταν σεξουαλικά με λεσβίες. Υπήρχε η έντονη πεποίθηση πως ήταν προδοσία μια ομοφυλόφιλη γυναίκα να κάνει σεξ με έναν άντρα, δηλαδή τον «εχθρό» και πως μόνο οι λεσβίες είχαν μια αντιπατριαρχική σεξουαλικότητα και μάχονταν ουσιαστικά το σεξισμό. Κατά την Ault (1994), πολλές φορές ο φεμινιστικός λόγος των λεσβιών επιχείρησε να ουδετεροποιήσει ή δεν επέτρεψε καν την κατασκευή της αμφιφυλόφιλης ταυτότητας.

Τέτοιες πρακτικές αποσιώπησαν τους αμφιφυλόφιλους ως άτομα, διατάραξαν το σχηματισμό μιας πολιτικοποιημένης αμφιφυλόφιλης ταυτότητας και εμπόδισαν το διάλογο και την αντιπαράθεση σχετικά με αυτήν. Έτσι, όμως, στην πραγματικότητα διαιωνίστηκε η διχοτόμηση αρσενικού και θηλυκού, ετεροφυλόφιλου και ομοφυλόφιλου, κάτι που στη βάση του προβλημάτιζε το φεμινισμό, θεωρώντας πως προωθεί την αντρική κυριαρχία και αποτελούσε και την πηγή καταπίεσης των γυναικών και των σεξουαλικών μειονοτήτων. Ο παραπάνω δυισμός θα μπορούσε να ερμηνευθεί και με όρους ενδοομάδας - εξωομάδας, σύμφωνα με την Turner (1998). Κάποιος, ως μέλος μιας ομάδας (σεξουαλικής ή έμφυλης εν προκειμένω), διάκειται πιο ευνοϊκά προς τα μέλη της δικής του ομάδας και υποτιμά ή διογκώνει της διαφορές της εξωομάδας, ανεβαίνοντας με αυτόν τον τρόπο στα μάτια της ενδοομάδας. Την ίδια στιγμή, ωστόσο, τα κοινωνικά στερεότυπα διογκώνονται και διαστρεβλώνονται οι μεταξύ των ομάδων διαφορές.

Παράλληλα με μια σεξουαλική ταυτότητα, μπορούν να συνυπάρχουν κι άλλες ταυτότητες, για παράδειγμα αυτή του μετανάστη ή του πρόσφυγα. Ο αποδεδειγμένος φόβος δίωξης λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου μπορεί να αποτελεί βασίμο λόγο για την αναγνώριση ιδιότητας πρόσφυγα και παροχής ασύλου, αφού παραβιάζονται θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα. Αυτό είναι κάτι που αναγνωρίζεται σε πολλά κράτη παγκοσμίως κι ειδικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Χαμτζούδης, 2015). Μέχρι πριν μερικές δεκαετίες, όμως, δεν ήταν έτσι. Μέχρι το 1990 η Αμερικανική κυβέρνηση αρνούταν άσυλο σε ομοφυλόφιλους. Οι αμφιφυλόφιλοι ταυτίζονταν με τους γκέι, άρα δεν τους δέχονταν επίσης. Από το 1994 που ο νόμος άρχισε να περιλαμβάνει και τις σεξουαλικές μειονότητες στην προστασία προσφύγων, η αμφιφυλόφιλοι αποσυνδέθηκαν από τους ομοφυλόφιλους και τους αρνούταν πάλι το άσυλο, κάτι που αποτελεί μια ακόμη επιβεβαίωση για το ότι βρίσκονται σε δεινότερη θέση συγκριτικά με άλλες μη ετεροφυλόφιλες ομάδες. Η εξήγηση για την άρνηση του ασύλου περιοριζόταν στο γεγονός πως λαμβανόταν περισσότερο υπόψη η ετεροφυλοφιλική τους διάσταση και πως η αμφιφυλοφιλία δε θεωρείται τόσο ταυτότητα, όσο επιλογή. Αλλά ακόμη κι οι ομοφυλόφιλοι, για να πάρουν άσυλο έπρεπε να εμπίπτουν σε στερεότυπα (πχ πιο θηλυπρεπείς άντρες, πιο αρρενωπές γυναίκες). Όσοι δεν ταίριαζαν τόσο με αυτά, μπορεί και να αποκλείονταν από τη διαδικασία (Sin, 2015).

Κοινωνικός αποκλεισμός. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας:

Ο αποκλεισμός αποτελείται από δυναμικές, πολυδιάστατες διεργασίες, καθοδηγούμενες από άνισες σχέσεις ισχύος που αλληλεπιδρούν σε τέσσερις κύριες διαστάσεις –οικονομία, πολιτική, κοινωνία, πολιτισμός- και σε διαφορετικά επίπεδα, τα οποία περιλαμβάνουν το άτομο, το νοικοκυριό, την ομάδα, την κοινότητα, τη χώρα και ολόκληρο τον κόσμο. Υπάρχει ένα συνεχές συμπερίληψης-αποκλεισμού που χαρακτηρίζεται από άνιση πρόσβαση σε πηγές, δυνατότητες και δικαιώματα που οδηγούν σε ανισότητες και στην υγεία. (World Health Organisation, http://www.who.int/social_determinants/themes/social_exclusion/en/)

Διάφορα άτομα ή κοινωνικές ομάδες δέχονται διακρίσεις που ενδέχεται να τους κρατήσουν μακριά από ευκαιρίες εκπαίδευσης και εργασίας, αξιοπρεπές εισόδημα,

κοινωνικά και κοινοτικά δίκτυα και δραστηριότητες. Συχνά, επίσης, δεν έχουν πρόσβαση σε σώματα λήψης αποφάσεων και γι' αυτό ίσως νιώθουν ανίσχυροι και δεν έχουν τον έλεγχο των αποφάσεων που επιδρούν στη ζωή τους (European Council, όπως περιγράφεται στην Takács, 2006).

Βέβαια, υπάρχουν διαφορετικές μορφές κοινωνικού αποκλεισμού. Δε σημαίνει το ίδιο κοινωνικός αποκλεισμός για έναν άστεγο ή άνεργο και το ίδιο για έναν ομοφυλόφιλο. Συγκεκριμένα, οι ομοφυλόφιλοι κι οι αμφιφυλόφιλοι υφίστανται μια κοινωνικοπολιτική και πολιτισμική αδικία, η οποία διαπνέει όλες τις πλευρές της ζωής τους και δεν απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα με τους ετεροφυλόφιλους. Θεωρείται μέχρι και σήμερα πως προκαλούν τη «φυσική» τάξη των πραγμάτων με τη μη επιθυμητή σεξουαλικότητά τους που έρχεται σε σύγκρουση με την κυρίαρχη ετεροφυλοφιλία, η εύνοια στην οποία έχει εδραιωθεί λόγω της πολιτισμικής-αξιολογικής δομής της κοινωνίας. Η προκατάληψη αυτή έχει τις ρίζες της σε πεποιθήσεις και παραδόσεις σχετικές με τη σεξουαλικότητα και το φύλο. Το πρόβλημα είναι δομικό, κατασκευάζεται και αναπαράγεται μέσα σε κοινωνικές σχέσεις που διατηρούν δομικές, δυϊστικές διακρίσεις και ασύμμετρες σχέσεις (Takács, 2006. Tilly, όπως περιγράφεται στον Seckinelgin, 2009). Μαζί με αυτά ακολουθεί η ομοφοβία, η πολιτισμική δηλαδή απαξίωση της ομοφυλοφιλίας (Takács, 2006).

Σημαντικότερο χαρακτηριστικό του αποκλεισμού των ομο- και αμφιφυλόφιλων είναι η μη ορατότητά τους στην κοινότητα κι η περιθωριοποίησή τους, η έλλειψη αναγνώρισής τους. Αυτό με άλλα λόγια σημαίνει ότι δεν αντιμετωπίζονται ως πλήρη μέλη της κοινότητας κι ως ισάξιοι πολίτες. Δεν είναι σπάνιο φαινόμενο να τους ντροπιάσουν, κακοποιήσουν, να τους ασκήσουν βία, να τους αρνούνται νομικά δικαιώματα και ισότιμη προστασία. Ως πολίτες, όμως, θα έπρεπε να γίνονται αποδεκτοί με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που τους κάνουν να θεωρούνται μειονότητα κι όχι παρά αυτά να παλεύουν να γίνουν αποδεκτοί (Judít Takács, 2006).

Οι άνθρωποι έχουν την ανάγκη του ανήκειν. Ωστόσο, ο κοινωνικός αποκλεισμός οδηγεί σε απόρριψη και απομόνωση. Αυτό σε πολλές περιπτώσεις μπορεί να επιφέρει επιθετικές συμπεριφορές στις αποκλειόμενες ομάδες (Twenge, Baumeister, Tice & Stucke, 2001).

Νομοθετικό πλαίσιο και φορείς. Ερχόμενοι πιο κοντά στη σημερινή εποχή και στις αλλαγές που έχουν μεσολαβήσει, παρατηρεί κανείς πως η συζήτηση γύρω από το σεξουαλικό προσανατολισμό δεν έχει μειωθεί. Αντίθετα, όλο και περισσότερο τα τελευταία 20 χρόνια παίρνει πιο στερεή νομική υπόσταση, σε Ευρωπαϊκό, αλλά και διεθνές επίπεδο. Παρακάτω θα αναφερθούν συνοπτικά κάποιες κομβικές αλλαγές.

Ο σχηματισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) έφερε σχετική σύμπνοια στην Ευρώπη για πολλά νομικά ζητήματα. Μέσα στο Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. υπάρχει άρθρο για την απαγόρευση των διακρίσεων που αφορούν και το «γενετήσιο προσανατολισμό». Ακόμη, έχει εκδώσει συγκεκριμένες οδηγίες που ενσωματώθηκαν στο δίκαιο των κρατών-μελών σχετικά με την απαγόρευση διακρίσεων σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου στην απασχόληση, εργασία και επαγγελματική κατάρτιση. Μέχρι σήμερα, όμως, δεν έχει

συμπεριληφθεί σε αυτές η συνολική απαγόρευση των διακρίσεων και σε άλλους τομείς (πχ κοινωνική προστασία, υγειονομική περίθαλψη, εκπαίδευση, πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες, στέγαση). Νωρίτερα, από το 1981, η Κοινοβουλευτική συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης εξέδωσε τη Σύσταση 924 για τα ζητήματα διακρίσεων σε βάρος ομοφυλοφίλων. Το 2000 ασχολήθηκε με το άσυλο και τη μετανάστευση αναφορικά με γκέι και λεσβίες στα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Ήδη από το 1996, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει ασχοληθεί και αποφανθεί θετικά σε υποθέσεις σεξουαλικού προσανατολισμού και δικαιωμάτων ΛΟΑΤ ατόμων. Αυτές οι υποθέσεις αφορούσαν υιοθεσία από ομόφυλα ζευγάρια, ρητορική μίσους έναντι ομοφυλόφιλων ατόμων, γάμο ή νομική αναγνώριση της σχέσης ομόφυλων ζευγαριών κ.ά. Το Δικαστήριο διαπνέεται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και έχει τονίσει με έμφαση ότι οι διακρίσεις βάσει του σεξουαλικού προσανατολισμού είναι το ίδιο σοβαρές όσο και οι διακρίσεις βάσει φυλής, προέλευσης ή χρώματος. Έπειτα, ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε. Ε. από το 2008 κι η Σύσταση της επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης προς τα κράτη-μέλη καταδικάζει τις διακρίσεις και δρα προς την καταπολέμησή τους. Η τελευταία ιδιαίτερα, έχει διακηρύξει προς τα κράτη-μέλη πως πρέπει να καταργηθεί κάθε νόμος που ποινικοποιεί τις σεξουαλικές πράξεις μεταξύ συναινούντων ενηλίκων του ίδιου φύλου, κάθε διαφορά όσον αφορά στην ηλικία συγκατάθεσης για ομοφυλοφιλικές και ετεροφυλοφιλικές σεξουαλικές σχέσεις, όπως επίσης, θα πρέπει να αποφεύγεται η κατηγοριοποίηση της ομοφυλοφιλίας ως ασθένειας. Τέλος, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο από το 2013 έδωσε έμφαση στην καταπολέμηση της ομοφοβίας και τρανσοφοβίας. Εντός του δραστηριοποιείται κιόλας το μεγαλύτερο από τα 28 Intergroup που διαθέτει και σχετίζεται με τα ΛΟΑΤΙ δικαιώματα (Χαμτζούδης, 2015).

Σε παγκόσμιο επίπεδο, το 2008 στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών (Η. Ε.) συμφώνησαν 66 κράτη-μέλη την προστασία και του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου, ως αναπόσπαστα ανθρώπινα δικαιώματα. Επιπλέον, το 2012 το γραφείο του Ύπατου Αρμοστή των Η. Ε. εξέδωσε εμπειριστατωμένο οδηγό με τίτλο «Έχω γεννηθεί ελεύθερος/η και ίσος/η, σεξουαλικός προσανατολισμός και ταυτότητα φύλου σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο δικαιωμάτων του ανθρώπου». Σε αυτόν παρουσιάζεται τι ισχύει για την προστασία των ΛΟΑΤ προσώπων διεθνώς και προτείνει μέτρα για τον περαιτέρω σεβασμό τους. Συχνά γίνονται και σχετικές καμπάνιες ενημέρωσης (Χαμτζούδης, 2015).

Σημαντικό είναι να αναφερθούν διάφοροι φορείς και οργανισμοί που δρουν Ευρωπαϊκά ή διεθνώς (και) ενάντια στην ανισότητα και διεκδικούν καλύτερες συνθήκες και ίσα δικαιώματα για ΛΟΑΤΚΙ άτομα. Μερικοί από αυτούς είναι οι «Διεθνής Επιτροπή για τα Γκέι και Λεσβιακά Ανθρώπινα Δικαιώματα» (International Gay & Lesbian Human Rights Commission), ο «Διεθνής Σύνδεσμος για Λεσβίες και Γκέι» (International Lesbian and Gay Association- ILGA), ο «Διεθνής Οργανισμός για ΛΟΑΤΚΙ Νέους και Φοιτητές» (International Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer & Intersex Youth and Student Organisation- IGLYO), η Διεθνής Αμνηστία, η «Άστρια» (Astraea), η οποία είναι η μεγαλύτερη λεσβιακή οργάνωση παγκοσμίως, Η «Καμπάνια για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα» (Human Rights

Campaign- HRC), η «Ομάδα Δράσης για τα Δικαιώματα των Λεσβιών και Γκέι Μεταναστών» (Lesbian and Gay Immigration Rights Task Force- LGIRTF) (Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, <https://www.hrw.org/lgbt-international-resources>)

Τα Γκέι κινήματα στην Ελλάδα: Το ΑΚΟΕ και το περιοδικό Αμφί. Αποποινικοποίηση και Νομοθετικά πλαίσια για την ομοφυλοφιλία. Όπως ίσχυε εξ αρχής και στο εξωτερικό, έτσι και στην Ελλάδα (και στην Κύπρο) όλα τα γκέι κινήματα που αναπτύχθηκαν διεκδικούσαν αφενός σεξουαλική απελευθέρωση, αλλά και ισότητα και δικαιοσύνη για όλες τις κοινωνικές ομάδες. Το 1951 αποποινικοποιήθηκε η ομοφυλοφιλία στην Ελλάδα. Το ομοφυλοφιλικό και λεσβιακό κίνημα αναπτύχθηκε μετά την επταετή δικτατορία, παράλληλα δηλαδή και με την ανάπτυξη των αντίστοιχων κινήματων και του φεμινισμού σε Ευρώπη και Αμερική. Το 1975 σχηματίστηκε το Κίνημα Απελευθέρωσης Γυναικών, το 1977 η Απελευθερωτική Κίνηση Ομοφυλόφιλων Ελλάδος (ΑΚΟΕ) και το 1978 η Αυτόνομη Ομάδα Ομοφυλόφιλων Γυναικών. Αργότερα, το 1990 σχηματίστηκε η Ελληνική Ομοφυλοφιλική Κοινότητα (ΕΟΚ) (Καντσά, 2009). Παρακάτω θα γίνει σύντομη αναφορά στο ΑΚΟΕ και στο περιοδικό που εξέδιδε, το Αμφί.

Μετά τη Μεταπολίτευση συνέχιζε ακόμα εν πολλοίς να υπάρχει το τρίπτυχο «Πατρίς- Θρησκεία- Οικογένεια» και «Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών» και φάνταζε πολύ απειλητικό για κάποιον το να έχει ένα παιδί που θα είναι άθεος, κομμουνιστής ή ομοφυλόφιλος, πόσο μάλλον και τα τρία μαζί. Ταυτόχρονα, ακριβώς για αυτούς τους λόγους κρινόταν απαραίτητη η δημιουργία κι η ανάπτυξη ενός αριστερού ομοφυλόφιλου κινήματος. Αυτό βρήκε την κύρια έκφρασή του στο ΑΚΟΕ (Μάης, 2015). Όπως τονίζει κι ο Μιχάλης, αρθρογράφος στο «Αμφί» (συνέντευξη στη Ν. Βαλλιανάτου, Ιανουάριος 1981, βλ. Παράρτημα ΙΙ), το ΑΚΟΕ ήταν μια κίνηση από ομοφυλόφιλους για ομοφυλόφιλους. Αν και καθένας μπορεί πάντα να υποστηρίζει όποιο κόμμα ή όποιο σκοπό θέλει, σίγουρα αν οι ομοφυλόφιλοι ήθελαν να αλλάξουν οι κοινωνικές συνθήκες απέναντί τους, θα έπρεπε να συντονιστούν και να συνεννοηθούν ως προς αυτόν το στόχο συγκεκριμένα. Το να προσπαθήσουν έμμεσα, αλλάζοντας πρώτα όλη την κοινωνία ώστε να ελπίζουν ότι έτσι θα βελτιωθούν τα πράγματα και για αυτούς, είναι εξαιρετικά χρονοβόρο και ουτοπικό.

Αρωγός του ΑΚΟΕ ήταν το περιοδικό «Αμφί», το οποίο αποτέλεσε το μέσον για την «απελευθέρωση της σεξουαλικής επιθυμίας», όπως τόνιζε και το ίδιο, κι όχι μόνο των ομοφυλόφιλων, αλλά και των ετεροφυλόφιλων. Έβγαζε 6000 αντίτυπα εκείνη την εποχή και πουλιόταν σε περίπτερα και βιβλιοπωλεία. Υπήρχαν περιπτώσεις που κάποια πρακτορεία στην επαρχία έκρυβαν το περιοδικό για να μην είναι εύκολο να το αγοράσει ο κόσμος (Μιχάλης, 1981, βλ. Παράρτημα ΙΙ, σελ.). Εκδότης του ο Λουκάς Θεοδωρόπουλος, συγγραφέας κι ιδιαίτερα πολιτικοποιημένος και το όνομα του περιοδικού παίζει με τις λέξεις τόσο αμφισβήτηση, όσο και αμφιφυλοφιλία. Ως κύριος στόχος του περιοδικού ήταν η ανάδειξη του ζητήματος της πατριαρχικής ανδροκρατικής λογικής κι η μεταφορά μιας συζήτησης περί σεξουαλικότητας που στο εξωτερικό συνέβαινε από το '60. Κατά καιρούς φιλοξένησε μεταφράσεις και δημοσιεύσεις άρθρων και συνεντεύξεων διανοητών όπως ο Φουκώ ή ο Γκουατταρί.

Με αυτόν τον τρόπο κατάφερε να προσελκύσει το ενδιαφέρον και από πολλούς ετεροφυλόφιλους. Για τους ομοφυλόφιλους, όμως, δεν ασκούσε μόνο μια θεωρητική έλξη, αλλά αποτέλεσε ένα πραγματικό στήριγμα, ειδικά για το πιο καταπιεσμένο κομμάτι ομοφυλόφιλων που ζούσαν στην επαρχία. Το 1982 οργάνωσε μαζί με το ΑΚΟΕ το συνέδριο «Σεξουαλικότητες και Πολιτική», με ομιλητές όπως ο Γκουατταρί κι ο Γιώργος Βέλτσος (Μάης, 2015).

Το 1980 μηνύθηκε για χρήση απρεπούς και χυδαίου λεξιλογίου που περιεχόταν σε ένα ποίημα που εξέδωσε. Η μήνυση αυτή προκάλεσε αντιδράσεις και διαμαρτυρία, τόσο από προσωπικότητες εντός των συνόρων, όσο και εκτός. Το περιοδικό στο τέλος αθωώθηκε (Antivirus Magazine Team, 2015).

Το 1977 η κυβέρνηση Καραμανλή πέρασε το νομοσχέδιο «Περί της εξ αφοροδισίων νόσων προστασίας και ρυθμίσεως συναφών θεμάτων», που έπληττε τις εκδιδόμενες γυναίκες, αλλά και γκέι και τρανς άτομα ως φορείς αφοροδισίων νοσημάτων. Μετά από αυτό ακολούθησε πολύ κυνηγητό για τους ομοφυλόφιλους, τόσο που πολλοί φυλακίστηκαν και εξορίστηκαν. Γίνονταν συχνά επιχειρήσεις (ονομάζονταν «Αρετή») και οι γκέι διώκονταν και συλλαμβάνονταν στα διάφορα στέκια που σύχναζαν, τα οποία αποκαλούνταν «ψωνιστήρια». Επίσης, έκλειναν τα μπαρ όπου διασκεδάζαν, τους πήγαιναν στο τμήμα για εξακρίβωση στοιχείων, τους κρατούσαν παραπάνω από όσο χρειαζόταν και χρονοτριβούσαν ή ακόμα και τους εκφόβιζαν. Το ΑΚΟΕ τότε δρούσε ενεργά ώστε να καταγγείλει και να αλλάξει αυτήν την κατάσταση. Επί κυβερνήσεως ΠΑΣΟΚ άρχισε αυτή η κατάσταση να ατονεί και να μην υπάρχει τόσο μένος ενάντια στους ομοφυλόφιλους (Μιχάλης, 1981, βλ. Παράρτημα ΙΙ, σελ και Παράρτημα ΙΙΙ, σελ.). Χαρακτηριστικό πάντως είναι πως στη διαδήλωση κατά του νομοσχεδίου, οι ομοφυλόφιλοι που διαδήλωναν φορούσαν μάρσες, αν και σκοπός του κινήματος ήταν η αυτοαποκάλυψη. Αυτό συνιστά μια αντίφαση, αλλά αν σκεφτεί κανείς πως το γκέι κίνημα δε βρήκε την υποστήριξη που ήθελε στο αριστερό κίνημα, του έλειπε το έρεισμα για μεγάλες κινήσεις. Έτσι δικαιολογείται ο δισταγμός (Μάης, 2015).

Αυτήν την εποχή διαδέχθηκε η άνοδος του ΠΑΣΟΚ με κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές, lifestyle και προκατάληψη απέναντι στο AIDS. Το ΑΚΟΕ άρχισε να παρακαμάζει μέχρι που παίρνει τη μορφή μιας ΜΚΟ. Πια δεν υπήρχε χώρος για επαναστατικές απόψεις, αλλά επικρατούσε συρρίκνωση της επαναστατικής αριστεράς. Το «Αμφί» αποπολιτικοποιείται και γίνεται γκέι lifestyle έντυπο. Ο Βαλλιανάτος παρουσιάζεται τότε ως μια «φυσιολογική» αρρενωπή γκέι φιγούρα. Αναλαμβάνει το ΑΚΟΕ ως υπεύθυνος του «Αμφί» κι ως δημόσιος εκπρόσωπός του, φτιάχνει κλαμπ για γκέι, αλλά η μεγαλύτερη συμβολή του, παρά την κριτική που του έχει ασκηθεί, είναι πως μίλησε ανοιχτά για το AIDS και υπερασπίστηκε τους ομοφυλόφιλους σε σχέση με αυτό, σε μια περίοδο δημόσιας σεμνοτυφίας και καθωσπρεπισμού. Στα μέσα της δεκαετίας του '80 κλείνει πλέον ο κύκλος του γκέι κινήματος (Μάης, 2015).

Εκτός από το «Αμφί» (1978-1990), άλλα γνωστά περιοδικά της εποχής που απευθύνονταν στην γκέι κοινότητα -κι όχι μόνο- ήταν το «Κράξιμο» (1981- 1993), εκδότης του οποίου ήταν η τρανς Πάολα Ρεβενιώτη, σεξ-εργάτρια, ποιήτρια και ακτιβίστρια, «Λάβρυς- Λεσβιακός λόγος» (1982-1983), το πρώτο λεσβιακό έντυπο με

πρωτοβουλία της Αυτόνομης Ομάδας Ομοφυλόφιλων Γυναίκων, «Κοντροσόλ στο χάος» (1986- 1992), «Δέον/Deon Guide» (1997- 2013), «Ο Πόθος» (1996- 1998) που ήταν η πρώτη δωρεάν διανεμόμενη gay εφημερίδα στην Ελλάδα, η «Βιταμίνη Ο» (1995-2006), που ήταν το περιοδικό της «Σύμπραξης Κατά της Ομοφυλοφοβίας», το «10%» (2003-2006) και το «CITY UNCOVERED» (2006-2011). Από το 2003 ως σήμερα κυκλοφορεί αδιάκοπα το περιοδικό «Antivirus», ως free press και καλύπτει ακτιβισμό και lifestyle (Antivirus Magazine Team, 2015).

Σήμερα έχουν συσταθεί πολλοί φορείς και ΜΚΟ, με διαφορετικό target group η καθεμιά. Ενδεικτικά, κάποιοι από τους πιο σημαντικούς και ενεργούς είναι η Colour Youth- Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας, Οικογένειες Ουράνιο Τόξο, η τηλεφωνική γραμμή 11528, Λεσβιακή Ομάδα Αθήνας. Σε άλλες πόλεις δραστηριοποιούνται και μικρότερες οργανώσεις. Σχετικοί και με ΛΟΑΤ δικαιώματα και ισότητα είναι η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (Χαμτζούδης, 2015). Το 2004 συστάθηκε η Ομοφυλοφιλική και Λεσβιακή Κοινότητα Ελλάδος (ΟΛΚΕ), για την οποία θα γίνει λόγος παρακάτω.

Στόχος της ΟΛΚΕ είναι η στήριξη ΛΟΑΤ ατόμων, η προάσπιση των δικαιωμάτων τους και η διεκδίκηση θεσμικών αλλαγών, όπως επίσης και η ορατότητα προς την ευρύτερη κοινωνία και η εκπαίδευση αυτής. Αυτήν την περίοδο βρίσκεται σε μια φάση ανασύνταξης, χωρίς αυτό, βέβαια, να σημαίνει πως αδρανεύει. Η κύρια δραστηριότητά της σχετίζεται με τη συνεισφορά στη γραμμή υποστήριξης ΛΟΑΤ ατόμων 11528. Ακόμη, πρόκειται να τρέξει ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα πάνω σε ΛΟΑΤ ζητήματα σε συνεργασία με την ΕΨΥΠΕ που θα απευθύνεται σε προσωπικό υγείας σε νοσοκομεία της Ελλάδας, ούτως ώστε να αυξηθεί η ευαισθητοποίησή του. Η εστίαση θα δοθεί σε ζητήματα ταυτότητας φύλου και τρανς ατόμων. Υπάρχει επίσης η σκέψη να υλοποιηθεί αμφίδρομη εκπαίδευση από και προς φορείς που σχετίζονται με χρήση ουσιών. Επιπρόσθετα, η ΟΛΚΕ κάνει προσπάθειες να προσεγγίσει πολιτικά πρόσωπα και κόμματα για να υπάρχει διάλογος, ωστόσο θεωρείται πως είναι –ή θα έπρεπε να είναι- υποχρέωση κι ευθύνη κάθε βουλευτή το να ασχολείται με τέτοια ζητήματα και να αντιμετωπίζει το Κράτος ισάξια τους ΛΟΑΤ με όλο τον υπόλοιπο κόσμο (Ράπτης, πρόεδρος ΟΛΚΕ, συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα II).

Για τα ζητήματα πρόληψης από ΣΜΝ και για την ενημέρωση για τη χρήση ουσιών δεν υπάρχει μεγάλη δραστηριότητα και συνεργασία των φορέων στην Ελλάδα. Για το πρώτο σκέλος πιστεύεται πως στο παρελθόν επιχειρήθηκε ένας βίαιος διαχωρισμός των οροθετικών από τους ομοφυλόφιλους, κάτι το οποίο έφερε ρήξη. Αυτή η ρήξη προσπαθεί σταδιακά να γεφυρωθεί. Για το δεύτερο σκέλος, η ΟΛΚΕ ειδικά προσπαθεί να δηλώνει την παρουσία της ειδικά στους νέους για να γνωρίζουν πως έχουν ένα μέρος να στραφούν αν χρειάζονται βοήθεια και για να συνειδητοποιούν πως υπάρχει εναλλακτική πέρα από τα ναρκωτικά. Βέβαια, αυτή η δράση δεν έχει αναπτυχθεί ακόμα τόσο έντονα (Ράπτης, Πρόεδρος ΟΛΚΕ, συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα II).

Από το 2005, επίσης, λαμβάνει χώρα το Φεστιβάλ Υπερηφάνειας (Pride) σε διάφορες πόλεις της Ελλάδας, με την υποστήριξη διάφορων οργανώσεων και των

δήμων. Αποτελεί ένα πολύ σημαντικό εργαλείο για τη δήλωση της παρουσίας της ΛΟΑΤ κοινότητας, την περαιτέρω προβολή των ΛΟΑΤ ζητημάτων, την έκφραση πολιτικών διεκδικήσεων και την άσκηση μεγαλύτερης πίεσης στο Κράτος. Δεν πετυχαίνει πάντα τους στόχους του και συχνά, κυρίως στην Ελλάδα, υπάρχουν αντιδράσεις, οι οποίες παρόλα αυτά φανερώνουν μόνο ομοφοβία, κατά τον κ. Ράπτη, πρόεδρο της ΟΛΚΕ (συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα II). Τα gay prides, όπως και τα αιτήματα των σεξουαλικών μειονοτήτων, τυγχάνουν υποστήριξης από τα αριστερά κόμματα (Βουλβούλη, 1994). Αυτό τα τελευταία χρόνια μεταφέρεται και σε νομοθετικό πλαίσιο.

Το 2005 εισήχθη η εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού, όσον αφορά την εργασία, την απασχόληση και την επαγγελματική κατάρτιση, ούτως ώστε να συνάδει με οδηγία που είχε εκδώσει η Ε. Ε. Η επικαιροποίηση του νόμου έγινε το 2010. Το 2009 προστέθηκε κι η ίση πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες. Υπεύθυνος για την τήρηση των παραπάνω είναι ο Συνήγορος του Πολίτη (ή ο Συνήγορος του Καταναλωτή). Σχετικά με την ταυτότητα φύλου, ο Συνήγορος του Πολίτη αντιμετωπίζει τα ζητήματα διακρίσεων των τρανς προσώπων ως διακρίσεις λόγω «φύλου». Το 2014 ο Συνήγορος του Πολίτη εξέδωσε τον «Οδηγό Διαφορετικότητας για Δημοσίους Υπαλλήλους», για να υπάρξει ευαισθητοποίηση σχετικά με τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα ΛΟΑΤ άτομα στη συναλλαγή με τη διοίκηση, στην απασχόληση και την εργασία, στην εκπαίδευση και στην αναγνώριση και άσκηση δικαιωμάτων. Ακόμη, στο θέμα του σεξουαλικού προσανατολισμού, τονίζεται πως το ίδιο το Σύνταγμα τον προστατεύει μέσα από τα άρθρα του για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και του σεβασμού της αξίας του ανθρώπου. Ο Συνήγορος του Πολίτη συνεργάζεται με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων του Υπουργείου Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης (Χαμτζούδης, 2015).

Το 2014 εισήλθε ο νόμος για την αντιμετώπιση των εγκλημάτων που τελούνται από μίσος λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου και προβλέφθηκε η Σύσταση Τμημάτων και Γραφείων Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας στις Υποδιευθύνσεις Κρατικής Ασφάλειας των Διευθύνσεων Ασφάλειας Αττικής και Θεσσαλονίκης. Ταυτόχρονα, τέθηκε το νομοθετικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους (Χαμτζούδης, 2015). Επιπρόσθετα, αν και από το 1982 επιτρεπόταν ο πολιτικός γάμος μεταξύ δύο ατόμων, χωρίς να προσδιορίζει το φύλο ο νόμος, γάμοι ομόφυλων ζευγαριών που έλαβαν χώρα στο δημαρχείο της Τήλου το 2008, δεν αναγνωρίστηκαν ως έγκυροι (Βουλβούλη, 1994). Το 2015 ψηφίστηκε ο νόμος για το Σύμφωνο Συμβίωσης που περιελάμβανε και τα ομόφυλα ζευγάρια. Παρόλα αυτά, δεν προβλέπει το δικαίωμα σε αυτά για από κοινού υιοθεσία ούτε για υιοθεσία των παιδιών του ενός συμβίου από τον άλλον κι έτσι, πέρα του νομικού ή φυσικού γονέα, ο άλλος σύντροφος δε διαθέτει νομιμοποίηση για να επιληφθεί των συμφερόντων των παιδιών στο πλαίσιο οποιασδήποτε διαδικασίας. Ακόμη, δε θέτει πλαίσιο για από κοινού πρόσβαση σε διαδικασίες υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, αλλά ούτε είναι ξεκάθαρος για φορολογικά, ασφαλιστικά ή συνταξιοδοτικά δικαιώματα (Χαμτζούδης, 2015). Τέλος, το 2017 ψηφίστηκε κι ο νόμος σχετικά με

την αναγνώριση ταυτότητας φύλου, κάτι που θεωρείται πολύ προοδευτικό για τα δεδομένα της Ελλάδας (Νόμος 4491/2017, ΦΕΚ 152/A/13-10-2017).

Το απελευθερωτικό Κίνημα Ομοφυλόφιλων στην Κύπρο. Αποποινικοποίηση και Νομοθετικά πλαίσια για την ομοφυλοφιλία. Μόλις το 1987 ξεκίνησε το Απελευθερωτικό Κίνημα Ομοφυλόφιλων Κύπρου (ΑΚΟΚ) που συνεχίζει τη δράση του ως σήμερα, με πρόεδρο τον Αλέκο Μοδινό, ακτιβιστή ήδη από το 1979. Ήταν εκείνος που το 1993 κατέφυγε στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ζητώντας αλλαγή του νόμου για την ποινικοποίηση της ομοφυλοφιλίας, ο οποίος ίσχυε από το 1889. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε υπέρ, αλλά το Κυπριακό Κράτος αρνήθηκε να αλλάξει το νόμο. Αυτό έγινε μόλις το 1998, με το φόβο άρνησης ένταξης της Κύπρου στην Ε. Ε. (Παπαδόπουλος, 2013). Το 2002 εξομοιώθηκε στα 17 έτη το όριο συναίνεσης για σεξουαλική συνεύρεση τόσο ομοφυλόφιλων όσο και ετεροφυλόφιλων (Ποινικά Αδικήματα εναντίον των Ηθών-Κεφ.154, http://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/0_154/sub-division-sd69a17ba6-f8de-4b3e-abe9-432f2d07500c.html). Ωστόσο, η ομοφοβία κι οι κοινωνικές κι εργασιακές διακρίσεις παραμένουν ακόμα πολύ έντονες. Οι ΛΟΑΤ δε συμπεριλαμβάνονται στο Εθνικό Στρατηγικό Σχεδιασμό Κοινωνικής Προστασίας και Ενσωμάτωσης Κύπρου κι έτσι, δε θεωρούνται ευπαθής ομάδα, ώστε να ληφθούν κατάλληλα μέτρα προς όφελός τους (Polycarrou, 2010).

Το 2011 ιδρύθηκε η Accept ΛΟΑΤ Κύπρου, η οποία έχει ενεργό δράση κι ειδικά τα τελευταία χρόνια έχει καταφέρει να αλλάξει την περιρρέουσα ατμόσφαιρα γύρω από την ομοφυλοφιλία προς το καλύτερο. Εκτός από την κοινωνική της δράση, έχει επαφές με πολιτικά κόμματα και αρχηγούς κι έχει πετύχει κάποιες αλλαγές στο νομοθετικό πλαίσιο (Polycarrou, 2010). Το 2011 πέρασε ο Περί της Καταπολέμησης Ορισμένων Μορφών και Εκδηλώσεων Ρατσισμού και Ξενοφοβίας Νόμος, ο οποίος εμπλουτίστηκε και περιλαμβάνει και το ρατσισμό έναντι ΛΟΑΤ ατόμων (Νόμος 134(I)/2011, http://www.cylaw.org/nomoi/indexes/2011_1_134.html). Τέλος, το 2015 ψηφίστηκε ο νόμος για την Πολιτική Συμβίωση (Νόμος 184(I)/2015, http://www.cylaw.org/nomoi/arith/2015_1_184.pdf). Ένα πολύ σημαντικό βήμα που πέτυχε η οργάνωση ήταν η διοργάνωση του Φεστιβάλ Υπερηφάνειας από το 2014 και μετά, βοηθώντας στην ορατότητα της ΛΟΑΤ κοινότητας και προσελκύνοντας κόσμο από οποιαδήποτε κοινωνική ομάδα (Accept ΛΟΑΤ Κύπρου, www.acceptcy.org/el).

Πιο συγκεκριμένα, μέσα από τα λόγια του κου Γαβριηλίδη, πρώην προέδρου της Accept (συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα II), η Accept αυτοχαρακτηρίζεται ως φορέας ανθρωπίνων δικαιωμάτων κυρίως, με μεγαλύτερη εστίαση στα ΛΟΑΤ δικαιώματα. Στις δραστηριότητές της περιλαμβάνονται οι «Πολύχρωμες συναντήσεις» που λαμβάνουν χώρα σε διάφορες πόλεις της Κύπρου, ο συντονισμός ομάδας τρανς, ομάδας γυναικών και ομάδας γονέων. Η Accept συνεργάζεται τόσο με φορείς εντός Κύπρου που μπορεί να απευθύνονται στην οικογένεια (Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προγραμματισμού) ή και σε πρόληψη για ΣΜΝ (Κίνηση Συμπαράστασης για τον HIV και Εθνικό συμβούλιο για τον HIV), αλλά έχει και μια παρουσία σε ευρωπαϊκά fora για την προάσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων εντός και

εκτός συνόρων (ILGA Europe- Ευρωπαϊκός Οργανισμός για ΛΟΑΤΙ δικαιώματα, ENAR- Ευρωπαϊκό Δίκτυο Ενάντια στο Ρατσισμό, European Youth Forum).

Σχετικά με την πρόληψη για ΣΜΝ, σύμφωνα πάντα με τον κ. Γαβριηλίδη (πρώην πρόεδρος Accept, συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα II), αν και οι οργανώσεις προσπαθούν να συνεργαστούν με το Κράτος, πολλές φορές, το τελευταίο παρουσιάζεται ανεπαρκές σε αυτά τα ζητήματα και έρχονται οι οργανώσεις να το αντικαταστήσουν. Ωστόσο, χωρίς την ίδια τη σχετική κρατική μέριμνα, δεν μπορούν εύκολα να προωθηθούν αλλαγές. Για παράδειγμα, χρειάζεται να υπάρξουν κλινικές, όπου θα μπορεί κάποιος να εξεταστεί για όλα τα ΣΜΝ κι όχι μόνο για HIV και το ιατρικό προσωπικό θα πρέπει να είναι κατάλληλα καταρτισμένο.

Όσον αφορά το Pride, για τον κ. Γαβριηλίδη (πρώην πρόεδρος Accept, συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα II), αν δεν υπήρχε, δε θα είχαν συντελεστεί πιθανώς όλες οι νομικές αλλαγές των τελευταίων χρόνων στην Κύπρο. Ο κόσμος που πηγαίνει στο Pride τείνει να είναι κάθε χρόνο και περισσότερος και ειδικά στην Κύπρο, υπάρχει μεγαλύτερο ποσοστό straight ατόμων από ό,τι gay που το υποστηρίζουν και πηγαίνουν στην παρέλαση. Αυτή είναι μια ουσιώδης διαφορά με την Ελλάδα.

Θεωρίες γύρω από την ομοφυλοφιλία

Από την πρώτη φορά που μελετήθηκε ως σήμερα έχουν γραφτεί πάρα πολλά για την εμφάνιση της ομοφυλοφιλίας και υπάρχουν διάφορες σχετικές θεωρίες για την ερμηνεία της. Κάποιες μιλούν για βιολογική αιτιότητα, δηλαδή ότι κατά την προγεννητική κυρίως περίοδο μεσολαβούν ενδοκρινικά και γενετικά φαινόμενα. Σύμφωνα με αυτές, σημαντική θεωρείται η συμβολή των ορμονών φύλου (τεστοστερόνη, οιστρογόνα κá) που διαφοροποιούν το άτομο σε άντρα και γυναίκα και φέρονται να διαμορφώνουν τη σεξουαλική συμπεριφορά και το σεξουαλικό προσανατολισμό (Balthazart, 2016).

Οι σχετικές έρευνες ξεκίνησαν το 1959, αλλά η γυναικεία σεξουαλικότητα παραβλεπόταν συστηματικά. Με την άνοδο του φεμινιστικού κινήματος, ενσωματώθηκαν στην επιστήμη και στην έρευνα φεμινιστικές ιδέες και εισήχθησαν καινούργια ερευνητικά αποτελέσματα για τη γυναικεία σεξουαλική συμπεριφορά. Ξεφεύγοντας, όμως, από το περιοριστικό βιολογικό δίπολο άντρας-γυναίκα, η Bem πρότεινε να αναφερόμαστε καλύτερα σε ένα συνεχές αρρενωπότητας και θηλυκότητας στο οποίο θεμιτά θα εμπίπτουν και τα δύο φύλα (Wijngaard, 1994). Αν και αυτή η πρόταση ήταν πολύ ριζοσπαστική για τότε, η βιολογική θεωρία συνολικά δέχτηκε πολλή κριτική. Κατά τις Cartlege και Hemmings (1979), αν είναι όντως βιολογική η εμφάνιση της ομοφυλοφιλίας, τότε μπορεί να προσπαθήσουν οι γενετιστές να την εξαλείψουν. Ή όσοι ομοφυλόφιλοι θεωρούν πως δε γεννήθηκαν έτσι, τότε θα πρέπει έστω να προσπαθήσουν να αλλάξουν σύμφωνα με τις κοινωνικές νόρμες. Αυτό φανερώνει φυσικά κοινωνική πίεση και καταπίεση.

Ψυχολογικές θεωρίες για την ομοφυλοφιλία ανέπτυξαν κατά κόρον ψυχίατροι και ψυχαναλυτές από αρχές του 20ού αιώνα περίπου και μετά. Πολλές, κυρίως Φροϋδικές, θέτουν στο επίκεντρο την οικογένεια. Η μη επιτυχής λύση του Οιδιπόδειου συμπλέγματος, ο φθόνος του πέους από τα κορίτσια, η κυριαρχική

μητέρα ή ο απόμακρος πατέρας είναι μερικές από τις ιδέες του περί της βάσης της ομοφυλοφιλίας, την οποία θεωρούσε ως σεξουαλική ανωριμότητα (Αντωνοπούλου, 1997. Caprio, 1966). Άλλες θεωρίες περιλαμβάνουν την άποψη πως οι ομοφυλόφιλοι βιώνουν ένα αίσθημα κατωτερότητας που σχετίζεται με συγκεκριμένα (φυσικά) μειονεκτήματά τους ή πως οι ομοφυλόφιλοι είναι στην πραγματικότητα νευρωτικά παιδιά πεινασμένα για αγάπη και που η συμπεριφορά τους προσομοιάζει στο παιδικό παιχνίδι (πχ ντύνονται διαφορετικά, έχουν συναισθηματικά ξεσπάσματα κá) (Caprio, 1966).

Οι παραπάνω θεωρίες έχουν δεχτεί έντονη κριτική μέσα στα χρόνια, ειδικά από το φεμινισμό, που θεωρεί πως ειδικά για τις γυναίκες, υπάρχει ελλιπής κατανόηση μέσα από αυτές για την ψυχοσεξουαλική τους ανάπτυξη. Για παράδειγμα, με το φθόνο του πέους, ο Φρόντ βάζει τις γυναίκες σε μειονεκτική θέση και δε θεωρεί ότι μπορούν να ολοκληρωθούν ποτέ πλήρως ως άνθρωποι (McLeod, 2005). Για τις Cartlege & Hemmings (1979), αν και αφενός ως ένα σημείο οι ψυχολογικές θεωρίες αναγνωρίζουν τη σεξουαλικότητα ως κοινωνική κατασκευή, κάτι που μπορεί να θεωρηθεί απελευθερωτικό και απενοχοποιητικό, αφετέρου συνεχίζουν να αντιλαμβάνονται την ομοφυλοφιλία ως απόκλιση από τον κανόνα. Αντί οι ψυχίατροι να βλέπουν μπροστά τους (μιλώντας για τις λεσβίες) ζωντανές, ισχυρές, συνειδητοποιημένες γυναίκες, βλέπουν πληγωμένους και ανάπηρους ανθρώπους, λόγω των –υποτιθέμενων- δυσλειτουργικών και ανεπίλυτων ψυχολογικών δεσμών με τους γονείς. Σύμφωνα με τον Balthazart (2016), ειδικά αν ίσχυε η θεωρία της κυριαρχικής μητέρας και του απόντα πατέρα (του δεύτερου περισσότερο), τότε τις τελευταίες δεκαετίες που υπάρχουν περισσότερες ανύπαντρες μητέρες στο δυτικό κόσμο, η ομοφυλοφιλία θα είχε αυξηθεί, κάτι που δε συμβαίνει. Η στάση αυτή των γονέων, αν ή όταν αυτή παρουσιάζεται, ενδέχεται να έπεται της συμπεριφοράς του παιδιού κι όχι να προηγείται. Με άλλα λόγια, ίσως επειδή το παιδί που δείχνει ομοφυλοφιλικές ή «παρεκκλίνουσες» για το φύλο του συμπεριφορές δεν ανταποκρίνεται στις προσδοκίες των γονέων, γι' αυτό αυτοί να αναπτύσσουν τις παραπάνω στάσεις.

Σύμφωνα με μια πιο πρόσφατη ψυχολογική θεωρία του Bowlby, αυτήν του δεσμού-προσκόλλησης, το παιδί αναπτύσσεται μέσα από τη σχέση του με τους σημαντικούς άλλους, κυρίως τους γονείς, αλλά όχι μόνο. Η προσκόλληση ενέχει τις προσδοκίες του παιδιού για τη διαθεσιμότητα και την ανταπόκριση του σημαντικού άλλου-φροντιστή (συνήθως μητέρα) στις ανάγκες και απαιτήσεις του. Αν ο φροντιστής ανταποκριθεί και τις ικανοποιήσει με ζεστασιά, παρέχοντας ταυτόχρονα ανεξαρτησία στο παιδί, τότε αυτό σημαίνει ότι ο εαυτός αξίζει να αγαπηθεί και να τον φροντίσουν. Τρία είναι τα συνηθέστερα είδη προσκόλλησης, η ασφαλής, η αγχώδης/αμφίθυμη κι η αποφευκτική. Ο ασφαλής δεσμός σχετίζεται με οικειότητα και εγγύτητα στις ενήλικες σχέσεις, ενώ ο αγχώδης με συναισθηματική αστάθεια, εμμονική ανησυχία και επιθυμία για ένωση. Σχετικά με τους ομοφυλόφιλους, επειδή συναντούν εμπόδια, συγκρούσεις και άγχη που σχετίζονται με το σεξουαλικό προσανατολισμό κατά τη διαμόρφωση της ταυτότητας, είναι αρκετά εύαλωτοι. Αν έχουν αναπτύξει ασφαλείς δεσμούς μεγαλώνοντας, τότε είναι πιο πιθανό να

αποκτήσουν αυτοκαθορισμό, μια θετική αυτοεικόνα, αυτοαποδοχή και να μπορούν να αυτοαποκαλύπτονται (Elizur & Mintzer, 2003).

Οι έρευνες είναι ασαφείς για το τι τύπο προσκόλλησης έχουν ομοφυλόφιλα άτομα. Κάποιες όντως παρουσιάζουν πως οι ομοφυλόφιλοι διακατέχονται από μεγαλύτερο άγχος αποχωρισμού από τους ετεροφυλόφιλους, κάτι που μπορεί να αποτελεί τόσο «αιτία», όσο και αποτέλεσμα της ομοφυλοφιλίας (VanderLaan, Gothreau, Bartlett, Vasey, 2011). Σε άλλες πάλι τονίζεται πως οι γκέι δεν έχουν ανασφαλείς δεσμούς, αλλά ότι αυτή η ανασφάλεια κι η ευαλωτότητα που παρουσιάζουν συχνά, προέρχεται από χαμηλότερη ικανοποίηση στις σχέσεις και από προβλήματα που αφορούν την αυτοαποκάλυψη στις σχέσεις (Ridge & Feeney, 1998).

Ζητήματα που αναδύονται

Παρακάτω θα περιγραφούν ζητήματα που ανακύπτουν συχνά στη ζωή ομοφυλόφιλων και αμφιφυλόφιλων ατόμων. Αυτά ταυτόχρονα αποτελούν προκλήσεις και για τους επαγγελματίες ψυχικής υγείας, αφού συχνά τους επισκέπτονται οι παραπάνω πληθυσμοί όταν πια νιώθουν να δυσφορούν κι έτσι, έρχονται αντιμέτωποι με αυτά.

Ομοφοβία-Αμφιφοβία. Παρόλο που το κλίμα έναντι της ομοφυλοφιλίας και αμφιφυλοφιλίας έχει πάψει να είναι τόσο εχθρικό όσο παλιότερα, ακόμα παρατηρούνται συχνά διακρίσεις, συνεχίζουν να διαιώνίζονται στερεότυπα και προκαταλήψεις και να υπάρχουν εδραιωμένες αρνητικές πεποιθήσεις γύρω από αυτό το ζήτημα. Τα παραπάνω τις περισσότερες φορές αντανακλούν εικόνες που παραδοσιακά σχετίζονται με την πατριαρχία, τον ετεροσεξισμό και τις συντηρητικές αναπαραστάσεις για τον κοινωνικό ρόλο του φύλου.

Η ομοφοβία αποτελεί συστατικό στοιχείο της ετεροφυλοφιλίας για να προσδιορίσει τι δεν είναι κάποιος και να επιβεβαιώσει το ποιος είναι. Συμβολοποιείται ο ομοφυλόφιλος ως κάτι το μη κοινωνικά αποδεκτό και δέχεται εχθρικότητα. Με την ομοφοβία κάποιος αρνείται τα δικά του ομοερωτικά συναισθήματα και τα «θηλυκά» του χαρακτηριστικά. Ταυτόχρονα, διαγράφει τα όρια της ομάδας στην οποία ανήκει (Herek, 1986).

Σύμφωνα με το Μιχάλη, αρθρογράφο στο «Αμφί» (συνέντευξη στη Ν. Βαλλιανάτου, Ιανουάριος 1981, βλ. Παράρτημα II), οι άνθρωποι δε δέχονται τους ομοφυλόφιλους λόγω της δικής τους προσωπικής σεξουαλικής καταπίεσης και στέρησης. Οι ομοφυλόφιλοι χαίρονται περισσότερο τον έρωτα, είναι πιο απελευθερωμένοι, άρα αυτό προκαλεί αυτόματα ζήλεια. Αντίστοιχη είναι κι η κατάσταση με τη γυναίκα, που ήταν πολλά χρόνια καταπιεσμένη και τώρα ζει πιο καλά, αλλά την φθονούν για αυτό. «Όσο πιο στερημένος είναι ένας άνθρωπος, τόσο δε δέχεται κάποιον που είναι ελεύθερος», με τα λόγια του ίδιου του Μιχάλη. Όπως τονίζει, οι άνθρωποι φτάνουν συχνά και σε φασισμό/ρατσισμό, ο οποίος μπορεί να υπάρχει σε όλες τις κοινωνικές τάξεις, ανεξάρτητα μόρφωσης. Ωστόσο, στην επαρχία φαίνεται τα πράγματα να είναι δυσκολότερα και να υπάρχει περισσότερη καταπίεση.

Για μια μερίδα κόσμου υπάρχει μέχρι σήμερα η αντίληψη πως οι ομοφυλόφιλοι «προκαλούν» μόνο και μόνο με την ίδια τους την ύπαρξη. Όχι πολύ παλιά, οι ομοφυλόφιλοι συγγέονταν με τους παιδόφιλους. Από μικρά –και είναι χειρότερα στην επαρχία- τα παιδιά αναθρέφονται με την ιδέα πως η ομοφυλοφιλία είναι κάτι κακό, μαθαίνουν να θεωρούν τους εαυτούς τους μη φυσιολογικούς αν είναι τα ίδια γκέι, ότι πρέπει να κρύβονται και ότι η συναναστροφή με γκέι άτομα θα κάνει και τα ίδια ομοφυλόφιλα:

Από όταν γεννήθηκα και μεγάλωσα, μεγάλωσα με μια ελληνική τηλεόραση που μου έλεγε ότι είμαι ανώμαλος, χωρίς ακόμα να έχω καταλάβει ποιος είμαι. Έμαθα ότι δεν πρέπει να μιλάω για αυτό, εκπαιδεύτηκα από την κοινωνία να σωπαίνω. Εκπαιδεύτηκα να μην προκαλώ, που το να προκαλώ είναι ότι στο γραφείο της δουλειάς μου μπορώ να έχω μια φωτογραφία του συντρόφου μου. Εσύ γιατί μπορείς; Γιατί με προκαλείς στο κάτω κάτω; Και γιατί εγώ προκαλώ και εσύ δεν προκαλείς; Δηλαδή αν τα βάλουμε κάτω, το πώς ξεκινάει το στερεότυπο... Δεν είναι απαραίτητο ότι όλες αυτές οι λάιτ ρατσιστικές φράσεις μπορεί να με πλακώσουνε στο ξύλο, αλλά αυτές οι συμπεριφορές οδηγούνε κάποια άτομα να νιώθουν την νομιμοποίηση ακόμα και να με πλακώσουνε το ξύλο. Οπότε δεν είναι αυτός που σήκωσε το χέρι του να κάνει μια πράξη, ένωσε τη νομιμοποίηση να το κάνει. Φταις και εσύ που πιστεύεις ότι δεν πρέπει να μιλάω για αυτό. Όχι το ίδιο αλλά έβαλες το λιθαράκι σου. Ας βάλουμε ένα άλλο κομμάτι. Πόσα άτομα αυτοκτονούνε για αυτό το λόγο; (Ράπτης, πρόεδρος ΟΛΚΕ, συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα II).

Παράγοντες που σχετίζονται με τις πεποιθήσεις που έχει κάποιος για την ομοφυλοφιλία είναι το φύλο του, οι θρησκευτικές του πεποιθήσεις, η αιτιολογία της ομοφυλοφιλίας, με πιο αρνητικές πεποιθήσεις να έχουν οι άντρες, όσοι έχουν ισχυρές ορθόδοξες χριστιανικές πεποιθήσεις και όσοι θεωρούν την ομοφυλοφιλία ως επιλογή (Oldham & Kasser, 1999). Ακόμη, προβλεπτική για αρνητικές πεποιθήσεις είναι η μεγαλύτερη ηλικία, η λιγότερη εκπαίδευση κι οι συντηρητικές πολιτικές θέσεις (Donaldson, Handren & Lac, 2017). Για τους άντρες, η ομοφυλοφιλία εκλαμβάνεται σαν απειλή για τον ανδρισμό τους. Ούτως ώστε να διατηρούν υψηλά την αυτοεκτίμηση για το φύλο τους, διατηρούν μια ξεχωριστή ταυτότητα φύλου που συνδέεται με τις παραδοσιακές αντιλήψεις περί ρόλων των φύλων κι έτσι στρέφονται προκατειλημμένα προς τους γκέι άντρες. Αυτό δεν παρατηρείται ως προς τις λεσβίες (Falomir & Mugny, 2009).

Οι παράγοντες που αναφέρθηκαν παραπάνω και προβλέπουν ομοφοβία συχνά προβλέπουν κι αμφιφοβία. Αν κι οι δύο αυτοί όροι συχνά ταυτίζονται, καλό είναι να διαχωριστούν, καθώς η φοβία προς τους αμφιφυλόφιλους φαίνεται να είναι υψηλότερη. Για αυτούς κυκλοφορούν πολλά στερεότυπα κι υπάρχει ελλιπέστερη ενημέρωση για την αμφιφυλοφιλία γενικά. Κάποιες στερεοτυπικές αντιλήψεις τους παρουσιάζουν σαν μπερδεμένους με τη σεξουαλική τους ταυτότητα, ότι απλά δυσκολεύονται να αυτοαποκαλυφθούν ως γκέι ή λεσβίες, ότι έχουν περισσότερους από ένα σύντροφο, ότι μεταδίδουν το AIDS σε ετεροφυλόφιλους και ότι είναι εθισμένοι με το σεξ. Δεν είναι λίγες οι φορές που διαφαίνεται πως ακόμα και εντός της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας είναι λιγότερα αποδεκτοί συγκριτικά με τις άλλες ομάδες

(Eliason, 1997). Δέχονται, λοιπόν, διπλή διάκριση, τόσο από ετεροφυλόφιλους, όσο κι από ομοφυλόφιλους κι άλλες ομάδες της κοινότητας (Ochs, 1996).

Αρνητικές πεποιθήσεις προς τους ομοφυλόφιλους και αμφιφυλόφιλους μπορεί να προκαλέσει κι η ενασχόληση (ή μη) με τα αθλήματα. Για τους ετεροφυλόφιλους άντρες, το να ασχολούνται με αθλήματα, ειδικά το ποδόσφαιρο, είναι άλλο ένα κομμάτι που, ιδωμένο μέσα από μια πατριαρχική σκοπιά, εκφράζει τον κοινωνικό ρόλο του φύλου τους και συμβάλλει στην ανάπτυξη προκαταλήψεων υπεροχής έναντι των γυναικών, αλλά και των ομοφυλόφιλων και των δύο φύλων. Για τις γυναίκες δεν ισχύουν αυτά, αλλά ακριβώς επειδή τα αθλήματα δεν ανήκουν στο παραδοσιακό ρόλο του φύλου τους, θεωρούνται πάντα κατώτερες κι ότι δεν τα καταφέρνουν τόσο καλά όσο οι άντρες (Harry, 1995).

Εσωτερικευμένη ομοφοβία. Ως εσωτερικευμένη ομοφοβία περιγράφονται οι αρνητικές κοινωνικές αντιλήψεις του γκέι ατόμου για τον εαυτό του, που οδηγούν σε εσωτερικές συγκρούσεις, χαμηλή αυτοεκτίμηση, απαξίωση του εαυτού και αυτομίσος. Από το στίγμα που φέρει η ταυτότητα της ομοφυλοφιλίας απορρέει έντονη ντροπή, ενοχές και η αίσθηση ότι είναι διαφορετικός ή και ιδιόρρυθμος, με συνακόλουθη τη μυστικότητα για αυτήν του την ταυτότητα. Η ντροπή ειδικά μειώνει τη χαρά και το ενδιαφέρον κι αν εμφανιστεί από νωρίς, μπορεί κι όλα τα άλλα χαρακτηριστικά της ταυτότητας του ατόμου να χτιστούν γύρω από την ντροπή (Allen & Oleson, 1999. Williamson, 2000). Η συνειδητοποίηση της ομοφυλοφιλίας σε πολύ νεαρή ηλικία και πόσο μάλλον η αυτοαποκάλυψή της με αρνητική ανατροφοδότηση ενδέχεται να οδηγήσει το άτομο σε απομόνωση και να αποφύγει την επαφή με τη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα. Αυτή η απομόνωση με τη σειρά της οδηγεί σε μη επαρκή πληροφόρηση για τη σεξουαλική του ταυτότητα και για πληροφορίες γύρω από το ασφαλές σεξ, πράγμα που συνδέεται με πιο ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά (περισσότεροι σεξουαλικοί παρτενέρ και απουσία προφυλάξεων, πιθανότητα για HIV). Η χαμηλότερη αυτοεκτίμηση αντικατοπτρίζει και μικρότερη διάθεση να κρατήσει κανείς τον εαυτό του ασφαλή (Williamson, 2000). Ακόμη, η εσωτερικευμένη ομοφοβία έχει αποδειχτεί ότι σχετίζεται με περισσότερα προβλήματα στις σχέσεις, καταθλιπτικά συμπτώματα (Frost & Meyer, 2009. Rosser, Bockting, Ross, Miner, Coleman, 2008. Williamson, 2000), λιγότερο καλή σεξουαλική υγεία, ψυχοσεξουαλική ανωριμότητα, έλλειψη άνεσης με το σεξουαλικό προσανατολισμό, μικρότερη κοινωνικοποίηση με συνομηλίκους, δυσμενέστερη ψυχική υγεία συνολικά (Rosser, Bockting, Ross, Miner, Coleman, 2008), αυτοτραυματισμό και διατροφικές διαταραχές, ώστε να βλάψουν το σώμα τους, άγχος (Williamson, 2000) και χρήση αλκοόλ και ουσιών (Williamson, 2000).

Κατάθλιψη και αυτοκτονικότητα. Οι έφηβοι ΛΟΑΤΚΙ, λόγω της ιδιαιτερότητας των συνθηκών που αντιμετωπίζουν, δηλαδή προκαταλήψεις και στίγμα, είναι πιο πιθανό να εμφανίσουν κατάθλιψη και αυτοκτονικό ιδεασμό. Για την ακρίβεια το ρίσκο είναι 2 με 7 φορές πιο ψηλό για εκείνους παρά για τους ετεροφυλόφιλους (Azevedo, Vitória, Norton, 2016). Μάλιστα, το 2005 η αυτοκτονία αποτέλεσε την τρίτη συχνότερη αιτία θανάτου στους εφήβους 14-17 ετών. Αυτό εξηγείται από το

γεγονός πως οι έφηβοι δεν έχουν αναπτύξει τους κατάλληλους μηχανισμούς για να αντιμετωπίζουν στρεσογόνες καταστάσεις κι οδηγούνται πολλές φορές σε απόγνωση. Αν ταυτόχρονα συνυπάρχει και απορριπτική στάση από οικογένεια και φίλους λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού, λιγότερη κοινωνική υποστήριξη και απομόνωση, εσωτερική σύγκρουση λόγω της σεξουαλικότητας, μεγαλύτερη θυματοποίηση, διακρίσεις και στρες, τότε ο θάνατος φαντάζει ως η μόνη διέξοδος (Langhinrichsen-Rohling, Lamis, Malone, 2010. Teasdale & Bradley-Engen, 2010).

Οι αμοφυλόφιλοι δείχνουν μεγαλύτερη πρόθεση για αυτοκτονία, αυτοκτονικό ιδεασμό και προηγούμενες απόπειρες από ό,τι οι ετεροφυλόφιλοι (Langhinrichsen-Rohling, Lamis, Malone, 2010).

Απόκρυψη-Αυτοαποκάλυψη. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, τα ομοφυλόφιλα άτομα μπορεί να νιώθουν κατά τη συνειδητοποίηση της σεξουαλικής τους ταυτότητας σύγχυση και να μη γνωρίζουν πώς πρέπει να αντιδράσουν. Ο πιο κοινός μηχανισμός αντιμετώπισης είναι να αποκρύψουν από τους οικείους τους το τι τους συμβαίνει και να προσπαθήσουν να υποδυθούν ότι ανήκουν στην κυρίαρχη ομάδα, δηλαδή στους ετεροφυλόφιλους. Παλιότερα –ίσως ακόμα και σήμερα- πολλοί ομοφυλόφιλοι, στα πλαίσια της απόκρυψης της σεξουαλικότητάς τους, παντρεύονταν και έκαναν παιδιά (Bullough, 1979). Σύμφωνα με το Μιχάλη, αρθρογράφο στο «Αμφί» (συνέντευξη στη Ν. Βαλλιανάτου, Ιανουάριος 1981, βλ. Παράρτημα II), υπάρχει διάκριση ανάμεσα στους γάμους ομοφυλόφιλων αντρών και γυναικών. Στους άντρες, ακόμα κι αν υπάρχει συναίσθημα στο ζευγάρι, η γυναίκα -αν το μάθει- θα δυσκολευτεί να αποδεχθεί την ομοφυλόφιλη προτίμηση του συζύγου, άρα αυτό θα προκαλέσει ρήξη στη σχέση. Με τα δικά του λόγια:

Οι ομοφυλόφιλες γυναίκες δεν έχουνε την ίδια καταπίεση στην κοινωνία και ένα πολύ μικρό ποσοστό παντρεύεται. Ή όταν παντρευτούν το θέλουνε και αν το θέλουν, καλά κάνουνε. [...] Όση κατανόηση και να έχει μια γυναίκα, από όταν καταλάβει ότι ο άντρας της είναι ομοφυλόφιλος ή έχει ομοφυλοφιλικές τάσεις κλπ, μοιραία δε θα μπορούν να τα πάνε καλά. Τον θέλει όπως είχε η μητέρα της τον πατέρα της και η γιαγιά της τον παππού της. Είναι θέμα προτύπου και ο γάμος. [...] Αρχίζει πολύ γρήγορα στα κλεφτά να βγαίνει έξω. Με αποτέλεσμα να μη χαίρεται τον έρωτα, να μην κάνει σωστές σχέσεις, γνωρίζει κάποιον, σπανίως θα δώσει τηλέφωνο ή ραντεβού, αρχίζουνε πολλά πράγματα, δε θέλει να σου πει ποιος είναι, αρχίζει να λέει ψέματα, φοβάται να μην τον συναντήσει κάποιος στην Αθήνα με τη γυναίκα του και εκτεθεί, σου λέει ψέματα ότι είναι από άλλη πόλη και αρχίζει μια αλλοτρίωση χειρότερη από αυτή που έχει περάσει στο γυμνάσιο ή στα χρόνια που ήτανε ελεύθερος. [...] Όλες οι άλλες περιπτώσεις που γίνονται επειδή θέλει να καλυφθεί, είναι εγκληματικό αυτό που κάνει ο ομοφυλόφιλος και τα βάζω μαζί του και επίσης εγκληματική είναι η μάννα του και εγκληματικοί είναι όλοι γύρω του που στήνουν αυτό το φιάσκο και αυτό το θέατρο, οι θείες, ο πατέρας η μάννα κλπ. Το θύμα είναι η γυναίκα η οποία παντρεύεται (Παράρτημα II).

Δεν είναι σπάνιο, μετά τη συνειδητοποίηση της ομοφυλοφιλίας, τα άτομα να περνάνε από τα 5 στάδια που έχουν οριστεί για το πένθος. Αυτά είναι άρνηση («δεν

είναι αυτό που νομίζω») και απομόνωση, θυμός («γιατί εγώ;»), διαπραγμάτευση («αν θα φύγει ή όχι, μπορεί να περάσει, αλλιώς τι θα κάνω»), κατάθλιψη («δε θα περάσει, αυτό είσαι», φόβος για το από εκεί και πέρα ` οι αυτοκτονίες συχνές σε αυτό το στάδιο, αλλά είναι κι η φάση που το άτομο αρχίζει να αποδέχεται τον εαυτό του), αποδοχή («να είμαι ο εαυτός μου και να μην κρύβομαι») (Burk, όπως παρατίθεται στον Bullough 1979).

Πολλοί ομοφυλόφιλοι για να αποφύγουν τη μοναξιά και την απομόνωση, νιώθουν συχνά την ανάγκη να μοιραστούν το σεξουαλικό τους προσανατολισμό με τους οικείους τους. Αυτό όχι μόνο είναι θεμιτό, αλλά αποτελεί και εξελικτικό στάδιο για τη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης ταυτότητας και προσωπικότητας.

Υπάρχουν, σύμφωνα με τον Coleman (1982), πέντε αναπτυξιακά στάδια ταυτότητας σε άτομα με ομόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό. Αυτά είναι τα εξής: Στάδιο πριν την αυτοαποκάλυψη (δεν έχουν συνειδητά ομόφυλα αισθήματα, παρότι βιώνουν σύγκρουση εσωτερική), αυτοαποκάλυψη (αναγνωρίζουν τα ομοφυλοφιλικά συναισθήματα και αρχίζουν να το λένε σε άλλους ` επηρεάζει το πώς αντιλαμβάνεται τον εαυτό του), αναζήτηση (έχουν τις πρώτες τους κύριες σεξουαλικές και κοινωνικές εμπειρίες με άλλους, αναπτύσσουν διαπροσωπικές δεξιότητες, ελκυστικότητα και αίσθηση σεξουαλικής ικανότητας), πρώτες σχέσεις (σταθερές, που εμπεριέχουν δέσμευση και αφοσίωση, συναισθηματική και σωματική έλξη ` χαρακτηρίζονται από ένταση, κτητικότητα κι έλλειψη εμπιστοσύνης), ενσωμάτωση (ενσωματώνουν τις δημόσιες και προσωπικές τους ταυτότητες σε μία αυτοεικόνα, μια διαρκής διαδικασία που κρατάει όλη τη ζωή ` πιο επιτυχημένες οι σχέσεις σε αυτό το στάδιο, εμπιστοσύνη και ελευθερία, μη κτητικότητα). Για να φτάσουν στην ενσωμάτωση χρειάζεται να ολοκληρώσουν όλα τα στάδια, αν και δε χρειάζεται να φτάσουν γραμμικά από το πρώτο στο τελευταίο.

Ομοφυλόφιλοι και αμφιφυλόφιλοι άντρες και γυναίκες με χαμηλά επίπεδα αγχώδους/αποφευκτικής προσκόλλησης είχαν μικρότερη δυσκολία να αποδεχθούν την ταυτότητά τους και ως αποτέλεσμα υψηλότερο βαθμό αυτοαποκάλυψης. Αυτά οδηγούσαν κατ' επέκταση σε μεγαλύτερη αυτοαντίληψη και συνολική ευημερία (Villicana, Delucio, Biernat, 2016).

Πρώτα τείνουν να αυτοαποκαλύπτονται σε φίλους, καθώς δείχνουν πιο υποστηρικτικοί κι έχουν πιο ήπιες αντιδράσεις. Εξάλλου οι φίλοι κι οι σύντροφοι είναι αυτοί που προσφέρουν περισσότερη κοινωνική υποστήριξη, παρά οι γονείς. Συνήθως γκέι, λεσβίες και μπάι κρύβονται από αυτούς και οι φίλοι γεμίζουν το κενό τους. Προσεγγίζουν συνήθως θετικά άτομο και του προσφέρουν αποδοχή της γκέι ταυτότητάς του, που οδηγεί σε αυτοαποδοχή (Elizur & Mintzer, 2003).

Έπειτα ακολουθούν οι γονείς. Περισσότεροι αυτοαποκαλύπτονται σε μητέρες. Αυτοί που αυτοαποκαλύπτονται και στους δύο γονείς, η μητέρα το ξέρει πριν από τον πατέρα και της το λένε με πιο άμεσο τρόπο, ενώ στον πατέρα πιο έμμεσα. Οι μητέρες ρωτούν περισσότερα για τη σεξουαλικότητα των γιων τους και λιγότερο για τις κόρες (Rossi, 2010. Savin-Williams & Ream, 2003). Στη μητέρα δε μιλάνε για τη σεξουαλικότητά τους γιατί «δεν έχει φτάσει η κατάλληλη ώρα», ενώ στον πατέρα γιατί δεν τον νιώθουν τόσο κοντά τους. Οι γιοι, περισσότερο από τις κόρες, φοβούνται την αρνητική αντίδραση των γονιών. Οι γονείς αντιδρούν παρόμοια ή οι

πατέρες ελαφρώς λιγότερο υποστηρικτικά (Savin-Williams & Ream, 2003). Κι οι γιοι κι οι κόρες συνηθίζουν να αυτοαποκαλύπτονται κυρίως στις μητέρες, αν και αυτές πιο δύσκολα αποδέχονται τη γυναικεία ομοφυλοφιλία παρά την αντρική, σε αντίθεση με τους πατέρες (Apostolou, 2016. Savin-Williams & Ream, 2003). Η δυσφορία των γονιών και των συντρόφων προς την σεξουαλική έλξη των παιδιών και των παρτενέρ τους μεγαλώνει όσο αυτή η έλξη απομακρύνεται από την ετεροφυλόφιλη και τείνει να γίνει αποκλειστικά ομοφυλόφιλη (Apostolou, 2016).

Τα παραπάνω συμφωνούν με την άποψη του Μιχάλη, αρθρογράφου στο «Αμφί» (συνέντευξη στη Ν. Βαλλιανάτου, Ιανουάριος 1981, βλ. Παράρτημα II), ο οποίος υποστηρίζει πως το πιο δύσκολο είναι να πείσουν οι ομοφυλόφιλοι την οικογένειά τους να δεχτεί το σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Ίσως εκεί, επειδή υπάρχουν έντονα συναισθήματα, να μην τους απορρίψουν, αλλά αναγκάζονται να τους πιέζουν για το τι λέει η γειτονιά κι η κοινωνία κι εν τέλει τα πρότυπα. Το πόσο επηρεάζονται οι ομοφυλόφιλοι από τα όσα ακούν από τους γονείς τους εξαρτάται και από την ηλικία που βρίσκονται. Πιο μικροί μπορεί να προσπαθήσουν να χωρέσουν στα πρότυπα και να ακολουθήσουν τα κοινωνικά πρέπει επειδή το ζητάνε οι γονείς κι ειδικά η μητέρα. Αυτή είναι που συνήθως διαισθάνεται ή το μαθαίνει και πρώτη, ο πατέρας μένει πολύ στα πρότυπα και είτε δεν το αποδέχεται ή το υπονιάζεται και κάνει τον αδιάφορο. Πάντως, με την ειλικρίνεια και την αντίδραση έρχεται πιο εύκολα η αποδοχή από τους άλλους κι όχι με την υποταγή στα πρότυπα, όπως επισημαίνεται.

Λόγοι για μη αυτοαπόκάλυψη είναι η εκτιμώμενη απόρριψη, να μη δημιουργήσει τύψεις, να μην πληγώσει ή απογοητεύσει τους γονείς και να μη χειροτερέψει τη σχέση τους (Savin-Williams & Ream, 2003). Η μη αυτοαπόκάλυψη πάντως μπορεί να οδηγήσει στο να μη ζητήσει κάποιος ομοφυλόφιλος ψυχολογική ή ιατρική υποστήριξη όταν την χρειαστεί (Takács, 2006).

Υπηρεσίες υγείας. Πολλές υπηρεσίες υγείας ή εκπαιδευτικά ιδρύματα δεν είναι επαρκώς ενημερωμένα σχετικά με ΛΟΑΤΚΙ ζητήματα και δεν αφιερώνεται πολύς χρόνος στην εκπαίδευση φοιτητών ή στην επιμόρφωση επαγγελματιών σχετικά με αυτά. Το Ινστιτούτο Ιατρικής των ΗΠΑ, ο Εθνικός Σύλλογος Επαγγελματιών Νοσοκόμων Παιδιατρικής της Αμερικής και το Αμερικανικό Κολλέγιο Ιατρών σε συνεργασία με το Κοινοτικό Κέντρο Υγείας Fenway της Βοστώνης είναι μόνο μερικοί φορείς που έχουν εκδώσει συγκεκριμένες οδηγίες και πρακτικές που αφορούν την υγεία των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων και την καλύτερη αντιμετώπιση των ζητημάτων που τα αφορούν από τους επαγγελματίες υγείας κι όχι μόνο. Απευθύνονται σε επαγγελματίες υγείας, ιατρικό προσωπικό και γιατρούς, ψυχολόγους, ερευνητές, καθώς και σε κρατικούς υπευθύνους για θέματα και πολιτικές υγείας (Institute of Medicine, 2011. Makadon, Mayer, Potter, Goldhammer, 2008). Όσον αφορά την Ελλάδα υπάρχει μεγάλη άγνοια και μηδαμινή μέριμνα στον τομέα της υγείας αναφορικά με τα ΛΟΑΤΚΙ ζητήματα, τις ανάγκες και τις ιδιομορφίες του συγκεκριμένου πληθυσμού (Pavlou, 2009).

Από τη μία πλευρά, οι ΛΟΑΤΚΙ έχουν μειωμένη προσβασιμότητα σε υπηρεσίες υγείας και είναι μια πληθυσμιακή ομάδα σε υψηλότερο κίνδυνο συγκριτικά με άλλες

(Institute of Medicine, 2011. Makadon, Mayer, Potter, Goldhammer, 2008. National Association of Pediatric Nurse Practitioners, 2006). Από την άλλη, υπάρχει φόβος από τους ειδικούς και έλλειψη γνώσης, ευαισθησίας και ενσυναίσθησης προς τους ΛΟΑΤΚΙ. Κρίνεται, λοιπόν, ως προτεραιότητα να εξαλειφθούν οι διαφορές κι οι διακρίσεις, να προωθηθεί η κοινωνική και συναισθηματική ευημερία κι η σωματική υγεία των σεξουαλικών μειονοτήτων στον τομέα της υγείας και να υπάρχει έμπρακτη υποστήριξη από το προσωπικό υγείας (Makadon, Mayer, Potter, Goldhammer, 2008. National Association of Pediatric Nurse Practitioners, 2006).

Συγκριτικά με το 1982 και προηγούμενη έρευνα (Mathews et al.) για τις αντιλήψεις και στάσεις γιατρών απέναντι σε ομο-/αμφιφυλόφιλους και οροθετικούς, η ομοφοβία έχει μειωθεί δραστικά, αλλά ακόμα υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό αρνητικότητας έναντι αυτής της ομάδας, το οποίο δύναται να προβλεφτεί από τη χρονιά αποφοίτησης των γιατρών, άρα με την εκπαίδευση που πήραν αρχικά και το πόσο ενημερώθηκαν για σχετικά ζητήματα κατά τη διάρκεια των σπουδών τους. Αυτό αντικατοπτρίζει και το ποιες κοινωνικές συνθήκες ίσχυαν τότε και τώρα. Όσο πιο πρόσφατα αποφοίτησαν, τόσο πιο δεκτικοί ήταν στην ομοφυλοφιλία και το HIV. Λιγότερο ομοφοβικοί οι ψυχίατροι κι οι παιδίατροι και περισσότερο οι χειρουργοί κι οι ορθοπεδικοί. Τις μεγαλύτερες διακρίσεις βίωναν οι οροθετικοί. Επιπρόσθετα, ακόμα κι οι ίδιοι οι γιατροί, αν είναι ομο-αμφιφυλόφιλοι, δέχονται διακρίσεις από τους υπόλοιπους συναδέλφους (Smith & Mathews, 2007).

Προκλήσεις για τους επαγγελματίες ψυχικής υγείας. Παρατηρείται βιβλιογραφικά πως οι ομοφυλόφιλοι που επισκέπτονται συμβούλους ψυχικής υγείας παρουσιάζονται ως μη ικανοποιημένοι από τις εμπειρίες τους, μέχρι και σε ποσοστό 50%. Μάλιστα φαίνεται πως τα επίπεδα μη ικανοποίησης από τη συμβουλευτική/ψυχοθεραπεία είναι πολύ χαμηλά όταν επισκέπτονται ομοφυλόφιλους συμβούλους, λόγω, όπως οι ίδιοι λένε, του επαγγελματικού τους τρόπου (professional manner) (Rudolph, 1988). Αυτό μπορεί να ακουστεί ως και οξύμωρο, αλλά είναι ενδεικτικό πως λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της συγκεκριμένης ομάδας, οι σύμβουλοι επιβάλλεται να είναι πολύ προσεκτικοί στους χειρισμούς τους.

Οι κύριες προκλήσεις που καλούνται να διαχειριστούν οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας σε συνάρτηση με ΛΟΑΤΚΙ άτομα αφορούν αφενός την υπέρβαση των προσωπικών τους προκαταλήψεων, που μπορεί να πραγματοποιηθεί και μέσω περαιτέρω πληροφόρησης και εκπαίδευσης κι αφετέρου τη στάση τους και τις πρακτικές βοήθειας απέναντι σε αυτά τα άτομα.

Κατά τον Bidell (2013) και Bidell & Stepleman (2017), σιωπηρές προκαταλήψεις μπορεί να ενυπάρχουν σε συμβούλους, αλλά αυτές δεν είναι πάντα συνειδητές κι άρα εύκολα προσβάσιμες και μετρήσιμες. Ήδη από την περίοδο της εκπαίδευσής τους, αλλά κι ως επαγγελματίες, οι σύμβουλοι οφείλουν να έρθουν σε αντιπαράθεση με τις προσωπικές και κοινωνικές τους αρνητικές πεποιθήσεις, μεροληψίες και στίγμα και να αποκτήσουν μεγαλύτερη αυτεπίγνωση. Όπως τονίζουν οι Heck, Flentje, Cochran (2012), εξετάζοντας τις προκαταλήψεις τους περνάνε από τέσσερα στάδια, αυτά της αποστροφής, οίκτου, ανοχής και αποδοχής.

Ταυτόχρονα, για να είναι αποτελεσματικοί στις παρεμβάσεις τους και πιο ικανοί στη συμβουλευτική τους ικανότητα σχετικά με το σεξουαλικό προσανατολισμό, χρειάζονται γνώση για ψυχοκοινωνικά και ιατρικά ζητήματα των ΛΟΑΤΚΙ, δεξιότητες που να αφορούν επαγγελματική ηθική, κατευθυντήριες γραμμές για την πορεία της συμβουλευτικής/ψυχοθεραπείας και παροχή φροντίδας. Παρόλο που αυτά θα έπρεπε να συνιστούν απαραίτητο και αναπόσπαστο κομμάτι της εκπαίδευσης των συμβούλων, κάτι τέτοιο λίγο φαίνεται να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, καθώς ο κανόνας είναι πως δε λαμβάνουν παρά ελάχιστες πληροφορίες για τους ΛΟΑΤΚΙ (Bidell & Stepleman, 2017). Bidell, 2013). Μάλιστα, αν και το φαινόμενο πλέον έχει εξασθενήσει σημαντικά, κάποιοι ψυχίατροι (συνήθως) προσπαθούν ακόμα να γιατρέψουν ή να αντιστρέψουν την ομόφυλη σεξουαλικότητα (Hill, 2009. McLeod, 2005). Η Rosenberg (όπως παρατίθεται στους Heck, Flentje, Cochran, 2012), επιστράτη την προσοχή των συμβούλων να αντιμετωπίζουν την ομοφυλοφιλία ως φυσιολογική έκφραση της ανθρώπινης σεξουαλικότητας και μόνο έτσι. Πίσω στο 1981, ο Μιχάλης, αρθρογράφος του «Αμφί» (συνέντευξη στη Ν. Βαλλιανάτου, βλ. Παράρτημα II) λέει για όσους θέλουν να «γιατρέψουν» τους ομοφυλόφιλους:

Γιατί αυτοί ήτανε γιατροί και αν απελευθερωθούν οι ομοφυλόφιλοι, θα χάσουν το φωμί τους... [...] Τώρα χαίρομαι που βγήκε το «Αμφί» και έχουνε γίνει ρεζίλι τουλάχιστον σε όλη την Αθήνα και όλη τη Θεσσαλονίκη. [...] Και παρουσίαζαν τους ομοφυλόφιλους σαν οργανισμούς που κάνουνε έρωτα επειδή έχουνε ανάγκη, λες και οι άλλοι δεν έχουνε και δεν αναφέρθηκε πουθενά το στοιχείο αγάπη. Δεν είπανε πουθενά ότι υπάρχουνε ομοφυλόφιλοι ευτυχισμένοι, άλλο καπέλο αυτό. Καταρχάς μιλούσαν για ομοφυλόφιλους νευρωτικούς και αρρώστους που πηγαίνουν στα γραφεία τους, γιατί βεβαίως πηγαίνουν, και δε φταίνε οι γιατροί, φταίνε αυτοί που πάνε και οι γονείς τους που τους στέλνουν. Και μιλούσαν για άτομα που δε ζουν ευτυχισμένα και δεν ανέφεραν ότι δύο αγόρια μπορεί να είναι ερωτευμένα και να τα βρίσκουνε καλά ή δυο κορίτσια (Παράρτημα II).

Η εκπαίδευση των συμβούλων που έρχονται σε επαφή με τους ΛΟΑΤΚΙ θα μπορούσε να περιλαμβάνει συγκεκριμένα σεμινάρια ή κύκλους σεμιναρίων σχετικά με τα υπό μελέτη ζητήματα, την παρακολούθηση ταινιών, τη συμμετοχή σε δημόσιες συζητήσεις με ΛΟΑΤΚΙ και την επαφή μαζί τους για να μάθουν για αυτούς από τους ίδιους. Ακόμη, μια πολυπολιτισμική διάσταση στην εκπαίδευσή τους θα προσέφερε αύξηση της ευαισθησίας και της επίγνωσης (Bidell, 2013).

Όσον αφορά τη στάση τους και τον τρόπο προσέγγισης των ΛΟΑΤΚΙ σε ένα συμβουλευτικό πλαίσιο, οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας καλούνται να ενθαρρύνουν τον πειραματισμό και την ανάπτυξη της ταυτότητας, να βοηθούν το άτομο να επικοινωνεί καλύτερα (Coleman, 1982), να είναι προσιτοί, να εκφράζουν μη κριτική στάση και να μη δημιουργούν κλίμα καταπίεσης και επιπλέον στιγματισμού, έτσι ώστε τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα να μπορέσουν να αναγνωρίσουν τις δυνάμεις τους, να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση και αίσθηση αυτοαποτελεσματικότητας, να είναι σε θέση να αναζητήσουν κοινωνική υποστήριξη σε οργανώσεις και ομάδες αν το επιθυμούν και να αναπτύξουν δεξιότητες για αυτοαποκάλυψη (Hill, 2009). Επιπλέον στόχοι της συμβουλευτικής με ΛΟΑΤΚΙ θα πρέπει να είναι η αφύπνιση της συνείδησής τους, η

έκφραση της προσωπικής τους δύναμης, η εξάλειψη της εσωτερικευμένης ομοφοβίας κι η θωράκιση των ατόμων προτού προβούν σε αυτοαποκάλυψη (McLeod, 2005).

Σύμφωνα με τον κ. Γαβριηλίδη (πρώην πρόεδρος Accert, συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα II), ένα από τα κυριότερα θέματα που αφορά τους ομοφυλόφιλους όταν αυτοί επισκέπτονται επαγγελματίες ψυχικής υγείας είναι η αποδοχή κι η επιθυμία τους να μην κρίνονται για αυτό που είναι. Από την πλευρά της ΟΛΚΕ, ο κ. Ράπτης (συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα II) περιγράφει τα αιτήματα που δέχεται η γραμμή υποστήριξης 11528. Αυτά προέρχονται τόσο από ΛΟΑΤΚΙ παιδιά και ενήλικες όσο και από τους γονείς τους κι ειδικά μητέρες. Τα μεν πρώτα σχετίζονται με coming out και διακρίσεις που υφίστανται, ενώ τα δεύτερα με το πώς να διαχειριστούν την αυτοαποκάλυψη του παιδιού τους. Συχνά τα αιτήματα των γονέων μπορούν να συζητηθούν από κοντά σε διά ζώσης συνεδρίες συμβουλευτικής:

Οι γονείς παίρνουνε πολύ φόβο για το τι θα γίνει με το παιδί, ότι θα δυσκολευτεί πάρα πολύ στη ζωή του, ότι δεν είναι καλά τα πράγματα τώρα, φέρνουνε πολλή αγωνία, θυμό, γιατί δεν είναι όλοι ότι εντάξει, θα σταθώ δίπλα του το αποδέχομαι και πάμε να δούμε πώς θα το βοηθήσουμε. Έχουμε και γονείς που δεν το δέχονται καθόλου και στην αγωνία τους να μάθουνε κάτι το επιστημονικό, επειδή στη γραμμή είναι μόνο ψυχολόγοι και αυτό που μας διαφοροποιεί με τα υπόλοιπα προγράμματα και υπηρεσίες που υπάρχουν είναι ότι έχουμε το επιστημονικό κομμάτι και η εγκυρότητα που προσφέρουμε, αναζητάνε λοιπόν μια απάντηση ενός ειδικού, μιας αυθεντίας που θα σου πει τι γίνεται. Ε και όταν δε συμφωνεί η γνώμη τους με τη γνώμη του ειδικού, βγαίνει θυμός, αγωνία. Αλλά επειδή έχουμε αρχίσει και τις διαζώσης συνεδρίες, αυτό δουλεύεται (Παράρτημα II).

Τέλος, είναι σημαντικό οι σύμβουλοι να έχουν κατά νου πως τα στερεότυπα φύλου και τα παραδοσιακά/ ιδανικά πρότυπα περί αρρενωπότητας και θηλυκότητας μπορεί να αφορούν και τα γκέι άτομα. Μπορεί συχνά να καταπιέζουν τα συναισθήματά τους, να επηρεάζεται η αυτοεικόνα τους, να δέχονται πίεση να είναι εμφανισιακά ελκυστικοί, πίεση να δείχνουν πολύ αρρενωποί οι άντρες ή πολύ θηλυκές οι γυναίκες για να γίνουν αποδεκτοί κοινωνικά ή αρεστοί από άλλα ομοφυλόφιλα άτομα (Sánchez, Greenberg, Ming Liu & Vilain, 2009). Χρειάζεται, λοιπόν, να τους βοηθήσουν να είναι περισσότερο ο εαυτός τους, απαλλαγμένοι από αυτό το βάρος.

Κοινωνία

Γάμος και ομόφυλα ζευγάρια ως γονείς. Από τις προηγούμενες δεκαετίες ξεκίνησαν σε διάφορα κράτη οι γάμοι ομοφυλόφιλων και άρχισε να εγείρεται το ερώτημα κατά πόσον είναι οι ομοφυλόφιλοι κατάλληλοι για γονείς. Η διεκδίκηση του δικαιώματος του γάμου ανάμεσα σε ομόφυλα ζευγάρια αποτελεί φεμινιστικό ζήτημα, γιατί ακόμα προωθείται η ετεροφυλοφιλία και η πατριαρχία ως δομή και διαιώνίζονται οι ρόλοι των φύλων εντός της οικογένειας.

Αν και το 2005 ο Αμερικανικός Ψυχολογικός Σύλλογος (APA) υποστήριξε πως δεν υπάρχουν έρευνες που να αποδεικνύουν ότι τα παιδιά ομοφυλόφιλων ζευγαριών μειονεκτούν έναντι των ετεροφυλόφιλων, κάτι τέτοιο δε φαίνεται να ισχύει τόσο κατηγορηματικά. Κι αυτό γιατί οι έρευνες που έχουν γίνει ήταν συνήθως με

ευκαιριακό και μικρό δείγμα και τα αποτελέσματα δε θα μπορούσαν να είναι γενικεύσιμα στο συνολικό πληθυσμό. Καμία από τις έρευνες που συμπεριέλαβε ο APA στο δείγμα του δε συγκρίνει ένα μεγάλο, τυχαίο, αντιπροσωπευτικό δείγμα ομοφυλόφιλων γονέων και των παιδιών τους με ένα αντίστοιχο ετεροφυλόφιλων με τα παιδιά τους (Marks, 2012). Η σχετική βιβλιογραφία είναι μοιρασμένη, αν και ξεκάθαρα υπάρχει η τάση υπέρ του δικαιώματος των ομοφυλόφιλων στην οικογένεια.

Μεγάλη ανησυχία υπάρχει για το αν τα παιδιά που έχουν υιοθετηθεί και μεγαλώνουν με ομοφυλόφιλους γονείς ακολουθούν παρόμοια πορεία ψυχολογικής ανάπτυξης με εκείνα των ετεροφυλόφιλων γονέων κι αν έχουν μεγαλύτερη ροπή προς την ομοφυλοφιλία.

Σχετικά με το πρώτο σκέλος, πολλοί είναι αυτοί που υποστηρίζουν πως δεν υπάρχουν ουσιαστικές διαφορές στην ανάπτυξη των παιδιών που μεγάλωσαν με ομόφυλα ζευγάρια. Για την ακρίβεια, τα ομοφυλόφιλα δε βρέθηκε να διαφέρουν σε γονεϊκά στυλ από τα ετεροφυλόφιλα και τα παιδιά είχαν την ίδια ευημερία, συναισθηματική και κοινωνική προσαρμογή (Allen & Burrell, 1997. Φράγκου & Γαλάνης, 2016. Golombok, Mellish, Jennings, Casey, Tasker, Lamb, 2014. Greenfeld, 2007. Perrin, Pinderhughes, Mattern, Hurley, Newman, 2016). Σε άλλες έρευνες, όμως, παρατηρήθηκαν διαφορές, κυρίως με όσα μεγάλωσαν με ομοφυλόφιλες μητέρες. Αυτές είχαν να κάνουν με εκπαίδευση, κατάθλιψη, εργασιακό στάτους, χρήση μαριχουάνας. Φυσικά μπορεί να συντρέχουν κι άλλοι λόγοι έξω από τον ίδιο το σεξουαλικό προσανατολισμό των γονιών, πχ έλλειψη κοινωνικής υποστήριξης των γονιών, στρες λόγω του στίγματος, απύσχα ή μετριοπαθής νομική κάλυψη για τους γονείς ως ζευγάρι. Μπορεί να μην επηρεάζει ο ίδιος ο σεξουαλικός προσανατολισμός το να είναι κανείς καλός γονιός, αλλά πιθανώς επηρεάζει την πραγματικότητα που βιώνει ένα παιδί μέσα σε μια ομόφυλη οικογένεια (Regnerus, 2012).

Δεν είναι ψέμα πως οι ομοφυλόφιλοι κι ειδικά οι γονείς ομοφυλόφιλοι δέχονται σφοδρή προκατάληψη κι επίκριση (από οικογένεια, φίλους, θρησκευτικές οργανώσεις), που συνοδεύεται από στίγμα (Perrin, Pinderhughes, Mattern, Hurley, Newman, 2016). Αυτά πρέπει να τα διαχειριστούν και τα ίδια τα παιδιά. Σε έρευνες φάνηκε πως τα παιδιά όντως είχαν ενδοιασμούς για το πώς θα μοιραστούν τη σεξουαλική ταυτότητα των γονέων τους, αλλά μόλις 20% πράγματι δέχθηκε κάποιου είδους διάκριση (Greenfeld, 2007).

Για το άλλο σκέλος ανησυχίας, αρκετές έρευνες δείχνουν πως τα παιδιά ομοφυλόφιλων γονέων είναι κατά κανόνα ετεροφυλόφιλα ή το ποσοστό εμφάνισης της ομοφυλοφιλίας δε διαφέρει συγκριτικά με το γενικό πληθυσμό (Allen & Burrell, 1997. Φράγκου & Γαλάνης, 2016. Greenfeld, 2007. Stacey & Biblarz, στον Balthazart, 2016). Άλλες πάλι βρίσκουν πως οι γονεϊκές σεξουαλικές κλίσεις επηρεάζουν αυτές των παιδιών τους (Cameron, 2006). Το τελευταίο θα μπορούσε να ερμηνευθεί μέσω της θεωρίας για τη μίμηση προτύπου του Bandura (Turner, 1998) ή μέσω των ανεπίλυτων ψυχικών διεργασιών που αναπτύσσονται στη σχέση γονέα-παιδιού (όπως περιγράφηκαν παραπάνω), αλλά αυτές οι θεωρίες δεν επαρκούν για αιτιολόγηση του φαινομένου, Εξάλλου, η συγκρότηση μιας ταυτότητας είναι μια πολυσύνθετη διαδικασία και ένας μόνο παράγοντας (σεξουαλικός προσανατολισμός

γονέων) δε θα μπορούσε να την ερμηνεύσει. Χρειάζεται να είμαστε προσεκτικοί, λοιπόν, με τις γενικεύσεις.

Πολλοί ομοφυλόφιλοι καταφεύγουν τα τελευταία χρόνια στη λύση της εξωσωματικής γονιμοποίησης για να γίνουν γονείς. Κι εδώ συνεχίζουν να εγείρονται ηθικά ζητήματα και αντιδράσεις. Η Αμερικανική Κοινότητα για Αναπαραγωγική Ιατρική υποστηρίζει τους ΛΟΑΤΚΙ στο να γίνουν γονείς με εξωσωματική ή υιοθεσία. Σύμφωνα με αυτήν, δεν έχουν φανεί ουσιαστικές διαφορές στην ανάπτυξη και την ψυχική υγεία παιδιών ΛΟΑΤΚΙ σε σχέση με των ετεροφυλόφιλων (Makadon, Mayer, Potter, Goldhammer, 2008). Σε αυτό συμφωνεί κι η έρευνα των Bos & Van Balen (2010), δηλαδή στα παιδιά που ήρθαν στον κόσμο με εξωσωματική δε διαφέρει η ψυχολογική ανάπτυξη και προσαρμογή συγκριτικά με τα παιδιά που γεννήθηκαν με φυσικό τρόπο κι αυτό ισχύει ανεξάρτητα από τον τύπο της οικογένειας. Ακόμη, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι πλήττεται η σχέση γονιού-παιδιού κι πιθανώς για τους ομοφυλόφιλους να αποτελεί υψηλότερο κίνητρο η εξωσωματική για να γίνουν γονείς και δη, καλοί.

Ωστόσο, είναι πασιφανές πως η κοινωνία διστάζει να αποδεχτεί άτομα που παρεκκλίνουν από τα εγκαθιδρυμένα πρότυπα. Οι διακρίσεις προς τους ομοφυλόφιλους γονείς και που ενδεχομένως να αντιμετωπίσουν και τα παιδιά τους θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν με τη νομιμοποίηση των σχέσεων των ομοφυλόφιλων ζευγαριών και την ισάξια μεταχείρισή τους από την κοινωνία, όπως συμβαίνει και με τα ετεροφυλόφιλα ζευγάρια. Αν και αυτό ακούγεται λογικό και αυτονόητο και αποτελεί και απαραβίαστο δικαίωμα, η Εκκλησία φέρνει αντιδράσεις σε ό,τι σχετίζεται με την ομοφυλοφιλία και πολύ περισσότερο, με τους ΛΟΑΤΚΙ ως γονείς. Για το θέμα της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, η Εκκλησία την δέχεται όπως και να έχει, μόνο υπό όρους (γενετικό υλικό του ίδιου του ζευγαριού) και γενικά υποστηρίζει μόνο την αναπαραγωγή ως επακόλουθο της ένωσης του άντρα και της γυναίκας. Άρα από αυτήν αποκλείονται οι ομοφυλόφιλοι (Φράγκου & Γαλάνης, 2016).

Πρόσφατα, λόγω και ενός νομοσχεδίου που τέθηκε προς διαβούλευση, άρχισαν να γίνονται κινήσεις στην Ελλάδα για να μπορέσουν και τα ομόφυλα ζευγάρια να γίνουν ανάδοχοι ή θετοί γονείς. Χαρακτηριστικό είναι πως ακαδημαϊκοί συγκέντρωσαν υπογραφές υπέρ των ομοφυλόφιλων (<http://www.kathimerini.gr/961410/article/epikairothta/ellada/paremvasi-55-akadhmaikwn-gia-thn-anadoxh-kai-yiodesia-apo-omofyla-zeygaria>). Φαίνεται πως όλο και περισσότερο τα τελευταία χρόνια δρομολογούνται αλλαγές υπέρ των ΛΟΑΤΚΙ.

Θρησκεία. Η Εκκλησία, στα περισσότερα κράτη, είναι αντίθετη και εχθρική προς το γάμο και την υιοθεσία από ομόφυλα ζευγάρια. Θεωρεί ότι οι γκέι επιτίθενται στο θεσμό της θρησκείας, του γάμου και της οικογένειας με τις διεκδικήσεις τους (Walton, 2006). Στην πραγματικότητα διατηρεί τις πλέον συντηρητικές αντιλήψεις για τα δύο φύλα και τη σεξουαλικότητα κι είναι αυτή που μέσα στους αιώνες εγκαθίδρυσε κατά ένα πολύ μεγάλο ποσοστό την πατριαρχία και το νόμο της ετεροφυλοφιλίας. Οι ηθικές επιταγές της θρησκείας και των πολιτισμικών

αναπαραστάσεων διαφυλάσσουν τα όρια ανάμεσα στα φύλα και διασφαλίζουν πως, ό,τι απαιτείται, ό,τι επιτρέπεται κι ό,τι θεωρείται ταμπού για τα άτομα του κάθε φύλου είναι επαρκώς γνωστό και ακολουθείται από τους περισσότερους (Lorber, 1994). Μέχρι σήμερα μένει αμετακίνητη στις θέσεις της, παρά την εξέλιξη και τα ντοκουμέντα της επιστήμης. Η επίσημη στάση της Εκκλησίας τείνει να επηρεάζει τόσο το Κράτος στις αποφάσεις του, όσο και τους πολίτες.

Στην Πολωνία από το 2000 και για μερικά χρόνια, άρχισε να αναπτύσσεται ένα «ενδιαφέρον» από εκκλησιαστικές ομάδες προς τους ομοφυλόφιλους που σκοπό είχε τη «θεραπεία» τους και την αντιστροφή του σεξουαλικού τους προσανατολισμού. Με τη διάδοση αυτών των ιδεών, άρχισαν και τα πολιτικά κόμματα να παίρνουν θέση σε αυτό το ζήτημα και να υιοθετούν αντίστοιχες αντιλήψεις υπέρ ή κατά. Οι τοποθετήσεις των ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεων με την πίεση που άσκησαν σαν Αντιεκκλησιαστικό Κίνημα, καθώς κι η συζήτηση για την είσοδο της Πολωνίας στην Ε. Ε. υποσκέλισαν αυτές τις αρνητικές προς την ομοφυλοφιλία κινήσεις, παρόλα αυτά, είναι ξεκάθαρη η επιρροή της Εκκλησίας προς το Κράτος (Hall, 2017).

Ερευνες έχουν δείξει πως οι άντρες που θεωρούν ότι χαρακτηρίζονται από πνευματικότητα κι όχι θρησκευτικότητα είναι πιο πιθανό να έχουν λιγότερο αρνητική στάση προς την ομοφυλοφιλία. Δεν ισχύει το ίδιο και για τις γυναίκες όμως. Επίσης, οι θρησκευτικοί δεσμοί κι η ενασχόληση με την Εκκλησία (πχ το να πηγαίνει κανείς συχνότερα και να διαβάζει θρησκευτικά κείμενα) προβλέπουν λιγότερο θετικές στάσεις (Walton, 2006. Whitehead & Perry, 2016). Πιο συγκεκριμένα, οι θρησκευτικοί λόγοι είναι από τους πιο ισχυρούς στο να επηρεάσουν τα άτομα να μη θέλουν την υιοθεσία για ομόφυλα ζευγάρια (Whitehead & Perry, 2016).

Πολλοί θεωρούν πως ο Χριστιανισμός και το να είναι κανείς γκέι είναι ασυμβίβαστο και αντιφατικό και ενδέχεται να προκαλέσει εσωτερική σύγκρουση, επηρεάζοντας τη διαμόρφωση της ταυτότητας του (Schuck & Liddle, 2001. Walton, 2006). Οι γκέι μπορεί να νιώσουν ντροπή, κατάθλιψη ή και αυτοκτονικό ιδεασμό, να δυσκολευτούν να αυτοαποκαλυφθούν και να νιώσουν αποκομμένοι από ένα κοινωνικό δίκτυο υποστήριξης. Πιο πιθανό να αναφερθούν στην πνευματικότητα που τους διακρίνει παρά στη θρησκευτικότητα και συχνά αποκόβονται από τις θρησκευτικές τελετές και ενασχολήσεις, διαχωρίζοντας έτσι την Εκκλησία από την πίστη τους (Schuck & Liddle, 2001). Ωστόσο, αυτό δεν ισχύει απόλυτα και υπάρχουν άνθρωποι που ενσωματώνουν και τις δύο ταυτότητες αρμονικά και με νόημα μέσα τους. Η μία ταυτότητα διαμορφώνει και επηρεάζει την άλλη με δυναμικό τρόπο. Πολλές φορές έρχεται να υποδαυλίσει την ομοφοβική πολιτική ατζέντα της Εκκλησίας, τονίζοντας πως ο Χριστός δεν ανήκει μόνο στους ετεροφυλόφιλους (Walton, 2006).

Στην Ελλάδα (και στην Κύπρο) η Εκκλησία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το Κράτος, ήδη από την ίδρυσή του και εμπλέκεται σε κρατικά ζητήματα. Αποτελεί θεσμό του Κράτους. Η Εκκλησία μιλά συχνά εξ ονόματος του λαού, με σκοπό να προστατευθούν τα συνταγματικά δικαιώματα των μελών της, δηλαδή όπως πιστεύεται, της πλειοψηφίας. Έτσι, βέβαια, πλήττονται οι μειονότητες και τα δικά τους δικαιώματα. Στην πραγματικότητα αναζητά συχνά μέσω των διεκδικήσεών της να διασφαλίσει τα δικά της προνόμια ως προεξέχων θεσμός του κράτους και διατηρεί

εχθρική στάση απέναντι σε όποιον επιχειρεί να την αμφισβητήσει. Το πολιτικό σύστημα ως έχει, παρόλα αυτά, δε φαίνεται να ασκεί κριτική στα αιτήματα της Εκκλησίας και στην καταφανή συχνά καταπάτηση δικαιωμάτων μειονοτήτων που επιδιώκει (Καϊδατζής, 2018). Οι ομοφοβικές και ρατσιστικές δηλώσεις εκπροσώπων της δεν είναι σπάνιο φαινόμενο.

Το 2004, ο Αρχιεπίσκοπος Χριστόδουλος της Ελλάδας δήλωσε σε ένα κήρυγμα του πως η ομοφυλοφιλία είναι αμαρτία και ελάττωμα (Ραβίου, 2009). Πολύ πιο πρόσφατα, ο Μητροπολίτης Αιγιαλείας και Καλαβρύτων Αμβρόσιος σε ένα άρθρο που είχε δημοσιεύσει κατά των ομοφυλοφίλων πρότρεπε τον κόσμο να τους «φτύσει» κι αναφερόταν υποτιμητικά και εξευτελιστικά προς τους ομοφυλόφιλους. Για αυτό βρέθηκε κατηγορούμενος για την παράβαση 12 άρθρων της νομοθεσίας και οδηγήθηκε σε δίκη. Στην απολογία του στο δικαστήριο συνέχισε το κήρυγμα μίσους προς τους ομοφυλόφιλους, τονίζοντας πως «αν είχα όπλο και με άφηνε ο νόμος θα το χρησιμοποιούσα να ξεμπερδεύουμε». Ωστόσο, αθωώθηκε με την αιτιολογία ότι οι χαρακτηρισμοί στο άρθρο του αναφέρονταν στους πολιτικούς που τους υποστηρίζουν κι όχι στους ίδιους τους ομοφυλόφιλους (<http://www.enikos.gr/society/565182/athoos-o-amvrosios-gia-to-arthro-misous-proklitiki-i-omologia-tou>)

Όπως αναφέρουν οι εκπρόσωποι των φορέων ΛΟΑΤΚΙ, η Εκκλησία, τόσο σε Ελλάδα όσο και σε Κύπρο, δείχνει πολύ μίσος και φέρνει αντιδράσεις σε ό,τι αφορά τους ΛΟΑΤ. Για τον κ. Ράπτη (πρόεδρος ΟΛΚΕ, συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα II), ωστόσο, αυτή η επιρροή φαίνεται να μειώνεται:

Φωνάζουνε, πολύ φωνάζουνε που σημαίνει ότι δεν τους ακούνε. Και χαίρομαι. Ενώ παλιά θα μπορούσαν να το κάνουν πολύ πιο αθόρυβα. Πλέον αναγκάζονται να φωνάζουν και χαίρομαι. Σημαίνει ότι μειώνεται το ακροατήριό τους. Και χαίρομαι. Αυτή η γενιά δεν είναι τόσο θρησκόληπτη, το είπε αυτός άρα... [...] Μέχρι πρότινος δεν ήτανε υπουργείο παιδείας και θρησκευμάτων; Η Εκκλησία πάντα θα έχει ερείσματα. Αλλά μειώνεται η επιρροή, χαίρομαι που αρχίζουνε και γίνονται και λίγο γραφικοί. Δηλαδή τα αιτήματά τους παραμένουνε μια ρητορεία του '50. Παρόλα αυτά έχουνε τον κόσμο τους, έχουνε προς την κοινωνία αρκετά κομμάτια. Ναι δυστυχώς. Ειδικά στο κομμάτι θεσμών (Παράρτημα II).

Επίσης, όπως διευκρινίζει ο κ. Γαβριηλίδης (πρώην πρόεδρος Accept, συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα II), η Accept σέβεται το δικαίωμα στο θρήσκευμα και το γεγονός πως πολλοί ωφελούμενοι απευθύνονται σε πνευματικούς, καθώς δε θεωρεί πως όλοι οι άνθρωποι είναι ίδιοι. Είναι, όμως, ενάντια στην απορριπτική στάση που κρατά η πλειονότητα των φωνών που ακούγονται από την Εκκλησία.

MME. Τα MME είναι ένα πολυδιάστατο περιβάλλον πληροφορίας που επηρεάζει τις δημόσιες πεποιθήσεις, αναλογικά με το τι προβάλλει και το πόσο συχνά οι άνθρωποι κάνουν χρήση των MME (Calzo & Ward, 2009. Garretson & Suhay, 2016). Η επιρροή είναι μεγαλύτερη ειδικά όταν προβάλλει αιτιώδεις εξηγήσεις για φλέγοντα ζητήματα. Η ομοφυλοφιλία είναι ένα από αυτά. Για άτομα που δε γνωρίζουν και δεν έχουν συναναστραφεί ομοφυλόφιλους, η κύρια πηγή πληροφόρησής τους είναι σε μεγάλο ποσοστό τα MME κι ειδικά τα ηλεκτρονικά πια. Οι αιτιώδεις εξηγήσεις που

έχουν προβληθεί για την ομοφυλοφιλία ανά διαστήματα συνδέονταν με τις αντίστοιχες επιστημονικές θεωρίες και τη δημόσια συζήτηση της εποχής. Για παράδειγμα, οι βιολογικές θεωρίες τη δεκαετία 1990 παρουσιάστηκαν έτσι από τα Αμερικανικά ΜΜΕ, ώστε το κοινό άρχισε να αναπτύσσει πιο θετικές γνώμες για τους γκέι και η κυβέρνηση να αρχίσει να υποστηρίζει περισσότερο τα δικαιώματά τους (Garretson & Suhay, 2016).

Τα ΜΜΕ, ακολουθώντας τη θρησκεία, είναι φορείς της κοινωνικής νόρμας και τείνουν να παρουσιάζουν αυτό που θεωρείται «φυσιολογικό» και «φυσικό» κατά περίπτωση. Αυτό συντηρεί την πατριαρχική ιεραρχική δύναμη. Διατηρώντας το παρόν σύστημα ρόλων των φύλων, η κοινωνικοποίηση των παιδιών γίνεται σε ένα σύνολο εικόνων και προσδοκιών που περιορίζουν τις αντιλήψεις τους για το τι είναι πιθανό για τη σεξουαλικότητα και τα δύο φύλα. Οι σεξουαλικές μειονότητες, έτσι, είτε είναι άορατες στα ΜΜΕ είτε όταν εμφανίζονται παρουσιάζονται στερεοτυπικά, για να τονιστεί πως παρεκκλίνουν από τον κανόνα του φυσιολογικού (ετεροφυλοφιλία). Από το 2000 και μετά άρχισαν να μπαίνουν περισσότερο σε σειρές και ταινίες και να προβάλλονται περισσότερο. Οι πιο στερεοτυπικές εικόνες πλήττουν τους άντρες γκέι, παρουσιάζοντάς τους αστείους και ανόητους, μια πηγή διασκέδασης ή ως φορείς του AIDS (Calzo & Ward, 2009. Gross, 1995), ότι δεν είναι ευχαριστημένοι με τις σεξουαλικές και τις ρομαντικές τους σχέσεις ή ότι δεν έχουν σταθερές σχέσεις, ότι απασχολούνται πολύ με τη σεξουαλικότητά τους (ή δεν ασχολούνται καθόλου). Κάποιες φορές, τείνουν να σατυρίζουν οι ίδιοι οι γκέι τα στερεότυπα για αυτούς κι έτσι αμφισβητούν ταυτόχρονα και τους εγκαθιδρυμένους κοινωνικούς ρόλους των φύλων (Calzo & Ward, 2009).

Το ότι πολλοί ηθοποιοί και καλλιτέχνες ή γενικά εξέχουσες προσωπικότητες από όλα τα κοινωνικά πεδία αυτοαποκαλύπτονται δημοσίως μέσω των ΜΜΕ τα τελευταία χρόνια, αυτό συμβάλλει στη μείωση της ομοφοβίας (Truong & Kleiner, 2001. Wu, Mou, Wang, Atkin, 2017). Καθώς αυξάνεται η επαφή με ΛΟΑΤΚΙ celebrities στα social media, οι χρήστες ανέχονται και αποδέχονται περισσότερο την ομοφυλοφιλία. Ακόμη, η αύξηση της γνώσης για την ομοφυλοφιλία (μέσω της παραπάνω προβολής στα ΜΜΕ) φέρνει περισσότερη επαφή με ΛΟΑΤΚΙ άτομα (μέσω blogs ή «φύλων» στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης). Οι διαπροσωπικές συναλλαγές online συνηγορούν στο να αμβλυνθεί η εχθρική νόρμα έναντι της ομοφυλοφιλίας (Wu, Mou, Wang, Atkin, 2017).

Οι νέοι ΛΟΑΤΚΙ χρησιμοποιούν συχνά τα νέα ΜΜΕ, δηλαδή τα ηλεκτρονικά μέσα κοινωνικής δικτύωσης και το ίντερνετ συνολικά. Αυτό, καταρχάς ενέχει κινδύνους, δηλαδή είναι πιθανή μια διαδικτυακή θυματοποίησή τους. Μάλιστα, οι ΛΟΑΤΚΙ νέοι είναι πιο ευάλωτοι σε διαδικτυακό εκφοβισμό απ' ό,τι οι ετεροφυλόφιλοι. Αυτό είναι δυνατόν να προκαλέσει αρνητικές συνέπειες ψυχολογικές και συναισθηματικές (αυτοκτονικότητα, κατάθλιψη και χαμηλή αυτοπεποίθηση), συμπεριφορικές (επιθετικότητα, κακή εικόνα σώματος, απομόνωση) και χαμηλή ακαδημαϊκή απόδοση (Abreu & Kenny, 2018).

Ταυτόχρονα, το ίντερνετ φαίνεται να βοηθά στην ανάπτυξη της ταυτότητας των νέων ΛΟΑΤΚΙ. Το ίντερνετ και τα ηλεκτρονικά/ψηφιακά ΜΜΕ επέτρεψαν την πρόσβασή τους σε πηγές πληροφόρησης, τη διερεύνηση της ταυτότητάς τους και

συνέβαλλαν στο να μάθουν οι ΛΟΑΤΚΙ ότι μπορούν να γίνουν αρεστοί, μέσω έκθεσης σε ψηφιακή αυτοαποκάλυψη. Όταν αυτά που κατακτούν online τα μεταφέρουν και στην offline ζωή τους, τα αποτελέσματα είναι θετικά για αυτούς. Με άλλα λόγια, αυξάνεται η αυτοπεποίθησή τους και διερευνούν πιθανούς τρόπους αυτοαποκάλυψης, αξιοποιήσιμους στην πραγματική ζωή τους (Craig & McInroy, 2014). Παράλληλα, μπορούν να μειώσουν το στίγμα που τους ακολουθεί με το να παρουσιάσουν τις ιστορίες και τις απόψεις τους στα social media. Έτσι, θα μπορεί να υπάρξει συζήτηση, χωρίς όμως να εμπλέκονται σημαντικοί άλλοι (γονείς και φίλοι) που θα αντιμετώπιζαν πιο συναισθηματικά το ευαίσθητο αυτό θέμα (Wu, Mou, Wang, Atkin, 2017).

Στην Ελλάδα παρουσιάζεται η ομοφυλοφιλία από τα ΜΜΕ με αμφιλεγόμενο τρόπο. Το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης διατηρεί ομοφοβική στάση, μη προβάλλοντας κάποιες φορές σκηνές με ομοφυλόφιλα άτομα να εκφράζονται ερωτικά (πχ. φιλή) (Κοτροκόης, 2012. Ραβλου, 2009. Πετρούτσου, Μανιάτης, Παπαγεωργίου, 2010). Ταυτόχρονα όμως αυξάνεται τα τελευταία χρόνια η ορατότητα των ομοφυλόφιλων μέσω προβολής τους σε σειρές και ταινίες (Ραβλου, 2009).

Τα ΜΜΕ, κατά τα λεγόμενα του κου Ράπτη (πρόεδρος ΟΛΚΕ, συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα ΙΙ), έχουν ως μόνο σκοπό να «πουλήσουν» και συχνά ζητούν ανταλλάγματα από ΛΟΑΤ άτομα και οργανώσεις για να προβάλλουν τις θέσεις τους. Τα ανταλλάγματα αυτά έχουν να κάνουν με το να μοιραστούν προσωπικές ιστορίες τους. Γενικά, τα ΜΜΕ στην Ελλάδα δε θεωρεί πως είναι υποστηρικτικά προς τη ΛΟΑΤ κοινότητα. Το διαφημιστικό σποτ για το Pride έκανε 4 χρόνια να εγκριθεί από το ΕΣΡ για να προβληθεί στην τηλεόραση και μάλιστα ο πρόεδρος επί χρόνια είχε αδιάφορη και απαξιωτική στάση προς τον κ. Ράπτη. Στην Κύπρο η κατάσταση είναι αλλιώς. Τα ΜΜΕ τείνουν να κάνουν πιο αντικειμενική παρουσίαση των γεγονότων και δεν υπάρχει τόσο ακραία ρητορική μίσους προς τη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα όσο στην Ελλάδα. Ίσως στα social media να ακούγονται περισσότερες ακραίες θέσεις. Η Acccept έχει καλή σχέση με την αρχή ραδιοτηλεόρασης Κύπρου. Πριν κάποια χρόνια είχε ενημερώσει τους δημοσιογράφους για τις αρχές στις οποίες θα πρέπει να στηρίζεται κανείς ώστε να αποφεύγονται κρούσματα ομοφοβίας (κ. Γαβριηλίδης, πρώην πρόεδρος Acccept, συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα ΙΙ).

Θεωρώ σημαντικό να γίνει μια παρατήρηση σε αυτό το σημείο. Το σεξ πλέον έχει επιστρατευτεί για τη διαφήμιση προϊόντων κι η σεξουαλικότητα έχει τεθεί στο επίκεντρο των περισσότερων ταινιών, περιοδικών και ΜΜΕ. Η άνοδος της προβολής πορνογραφικού υλικού κι η πιο ελεύθερη διακίνησή του παίζει ρόλο σε αυτό. Η πορνογραφία, όμως, πιθανώς επηρεάζει και διαμορφώνει αντιλήψεις και σεξουαλική συμπεριφορά. Σε αυτήν, οι γυναίκες παρουσιάζονται περισσότερο σαν αντικείμενα, παρά ως άνθρωποι. Απεικονίζονται συχνά κακοποιημένες, υποταγμένες, αδύναμες κι υποβαθμισμένες, ενώ οι άντρες ως δυνατοί και επιθετικοί, κυρίαρχοι. Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό πως η πορνογραφία σχετίζεται με την εξουσία και τη χρήση του σεξ σαν όπλου κι επιδρά στη διαιώνιση της πατριαρχικής κουλτούρας και στον τρόπο που βλέπουν οι άντρες τις γυναίκες. Η πορνογραφία εν πολλοίς έχει συμβάλει και στο να αντιμετωπίζονται πιο θετικά οι λεσβίες, μιας και η ερωτική συνεύρεση μεταξύ τους διεγείρει τους άντρες (Αντωνοπούλου, 1997).

Εκπαίδευση. Το σχολείο είναι τόσο ένας χώρος εκπαίδευσης και μόρφωσης, όσο και κοινωνικοποίησης. Ταυτόχρονα αποτελεί ένα θεσμό. Αυτός ο θεσμός φαίνεται να στρέφεται ακόμα γύρω από μια αυστηρή ετεροσεξιστική νοοτροπία εξαιτίας της χρήσης της σιωπής, της παθολογικοποίησης της σεξουαλικότητας γενικά και της ομοφυλοφιλίας ειδικά, όσο και λόγω της αστυνόμευσης του φύλου μέσω της εμμονής σε δυϊστικά πλαίσια που ορίζουν κατάλληλες και φυσιολογικές φυλετικές και σεξουαλικές συμπεριφορές. Ακόμη, τείνει να καθοδηγείται από εξωτερικές παρεμβάσεις (πχ θρησκεία) (Quinlivan & Town, 1999). Επίσης, αν και χώρος εκπαίδευσης, συχνά παρουσιάζει ελλιπή γνώση για το χειρισμό καταστάσεων που προκύπτουν λόγω του πολυπολιτισμικού περιβάλλοντός του.

Εντός της σχολικής κοινότητας, από τη μια πλευρά η αυτοαποκάλυψη ομοφυλόφιλων σε συνομηλίκους μπορεί να οδηγήσει σε bullying και παρενόχληση, ενώ από την άλλη πλευρά η αυτοαποκάλυψη των δασκάλων σε απόλυσή τους (Ρανίου, 2009). Φαίνεται να είναι ένα πλαίσιο πολύ αρνητικά φορτισμένο για όσους εμπíπτουν σε μια σεξουαλική μειονότητα, ένα πλαίσιο περιοριστικό για όλους τους μετέχοντες.

Σύμφωνα με την ετεροκανονικότητα ή καλύτερα τον ηγεμονικό ανδρισμό, το αγόρι προβλέπεται να ακολουθήσει τους ανδρικούς κανόνες που ισχύουν, να ντύνεται και να μιλάει με συγκεκριμένο τρόπο, να κάνει παρέα με αγόρια, να παίζει ποδόσφαιρο και να είναι πιο επιθετικό. Αν δεν υπακούσει σε αυτά, τείνει να περιθωριοποιηθεί, να μειονεκτεί συναισθηματικά και να θυματοποιηθεί. Η θυματοποίηση (bullying) εμπεριέχει πειράγματα, σωματική βία και τιμωρίες από τα υπόλοιπα αγόρια για να συμμορφωθεί. Το αγόρι, έτσι, φαίνεται «διαφορετικό» και παίρνει μια αρνητική κοινωνική ταυτότητα. Συχνά, για να γλιτώσει από περαιτέρω στίγμα, περιορίζεται, συγκαλύπτεται ή διορθώνει τα επισφαλή χαρακτηριστικά. Όμως, ενδέχεται και να προβάλλει αντίσταση (Πολίτης, 2006).

Ωστόσο, ο ανδρισμός δεν έχει να κάνει πάντα με τον άντρα, είναι επιτέλεση, μπορεί να τον παράγει κι η γυναίκα. Αντίστοιχα και για τη θηλυκότητα. Κάποια κορίτσια θεωρούνται αγοροκόριτσα, αυτό θα λέγαμε είναι ένας γυναικείος ανδρισμός και εκλαμβάνεται ως πιο ανεκτή παρέκκλιση από την κοινωνική νόρμα, συγκριτικά με τις αντρικές κατά την παιδική ηλικία. Στην εφηβεία και στην ενήλικη ζωή, όμως, κατακρίνεται (πχ το κορίτσι να μη βάφεται, να μη φοράει φορέματα, να ασχολείται με ανδρικά αθλήματα, ειδικά ποδόσφαιρο, να έχει κοντά μαλλιά). Το χαρακτηρισμό αγοροκόριτσο τον δίνουν κι οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί, όπως κι άλλα σχόλια που κρύβουν ρατσισμό κι ομοφοβία και θεωρούν πως είναι κάτι που θα περάσει ή οφείλεται σε ανεπαρκή έμφυλη κοινωνικοποίηση (Πολίτης, 2006).

Γενικά προάγεται και αναπαράγεται μια ιδεολογία του φύλου ακόμα και μέσα στο σχολείο, το τι είναι αρσενικό και τι θηλυκό διδάσκεται και δίνεται έμφαση στη διαδικασία κατασκευής του. Τα αγόρια ανατρέφονται να είναι καλύτερα –να επιδεικνύουν σωματική ανωτερότητα και τεχνική αποτελεσματικότητα- κι η κοινωνία είναι έτσι δομημένη ώστε να το επιβεβαιώνει αυτό. Τα παραπάνω ταυτόχρονα κατασκευάζουν και τη γυναικεία ταυτότητα, ως κάτι αντίθετο και κατώτερο από αυτήν των αντρών (Cockburn, 1981).

Είναι ταμπού για τους εκπαιδευτικούς να αναφέρονται σε σεξουαλικά ζητήματα και δη, ομοφυλοφιλικά. Δείχνουν συχνά ανέτοιμοι και απρόθυμοι να βοηθήσουν, όπως κι οι διευθυντές και πολλές φορές κι οι σχολικοί σύμβουλοι ψυχικής υγείας. Όσοι ασκούν βία στην πραγματικότητα ενθαρρύνονται από την αδιαφορία των υπολοίπων. Τα ομοφυλόφιλα παιδιά εντάσσονται σε ομάδα υψηλού κινδύνου για άσκηση βίας. Ούτως ώστε να προστατευθούν και να υπάρχει πρόληψη, κρίνεται αναγκαίο να λαμβάνουν χώρα προγράμματα επιμόρφωσης για τέτοια θέματα. Με αυτόν τον τρόπο, όλοι οι συμμετέχοντες στην εκπαιδευτική διαδικασία κινητοποιούνται και ευαισθητοποιούνται περισσότερο. Ταυτόχρονα θα πρέπει να θεσπιστούν αφενός συνέπειες για τους δράστες της βίας, αφετέρου εκπαιδευτικά προγράμματα για (σεξουαλικές) μειονότητες, που θα εμπεριέχουν ιστορικές αναφορές στην ομοφυλοφιλία, στο νομικό πλαίσιο κατά του ρατσισμού και στα ανθρώπινα δικαιώματα (Darais, 2014). Τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα έτσι θα αποστιγματιστούν, θα απενοχοποιηθούν και θα κοινωνικοποιηθούν ομαλότερα.

Όσον αφορά τους ομοφυλόφιλους γονείς μαθητών, σίγουρα σε πολλές περιπτώσεις αντιμετωπίζονται με διάκριση από τα στρέιτ ζευγάρια, ανάλογα βέβαια και τις κοινωνικές και θρησκευτικές αντιλήψεις που επικρατούν, όπως μαρτυρούν και σχετικές έρευνες. Οι άντρες ομοφυλόφιλοι γονείς είναι πιο επιβαρυνμένοι, ενώ δε φαίνεται να υπάρχει ιδιαίτερη διάκριση προς τις λεσβίες (Diaz-Serrano & Meix-Llor, 2016).

Ένα κρίσιμη σημασίας βήμα που πρέπει να γίνει στα σημερινά σχολεία είναι να εισαχθεί υποχρεωτικό μάθημα σεξουαλικής εκπαίδευσης, που να περιλαμβάνει και ζητήματα που άπτονται της σεξουαλικής ετερότητας. Θα πρέπει καταρχάς να στοχεύει στην προσωπική ανάπτυξη και ωρίμανση των παιδιών, λαμβάνοντας υπόψη το αναπτυξιακό τους στάδιο και το πολιτισμικό και κοινωνικό πλαίσιο. Έπειτα, στόχος θα πρέπει να είναι η αύξηση της επίγνωσης και της γνώσης γύρω από ζητήματα σεξουαλικότητας και η μείωση της ριψοκίνδυνης συμπεριφοράς των νέων (Μπρουσκέλη, 2017).

Στην Ελλάδα και στην Κύπρο υπάρχει σεξουαλική αγωγή στα πλαίσια «Αγωγής υγείας» σε όλες τις βαθμίδες του σχολείου, ήδη από το νηπιαγωγείο (Μπρουσκέλη, 2017). Το περιεχόμενό του, όμως, είναι ανεπαρκές. Σύμφωνα με την έρευνα της Πανευρωπαϊκής Οργάνωσης ΛΟΑΤΚΙ Νέων και Μαθητών (IGLYO), η Ελλάδα βρίσκεται στις τελευταίες θέσεις μεταξύ των 47 εξεταζόμενων χωρών στην προάσπιση των δικαιωμάτων τους (Αγγελή, 2018). Η απουσία του κρατικού μηχανισμού κι οι θρησκευτικές θεωρήσεις και ενδιαφέροντα συνεχίζουν να επηρεάζουν το νομικό πλαίσιο που διέπει την κυκλοφορία της γνώσης για την ομοφυλοφιλία και τις ομόφυλες σχέσεις στα σχολεία. Αυτό είναι κάτι που συμβαίνει και εκτός συνόρων φυσικά. Φαίνεται να υπάρχουν διαφορές στο τι διδάσκεται σε όσους παρακολουθούν μαθήματα σεξουαλικής αγωγής, δεν υπάρχει ενιαία δομή του μαθήματος και δεν είναι υποχρεωτική για όλα τα σχολεία. Η θρησκεία ζητάει η σεξουαλική αγωγή να διδάσκεται σύμφωνα με τη θρησκευτική πίστη (Vanderbeck & Johnson, 2015). Και συνήθως έτσι γίνεται. Πολλές προσπάθειες για το αντίθετο έχουν καταλήξει στο κενό λόγω των πιέσεων της Εκκλησίας.

Εργασία. Στην εργασία παρατηρούμε συχνά να υφίστανται οι μεγαλύτερες φυλετικές διακρίσεις. Οι οργανισμοί χαρακτηρίζονται από μία ιεραρχική δομή, με πιο ευνοημένους τους άντρες, όπως και στα περισσότερα –αν όχι όλα- κοινωνικά πλαίσια. Η άσκηση εξουσίας, η έκφραση δύναμης κι η ετεροκανονικότητα προωθείται κι εδώ. Αυτό μπορεί να συμβεί και μέσω του ντυσίματος που σκοπός του είναι η επισημότητα και ταυτόχρονα η έμφαση στα παραδοσιακά χαρακτηριστικά του φύλου (Skidmore, 1999). Με εξέχουσα τη νόρμα της ετεροφυλοφιλίας, το αποτέλεσμα είναι οι ταυτότητες των γκέι και των λεσβιών να θεωρούνται απομονωμένες εξαιρέσεις. Άρα, η σεξουαλική ταυτότητα ενδέχεται και να κρύβεται, για να αποφευχθεί η μεταφορά κοινωνικών προκαταλήψεων και στερεοτύπων (Gedro, 2006. Skidmore, 1999). Αυτό δεν είναι πάντα ούτε εφικτό ούτε θεμιτό. Το να αυτοαποκαλυφθεί κάποια ως λεσβία στο χώρο δουλειάς περιλαμβάνει διπλό μειονοτικό καθεστώς. Είναι καταρχάς μια γυναίκα –εξαρχής αρνητικά φορτισμένος προσδιορισμός- και ταυτόχρονα ανήκει σε μια σεξουαλική μειονότητα, η συμμετοχή στην οποία περιλαμβάνει την αντίληψη πως είναι κάποια που ξέφυγε από την πεπατημένη, που μετακινήθηκε έξω από τη σεξουαλική και οικονομική εξάρτηση από έναν άντρα σύντροφο (Gedro, 2006).

Σε εργασιακά πλαίσια, δεν είναι σπάνια η σεξουαλική παρενόχληση. Από το 1990 και μετά άρχισαν να καταγράφονται περισσότερα περιστατικά και σε ομοφυλόφιλα άτομα. Ένα μεγάλο ποσοστό της σεξουαλικής παρενόχλησης γίνεται από άντρες προς άντρες, κυρίως δημιουργώντας εχθρικό περιβάλλον στον εργασιακό χώρο για τους ομοφυλόφιλους, πχ εξευτελισμό, διακρίσεις, λεκτικές ύβρεις ή φάρσες, προσβολές κλπ που μπορούν να οδηγήσουν σε απομόνωση. Αρκετά σπανιότερα συναντάται και σεξουαλικός εκβιασμός (Mims & Kleiner, 1998). Η παρενόχληση προκαλείται λόγω του απειλούμενου ανδρισμού των ετεροφυλόφιλων. Οι άντρες, εξάλλου, είναι πιο προσκολλημένοι στις κοινωνικές νόρμες και άρα, πιο πρόθυμοι να τις υπερασπιστούν με κάθε τρόπο (Harrison & Michelson, 2018).

Παρά τις αντιξοότητες και χωρίς να βρισκόμαστε ακόμα σε ικανοποιητικό στάδιο, τα πράγματα είναι καλύτερα σε σχέση με τις προηγούμενες δεκαετίες. Πολλές εταιρείες και οργανισμοί παρέχουν σεμινάρια σχετικά με τη (σεξουαλική) διαφορετικότητα στους υπαλλήλους τους για να προωθήσουν την ενότητα, τη συνεργασία και την ανοχή στο εργασιακό πλαίσιο. Αυτά, όπως προτείνουν οι ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεις, είναι αποτελεσματικότερα όταν γίνονται από εκπαιδευμένους ψυχολόγους και επαγγελματίες ψυχικής υγείας (Truong & Kleiner, 2001). Η διαδικασία της μάθησης μέσα σε έναν οργανισμό μέσω της επιμόρφωσης, της εξάσκησης, της καθοδήγησης όσον αφορά ΛΟΑΤΚΙ μειονότητες, μπορεί να είναι μια εμπειρία που θα αλλάξει το άτομο και αυτό θα έχει ίσως αποτελέσματα και εκτός του οργανισμού στην κοινωνία (Hill, 2006).

Στις επόμενες ενότητες παρουσιάζεται το κύριο μέρος της έρευνάς μου. Ακολουθεί η Μεθοδολογία, η Ανάλυση των δεδομένων από τις συνεντεύξεις των μετεχόντων και έπειτα εκτίθενται τα σημαντικότερα Συμπεράσματα στα οποία κατέληξα έπειτα κι από την αντιπαραβολή με τα ισχύοντα ερευνητικά και θεωρητικά δεδομένα που είναι διαθέσιμα. Επίσης, παρουσιάζονται προτάσεις για βελτίωση των συνθηκών και

εμπειριών ομο- και αμφιφυλόφιλων, προτάσεις για μελλοντική έρευνα και περιορισμοί της παρούσας.

Μεθοδολογία της έρευνας

Σκοπός της έρευνας

Το θέμα της παρούσας έρευνας αφορά τη μελέτη της σεξουαλικής ετερότητας, με εστίαση στην ομοφυλοφιλία και την αμφιφυλοφιλία. Κύριος σκοπός της είναι η διερεύνηση των δικαιωμάτων που έχουν ήδη ή/και διεκδικούν ομο-/αμφιφυλόφιλα άτομα και των πιθανών αποκλεισμών ή διακρίσεων που ενδεχομένως αυτά βιώνουν σε διάφορους τομείς. Παράλληλα, η έρευνα στοχεύει, αναδεικνύοντας τα αποτελέσματα, να ευαισθητοποιήσει περαιτέρω τους επαγγελματίες ψυχικής υγείας σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού και φύλου, διευρύνοντας και εμπλουτίζοντας έτσι τη γνώση στον κλάδο της Συμβουλευτικής Ψυχολογίας, μέσα από τις φωνές των ίδιων των υποκειμένων.

Πρόκειται για ένα θέμα πολύπλευρο και πάντα επίκαιρο, που διαρκώς τα γεγονότα κι οι κοινωνικές συνθήκες το αναδιαμορφώνουν και το μεταλλάσσουν. Κρίνεται αναγκαίο να υπάρχει ένας διάλογος ανά διαστήματα, για να φανερώνονται οι αλλαγές που πραγματοποιούνται σε σχέση με αυτό στο ενδιάμεσο και για να προβάλλονται περισσότερο οι ανάγκες του συγκεκριμένου πληθυσμού. Τα τελευταία χρόνια κι ειδικά πρόσφατα πραγματοποιήθηκε μεγάλη συζήτηση γύρω από ζητήματα σεξουαλικής ετερότητας, λόγω της νομοθεσίας που ψηφίστηκε, κάτι το οποίο πήρε και πολλή δημοσιότητα από τα ΜΜΕ και προκάλεσε κι αρκετές αντιδράσεις, πχ από μέρους της Εκκλησίας. Άρα, φαίνεται πως είναι ένα θέμα που εγείρει αρκετό ενδιαφέρον και αξίζει να μελετηθεί. Θα επιχειρηθεί να παρουσιαστούν διάφορες πτυχές του και να γίνει κατανοητή η οπτική των εμπλεκόμενων σε αυτό.

Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας

Η παρούσα έρευνα αντλεί από την ποιοτική μεθοδολογία και χρησιμοποιεί ως εργαλείο συλλογής και παραγωγής δεδομένων την ημιδομημένη συνέντευξη. Η ποιοτική έρευνα δεν είναι συμπληρωματική της ποσοτικής, όπως υποστηριζόταν παλαιότερα, αλλά μπορεί να σταθεί μόνη της ως μεθοδολογία. Στις ποιοτικές έρευνες γενικά αυτό που αφορά τους ερευνητές -σε αντίθεση με τις ποσοτικές- δεν είναι η γενίκευση, αλλά ο τρόπος που τα άτομα νοηματοδοτούν τις προσωπικές τους εμπειρίες, καθώς κι οι αναπαραστάσεις που αποδίδουν σε κοινωνικά ή ψυχολογικά φαινόμενα και διαδικασίες (Ίσαρη & Πουρκός, 2015. Ιωσηφίδης, 2008).

«Αν και κάποιες μέθοδοι μπορεί να έχουν τη λάμψη των μεγάλων δειγμάτων, άλλες μπορεί να είναι ελκυστικές λόγω της ευαισθησίας τους στον υπαινιγμό ή την ικανότητά τους να διερευνούν εις βάθος» (Gergen, όπως αναφέρεται στην Ίσαρη & Πουρκό, 2015, σελ 8)

Οι ποιοτικές έρευνες απαντούν κυρίως στα ερωτήματα «πώς» και «γιατί» -σε αντίθεση με τις ποσοτικές, οι οποίες απαντούν στο «πόσο» και στο «τι»-, εστιάζουν στην περιγραφή, στην εις βάθος κατανόηση και ερμηνεία των εμπειριών των συμμετεχόντων, οι οποίοι αποτελούν υποκείμενα κι όχι αντικείμενά των εν λόγω ερευνών και εμπλέκονται ενεργά στη διαδικασία. Βασικό εργαλείο των ποιοτικών μεθόδων είναι ο λόγος κι η γλώσσα που χρησιμοποιούν τα υποκείμενα, η οποία

αναλύεται και αντιπροσωπεύει τον υποκειμενικό τρόπο που το άτομο κατανοεί τον κόσμο (Ισαρη & Πουρκός, 2015. Ιωσηφίδης, 2008). Ο Τσιώλης (2006) αναφέρεται για την ακρίβεια σε «βιωμένη εμπειρία», περιγράφοντας την αλληλεπίδραση υποκειμενικής με αντικειμενική διάσταση, με άλλα λόγια το πώς εκλαμβάνει ο καθένας εξωτερικούς αντικειμενικούς παράγοντες, φιλτράροντάς τους ανάλογα τις προδιαθέσεις και τις προηγούμενες εμπειρίες του. Για να διεισδύσει κανείς στη βιωμένη εμπειρία του υποκειμένου, απαραίτητα είναι τα «προσωπικά τεκμήρια», δηλαδή κομμάτια που προέρχονται από τη βιογραφία και τη ζωή του.

Η ποιοτική ερευνητική μεθοδολογία αποτελεί μία συγκεκριμένη προσέγγιση στη γνώση, η οποία διαπνέεται σε μεγάλο βαθμό από το θετικιστικό πνεύμα του χώρου της Ψυχολογίας και από τη Φαινομενολογία. Με τον όρο Φαινομενολογία εννοείται, σύμφωνα με το Rogers (1951), ο μοναδικός τρόπος με τον οποίο το άτομο καταλαβαίνει τον εαυτό του και το γύρω κόσμο. Έτσι, η φαινομενολογική μέθοδος βοηθά να ακούσουμε τις ιστορίες και τις «φωνές» των υποκειμένων, να κατανοήσουμε σε μεγαλύτερο βάθος και εύρος τις συμπεριφορές και τις πρακτικές τους και να συλλέξουμε κατ' επέκταση όσο περισσότερες πληροφορίες μπορούμε. Εκτός, όμως, από την ανάδειξη των ατομικών περιπτώσεων και των μεμονωμένων φωνών των υποκειμένων, μπορεί να μελετηθεί κι ο τρόπος που οι ίδιες οι κοινωνικές συνθήκες εγγράφονται και εμποτίζονται μέσα στα υποκείμενα, τροποποιώντας έτσι την εμπειρία τους και καθιστώντας την αντιπροσωπευτική μιας ομάδας (Τσιώλης, 2006). Μείζον ζήτημα συνιστά, λοιπόν, όχι μια επιστημονική ουδετερότητα, αλλά η εξατομικευμένη αντίληψη και οπτική συμμετεχόντων και ερευνητών. Σε αυτήν τη μελέτη, πέρα από τη φαινομενολογική οπτική των συμμετεχόντων, επιχειρείται και μια φεμινιστική προσέγγιση και ερμηνεία των παραγόμενων δεδομένων, όπως επίσης και συσχέτιση με ερευνητικά δεδομένα, όπου αυτή είναι δυνατή, βασιζόμενη στο θεωρητικό υλικό που παρουσιάστηκε στο πρώτο μέρος της βιβλιογραφικής ανασκόπησης.

Ταυτόχρονα, τα υποκείμενα της ποιοτικής έρευνας είναι αλληλοεξαρτώμενα με τον ερευνητή. Όσον αφορά τον τελευταίο, αυτός μπορεί να διεισδύσει στην προσωπικότητα των υποκειμένων και να κατανοήσει τις κοινωνικές επιρροές που τα υποκείμενα έχουν δεχτεί (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008. Παπαγεωργίου, 1998). Ο συμμετέχων καλείται να εκφραστεί ελεύθερα για το εξεταζόμενο θέμα χωρίς περιορισμούς, ενώ παράλληλα ο ερευνητής δεν παραμένει παθητικός ή αμέτοχος, αλλά συνιστά «παρατηρητής της εικόνας μέσα στην εικόνα και ως συστατικό μέρος της εικόνας αυτής συνδέεται αναπόσπαστα με τα υπόλοιπα συστατικά μέρη της» (Τσέκερης, 2008. Τσιβάκου, 1997). Το ενδιαφέρον, έτσι, στρέφεται στη βιωμένη αλήθεια του υποκειμένου, την οποία ο ερευνητής πρέπει να αξιοποιήσει κατά τέτοιο τρόπο ώστε να ζωντανέψει τα ουσιώδη στοιχεία που άντλησε στη διάρκεια της έρευνας και να τα συμπεριλάβει στα αποτελέσματά του. Τα χαρακτηριστικά του ερευνητή (π.χ. φύλο, τάξη, εμπειρίες, απόψεις, προσδοκίες, αξίες κ.ά.) θεωρείται ότι επηρεάζουν τη συλλογή και ανάλυση των δεδομένων, αλλά αυτή η υποκειμενικότητα είναι δεδομένη και δεν εκλαμβάνεται ως εμπόδιο. Ο ερευνητής, δηλαδή, δε θεωρείται αμερόληπτος και αντικειμενικός παρατηρητής, αλλά εντάσσει τη δική του υποκειμενικότητα και την υποκειμενικότητα κάθε συμμετέχοντα στην ποιοτική

έρευνα σε ένα διάλογο και αναστοχασμό και επιχειρεί να αναγνωρίσει το βαθμό που αυτές επηρεάζουν την ερευνητική διαδικασία, την ανάλυση των δεδομένων και τα αποτελέσματα της έρευνας (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

Είσοδος στο πεδίο

Αυτό που είχα στο νου μου ξεκινώντας αυτήν τη διπλωματική εργασία ήταν ο κοινωνικός ρόλος των φύλων. Σκεφτόμουν την περιοριστικότητα που επιβάλλει και την καταπίεση που δημιουργεί τόσο σε άντρες όσο και σε γυναίκες. Προπτυχιακά είχα ασχοληθεί ξανά με αυτό το θέμα, σε μιας μικρότερης έκτασης εργασία, μελετώντας την επίδραση της διαφήμισης στον κοινωνικό ρόλο του φύλου. Σε μεταπτυχιακό επίπεδο, λοιπόν, ήθελα να εισχωρήσω πιο βαθιά στο θέμα, ίσως με έναν όχι τόσο παραδοσιακό, αλλά πιο ανατρεπτικό τρόπο μελετώντας τη σεξουαλικότητα από την αντίθετη (:) πλευρά των εγκαθιδρυμένων κοινωνικών προτύπων, από τη σκοπιά της ομοφυλοφιλίας. Πέρα, όμως, από την πλευρά του ρόλου του φύλου, υπάρχουν κι οι ίδιοι οι άνθρωποι. Όσο περισσότερο διάβαζα και εντρυφούσα στο θέμα, τόσο σκεφτόμουν τις δυσκολίες που βιώνουν οι σεξουαλικές μειονότητες και πώς εμείς, ως ψυχολόγοι και σύμβουλοι, μπορούμε να τους βοηθήσουμε στη βελτίωση της ψυχικής τους υγείας, δεδομένων των συνθηκών και των κοινωνικών κανόνων.

Τους μετέχοντες στην έρευνα τους προσέγγισα μέσω του κοινωνικού μου δικτύου αρχικά (μέσω φίλων ή γνωστών που μου τους πρότειναν) κι έπειτα ο ένας έφερε έναν άλλον, σαν κύμα. Αντέδρασαν θετικά στην πρόσκλησή μου και μου ανοίχτηκαν αρκετά, αφήνοντάς μου ένα κομμάτι της ζωής και των εμπειριών τους. Σχετικά με τους εκπροσώπους των φορέων, επικοινωνήσα μαζί τους αρχικά μέσω μηνύματος που έστειλα στις σελίδες των οργανώσεων στο Facebook κι έπειτα, αφότου ανταποκρίθηκαν θετικά στο κάλεσμά μου για συνέντευξη, μιλήσαμε στο τηλέφωνο για να κανονίσουμε τις λεπτομέρειες της συνέντευξης. Κι οι δύο εκπρόσωποι των φορέων ήταν πολύ πρόθυμοι να μετέχουν. Την τελευταία συνέντευξη με το Μιχάλη, τον αρθρογράφο του «Αμφί», μου την παραχώρησαν για να μπορέσω να κάνω σύγκριση και να αντιπαραθέσω την κοινωνική κατάσταση της δεκαετίας του 1980 με το σήμερα, κάτι που φάνηκε πολύ χρήσιμο.

Έπειτα, σταδιακά η εργασία άρχισε να παίρνει μορφή και σχήμα...

Συμμετέχοντες

Η δειγματοληψία ήταν καταρχάς ευκολίας, δηλαδή απευθύνθηκα για την έρευνα σε άτομα από το κοντινό και ευρύτερο κοινωνικό μου περιβάλλον, στα οποία είχα εύκολη πρόσβαση και ήταν άμεσα διαθέσιμα. Παρόλα αυτά, εξελίχθηκε κατά κάποιον τρόπο και σε δειγματοληψία χιονοστιβάδας, καθώς από κάποιους συμμετέχοντες κατάφερα να εντοπίσω και να μου συστήσουν άλλους, πράγμα που αποδείχτηκε εξαιρετικά διευκολυντικό για την όλη διαδικασία των συνεντεύξεων.

Το δείγμα μου αποτελείται από 8 ενήλικα ομοφυλόφιλα ή αμφιφυλόφιλα άτομα, για την ακρίβεια 4 γυναίκες και 4 άντρες. Συχνά, γκέι, λεσβίες και bisexual εμφανίζονται μαζί σε μια ενιαία ομάδα (κάτω από όλη την ομπρέλα του όρου ΛΟΑΤΚΙ) για να διεκδικήσουν από κοινού σε πολιτικό, θεσμικό και νομικό επίπεδο

να έχουν υποστήριξη από την κοινωνία και να εισακούγονται τα αιτήματά τους. Παρόλο που υπάρχουν ουσιαστικές διαφορές στις υποομάδες που ανήκουν κάτω από τη ΛΟΑΤΚΙ ομπρέλα, η διάθεσή τους για συνύπαρξη και κοινή εκπροσώπηση προέρχεται από το γεγονός του ότι ανήκουν σε μια κοινωνική μειονοτική ομάδα και είναι μέλη σχετικά αδύναμων επιμέρους ομάδων, άρα η συμπόρευση μπορεί να φέρει πιο επιθυμητά αποτελέσματα (Takács 2006). Για αυτόν το λόγο δεν έγινε επιλογή ατόμων μόνο από μία υποομάδα (πχ μόνο γκέι άντρες), για να ακουστούν δηλαδή περισσότερο τα κοινά αιτήματα και να αποκτήσουν εντονότερη φωνή οι συμμετέχοντες. Ταυτόχρονα αυτό, φυσικά, συνιστά και έναν περιορισμό της έρευνας σχετικά με την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων, κάτι που θα συζητηθεί στο τέλος.

Επίσης, συμμετείχαν στην έρευνα 2 πρόεδροι LGBTQI οργανώσεων –μία στην Ελλάδα (ΟΛΚΕ) και μία στην Κύπρο (Accept ΛΟΑΤ)-, οι οποίοι μίλησαν για αυτές. Επιπλέον, γίνεται μια δευτερογενής ανάλυση σε συνέντευξη που είχε διεξαχθεί τον Ιανουάριο του 1981 με τον συγγραφέα της στήλης «Ο κύριος Ντίνος σας απαντά» στο περιοδικό «Αμφί», η οποία χρησιμοποιείται στην παρούσα έρευνα ως βιβλιογραφική πηγή, αλλά κι ως δείκτης προς σύγκριση με τα σημερινά δεδομένα σχετικά με τις συνθήκες, τα δικαιώματα και τον πιθανό διαχωρισμό που υφίστανται ομοφυλόφιλα άτομα².

Από τις γυναίκες συμμετέχουσες, οι δύο δήλωσαν πως είναι λεσβίες, η μία bisexual και η μία δεν αυτοπροσδιορίζεται κάπως, αν και είχε σεξουαλικές σχέσεις και με άντρες και με γυναίκες και δεν αποκλείει ερωτικά να σχετιστεί και με τα δύο φύλα. Για λόγους ευκολίας στην ανάλυση, η συγκεκριμένη αναφέρεται ως bisexual. Οι τρεις είναι Ελληνίδες και η μία Ελληνίδα με Ασιάτισσα μητέρα. Οι ηλικίες τους κυμαίνονται από 26 ως 33 ετών (Μ.Ο. 28,75). Όλες έχουν αδέρφια, οι μισές από ένα (για τη μία είναι ετεροθαλές από προηγούμενο γάμο του πατέρα) κι οι άλλες μισές από δύο. Η μία είναι πρώτο παιδί, η δεύτερη είναι δεύτερο παιδί, η τρίτη μεσαίο και η τέταρτη τρίτο παιδί. Όσον αφορά τις δύο, οι γονείς τους ζουν κι είναι παντρεμένοι, για τη μία ζουν κι είναι χωρισμένοι και για την τελευταία, η μητέρα έχει πεθάνει. Και οι τέσσερις έχουν τριτοβάθμια ή ανώτερη εκπαίδευση. Η μία είναι απόφοιτη ΤΕΦΑΑ, ενώ οι άλλες δύο ακόμα φοιτήτριες σε αυτήν τη σχολή και η τέταρτη είναι απόφοιτη του Παιδαγωγικού τμήματος και κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών από το εξωτερικό στο αντικείμενο του Αθλητισμού. Όλες οι κοπέλες έχουν σχέση με τον αθλητισμό. Ενδιαφέρον έχει πως δύο από αυτές αναφέρουν πως ασχολούνται ερασιτεχνικά με το ποδόσφαιρο και πως σε αυτόν τον κλάδο υπάρχουν αρκετές ομοφυλόφιλες γυναίκες. Οι τρεις εργάζονται, ενώ η τέταρτη όχι αυτήν τη στιγμή. Όλες ζουν αυτήν την περίοδο στην Αθήνα, αν και η μία έχει γεννηθεί και μεγαλώσει σε επαρχιακή πόλη. Η μία ζει με τη μητέρα και την αδερφή της, η δεύτερη με τις αδερφές της, η τρίτη συζεί με τη σύντροφό της και η τέταρτη ζει μόνη της.

Από τους άντρες συμμετέχοντες, οι τρεις δήλωσαν πως είναι gay και ο ένας bisexual. Όλοι είναι Ελληνικής καταγωγής. Οι ηλικίες τους κυμαίνονται από 24 ως 38 ετών (Μ.Ο. 33,25). Όλοι έχουν αδέρφια, οι τρεις από ένα κι ο τέταρτος έχει τέσσερα.

---

² Το πρωτογενές υλικό είχε συλλεχθεί από τη φοιτήτρια του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης Ν. Βαλλιανάτου (1981), η οποία μου το παραχώρησε, ούτως ώστε να γίνει συγκριτική παρουσίαση με τα υπόλοιπα δεδομένα της έρευνάς μου.

Οι τρεις είναι δεύτερα παιδιά κι ο τέταρτος είναι μεσαίο παιδί. Στους τρεις οι γονείς ζουν και είναι παντρεμένοι, ενώ στον έναν έχει πεθάνει ο πατέρας. Οι μισοί έχουν τριτοβάθμια ή ανώτερη εκπαίδευση, ο τρίτος λυκειακή κι ο τέταρτος μεταλυκειακή. Ο ένας είναι απόφοιτος Πληροφορικής και Οικονομικών και κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στη Διαχείριση Ανθρώπινων Πόρων, ο δεύτερος φοιτητής Αρχιτεκτονικής, ο τρίτος απόφοιτος επαγγελματικού λυκείου με την ειδικότητα του νοσηλευτή κι ο τέταρτος απόφοιτος ΙΕΚ με την ειδικότητα του αγιογράφου. Οι τρεις εργάζονται, ενώ ο τέταρτος όχι. Οι τρεις ζουν μόνοι τους στην Αθήνα, ενώ ο τέταρτος με τους γονείς, την αδερφή του και το σύντροφό της στη Θεσσαλονίκη, από όπου και κατάγεται. Από τους υπόλοιπους, οι δύο γεννήθηκαν και μεγάλωσαν σε επαρχιακές πόλεις

Οι περισσότεροι συμμετέχοντες ανέφεραν πως στο παρελθόν έχουν εργαστεί σε νυχτερινά μαγαζιά ως σερβιτόροι, barmen/barwomen ή dj.

Μέσα και διαδικασίες συλλογής δεδομένων

Ως βασικό εργαλείο της έρευνάς μας χρησιμοποιήθηκε η ατομική συνέντευξη. Σύμφωνα με το Ναυρίδη (1994):

«(...) η συνέντευξη είναι ένα “ομιλιακό γεγονός” κατά το οποίο ένα πρόσωπο Α αντλεί μία πληροφορία από ένα άλλο πρόσωπο Β, πληροφορία που περιλαμβάνεται αρχικά μέσα στη “βιογραφία” του Β. Και βέβαια με τον όρο “βιογραφία”, αυτό που ο Blanchet θέλει να πει είναι το σύνολο των αναπαραστάσεων (representations) που συνδέονται με γεγονότα που ο Β έχει βιώσει» (σελ 76).

Η ποιοτική συνέντευξη εν προκειμένω είναι η πιο διαδεδομένη μέθοδος συλλογής/παραγωγής ποιοτικών ερευνητικών δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες. Αποτελεί μια σε βάθος συνέντευξη και συμβάλλει στη διερεύνηση απόψεων και στάσεων, στην κατανόηση των φαινομένων και της ανθρώπινης εμπειρίας, στη διαδραστική επικοινωνία με τους συμμετέχοντες και αναδεικνύει τη φωνή των ίδιων των συμμετεχόντων (Ισαρη & Πουρκός, 2015. Ιωσηφίδης, 2008).

Για αυτήν την έρευνα η συνέντευξη ήταν ημιδομημένη (ανοιχτού τύπου). Η ημιδομημένη συνέντευξη εις βάθος αποτελείται από ένα σύνολο προκαθορισμένων, κατά κάποιον τρόπο, ερωτήσεων, όμως παρουσιάζει ευελιξία, καθώς ο ερευνητής δύναται να τροποποιήσει το περιεχόμενο και τη σειρά των ερωτήσεων, να προσθέσει ή να αφαιρέσει ερωτήματα και να εμβαθύνει σε θέματα ανάλογα με τον ερωτώμενο που έχει απέναντί του (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

Τα δεδομένα συλλέχθηκαν κατά την περίοδο Δεκεμβρίου 2017-Ιανουαρίου 2018. Όλες οι συνεντεύξεις (10 στο σύνολο) ηχογραφήθηκαν. Οι 8 έγιναν διά ζώσης και οι 2 τηλεφωνικά (αυτές αφορούν όσους έμεναν εκτός Αθήνας, δηλαδή Θεσσαλονίκη και Κύπρο). Αυτές που έγιναν διά ζώσης έλαβαν χώρα είτε σε εξωτερικό χώρο ή σε καφετέριες με ησυχία και διακριτικότητα και στις οποίες οι περισπασμοί ήταν λίγοι. Όσον αφορά τον πρόεδρο της ΟΛΚΕ στην Αθήνα, η συνέντευξή μας έλαβε χώρα στα γραφεία του περιοδικού Antivirus.

Η διάρκεια των συνεντεύξεων κυμάνθηκε από τα 45 ως τα 65 λεπτά περίπου. Το κλίμα ήταν ευχάριστο κατά τη διάρκειά τους και οι συνεντευξιαζόμενοι ένιωθαν άνετα να ανοιχτούν και να μοιραστούν τα προσωπικά τους βιώματα και τις απόψεις,

καθώς αντιλαμβάνονταν πως υπήρχε αποδοχή από μέρους μου. Από την άλλη, εγώ ως συνεντευκτής, αν και ένιωθα επίσης άνετα, υπήρχαν κάποιες στιγμές που εμφανίστηκε αμηχανία λόγω της απειρίας μου στο συγκεκριμένο ρόλο και άλλες που πιθανόν μπορεί και να έγινα πιο κατευθυντική.

Διαδικασία ανάλυσης δεδομένων

Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε για την επεξεργασία των δεδομένων που αντλήθηκαν μέσω των συνεντεύξεων είναι η θεματική ανάλυση. Κατά το Ναυρίδη (1994, σελ 96), «σύμφωνα με έναν ορισμό του S. Kracauer, στον οποίο παραπέμπει η d' Unrug (1974), θεματική ανάλυση είναι η επιλογή και η λογική οργάνωση των κατηγοριών που συμπυκνώνουν το ουσιαστικό περιεχόμενο ενός κειμένου». Ακόμη, όπως αναφέρουν οι Ίσαρη & Πουρκός (2015), η θεματική ανάλυση είναι «μια μέθοδος εντοπισμού, περιγραφής, αναφοράς και “θεματοποίησης” επαναλαμβανόμενων νοηματικών μοτίβων, δηλαδή “θεμάτων” τα οποία προκύπτουν από τα ερευνητικά δεδομένα» (σ. 115).

Αφού έγινε απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων, έγινε η κάθετη ανάλυση των δεδομένων για κάθε συνέντευξη κι έπειτα η οριζόντια που τις αφορούσε όλες. Στη συνέχεια, τα δεδομένα κωδικοποιήθηκαν με βάση τις θεματικές που είχαν οριστεί εκ των προτέρων και με τις επιπλέον που προέκυψαν από τα επιμέρους ερωτήματα των συνεντεύξεων και τα λεγόμενα των συνεντευξιαζόμενων. Όλοι οι σχετικοί κωδικοί από όλες τις συνεντεύξεις συγκεντρώθηκαν κάτω από την ίδια κατηγορία ή υποκατηγορία. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων με όλες τις τελικές κατηγορίες παρουσιάζεται στο κύριο μέρος της εργασίας. Ο πίνακας 2 περιλαμβάνει όλες τις θεματικές, τις κατηγορίες και τις υποκατηγορίες που αναδύθηκαν.

Δεοντολογικά ζητήματα

Πριν τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων είναι σημαντικό να έχουν τηρηθεί κάποιοι βασικοί κανόνες δεοντολογίας. Αυτοί σχετίζονται με την πληροφορημένη συγκατάθεση στην έρευνα, την ανωνυμία και την εμπιστευτικότητα και την προστασία των συμμετεχόντων από ενδεχόμενη βλάβη (Ίσαρη & Πουρκός 2015. Ιωσηφίδης, 2008). Για την παρούσα έρευνα τηρήθηκαν και οι τρεις.

Η ηχογράφηση γινόταν εν γνώσει των υποκειμένων και με την –προφορική– συγκατάθεσή τους. Εξαρχής είχαν ειδοποιηθεί για το θέμα της έρευνας και για το ότι γίνεται στα πλαίσια της διπλωματικής στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα που παρακολουθώ και ήταν πρόθυμοι να συμμετέχουν. Οι συνεντευξιαζόμενοι έλαβαν τη διαβεβαίωσή μου πως θα τηρηθεί εχεμύθεια όσον αφορά τα προσωπικά τους δεδομένα. Γι' αυτόν το λόγο δεν έχουν χρησιμοποιηθεί τα ονόματά τους στην καταγραφή των συνεντεύξεων και έχουν παραλειφθεί ή έχουν αλλαχθεί στοιχεία που θα μπορούσαν να τους κάνουν αναγνωρίσιμους. Ακόμη, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στο ότι μπορούν να μιλάνε ελεύθερα και αυθόρμητα, χωρίς να λογοκρίνονται, αλλά και στο ότι μπορούν να αρνηθούν να απαντήσουν κάποια ερώτηση, αν αυτή τους προκαλέσει δυσάρεστα συναισθήματα και τους πιέσει.

Πίνακας 2

Οριζόντια ανάλυση συνεντεύξεων συμμετεχόντων

Οριζόντια ανάλυση		
Θεματικές	Κατηγορίες	Υποκατηγορίες
Α) Σχέσεις	Οικογένεια	I. Σχέσεις (στ)οργής
	Ερωτικές σχέσεις	I. «Σχεσάκηδες» και μη II. Προηγούμενες σχέσεις: «Παραμύθι με δράκους...»
	Σχέσεις με το άλλο φύλο	I. «Οι γυναίκες αμφιταλαντεύονται...»
		II. «Ήμουν παχύς και δεν ήμουν αρεστός...»
	III. Φιλικές σχέσεις: Άντρες ≠ Γυναίκες	
	Ο κανόνας της απομάκρυνσης	«Όλοι φεύγουν...»
Β) Συνειδητοποίηση ομοφυλοφιλίας και αντίδραση	Ομοφυλόφιλος/η: και τόρα τι;	I. Ο «δαίμονας» της ομοφυλοφιλίας
		II. Εσωτερικευμένη ομοφοβία
		III. «Θεωρούσε ότι είναι άρρωστος...»
	«Πάντα το ήξερα...»	
Γ) Αυτοαποκάλυψη και εμπόδια/διακρίσεις	«Δε θα βγω με σημαία μου τη φούστα!»	I. Ο φόβος της συζήτησης σε φίλους και γονείς
	«Τι την έκανα μαζί σου την αντρίκια την κουβέντα, αφού δεν είσαι...»	
	Επαρχία= συντηρητισμός, μεγαλούπολη/ εξωτερικό= ελευθερία	
Δ) Στερεότυπα, προκαταλήψεις και ρατσισμός	Στερεοτυπικές αντιλήψεις	I. «Να πας σε ψυχίατρο», αν και «θα προτιμούσα να είσαι χρήστης ναρκωτικών»
		II. «Δε σου φαίνεται», «μήπως μπερδεύτηκες;»

		III. «Το αγοροκόριτσο που παίζει μπάλα...»
	Ρατσισμός-Bullying	
E) Κοινότητα LGBT-ΛΟΑΤ	Φορείς σχετικοί με ΣΜΝ και χρήση προφυλάξεων Pride	I. «Εξετάζονται περισσότερο οι ομοφυλόφιλοι...»
ΣΤ) Νομοθεσία και Κράτος	«Δεν έχω καμία ιδέα τι έχει περάσει στη Βουλή!»	I. «Γιατί να μη θέλω να παντρευτώ;» II. «Το πρότυπο των δύο πατεράδων...»
Z) Χριστιανική θρησκεία	«Εκκλησία Α. Ε.»: «Κοίτα, μου περνάει παγερά αδιάφορο ό,τι έχει να κάνει με την Εκκλησία. Δε με ενδιαφέρει...»	
H) ΜΜΕ	ΜΜΕ = Τηλεόραση και social media	I. Από το «Φίφη» ως τους «Απαράδεκτους» και από τον Παπακαλιάτη ως τη «Στρέλλα»
Θ) Συμβουλευτική/ ψυχοθεραπεία και επαγγελματίες ψυχικής υγείας	Εμπειρίες ψυχοθεραπείας	I. «I'm gay and I cannot accept it...» II. Θέματα προς διερεύνηση

Παραγόμενα δεδομένα

Το κεφάλαιο αυτό επικεντρώνεται στην παραγωγή και την ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων, όπως αναδεικνύονται μέσα από το λόγο των μετεχόντων από την απομαγνητοφώνηση και verbatim αποτύπωση των ημιδομημένων συνεντεύξεων 8 συμμετεχόντων³. Τα παραπάνω αναλύθηκαν και κωδικοποιήθηκαν με βάση εννέα θεματικές (Α. Σχέσεις, Β. Συνειδητοποίηση ομοφυλοφιλίας και αντίδραση, Γ. Αυτοαποκάλυψη και εμπόδια/διακρίσεις, Δ. Στερεότυπα, προκαταλήψεις και ρατσισμός, Ε. Κοινότητα LGBTQI-ΛΟΑΤΚΙ, ΣΤ. Νομοθεσία και Κράτος, Ζ. Χριστιανική θρησκεία, Η. ΜΜΕ, Θ. Συμβουλευτική/ψυχοθεραπεία και επαγγελματίες ψυχικής υγείας). Μέσω της οριζόντιας ανάλυσης αναδόθηκε μια σειρά από κατηγορίες και υποκατηγορίες, οι οποίες παρουσιάζονται και αναλύονται παρακάτω.

Α) Σχέσεις

• Οικογένεια

Ι. Σχέσεις (στ)οργής

Όλοι οι συμμετέχοντες έχουν αδέρφια και οι γονείς των περισσότερων ζουν και είναι μαζί. Η σχέση τους με τα μέλη της οικογένειάς τους χαρακτηρίζεται είτε από «στοργή» και τρυφερότητα είτε από «οργή» και απόσταση, και μάλιστα μπορεί συχνά αυτά τα συναισθήματα να συνυπάρχουν για το ίδιο άτομο. Παρατηρούνται, λοιπόν, αποκλίσεις.

Για αρκετούς, η σχέση με τη μητέρα είναι καλύτερη συγκριτικά με την αντίστοιχη με τον πατέρα και οι συμμετέχοντες φαίνεται να νιώθουν πιο κοντά με εκείνη, ωστόσο η σχέση δε φαίνεται να αγγίζει το ιδανικό. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα μιας κοπέλας που έγινε η ίδια «μαμά» της μαμάς της, έχοντάς την συνέχεια στο νου της και φροντίζοντάς την, κατά κάποιον τρόπο.

- «Τα πράγματα είναι πολύ καλά. Στην αρχή είχα άγχος μήπως ζοριστώ με τη μαμά μου επειδή ήταν λίγο θλιμμένη πάντα, είχα κάποια θεματάκια μαζί της, τα οποία ξεπεράστηκαν και πριν φύγω και όλο αυτό το διάστημα, αλλά είχα λίγο άγχος στην επικοινωνία και συνύπαρξη, αλλά όλα είναι καλά. [...] Η μητέρα μου είχε διάφορα θέματα άλτα και με τον άνδρα της και με τη μάνα της. Με τη μάνα της τα έχει ακόμα. Οπότε τα κουβαλούσε συνέχεια πάνω της και σαν παιδί είχα πάντα αυτό το υπερπροστατευτικό απέναντι στη μαμά, ένα τέτοιο γινότανε. Κι ήμουν συνέχεια alert! Ήμουν το παιδί που έγινε λίγο μαμά! Θυμάμαι ότι πριν φύγω, γιατί και αυτό ήταν ένα σπρώξιμο για να φύγω, ότι με στεναχωρούσε αυτή η κατάσταση ρε παιδί μου στο σπίτι». (Συν 2, Γ, L, 29, ΠΕ, 14/12/2017)

Για λίγους, η σχέση με τη μητέρα είναι αρκετά αρνητική, κάτι που περιγράφεται εξαιρετικά γλαφυρά.

---

³ Σε όλο το κείμενο το αρσενικό γένος εννοείται πως συμπεριλαμβάνει και τις γυναίκες συμμετέχουσες για συντομία.

- «Με τη μητέρα μου έχω μια επικοινωνία μια φορά το μήνα, των 30 δευτερολέπτων, αν ζω ή αν πέθανα. Τη σιχαίνομαι. Είναι ελεγκτική, αυταρχική, μίζερη και ευνουχιστική». (Συν 5, Α, Γ, 38, ΙΕΚ, 20/12/2017)

Τα παραπάνω θα μπορούσαν να είναι ενδεικτικά για τον τύπο δεσμού που έχουν αναπτύξει οι μετέχοντες με τη μητέρα, για τον οποίο υπάρχουν ενδείξεις πως είναι ανασφαλής και τείνει στο άγχος και στην αμφιθυμία (Elizur & Mintzer, 2003).

Οι πατέρες περιγράφονται ως απόμακροι και οι συμμετέχοντες δεν έχουν τόσο στενή σχέση μαζί τους. Λίγες είναι οι εξαιρέσεις σε αυτό. Αυτή η στάση δικαιολογείται από το γεγονός πως οι πατεράδες έλειπαν περισσότερο κατά την ανατροφή λόγω δουλειάς. Ακόμη, μία συμμετέχουσα αναφέρει χαρακτηριστικά πως παλιότερα έβλεπε τον πατέρα της μέσα από τα μάτια της μητέρας της, κάτι που δεν κάνει πια.

- «Ο πατέρας μου είναι λίγο αδιάφορος γενικά, οπότε... Δε θα του μιλούσα ποτέ. [...] Ο πατέρας μου γενικά ήταν λίγο απόμακρος γιατί έτσι είχε μάθει μάλλον από τους γονείς του. Αν τον χρειαστώ, είναι δίπλα μου. Το ίδιο κι η μητέρα μου. Απλά συνήθως νομίζω ότι τα παιδιά έχουν περισσότερη επαφή με τη μητέρα παρά με τον πατέρα. Συνήθως πάει ότι ο μπαμπάς δουλεύει κι η μαμά φροντίζει τα παιδιά. Αυτό. Αυτό και μόνο, τίποτα περισσότερο». (Συν 6, Α, Γ, 36, ΕΠΑΛ, 27/12/2017)

Ο «απόμακρος» πατέρας εμφανίζεται συχνά στην ψυχαναλυτική θεωρία και σχετίζεται, σύμφωνα με αυτήν, με την εμφάνιση της ομοφυλοφιλίας (Αντωνοπούλου, 1997. Carpio, 1966). Αν και αυτή η θεωρία έχει λάβει πολλή κριτική κι έχει προσπεραστεί εν πολλοίς πια, είναι σημαντικό νομίζω να την σημειώσουμε από τη στιγμή που συναντάται κι εδώ.

Όσον αφορά τα αδέρφια, φαίνεται πως όσο μεγαλύτερη είναι η διαφορά ηλικίας με αυτά τόσο πιο αραιή και τυπική είναι η σχέση, ανεξάρτητα από το αν γνωρίζουν για τη σεξουαλικότητα των συμμετεχόντων. Στις υπόλοιπες περιπτώσεις, που η διαφορά ηλικίας δεν είναι μεγάλη, δεν υπάρχουν σαφή συμπεράσματα. Οι σχέσεις είναι κυρίως καλές ή «τόσο όσο», αλλά χωρίς αυτό να είναι ο κανόνας. Επίσης, αυτό που αναφέρουν κάποιοι συμμετέχοντες είναι πως δε μίλησαν κατευθείαν σε όλα τους τα αδέρφια για τη σεξουαλικότητά τους, μπορεί δηλαδή να το έμαθαν το ένα από το άλλο.

- «Κοίτα να δεις, με τη μεγάλη –δεν ξέρω εάν φταίει η πολύ μεγάλη διαφορά ηλικίας- αλλά υπάρχει ένα μεγάλο χάσμα η αλήθεια είναι. Με τη μεσαία είναι λίγο καλύτερες οι σχέσεις μας. Όχι ότι με τη μεγάλη είμαστε τσακωμένες ή δεν μιλάμε, αλλά είμαστε πολύ διαφορετικοί χαρακτήρες και δεν ταιριάζουμε, δε συμφωνούμε σε πολλά. Η μεσαία είναι λίγο πιο κοντά στο δικό μου στυλ. [...] Οι αδερφές μου το ξέρουν και οι δύο, οι γονείς μου όχι. Όχι, ότι δηλαδή δε με αγαπάνε, δε μου μιλάνε ή κάτι τέτοιο. Η μεγάλη ακόμη δεν το έχει δεχτεί μέσα της, όχι βέβαια ότι θα μου πει κάτι, θα με πρήξει με συμβουλές και τέτοια, αλλά το καταλαβαίνω ότι μέσα της είναι αντίθετη. Θεωρεί ότι είναι κάτι αφύσικο, έχει την άποψή της, η οποία εφόσον δεν προκαλεί ρήξη σε κάποιο κομμάτι, είναι σεβαστή. Η μεσαία και αυτή είχε σοκαριστεί στην αρχή, δεν ήξερε πώς να το

αντιμετωπίσει. Νομίζω το δούλεψε πάρα πολύ μόνη της και με τον καιρό, τώρα είναι αρκετά άνετη. Όσο θα μπορούσε να είναι η αδερφή μου βέβαια (γέλια)!» (Συν 7, Γ, Β, 26, ΠΕ, 29/12/2017)

- Ερωτικές σχέσεις

I. «Σχεσάκηδες» και μη

Ανάμεσα στους συμμετέχοντες, η πλειοψηφία βρίσκεται σε σχέση αυτήν την περίοδο. Κατά το παρελθόν όλοι είχαν κι άλλες σχέσεις, οι μισοί πιο σύντομες (μέχρι 9 μήνες το πολύ), οι υπόλοιποι μισοί για χρόνια. Δύο συμμετέχοντες τονίζουν πως προτιμούν να είναι σε σχέσεις και δη μακροχρόνιες, παρά σε πιο περιστασιακές, αν και ο ένας θεωρεί πως δε συνηθίζεται αυτό στα ομοφυλόφιλα άτομα όταν αυτά είναι σε μικρή ηλικία.

- «Γενικά ήμουν σχεσάκιας. Έχω 2,5 χρόνια σχέση. Γενικότερα, μ' αρέσει αυτό, να είμαι σε σχέση κι όχι να τσιλημπουρδίζω δεξιά κι αριστερά». (Συν 6, Α, Γ, 36, ΕΠΑΛ, 27/12/2017)
- «Ο περίγυρός μου, αν θέλετε, δεν είναι πολύ των σχέσεων. Οι σχέσεις είναι η εξαίρεση. Εγώ κυρίως σχέσεις. [...] Όχι, από μια ηλικία και μετά τις προτιμούν. Από μια ηλικία και μετά. Από μια ηλικία και πριν όχι». (Συν 5, Α, Γ, 38, ΙΕΚ, 20/12/2017)

II. Προηγούμενες σχέσεις: «Ένα παραμύθι με δράκους...»

Μερικοί από τους συμμετέχοντες ήταν αρκετά αναλυτικοί όσον αφορά προηγούμενες σχέσεις τους. Φαίνεται πως υπάρχουν άνθρωποι και καταστάσεις που τους έχουν σημαδέψει και ήταν πρόθυμοι να μοιραστούν τις εμπειρίες τους. Ένας συμμετέχων αφηγείται πολύ παραστατικά την πρώτη του σχέση, η οποία αποτελεί το μοναδικό του έρωτα. Αν και κράτησε λίγο και δεν ήταν αμοιβαίο το συναίσθημα, θεωρεί πως ήταν ένα παραμύθι, ακριβώς λόγω της ηλικίας, της σύντομης διάρκειας, της μυστικότητας και των δύσκολων συνθηκών που υπήρχαν.

- «Απλά στα 19 δεν ήταν ακριβώς ολοκληρωμένη, ήταν ψιλό... μόνο τα προκαταρκτικά. Γιατί κράτησε πολύ λίγο, 4 εβδομάδες. Και ίσως να είναι η μοναδική φορά που ερωτεύτηκα, ίσως επειδή ήμουν μικρός, όχι γιατί ήταν κάτι ιδιαίτερο... Απλά ένιωσα ότι δεν ήταν αμοιβαίο. Ήταν ίσως το πιο δύσκολο πράγμα. Και λέω, ωραία αρχίζουμε! Γιατί αναγνωρίζω στον εαυτό μου ότι είχα την ωριμότητα να καταλάβω ότι κάποιος ενδιαφέρεται για μένα ή όχι. Και είχα πει τέλος και σπάραζα στο κλάμα. Και δεν μπορούσε να το καταλάβει, ήταν 23 τότε αυτός... [...] Και μου είπε, δεν καταλαβαίνω, αφού λες ότι θες, τότε για ποιο λόγο...; Και του λέω, γιατί δε θες εσύ. Και σιώπησε και σταμάτησε... Αλλά ήταν πολύ όμορφο, ήταν παραμύθι. Ήταν όλες οι συνθήκες για να είναι παραμύθι! Ήμουν μικρός σε ηλικία, ήταν κλειστή κοινωνία, ήταν όλα κρυφά, δηλαδή ήταν όλα κανονικά ένα παραμύθι. Με δράκους, με όλα, τα πάντα». (Συν 5, Α, Γ, 38, ΙΕΚ, 20/12/2017)

- Σχέσεις με το άλλο φύλο

Όλοι οι συμμετέχοντες επιχείρησαν να κάνουν ερωτικές σχέσεις με το άλλο φύλο, κατά κανόνα ανεπιτυχώς. Το άλλο φύλο εκλαμβάνεται από τους συμμετέχοντες κυρίως φιλικά, αν και σε αυτό παρατηρούνται διαφυλικές διαφορές.

I. «Οι γυναίκες αμφιταλαντεύονται...»

Μέσα από τις αφηγήσεις δύο μετεχόντων στην έρευνα παρατηρείται πως οι γυναίκες τείνουν να ακροβατούν πότε προς το ένα και πότε προς το άλλο φύλο, έστω σε κάποια περίοδο της ζωής τους. Η μία κοπέλα, προτιμά να μην αυτοπροσδιοριστεί ως λεσβία ή αμφιφυλόφιλη. Πιστεύει πως γενικά οι γυναίκες τείνουν να αμφιταλαντεύονται, ενώ οι άντρες είναι πιο ξεκάθαροι στο σεξουαλικό τους προσδιορισμό. Δεν αποκλείει το γεγονός –αν χώριζε από την τωρινή της σχέση που είναι με κοπέλα- να είχε σεξουαλικές επαφές με άντρες, ωστόσο θεωρεί πως σχετίζεται καλύτερα με γυναίκες. Κάνει, λοιπόν, μια ξεκάθαρη διάκριση ανάμεσα στους αποδέκτες της σεξουαλικότητάς της και στην κάλυψη των συναισθηματικών της αναγκών. Παράλληλα, η άλλη τονίζει πως είχε στο νου της τόσο αγόρια, σα να «έπρεπε» να κάνει σχέση μαζί τους, όσο και κορίτσια, τα οποία ήταν και τα μόνα που την ενδιέφεραν πραγματικά.

- «Βασικά δεν τον προσδιορίζω. Θέλω να πω ότι, εκτός από περιπτώσεις 100% αμετακίνητες, οι περισσότερες γυναίκες ειδικά αμφιταλαντεύονται. Με τους άντρες θεωρώ δεν είναι το ίδιο, είναι πιο σίγουροι. Οι γυναίκες ακόμα και να είναι αμετακίνητες στο ένα κομμάτι, κάποια στιγμή θα το σκεφτούν. [...] Οπότε, δεν είμαι αρνητική, αλλά βλέποντας τις καταστάσεις, τι με τραβάει, πού νιώθω πιο καλά... Σπάνια με κάποιο αγόρι ένιωσα... δεν ξέρω πώς να το εξηγήσω. Δεν είναι μόνο το ερωτικό/ σεξουαλικό κομμάτι. Αν δω ένα πολύ ωραίο αγόρι και μου αρέσει να, θα μπορούσα να κάνω κάτι μαζί του. Αλλά για σχέση, πάει αλλού το πράγμα. Είμαι πιο περίπλοκη». (Συν 7, Γ, Β, 26, ΠΕ, 29/12/2017)

- «Νομίζω ότι μόνο στο γυμνάσιο, εκεί λίγο θυμάμαι ότι έφαγα μια μικροφλασιά ότι “πω πω, Κωνσταντίνα, μήπως πρέπει να ψάξεις αγόρι”; Κάπως έτσι. Ότι τώρα τα πράγματα σοβαρεύουν, ας πούμε. Ότι πρέπει. Σα να πρέπει, όχι ότι μου άρεσε κάτι. [...] Α! Είχα και ένα άλλο κόλλημα. Ότι μάλλον πρέπει να έχω έναν γκόμενο κι ότι πρέπει να πάω με κάποιον, αφού είμαι παρθένα, πρέπει να με ξεπαρθενιάσει. [...] Δε ζοριζόμουν όμως. Μη φανταστείς τίποτα κλάματα και τέτοια. Καθόλου. Απλά ήταν αστείο γιατί τα είχα όλα στο μυαλό μου και ουσιαστικά η κοπέλα ας πούμε με ενδιέφερε». (Συν 2, Γ, L, 29, ΠΕ, 14/12/2017)

Τα λεγόμενα των παραπάνω γυναικών συνάδουν με τη βιβλιογραφία σχετικά με τη (γυναικεία) ομοφυλοφιλία. Δύο τρόποι υπάρχουν για να τα ερμηνεύσουμε. Πρώτον, αυτή η «αμφιταλάντευση» θα μπορούσε να ιδωθεί μέσα από το συνεχές της σεξουαλικότητας του Kinsey και της περισσότερο αμφιφυλόφιλης παρά αποκλειστικά ομοφυλόφιλης ή ετεροφυλόφιλης σεξουαλικότητας του ανθρώπου (West, 1974). Παράλληλα, αφού αναφερόμαστε συγκεκριμένα σε γυναίκες, κατά την Diamond (2006), πράγματι αυτές, περισσότερο από τους άντρες, παρουσιάζουν μια πιο ρευστή

σεξουαλικότητα κι είναι σε θέση να διακρίνουν ανάμεσα στη συναισθηματική και τη φυσική έλξη.

Όσο για το «πρέπει» της δεύτερης μετέχουσας, αντανακλά την υποχρέωση που γεννά η κοινωνία στο άτομο να χωρέσει στα επιβεβλημένα πρότυπα φύλου και στη νόρμα της ετεροκανονικότητας. Έτσι ξεκινά η καταπίεση ομοφυλόφιλων κι η αίσθησή τους ότι διαφέρουν, κατά το Μιχάλη, αρθρογράφο του «Αμφί» (συνέντευξη σε Ν. Βαλλιανάτου, 1981, βλ. Παράρτημα II).

II. «Ήμουν παχύς και δεν ήμουν αρεστός...»

Αρκετοί συμμετέχοντες περιγράφουν πως είχαν πλατωνικές σχέσεις με το άλλο φύλο κατά την εφηβική ηλικία, αλλά δεν εξελίχθηκαν σε σεξουαλικές, γιατί συνειδητοποιούσαν σταδιακά πως δε θα μπορούσαν να αντεπεξέλθουν σε αυτόν τον τομέα. Ένας συμμετέχων, μάλιστα, τονίζει την ανασφάλειά του ως προς την εμφάνισή του, η οποία φάνηκε να είναι ανασταλτική για να σχετιστεί με το άλλο φύλο, δε θεωρούσε πως ήταν επαρκώς ελκυστικός σε αυτό.

- «Δε σημαίνει αυτό ότι δε μου άρεσαν οι γυναίκες. Απλά δεν ήθελα να κάνω κάτι, γιατί μικρότερος ήμουν αρκετά παχύς και θεωρούσα μάλλον ότι δεν ήμουν αρεστός στο άλλο φύλο. Τελειώνοντας το σχολείο έχασα αρκετά κιλά. Γνώρισα τότε την πρώτη μου σχέση, μετά γνώρισα κι εκείνη την κοπέλα, μ' άρεσε, προσπάθησα να κάνω κάτι, δε μου βγήκε, εντάξει, με την πρώτη ευκαιρία το διαλύσαμε. Και από τότε δεν ξαναπροσπάθησα με κοπέλα» (Συν 6, Α, Γ, 36, ΕΠΑΛ, 27/12/2017).

Οι πρώτες ψυχαναλυτικές θεωρίες μιλούσαν για ένα αίσθημα κατωτερότητας που σχετίζεται με εξωτερικά χαρακτηριστικά (Carpio, 1966). Αν και αυτές οι πεποιθήσεις δεν είναι πια ευρέως αποδεκτές, χρειάζεται να τεθούν σε διάλογο.

III. Φιλικές σχέσεις: Άντρες ≠ Γυναίκες

Άντρες

Η σχέση των συμμετεχόντων με το άλλο φύλο ήταν και παραμένει κυρίως φιλική και θεωρούν πως είχαν ήδη από μικρή ηλικία περισσότερα κοινά με άτομα του άλλου φύλου. Αυτό επισημάνθηκε κυρίως από τους άντρες, οι οποίοι μάλιστα νιώθουν πιο άνετα να ανοίγονται σε γυναίκες.

- «Καλά, εγώ γενικά όταν μεγάλωσα είχα πολύ περισσότερες φίλες απ' ότι φίλους. Το οποίο ακόμη το σκέφτομαι σαν για ποιο λόγο συνέβη στην αρχή; Μάλλον προέκυψε. Δεν το επιδίωξα. [...] Οπότε, όταν είσαι 15 χρονών και διαβάζεις φιλοσοφία, ασχολείσαι με την ποίηση και κάνεις θέατρο και κάνεις κάποια πράγματα, εκ των πραγμάτων είναι πιο πιθανό να καταλήξεις να έχεις περισσότερους φίλους κορίτσια με τους οποίους μπορείς να μοιράζεσαι κάποια πράγματα. Όχι να μοιράζεσαι, αλλά να έχεις, τέλος πάντων, κοινά ενδιαφέροντα». (Συν 4, Α, Β, 24, ΠΕ, 18/12/2017)

Ο Μιχάλης, αρθρογράφος του «Αμφί» (συνέντευξη σε Ν. Βαλλιανάτου, 1981, βλ. Παράρτημα II) επεσήμανε στα λεγόμενά του πως οι γυναίκες λατρεύουν στους

άντρες, ακριβώς γιατί έχουν τόσα ενδιαφέροντα και ξεφεύγουν από τους παραδοσιακούς ρόλους του άντρα.

Ένας άλλος συμμετέχων, εκτός από τις γυναίκες, προτιμά να έχει κυρίως gay άντρες φίλους, γιατί παρόλο που επεδίωκε να έχει φιλικές σχέσεις και με straight άντρες, θεωρεί πως αυτοί δεν είναι σε θέση να ακούν όσα έχει να μοιραστεί. Υπάρχει, με άλλα λόγια, ένα ταμπού γύρω από την ανδρική ομοφυλοφιλία⁴ κι οι straight άντρες δεν αντέχουν να ακούν για αυτήν.

- «Πάντα όμως είχα φίλες κι όχι φίλους. [...] Κι έδιναν καλές συμβουλές. Με το αντίθετο φύλο είμαι πολύ δεμένος σε αυτό το κομμάτι. [...] Εγώ επεδίωκα και με τους άντρες να είμαι φίλος. Γενικά προτιμούσα να έχω άντρες ομοφυλόφιλους φίλους για να μπορώ να συζητάω μαζί τους. [...] Αν οι στρέιτ μπορούν να ακούσουν αυτά που έχω να πω, δεν έχω πρόβλημα. Επειδή όμως δεν μπορούν να τα ακούσουν όλα... Και φυσικά πλέον στην ηλικία που είμαι, βάζω και κάποια όρια, δηλαδή με κάποιον στρέιτ θα μιλήσω μέχρι εκεί που πιστεύω ότι μπορεί να αντέξουν τα αυτιά του. Ενώ με τις γυναίκες τα λέω πολύ πιο άνετα». (Συν 6, Α, G, 36, ΕΠΑΛ, 27/12/2018)

Περισσότερο από ταμπού, αυτό που βιώνουν οι straight άντρες όταν συναναστρέφονται ομοφυλόφιλους είναι μια απειλή προς τον ανδρισμό τους. Ανησυχούν μήπως τους κλονίσουν τις παραδοσιακές αντιλήψεις για το πώς οφείλει να φέρεται ένας άντρας κι αρχίσουν να φέρονται λιγότερο ανδροπρεπώς. Προφανώς, αυτή η αντίδραση φανερώνει ομοφοβία (είτε δηλώνεται ρητά ή άρρητα) (Falomir & Mugny, 2009. O'Neil, 1981).

Γυναίκες

Από την άλλη πλευρά, αν και οι γυναίκες επισημαίνουν επίσης φιλική σχέση και κοινά ενδιαφέροντα με το άλλο φύλο, μπορεί ταυτόχρονα να εμφανίζονταν και κόντρες ή αρνητικά συναισθήματα, όπως αναφέρουν μερικές συμμετέχουσες. Επίσης, οι τελευταίες επισημαίνουν πως δυσκολεύτηκαν ή ακόμα δυσκολεύονται να έχουν άντρες φίλους, καθώς τους περνάει από το μυαλό ή τους έχει συμβεί κιόλας να τις δουν φίλοι τους ερωτικά.

- «Δεν έχω αδέρφια αγόρια, οπότε δε βοήθησε κάπως αυτό. Όσο πιο μικρή ήμουν, ήταν αδιάφοροι και είχα και λίγο, ξέρεις και αηδία και... όχι μίσος ακριβώς, ένα υποτιμητικό υπήρχε. [...] Επίσης δεν είχα φίλους άντρες ποτέ ουσιαστικά, που να 'μαστε κοντά. Τώρα έχω. Τότε όμως όχι που να 'μαστε κοντά και να λέω ο κολλητός μου, ο φίλος μου κι αυτά. Μ' έπιανε μάλιστα και μία αμηχανία ότι με όποιον έρθω κοντά, ότι θα μου την πέσει ή ότι θα πρέπει να του πω ψέματα ή ότι θα πρέπει να προσέχω τις κινήσεις μου μην τις πάρει στραβά. Έπαιζε κι αυτό πολύ. Αρχισα να αποκτώ σχέση καλή και να ανοίγομαι από όταν πήγα στην Κρήτη. [...] Και ήμουν πιο ανοιχτή στο να κάνω παρέα και να μην σκέφτομαι μην παρεξηγηθεί η κάθε μου κίνηση, σε σημείο δηλαδή που μετά

---

⁴ Σε όλο το κείμενο, η λέξη «ομοφυλοφιλία» συχνά εννοείται πως συμπεριλαμβάνει και τη λέξη «αμφιφυλοφιλία» για συντομία, εκτός αν διαχωρίζεται και διευκρινίζεται αλλιώς.

μιλούσα κιόλας. Δηλαδή, μπορώ να σου πω ότι έχω φίλους αγόρια πλέον. Κατάλαβες; Και να είμαι και ανοιχτή στο να γνωρίσω ακόμα και να κάνουμε καλή παρέα και να είμαι και διαχυτική μαζί του χωρίς να επεξεργάζομαι μην το πάρει στραβά». (Συν 2, Γ, L, 29, ΠΕ, 14/12/2017)

Παρατηρείται και εδώ αμφιθυμία ή και αποφυγή στη σχέση με τους άντρες, κάτι που πάλι μπορεί να αποτελεί ένδειξη για τον τύπο προσκόλλησης (Elizur & Mintzer, 2003). Επίσης, κατά τα λεγόμενα της παραπάνω μετέχουσας, αφού θα χρειαζόταν να πει ψέματα, σημαίνει πως σε μικρότερη ηλικία, δεν ήταν ακόμα έτοιμη να αυτοαποκαλυφθεί ως λεσβία. Ακολουθούσε την πρακτική της απόκρυψης της ταυτότητάς της κι αυτή είναι κι η πιο συνηθισμένη (Bullough, 1979).

- Ο κανόνας της απομάκρυνσης

I. «Όλοι φεύγουν...» (Συν 5, Α, G, 38, ΙΕΚ, 20/12/2017)

Αυτή η κατηγορία προέκυψε από δύο συνεντεύξεις. Στην πρώτη, ο συμμετέχων παρουσιάζει ένα μοτίβο που επαναλαμβάνεται στην αφήγησή του. Πολλοί φίλοι του - ή και πρώην σύντροφοι που όμως διατηρούν φιλικές επαφές- έχουν φύγει είτε στην επαρχία είτε στο εξωτερικό. Μόνο αυτός, όπως λέει, έμεινε πίσω. Στη δεύτερη, η συμμετέχουσα, μιλάει για το ότι παρόλο που δεν ένιωθε κανέναν από την οικογένειά της κοντά, είχε άτομα στον περίγυρό της να απευθυνθεί και να κάνει παρέα, όμως κάπως γινόταν και με όποιον ανέπτυσσε πιο στενή σχέση, αυτός μετά από λίγο έφευγε από τη ζωή της. Σίγουρα οι ιστορίες τους υποδεικνύουν αρκετή μοναξιά.

- «Ποιον είχες να μιλάς;» «Ποιον είχα; Δεν είχα νομίζω. Είχα φίλους... Όχι, είχα φίλες. Η πρώτη ήταν η Π. Αλλά μετά κάποια στιγμή μετακόμισα στο Μοσχάτο, οπότε την έχασα από φίλη. [...] Μετά στο γυμνάσιο δεν ξέρω πώς τα κατάφερα και πάντα έβρισκα και έκανα παρέα με το απομονωμένο άτομο, το αποστασιοποιημένο, το οποίο τύχαινε και την χρονιά την επόμενη είχε φύγει! Βέβαια εντάξει δεν είχα παράπονο, είχα βρει το ποδόσφαιρο, είχα δραστηριότητες, άτομα τριγύρω. Με τα παιδιά του σχολείου και της τάξης ήμουν μια χαρά. Με συμπαθούσαν. Απλά... Έξω από αυτό, στο πιο φιλικό επίπεδο, δεν είχα νομίζω». (Συν 3, Γ, Β, 33, ΠΕ, 14/12/2017)

Δεν είναι σπάνιο ομοφυλόφιλα άτομα να νιώθουν μοναξιά και να απομονώνονται (Bullough, 1974). Ωστόσο, στην προκειμένη περίπτωση δεν προέκυψε αυτό λόγω της ομοφυλοφιλίας. Σίγουρα, πάντως, η έλλειψη κοινωνικής υποστήριξης κι η απουσία ενός φιλικού δικτύου επιδρά αρνητικά στην ψυχική υγεία, ειδικά των ομοφυλόφιλων. Θα αναλυθεί παρακάτω αυτή η θεωρία.

B) Συνειδητοποίηση ομοφυλοφιλίας και αντίδραση

- Ομοφυλόφιλος/η: και τώρα τι;

Οι περισσότεροι δεν αντέδρασαν με κάποιο συγκεκριμένο τρόπο όταν συνειδητοποίησαν ότι είναι ομο-/αμφιφυλόφιλοι. Δεν το συζήτησαν από μικρή ηλικία με κάποιον. Τους φάνηκε ως κάτι «φυσιολογικό», όπως αναφέρουν. Κάποιοι,

ωστόσο, δυσκολεύτηκαν να διαχειριστούν αυτήν τη συνειδητοποίηση και να αποδεχτούν τον εαυτό τους.

I. Ο «δαίμονας» της ομοφυλοφιλίας

Οι άντρες συμμετέχοντες φαίνεται να μην μπόρεσαν να αποδεχτούν εύκολα το γεγονός πως έλκονται από το ίδιο φύλο. Για κάποιον, η συνειδητοποίηση έφερε κλείσιμο στον εαυτό και στροφή προς την τέχνη. Ακόμη, ο ίδιος κι άλλος ένας συμμετέχων δηλώνουν πως η ομοφυλοφιλία είναι κάτι που ήξεραν ότι θα τους δυσκολέψει στη ζωή τους κι ο πρώτος μάλιστα, διατηρεί αρνητική στάση απέναντι στην ομοφυλοφιλία, στάση στην οποία συνέβαλλε αρκετά και η κλειστή κοινωνία που μεγάλωσε. Δε θεωρεί την ομοφυλοφιλία επιλογή –όπως συχνά ακούγεται ότι είναι-, γιατί αν όντως ήταν έτσι, δε θα επέλεγε αυτόν το δρόμο.

- «Δε θα ξεχάσω κάποια στιγμή, ένα Πάσχα, ήμασταν στην Ανάσταση στην εκκλησία, πρέπει να ήμουν 14-15, κάπου εκεί, που ήμουν πολύ μπερδεμένος και έλεγα «Παναγία μου, να φύγει αυτός ο δαίμονας από μέσα μου! [...] Το είχα σαν κατάρα! Ούτως ή άλλως και τώρα δεν το έχω σαν κάτι καλό, δεν το έχω σαν ευλογία. [...] Κλείστηκα στον εαυτό μου, έγραφα ποιήματα, ξέρετε, από αυτά που κάνουν όλοι οι έφηβοι, το οποίο βέβαια το συνεχίζω και τώρα και πολύ χαίρομαι γι' αυτό... Θεωρώ ότι ούτως ή άλλως η τέχνη, ό,τι είδους κι αν είναι - αν επιτρέπεται να χρησιμοποιώ εγώ τον όρο τέχνη -, είναι μια διέξοδος το να ζεις τα πράγματα που δεν μπορείς να ζήσεις. [...] Το σωστό θα ήταν να ήμουν οκ. Αλλά δεν είμαι οκ. Δηλαδή αν ήταν επιλογή μου, δε θα το έκανα. Ότι εντάξει, είμαι αυτός που είμαι και όλα καλά. Το αποδέχομαι, προς Θεού, αλλά αν ήταν επιλογή μου, δε θα ήμουν, για κανένα λόγο. [...] Για ποιο λόγο να είναι επιλογή μου; Για να κρύβομαι; Να ταλαιπωρούμαι, να ξέρω ότι θα είμαι μόνος μου, να μη γνωρίσω ποτέ την πατρότητα, να, να, να...; Δεν είναι καθόλου επιλογή μου. Απλά είναι κάτι που συμβαίνει. Θα προτιμούσα κάτι άλλο! (γέλια) Αυτό... Θα προτιμούσα κάτι πιο εύκολο. Είναι δύσκολο! Δεν είναι ότι δεν το αποδέχομαι. Είναι ότι θα ήθελα να ήταν αλλιώς τα πράγματα». (Συν 5, Α, Γ, 38, ΙΕΚ, 20/12/2017)

Όπως αναφέρθηκε στη βιβλιογραφική ανασκόπηση, άτομα με περισσότερο ανασφαλή δεσμό δυσκολεύονται περισσότερο να αποδεχθούν τον εαυτό τους και να αυτοαποκαλυφθούν (Villicana, Delucio, Biernat, 2016). Αυτό θα μπορούσε να ισχύει κι εδώ. Ακόμη είναι ξεκάθαρο πως μέσα από τα λόγια του διαφαίνονται σχεδόν όλα τα στάδια του πένθους, που συνηθίζεται να βιώνει ένας ομοφυλόφιλος. Αυτά είναι η άρνηση κι η απομόνωση, ο θυμός, η διαπραγμάτευση. Το στάδιο της πλήρους αποδοχής δε φαίνεται να το έχει κατακτήσει (Burk, όπως παρατίθεται στον Bullough 1979).

II. Εσωτερικευμένη ομοφοβία

Για μια κοπέλα, η διαδικασία αποδοχής ήταν μακρόχρονη και γεμάτη αντιξοότητες. Για την ακρίβεια, όταν άρχισε να συναναστρέφεται ομοφυλόφιλα

κορίτσια, αυτό δε φάνηκε βοηθητικό, αλλά αντίθετα τις αναπτύχθηκαν ομοφοβικές τάσεις. Αποδέχθηκε πλήρως τον εαυτό της όταν βρέθηκε σε ένα πολύ λιγότερο συντηρητικό κοινωνικό πλαίσιο, σε αυτό της Αγγλίας.

- «Το θεωρούσα, δε θα το πω αφύσικο, γιατί θα ακουστεί άσχημο, αλλά το θεωρούσα αδιάφορο για μένα και δεν ήθελα πολλά πολλά, το σνόμπαρα λίγο, γιατί μου ήτανε κάτι καινούργιο, κάτι περίεργο, παράξενο και δεν το είχα ξαναβιώσει. Και είχα κάποιες ομοφοβικές στάσεις και έβγαине, δηλαδή φαινότανε, δεν πολυσυμπαθούσα κάποια άτομα. Δεν ήταν με όλες κόντρα, με κάποιες. Μετά συνειδητοποίησα όμως γιατί όντως το έβλεπα έτσι. Άρα λοιπόν εκεί στα 20 όλο αυτό. Μέχρι που με φλέρταρε στα ίσα μια κοπέλα και συνειδητοποίησα ότι πρώτη φορά έλκομαι. Στο μυαλό μου το είχα συνειδητοποιήσει, είχα καταλάβει κάποια πράγματα, αλλά ρεαλιστικά ήταν πρώτη φορά που με φλέρταρε μια κοπέλα και ένιωσα πραγματικά έλξη, ότι μου άρεσε. Ήμουν 22 τότε. Το επεξεργαζόμουν πολύ. Αλλά το κομμάτι της αποδοχής άργησε πολύ! [...] Και ουσιαστικά εγώ 100% απελευθερώθηκα όταν έφυγα για Αγγλία, δηλαδή κάπου στα 24. Μέχρι τότε είχα κάποιες περιπέτειες, αλλά δεν είχα αφήσει ποτέ τον εαυτό μου να νιώσει, γιατί δεν ήμουν σίγουρη. Δεν ήξερα τι μου συνέβαινε, δεν είχα καταλάβει. Μωρέ είχα καταλάβει, αλλά δεν ήθελα να με αποδεχτώ θεωρώ, αλλιώς είχα καταλάβει». (Συν 8, Γ, L, 27, ME, 6/1/2018)

Στην πραγματικότητα, αυτό που περιγράφει η κοπέλα είναι εσωτερικευμένη ομοφοβία. Η εχθρότητα που πρόβαλλε στις υπόλοιπες ομοφυλόφιλες ουσιαστικά είχε ως αποδέκτη τον εαυτό της, καθώς άρχιζε να συνειδητοποιεί πως ήταν «διαφορετική» και δεν αποδεχόταν πρώτα τον ίδιο της τον εαυτό (Allen & Oleson, 1999. Williamson, 2000). Αυτό φυσικά αποτελεί μια ερμηνεία και δεν παρατέθηκε αυτούσιο από τη μετέχουσα.

III. «Θεωρούσε ότι είναι άρρωστος...»

Μιλώντας για έναν πρώην σύντροφό του, ο ένας συμμετέχων παραθέτει πως εκείνος δεν αποδεχόταν τον εαυτό του και αυτή η μη αποδοχή έφερνε εσωτερική σύγκρουση που του προκαλούσε σωματικά συμπτώματα και κρίσεις πανικού, που είναι μια μορφή ψυχοπαθολογίας.

- «Ήταν με ένα παιδί που έπασχε από κρίσεις πανικού, είχε αλλεργίες, μαλώναμε καμιά φορά και έκανε εμετούς... Στην αρχή αυτό, στον πρώτο μήνα. Κι όλα αυτά γιατί δεν είχε αποδεχθεί τον εαυτό του, θεωρούσε ότι είναι άρρωστος [...] Όλα αυτά ήρθαν και επιστεγάστηκαν τέλος πάντων όταν χωρίσαμε τύπου και τα ξαναβρήκαμε, απλά δεν είπαμε ποτέ ότι είμαστε μαζί. Κι από τότε βγαίναμε κάθε μέρα έξω για καφέ, για ποτό... Και κάποια στιγμή του είπα, «ξέρεις ότι τώρα είμαστε πιο πολύ μαζί απ' ό,τι όταν λέγαμε ότι είμαστε μαζί». Λέει «ναι, αλλά τώρα δεν έχουμε την ταμπέλα. Οπότε εγώ δεν έχω το άγχος, οπότε είμαι μια χαρά». (Συν 5, A, G, 38, IEK, 20/12/2017)

Η ομοφυλοφιλία ως αρρώστια κι ως κάτι μη φυσιολογικό συναντάται σε όλο το μήκος της ιστορίας μέχρι ακόμα (σπανιότερα) και σήμερα. Ιδιαίτερα, όμως, από τότε που οι θρησκείες άρχισαν να εξαπλώνονται και να εδραιώνονται, η αντίληψη αυτή

βρήκε περισσότερους υποστηρικτές. Αρκεί να σκεφτούμε μόνο πως μέχρι το 1973 εντασσόταν ως διαγνωστική κατηγορία στο DSM (Bynum, 2002. Nye, 2006). Και σε αυτήν την περίπτωση παρατηρείται εσωτερικευμένη ομοφοβία, που περιλαμβάνει ντροπή και μυστικότητα (Allen & Oleson, 1999. Williamson, 2000) κι η οποία σχετίζεται με κακή συνολική ψυχική υγεία (Rosser, Bockting, Ross, Miner, Coleman, 2008).

- «Πάντα το ήξερα...»

Όλοι οι συμμετέχοντες υπογραμμίζουν πως ήδη από μικρή ηλικία, δηλαδή είτε από τότε που θυμούνται τον εαυτό τους είτε από τα χρόνια του δημοτικού, είχαν δείγματα που τους έκαναν να σκέφτονται πως έχουν σεξουαλική προτίμηση (και) στο ίδιο φύλο. Υπήρχαν κι αυτοί που άρχισαν να το σκέφτονται πιο έντονα και να το συνειδητοποιούν κατά την εφηβεία -ή και πολύ αργότερα-, αλλά κι αυτοί ακόμα είχαν ήδη από πριν ενδείξεις που τους οδηγούσαν προς τα εκεί. Πλέον αποδέχονται τον εαυτό τους.

- «Είναι δυο διαφορετικά πράγματα το πότε το συνειδητοποίησα ενδόμυχα και πότε το συνειδητοποίησα και το είπα. Μπορώ να σου πω ότι πολύ βαθιά μέσα μου σχετικά πάντα το ήξερα». (Συν 7, Γ, Β, 26, ΠΕ, 29/12/2017)

Η παραπάνω διαδικασία είναι απόλυτα κατανοητή και εμπίπτει στα στάδια του Coleman (1982) για την ανάπτυξη της ταυτότητας των ομοφυλόφιλων. Για την ακρίβεια, στο στάδιο πριν την αυτοαποκάλυψη, οι ομοφυλόφιλοι βιώνουν αντικρουόμενα συναισθήματα, παρόλο που δεν έχουν συνειδητοποιήσει απόλυτα ακόμα την ομοφυλοφιλία τους. Αυτό είναι κάτι που λαμβάνει χώρα σε επόμενα στάδια.

Γ) Αυτοαποκάλυψη και εμπόδια/διακρίσεις

- «Δε θα βγω με σημαία μου τη φούστα!»

Οι περισσότεροι συμμετέχοντες μοιράστηκαν το γεγονός πως είναι ομο-/αμφιφυλόφιλοι πρώτα με φίλους τους και λίγοι πρώτα με τις αδερφές τους. Γενικά τείνουν να το συζητούν ή να το αφήνουν να εννοηθεί σε φιλικές συναναστροφές, αλλά αρκετοί το αποφεύγουν με τους γονείς τους και σε επαγγελματικά πλαίσια. Προτιμούν να το μοιράζονται με άτομα που τους ενδιαφέρουν κι ενώ γενικά μιλούν για αυτό, δεν το διατυμπανίζουν. Μπορεί κιόλας να αφήνουν τους γύρω τους να το υποψιάζονται, χωρίς να το επιβεβαιώνουν. Από την άλλη, μερικοί το λένε ήδη από την αρχή όταν γνωρίζουν κάποιο άτομο.

- «Εντάξει, δε θα βγω και με σημαία μου τη φούστα! [...] Και γενικά το έχω αυτό στο μυαλό μου, το έχω πάρα πολύ έντονα στο μυαλό μου ότι με τον άλλον, με τον κάθε άνθρωπο που μιλάω έχω μια τελείως διαφορετική αντιμετώπιση. Υπάρχουν άνθρωποι που θα τους κάνω παρέα και θέλω να ξέρουν για μένα και υπάρχουν άνθρωποι που δεν μπορώ να κάνω παρέα μαζί τους, άρα από τη στιγμή που είναι καθαρά επαγγελματικό και δεν έχω κάποιο άλλο κοινό να μοιραστώ μαζί τους, δε

χρειάζεται να ξέρουν για μένα, γιατί δεν τους έχω στη ζωή μου». (Συν 1, Α, Γ, 35, ΜΕ, 13/12/2017)

- «Ναι, γενικά το συζητάω. Και αυτός ο φίλος μου ο Μ., που σου είπα τώρα, μου λέει “δεν μπορώ να καταλάβω τι τον νοιάζει τον κόσμο τι είσαι εσύ και γιατί το λες πρώτο πρώτο”! Κοίτα, στην επιφανειακή κουβέντα δε θα το πω. Δεν αφορά κανέναν. Αλλά άμα πάμε πιο βαθιά και κάνουμε παρέα, τι να κάθομαι να σου λέω ψέματα;» (Συν 2, Γ, Λ, 29, ΠΕ, 14/12/2017)

Στο στάδιο της αυτοαποκάλυψης (Coleman, 1982), οι ομοφυλόφιλοι μοιράζονται με αγαπημένα τους πρόσωπα το σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Το μοίρασμα πρώτα σε φίλους κι αργότερα (ή ποτέ) στους γονείς και την εργασία συμβαδίζει με την υπάρχουσα βιβλιογραφία (Elizur & Mintzer, 2003). Πράγματι, οι φίλοι είναι για τους ομοφυλόφιλους το σημαντικότερο δίκτυο υποστήριξης και μέσα από αυτούς το άτομο αποδέχεται όλο και περισσότερο τον εαυτό του (Elizur & Mintzer, 2003. Gedro, 2006. Skidmore, 1999).

I. Ο φόβος της συζήτησης σε φίλους και γονείς

Από τις συνεντεύξεις προκύπτει πως για αρκετούς συμμετέχοντες ήταν έντονος ο φόβος του να μιλήσουν σε κοντινά τους πρόσωπα, φίλους ή γονείς. Ο φόβος αυτός έχει να κάνει με τη μη αποδοχή και την επίκριση που πιθανώς θα λάβουν, κάτι που στηρίζεται και βιβλιογραφικά.

Όπως περιγράφει ο παρακάτω συμμετέχων που είναι bisexual, στην εφηβεία του έλεγε τη μισή αλήθεια, για την προτίμησή του στα κορίτσια μόνο. Δεν μπορούσε να ανοιχτεί παραπάνω ιδιαίτερα σε άντρες φίλους του, κάτι που το έκανε πολύ αργότερα. Για την αυτοαποκάλυψη σε straight άντρες έγινε λόγος και νωρίτερα.

- «Είχα μία φίλη με την οποία το είχαμε συζητήσει, αλλά, όπως σου είπα, παράλληλα εμένα σεξουαλικά με ελκύουν και τα δύο φύλα. Οπότε ακριβώς εκεί στην εφηβεία μου απλά έκρυβα τη μισή πλευρά του εαυτού μου. [...] Πάντα έβρισκα δικαιολογίες γιατί να μην το μοιραστώ, αλλά χωρίς να έχω κάνει καμία τρομερή συζήτηση ή τέλος πάντων έρευνα μέσα μου να σκεφτώ γιατί δε θέλω. Τώρα εκ των υστέρων θα σου έλεγα ότι ναι, ενδεχομένως ήταν φόβος. Ήταν φόβος για το πώς θα σταθείς απέναντι στους φίλους σου που τους έχεις τόσα χρόνια. Μετά από κάποια χρόνια πώς ακριβώς λες σε κάποιον φίλο σου με τον οποίο έχεις φανταστεί άλλα κι άλλα πράγματα ότι ξέρεις τόσα χρόνια δεν σου έλεγα κάτι τόσο στοιχειώδες, βασικό για τη ζωή μου;» (Συν 4, Α, Β, 24, ΠΕ, 18/12/2017)

Όσον αφορά την οικογένεια, αν και οι περισσότεροι έχουν μοιραστεί με τα αδέρφια τους τη σεξουαλική τους προτίμηση, φαίνεται πως το να την μοιραστούν με τους γονείς είναι πολύ δυσκολότερο και πως αν αυτό γινόταν –ή όταν έγινε-, θα παρουσιάζονταν –ή παρουσιάστηκαν- εμπόδια. Μπορεί, βέβαια, όπως λένε, να υποψιάζονται την αλήθεια. Μερικοί από τους συμμετέχοντες, αναφερόμενοι σε προηγούμενες σχέσεις τους, επισημαίνουν πως οι σύντροφοί τους δέχθηκαν απόρριψη όταν μέλη της οικογένειάς τους έμαθαν για τη σεξουαλικότητά τους.

Ωστόσο, μία συμμετέχουσα αναφέρει πως παρά τον αρχικό της ενδοιασμό, είχε μια πολύ θετική εμπειρία όταν το μοιράστηκε με το θείο της.

- «Δεν ξέρουν κάτι. Υποψιάζονται. Σίγουρα, 100% υποψιάζονται, απλά εθελουφλούν. Δεν μπαίνουν στη διαδικασία να το παραδεχτούν. Ή δε θέλουν. [...] Η ζωή μου, η ζωή τους, μέχρι εκεί. Αυτό είναι ένα καθαρά προσωπικό κομμάτι της ζωής μου, άρα δε με καίει να το μοιραστώ μαζί τους. Ειδικά τώρα που μένω σε άλλο σπίτι είναι εντελώς διαφορετικά τα πράγματα. Επομένως αυτό, το διαχωρίζω και τελειώνει εκεί η υπόθεση». (Συν 1, Α, Γ, 35, ΜΕ, 13/12/2017)

- «Στους γονείς σου το έχεις πει;» «Όχι. Δε γίνεται. Δεν είναι έτοιμοι. Δεν είναι έτοιμοι... Δε θα μπορέσουν. Θέλω πολύ να το πω, αλλά θέλω να αποφύγω τα δράματα. Γιατί θα υπάρξουν δράματα και δε νομίζω ότι μπορούν εύκολα να το επεξεργαστούν στη φάση τη συγκεκριμένη. Αλλά θα ήθελα πάρα πολύ να τους το είχα πει. Θα είχε συνέπειες όλο αυτό. Θα ήθελα να το κάνω σε μια φάση που εγώ θα είμαι καλά με τον εαυτό μου από την άποψη ότι εγώ θα είμαι ανεξάρτητη 100% επαγγελματικά αρχικά, να μην εξαρτώμαι οικονομικά από τους γονείς μου καθόλου. Δεν εξαρτώμαι και τώρα, αλλά δε μένω μόνη μου. Και δεν έχω μια σταθερή δουλειά. Αυτό. Να έχω πάρει μια άλφα απόσταση και άμα τύχει και είμαι με μια κοπέλα και είμαστε καιρό μαζί, έτσι σκέφτομαι να τους το πω. Αν και να τους λέω συνέχεια ψέματα δεν είναι και το καλύτερό μου... Προφανώς. [...] Εγώ αν το μάθαιναν οι γονείς μου, αν μου έλεγαν ότι από εμάς δεν έχεις να περιμένεις κάτι, που δε θα το έλεγαν αυτό, αλλά θα τους έπαιρνε πολύ καιρό να το αποδεχτούν αυτό... Θα τους πω εντάξει ευχαριστώ, γεια σας. [...] [Ο θείος μου] είχε ξαναπεράσει μια ανάλογη εμπειρία με μια άλλη ανιψιά του και του είχε πει “θείε, θα σου πω κάτι που μπορεί να σε κάνει να μη θες να μου ξαναμιλήσεις”. “Εντάξει” της λέει, “μόνο αν μου πεις ότι έκανες φόνο, αλλά και πάλι”. Ε και του είπε “θείε μου, είμαι ομοφυλόφιλη, είμαι με μια κοπέλα καιρό”. Και λέει “αυτό ήθελες να μου πεις;”. Και οκ, παντρεύτηκε κιόλας μετά με την κοπέλα. Στον Καναδά, έτσι. Και επομένως δεν του ήτανε κάτι». «Σε βοήθησε που μίλησες μαζί του;» «Πολύ πολύ και με βοήθησε και για όλη μου την πορεία στην Αγγλία». (Συν 8, Γ, L, 27, ΜΕ, 6/1/2018)

Η αυτοαποκάλυψη στους γονείς φαίνεται να είναι ένα από τα δυσκολότερα κομμάτια στη ζωή ενός ομοφυλόφιλου. Καθώς αποτελούν τους πιο σημαντικούς άλλους του ατόμου, μια πιθανή απόρριψη από μέρους τους μπορεί να αποβεί τραυματική. Γι’ αυτό κι οι περισσότεροι την αποφεύγουν (Savin-Williams & Ream, 2003). Στην ίδια αντίληψη κινείται κι ο Μιχάλης (αρθρογράφος στο «Αμφί», συνέντευξη σε Ν. Βαλλιανάτου, 1981, βλ. Παράρτημα II). Εκτός από την πιθανή απόρριψη, υπάρχει και το ενδεχόμενο πίεσης από τους γονείς να επιστρέψουν στα κοινωνικά πρότυπα για το φύλο τους, όπως τονίζει. Η ειλικρίνεια, η ευθύτητα κι η αντίσταση στις πιέσεις παρά ο κομορμισμός σε αυτές είναι που στο τέλος θα τους επιφέρει την αποδοχή των άλλων, κάτι που φαίνεται και στην περίπτωση της τελευταίας συμμετέχουσας που μίλησε στο θείο της.

- «Τι την έκανα μαζί σου την αντρίκια την κουβέντα, αφού δεν είσαι...»

Στην πλειοψηφία τους, οι συμμετέχοντες δεν έχουν αντιμετωπίσει σοβαρά εμπόδια στη ζωή τους που να οφείλονται σε διακρίσεις λόγω της σεξουαλικότητάς τους, αν και αρκετοί έχουν βιώσει δύσκολες στιγμές σε διάφορους τομείς (πχ φίλιες που χάλασαν και άτομα που απομακρύνθηκαν ή τους επέκριναν). Η κυριότερη διάκριση που αναδύθηκε από τις συνεντεύξεις αφορά τον εργασιακό τομέα, όπου δύο άντρες συμμετέχοντες αντιμετωπίστηκαν υποτιμητικά λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού. Αμφισβητώντας τον ανδρισμό τους, διαφαίνεται πως επικρατεί η αντίληψη πως οι γκέι είναι λιγότερο άντρες από τους ετεροφυλόφιλους.

- «Και η μοναδική φορά λοιπόν που μου φέρθηκαν κάπως ήταν πριν 1,5 χρόνο, δούλευα σε μια εταιρεία, στην οποία ήξερε ο manager για μένα ότι είμαι γκέι. Δεν το αναφέραμε, αλλά το ήξερε από πριν, από άλλο άτομο. Κι όταν παραιτήθηκα, μου άφησε δύο φορές υπονοούμενο. Του είπα δεν μπορώ να κάνω άλλη υπομονή, παραιτούμαι και μου αμφισβήτησε τον ανδρισμό μου, όσον αφορά στην υπομονή. Μου είπε «νόμιζα ότι είχαμε κάνει μια αντρίκια κουβέντα» και με κοιτούσε από πάνω ως κάτω με ένα υποτιμητικό ύφος, και καλά «τι την έκανα μαζί σου την αντρίκια την κουβέντα, αφού δεν είσαι...» «Πώς νιώσατε εκεί;» «Απειροελάχιστος. Πάρα πολύ μικρός. Και πολύ δειλός που δεν του έριξα μια μπουνιά, να σηκωθώ να φύγω... Ή να του κάνω μια αγωγή, πιο πολιτισμένα. Αλλά όχι, δεν το έκανα. Το μετανιώνω τώρα. Τότε ήθελα απλά να φύγω. Τώρα, όχι ακριβώς το μετανιώνω, απλώς επειδή ξέρω τι άνθρωπος είναι, θα 'θελα πολύ να φωνάξω τα παιδιά μέσα από το κατάστημα και να του πω, έχετε να κότσια να το ξαναπαίτε αυτό που μου είπατε; Κι επειδή ξέρω ότι είναι πολύ εγωιστής, θα το ξανάλεγε. Κι έτσι θα μπορούσα να του κάνω πολύ μεγάλη ζημιά. Αλλά έχω και μια σχέση περίεργη με το κάρμα, είπα να μην... Ήταν κάτι μη χρειαζόμενο, οπότε...» (Συν 5, Α, Γ, 38, ΙΕΚ, 20/12/2017)

Αποτελεί πραγματικότητα το γεγονός πως στο χώρο εργασίας συναντώνται συχνά σεξιστικές και ομοφοβικές προθέσεις, τόσο από συναδέλφους όσο κι από προϊστάμενους, οι οποίες στρέφονται κυρίως από ετεροφυλόφιλους άντρες προς ομοφυλόφιλους άντρες (Mims & Kleiner, 1998). Ο λόγος περιγράφηκε παραπάνω κι αφορά τον επαπειλούμενο ανδρισμό των πρώτων και τη συνακόλουθη υποτιθέμενη υποδαύλιση του θεσμού της ετεροφυλοφιλίας (Gedro, 2006. O'Neil, 1981. Skidmore, 1999).

- Επαρχία= συντηρητισμός, μεγαλούπολη/εξωτερικό= ελευθερία

Αυτή η κατηγορία προέκυψε από λίγους συμμετέχοντες, οι οποίοι κάνουν διάκριση ανάμεσα στην ελευθερία λόγου και κινήσεων που έχουν ομοφυλόφιλα άτομα σε μεγαλούπολη και επαρχία και σε Ελλάδα και εξωτερικό.

Όσον αφορά τη μεγαλούπολη και την επαρχία, η δεύτερη θεωρείται πιο κλειστή και συντηρητική κοινωνία, ειδικά για να αποδεχτεί το ζήτημα της ομοφυλοφιλίας. Άρα, σε τέτοιες κοινωνίες η αυτοαποκάλυψη είναι αδύνατη ή έστω περιορισμένη.

- «Ίσως επειδή έχω μεγαλώσει και σε κλειστή κοινωνία, ήταν λίγο περίεργο το όλο θέμα... Πώς ήταν εκεί, στην Κρήτη; Ε καλά, κατακριτέο. Κατακριτέο και πολλή κοροϊδία και πολύ bullying και στιδήποτε». (Συν 5, Α, Γ, 38, ΙΕΚ, 20/12/2017)

Ο Μιχάλης (αρθρογράφος «Αμφί», συνέντευξη στη Ν. Βαλλιανάτου, 1981, βλ. Παράρτημα ΙΙ) αναγνωρίζει πως στην επαρχία τα πράγματα είναι δυσμενέστερα για τους ομοφυλόφιλους λόγω των πιο συντηρητικών απόψεων, αλλά και της ατομικής σεξουαλικής στέρησης και καταπίεσης που θεωρεί ότι υφίστανται οι ίδιοι οι επαρχιώτες και την καθρεφτίζουν στους ομοφυλόφιλους με μίσος για το πώς ζουν τη ζωή τους.

Σχετικά με τη διάκριση Ελλάδας-εξωτερικού, μια συμμετέχουσα τονίζει την αίσθηση ασφυξίας που ένιωσε επιστρέφοντας στην Ελλάδα από την Αγγλία.

- «Με βοήθησε πάρα πολύ το ότι όταν έκανα τη διαδικασία αποδοχής ήμουν σε ένα τόσο φιλελεύθερο περιβάλλον όπως ήταν αυτό της Αγγλίας. Οπότε όταν ήρθα εδώ, εκεί έπαθα το σοκ μου. Αλλαγή τεράστια και συνειδητοποίησα ότι δε μπορώ να κάνω αυτά που έκανα, να είμαι party animal, να είμαι τόσο free όσο ήμουν εκεί γιατί μπήκα σε μια άλλη κοινωνία. Ένιωθα ότι ασφυκτιώ πολλές φορές». (Συν 8, Γ, Λ, 27, ΜΕ, 6/1/2018)

Δ) Στερεότυπα, προκαταλήψεις και ρατσισμός

- Στερεοτυπικές αντιλήψεις

Κατά τις συνεντεύξεις οι συμμετέχοντες παρουσίασαν διάφορες θέσεις είτε δικές τους είτε άλλων, οι οποίες θα έλεγε κανείς ότι είναι στερεοτυπικές. Οι κυριότερες και πιο συχνά εμφανιζόμενες σχετίζονταν με τη σύνδεση ομοφυλοφιλίας και Σεξουαλικά Μεταδιδόμενων Νοσημάτων (ΣΜΝ), με τον τρόπο προβολής των gay ατόμων στην τηλεόραση και με πεπαλαιωμένες αντιλήψεις ειδικών ψυχικής υγείας, οι οποίες ωστόσο πρόκειται να αναλυθούν σε παρακάτω κατηγορίες. Δευτερευόντως, παρουσιάστηκαν κι άλλα στερεότυπα.

Ι. «Να πας σε ψυχίατρο», αν και «θα προτιμούσα να είσαι χρήστης ναρκωτικών»

Καταρχάς, η πρόταση να επισκεφτεί ψυχίατρο ο σύντροφος ενός συμμετέχοντα φανερώνει την εσφαλμένη αντίληψη ότι η ομοφυλοφιλία είναι ασθένεια κι ότι επιδέχεται ίαση, κάτι που ήταν πολύ διαδεδομένο τις προηγούμενες δεκαετίες. Δυστυχώς, αυτά τα στερεότυπα συνεχίζουν να διαβιώνονται ως σήμερα (Hill, 2009. McLeod, 2005). Επίσης, συνδυάστηκε η ομοφυλοφιλία με τη χρήση ουσιών.

- «Το είχε πει στην αδερφή του και του είχε πει να πάνε σε κάποιον ψυχίατρο, όχι ψυχολόγο κι ότι δεν μπορείς να κάνεις δώρο στον πατέρα σου ένα εγκεφαλικό, ένα δεύτερο εγκεφαλικό, γιατί είχε περάσει ήδη ένα ο άνθρωπος...» (Συν 5, Α, Γ, 38, ΙΕΚ, 20/12/2017)
- «Θυμάμαι μια συνέντευξη που είχε γίνει εδώ στο Σύνταγμα και ένας δημοσιογράφος είχε ρωτήσει 6 άτομα «τι προτιμάτε, το παιδί σας να γίνει λεσβία ή να γίνει χρήστης ναρκωτικών;». Τα 5 από τα 6 είπανε χρήστης ναρκωτικών. Το έκτο είπε «δεν ασχολούμαι, είναι και τα δύο να μη σε βρουν».

Και θεωρώ ξεκάθαρα ότι μπορεί να ρωτήσανε 25 άτομα. Και οι πιο πολλοί είπαν «τι λέτε; Συγκρίνετε τη χρήση ναρκωτικών με την ομοφυλοφιλία;» και απλά να συμπεριέλαβαν αυτό που θέλανε για να κάνουνε το ρεπορτάζ έτσι όπως το θέλανε». (Συν 8, Γ, L, 27, ΜΕ, 6/1/2018)

II. «Δε σου φαίνεται», «μήπως μπερδεύτηκες;»

Από κάποιους συνεντευξιαζόμενους ανέκυψε η πεποίθηση που υπάρχει στο ευρύ κοινό -ή και στους ίδιους- ότι σε κάποιον/α «φαίνεται» ή όχι το ότι είναι gay κι ότι μπορεί να μπερδεύτηκε ή να «λοξοδρόμησε».

- «Και πολλοί που θα σου πουν ότι κι εσύ μπερδεύτηκες και να, εσύ δε φαίνεσαι και αποκλείεται να είσαι, έχεις μπερδευτεί. Κάτι έχει γίνει λάθος. Γιατί ξέρεις τι; Άμα βλέπουμε ας πούμε καμία λεσβία η οποία είναι εμφανέστατο ότι είναι λεσβία, σου λέει εντάξει, αυτή καμένη περίπτωση. Εσύ όμως κοπέλα μου, μια χαρά κοπέλα είσαι. Κατάλαβες; Τι σου λείπει; Ποιο είναι το πρόβλημα; Μήπως μπερδεύτηκες;» (Συν 2, Γ, L, 27, ΠΕ, 14/12/2017)

- «Κι έτσι δημιουργείς κι ένα στερεότυπο στο ότι θα σε πουν με χίλια δυο χαρακτηριστικά, χωρίς να σε ξέρουν μόνο και μόνο επειδή έχουν δει στην τηλεόραση αυτήν την αδερφή, άρα... “Είσαι αδερφή; Α, δε σου φαίνεται!” Ε, γιατί να μου φανεί; Αυτό, γιατί να πρέπει να μου φανεί το ότι είμαι αδερφή; Πρέπει να κουνιέμαι και να είμαι σαν τη λατέρνα, σαν τη Μενεγάκη το πρωί; Για ποιο λόγο πρέπει να το κάνουμε αυτό και πρέπει να μου φαίνεται; Λες κι οι άνθρωποι γράφουν στο κούτελο το τι κάνουν. Αυτό με χαλάει». (Συν 1, Α, G, 35, ΜΕ, 13/12/2017)

Η πεποίθηση που κρύβεται πίσω από αυτό το στερεότυπο έχει να κάνει με τις διαστάσεις της αρρενωπότητας και της θηλυκότητας. Αφού πχ κάποιος άντρας δεν ακολουθεί το δρόμο της ετεροφυλοφιλίας και έλκεται σεξουαλικά από άλλους άντρες, τότε στην κοινή αντίληψη, θα πρέπει να μοιάζει με γυναίκα στην εμφάνιση και στη συμπεριφορά. Αυτό δεν είναι δεσμευτικό. Θα πρέπει να διαχωριστεί η έννοια του βιολογικού φύλου, της ταυτότητας φύλου και του κοινωνικού ρόλου του φύλου (Turner, 1998). Όλα αυτά αφορούν κοινωνικές κατασκευές (Pilcher & Whelehan, 2005).

III. «Το αγοροκόριτσο που παίζει μπάλα...»

Έπειτα, οι περισσότερες γυναίκες στην έρευνα ανέφεραν πως θεωρούσαν τον εαυτό τους αγοροκόριτσα επειδή ασχολούνταν με τον αθλητισμό και κάποιες επισημαίνουν πως τις έχουν αντιμετωπίσει διαφορετικά ακόμα και δάσκαλοι λόγω αυτής της ενασχόλησής τους και λόγω του ότι ήταν κοπέλες.

- «Θα σου πω ένα δικό μου παράδειγμα. Εγώ από μικρή έπαιζα ποδόσφαιρο, έπαιζα με τα αγόρια κλπ. Ακόμη και η δασκάλα μου έκανε «πλάκα» με αυτό, δηλαδή «το αγοροκόριτσο που παίζει μπάλα κλπ», το οποίο ήταν αστείο τη συγκεκριμένη στιγμή. Αυτό ουσιαστικά κρύβει μέσα του όμως ομοφοβία. Ίσως όχι τόσο ομοφοβία... Στερεότυπο. Σαν να λες ότι το κορίτσι δεν μπορεί να παίζει

μπάλα. Και από εκεί ξεκινάει και όλη η υπόλοιπη φιλοσοφία, είναι ντόμινο». (Συν 7, Γ, Β, 26, ΠΕ, 29/12/2017)

Ένα ακόμα εύρημα που απαντάται στη βιβλιογραφία. Η ενασχόληση ειδικά των γυναικών με παραδοσιακά «αντρικά» αθλήματα όπως το ποδόσφαιρο, ενδέχεται να προξενήσει τα υποτιμητικά σχόλια των αντρών. Αυτοί έχουν ανάγκη να διαφυλάξουν την ακεραιότητα της ταυτότητας φύλου τους και να υπερτονίσουν την υπεροχή τους και προσπαθούν να μειώσουν αυτόν που νιώθουν ότι τους επιτίθεται (είτε γυναικεία είτε ομοφυλοφιλική είτε και τα δύο) (Harry, 1995). Το να είναι μια κοπέλα «αγοροκόριτσο» αποτελεί ανεκτή «παρέκκλιση» από τις προσδοκίες που αναμένονται για το κάθε φύλο. Τέλος, όντως, ακόμα και εκπαιδευτικοί προβαίνουν σε τέτοιους χαρακτηρισμούς, κάτι που μαρτυρά την ελλιπή πληροφόρησή τους και την απουσία ενσυναίσθησης (Πολίτης, 2006).

- Ρατσισμός-Bullying

Ένα θέμα που τονίζεται σε αρκετές συνεντεύξεις είναι αυτό του ρατσισμού και των κρουσμάτων bullying προς ομοφυλόφιλα άτομα –κι όχι μόνο. Ένας συνεντευξιαζόμενος υποστηρίζει πως ο ρατσισμός που δείχνει να είναι πιο έντονος στις μέρες μας, δεν εμφανίστηκε από το πουθενά ξαφνικά. Αντίθετα, αναπτυσσόταν σταδιακά μέσα στους ανθρώπους και η οικονομική κρίση τον πυροδότησε. Κρίνεται αναγκαίο να καταλάβουν οι εκφραστές του ρατσισμού πως υπάρχουν πολλές εκφάνσεις σε αυτόν και πως είναι ένα θέμα που μας αφορά όλους. Ειδικά στο πλαίσιο του σχολείου μπορεί να πάρει μεγάλες διαστάσεις. Εγείρεται σημαντικός προβληματισμός για το αν μπορεί να αποδεχτεί η σημερινή Ελληνική κοινωνία και ειδικότερα, το Ελληνικό σχολείο ως έχει, τα παιδιά ομόφυλων ζευγαριών, αλλά και τα ίδια τα ομόφυλα ζευγάρια φυσικά. Αρκετοί θεωρούν πως τα παιδιά ομόφυλων ζευγαριών θα υποστούν ρατσισμό και bullying από συμμαθητές τους, γονείς και εκπαιδευτικούς, λόγω των στερεοτύπων κυρίως που έχουν εδραιωθεί στον κοινό νο. Παρόλα αυτά, ένας συνεντευξιαζόμενος υπογραμμίζει πως ναι μεν ο ρατσισμός είναι υπαρκτός, αλλά είναι στο χέρι του καθενός να τον αντιμετωπίσει και να παλέψει με ό,τι βρεθεί μπροστά του και πιθανώς φοβάται.

- «Και μετά έπεσε αυτή η ρημαδιασμένη η κρίση που μας διέλυσε και μας έβγαλε όλα μας τα ένστικτα. Όλα μας τα απωθημένα, όλες μας τις κακίες, όλο το δηλητήριο που έχουμε και ήταν συσσωρευμένα τόσα χρόνια, τα κάλυπταν όλοι σε αυτά τα *comme il faut* που έχουν και ξαφνικά βγήκε ο αληθινός εαυτός. Δηλαδή ο ρατσισμός προϋπήρχε, δεν έγινε επειδή ήρθαν οι μετανάστες, υπήρχε πάντα [...] Πείτε ότι εγώ πάω να υιοθετήσω ένα παιδί, αυτό το παιδί σε ποιο σχολείο θα πάει; Κι όταν θα πάω να πάρω τους βαθμούς του, η κυράτσα δίπλα τι θα λέει για μένα; Το παιδί της τι θα λέει στο παιδί μου για μένα; Εγώ μπορεί να έχω πάει σε παιδοψυχολόγο, να του έχω εξηγήσει, να είναι απόλυτα οκ το παιδί μου με εμένα, αλλά αυτό δε σημαίνει ότι το παιδί μου θα είναι οκ με τους φίλους του που θα κοροϊδεύουν εμένα. Και δεν μπορώ το παιδί να το έχω σε μια φούσκα. Να ζει δηλαδή και απόλυτα προστατευμένο γιατί μετά κι αυτό είναι άρρωστο, δεν είναι φυσιολογικό». (Συν 5, Α, Γ, 38, ΙΕΚ, 20/12/2017)

- «Τα έχω ακούσει κι εγώ όλα αυτά. Κι ο καθένας είναι εκεί για να αντιμετωπίσει τα δικά του προβλήματα, τις δικές του φοβίες. Όπως εσύ μπορείς να αντιμετωπίσεις τις δικές σου φοβίες, έτσι και ένας ομοφυλόφιλος πρέπει να αντιμετωπίσει τη δική του φοβία που είναι η ομοφυλοφιλία, από τη στιγμή που την θεωρεί φοβία. Είναι όλα λίγο μέσα σου, πώς τα επεξεργάζεσαι και πόσο εσύ αφήνεις να σε επηρεάσουν. [...] Δε με απασχολούν οι άνθρωποι που κάποια στιγμή μπορεί να με βρίσανε επειδή είμαι ομοφυλόφιλος, γιατί δεν τους θέλω στη ζωή μου. Στην τελική δε θα τους έχω στη ζωή μου. Η ζωή μου θα είναι αυτή. Θέλεις; Καλώς. Δε θέλεις; Άντε γεια και πάμε παρακάτω». (Συν 1, Α, Γ, 35, ΜΕ, 13/12/2017)

Ολόκληρος ο θεσμός της εκπαίδευσης και του σχολείου είναι χτισμένος γύρω από τον ετεροσεξισμό. Οι ρατσιστικές εκδηλώσεις αποδεδειγμένα δε θα μπορούσαν να λείψουν. Πολλές φορές κλιμακώνονται και οδηγούν σε θυματοποίηση όσων «διαφέρουν» (Πολίτης, 2006). Ανάμεσα σε αυτούς υπάρχει ρεαλιστικό ενδεχόμενο, όπως μαρτυρούν σχετικές έρευνες, οι ομοφυλόφιλοι γονείς παιδιών να δεχτούν διακρίσεις (Diaz-Serrano & Meix-Llop, 2016).

Ε) Κοινότητα LGBT-ΛΟΑΤ

- Φορείς σχετικοί με ΣΜΝ και χρήση προφυλάξεων

Οι συμμετέχοντες δήλωσαν πως δεν έχουν καθόλου ή έχουν ελάχιστη επαφή και εμπλοκή με φορείς της κοινότητας LGBT-ΛΟΑΤ. Οι απόψεις τους, παρόλα αυτά, φάνηκαν να είναι κατά βάση θετικές ιδιαίτερα για φορείς που αφορούν πρόληψη και ενημέρωση για ΣΜΝ. Θεωρούν ότι βοηθούν, αλλά δεν παίρνουν τόση προβολή ευρέως. Εμφανίζονται μόνο κάποιες μέρες το χρόνο και αυτό δεν αρκεί. Ωστόσο, πληροφόρηση υπάρχει με τον έναν ή τον άλλο τρόπο και από εκεί και πέρα ο καθένας είναι σε θέση να ψάξει παραπάνω αν θέλει και να πάρει την ευθύνη για τις επιλογές του. Ακόμη, υπογραμμίζουν πως θα πρέπει αυτοί οι φορείς να μπορούν να έχουν πρόσβαση στα σχολεία κι η ενημέρωση για τέτοια θέματα να ξεκινάει από πολύ νωρίς. Η ενημέρωση κι η σωστή πληροφόρηση, σύμφωνα με τα λεγόμενά τους, οφείλει να φροντίζεται ήδη πρώτα από την οικογένεια, αλλά και από το σχολείο χωρίς απαραίτητα να συνεργάζεται με εξωτερικούς φορείς.

- «Αυτό ισχύει για όλους νομίζω, ότι πρέπει να υπάρχει ενημέρωση. Πάλι θα σου πω για το σχολείο. Από το δημοτικό πρέπει να μπαίνει αυτό το κομμάτι. Ας μην κρυβόμαστε, γνωρίζουμε ότι σήμερα τα παιδιά και στα 13 και στα 14 τους έχουν σεξουαλικές σχέσεις. Σίγουρα είναι καλό να γνωρίζεις. Άσχετα από το εάν κρίνεις λάθος την ηλικία που θα το κάνουν, μπορείς να σώσεις κάτι πολύ απλά. Εγώ δε θυμάμαι να ήρθαν ποτέ να μας πουν κάτι, ούτε για την χρήση προφυλακτικού ούτε τίποτα! Και πέρα από μία φορά τον χρόνο που είναι η μέρα κατά του AIDS, δεν έχω να θυμάμαι ιδιαίτερη δημοσιότητα για αυτά τα θέματα γενικά της πρόληψης, της ενημέρωσης, όλα αυτά. Πρέπει κάποιος να έχει θέμα για να απευθυνθεί σε αυτούς τους φορείς. Σίγουρα δεν παίρνουν τη δημοσιότητα που πρέπει και είναι πολύ σημαντικό. [...] Ιδανικά πάντα από το σπίτι πρέπει να

έχεις την ενημέρωση. Αλλά δε νομίζω ότι ένα 80% των γονιών είναι ικανοί να το κάνουν. Εννοείται πως υπάρχει άγνοια και φόβος κιάλας. Αλλά ακόμα και αυτοί που μπαίνουν στην διαδικασία να ενημερώσουν τα παιδιά τους, σκέφτονται μήπως είναι μικρό, μήπως του βάλω ιδέες που δεν είναι για την ηλικία του; Στην πραγματικότητα όμως ακόμα κι ο γονιός δεν ξέρει πότε το παιδί είναι έτοιμο να ακούσει, οπότε καλό είναι να τα ακούει από μικρό. Γενικά νομίζω ότι το παιδί είναι πλαστελίνη. Εάν δηλαδή του δώσεις από μικρό να καταλάβει ότι το σεξ είναι κάτι φυσιολογικό, είναι μέσα στην ζωή, με αυτόν τον τρόπο ήρθες στην ζωή. Θα είναι και πιο ωραίο, πιο φυσιολογικό. Δε θα του κάνει εντύπωση». (Συν 7, Γ, Β, 26, ΠΕ, 29/12/2017)

Στην ερώτησή μου συμπεριλαμβανόταν και κατά πόσο οι φορείς συμβάλλουν στην πρόληψη και στην ενημέρωση για τη χρήση ουσιών, αλλά κανένας συμμετέχων δεν το σχολίασε.

I. «Εξετάζονται περισσότερο οι ομοφυλόφιλοι...»

Σχετικά με τα ΣΜΝ και τους ομοφυλόφιλους, προέκυψε κάπως στερεοτυπικά, καταρχάς ότι αυτοί τείνουν να μη χρησιμοποιούν προφυλακτικά κι έπειτα πως υπάρχει η εντύπωση πως είναι ένας πληθυσμός που τους αφορούν περισσότερο τα ΣΜΝ, καθώς θεωρείται πως ένας ομοφυλόφιλος είναι πιο πιθανό να είναι οροθετικός πχ. Επίσης, υπήρξε η άποψη πως κι οι ίδιοι οι γιατροί έχουν προκαταλήψεις απέναντι σε οροθετικά άτομα, ανεξάρτητα από το σεξουαλικό τους προσανατολισμό.

- «Αν και γίνεται τόση ασυδοσία σ' αυτό, ειδικά μεταξύ γκέι αντρών, που δηλαδή, νομίζω ότι όλοι, κι αυτοί που έχουν κι αυτοί που κινδυνεύουν να πάθουν, νομίζω ότι τα ξέρουν όλα αυτά που γίνονται και μπορεί να πηγαίνουν κιάλας χωρίς προφυλάξεις, ας πούμε. Και οι περισσότεροι που τα 'χουν κιάλας ιδρύσει είναι άνθρωποι που είναι φορείς. Οπότε, εντάξει, σίγουρα βοηθάει από το καθόλου, αλλά νομίζω ότι θα 'πρεπε να είναι και στα σχολεία. Κι όχι μόνο για το HIV, γιατί τώρα άντε πες έχουν βγει φάρμακα και δεν πεθαίνεις πια. Αλλά οτιδήποτε. Και στις γυναίκες. Και με τις γυναίκες που έχει βγει το εμβόλιο του HPV, πάνε όλες και κάνουν ελεύθερο σεξ επειδή έχουν κάνει το εμβόλιο. Δηλαδή έχουμε πάει στο άλλο άκρο. Οπότε, κατάλαβες τι θέλω να πω». (Συν 2, Γ, Λ, 29, ΠΕ, 14/12/2017)
- «Απλά εξετάζονται κι είναι λίγο πιο ευαισθητοποιημένοι οι ομοφυλόφιλοι, λόγω και στερεοτύπων βασικά. Γιατί, ας πούμε, εμένα η καλύτερή μου φίλη είναι οροθετική, η οποία είναι παντρεμένη με παιδί και δεν είχε ποτέ ομοφυλοφιλικές σχέσεις. Αυτή είναι επίσης από το Ηράκλειο της Κρήτης. Δεν είχε καλή αντιμετώπιση από τους γιατρούς εκεί. Στην Αθήνα ερχόταν. Έχει περάσει πάρα πολλά και στο Ηράκλειο και στην Αθήνα, αλλά πλέον έχει βρει... Προφανώς πρέπει να φας λίγο το ζόρι σου για να βρεις ένα γιατρό που να είναι οκ. Αλλά πλέον τους έχει βρει και είναι όλα σούπερ». (Συν 5, Α, Γ, 38, ΙΕΚ, 20/12/2017)

Όσον αφορά τη ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά, ισχύει πως οι ομοφυλόφιλοι κι ειδικά οι άντρες μπορεί να προβαίνουν συχνά σε σεξ χωρίς προφύλαξη που τους εκθέτει σε υψηλότερο ρίσκο για HIV και άλλα ΣΜΝ. Ωστόσο,

αυτό που θα πρέπει να διευκρινιστεί και να επισημανθεί είναι πως δε σχετίζεται άμεσα η ομοφυλοφιλία αυτή καθαυτή με τη ριψοκίνδυνη συμπεριφορά και το HIV, αλλά αυτά που συνδέονται είναι η εσωτερικευμένη ομοφοβία, η κοινωνική απομόνωση, η έλλειψη κοινωνικής υποστήριξης, η ελλιπής πληροφόρηση, η χαμηλή αυτοεκτίμηση (Williamson, 2000). Ταυτόχρονα, οι γιατροί είναι γεγονός πως ακόμη διάκεινται αρνητικά και καχύποπτα απέναντι σε οροθετικά άτομα, αν και συγκριτικά με το παρελθόν έχουν μειωθεί πολύ τα αντίστοιχα ποσοστά (Smith & Mathews, 2007)

- Pride

Οι συμμετέχοντες μίλησαν κυρίως για το Pride, καθώς αυτό ήταν το πρώτο που τους ερχόταν στο μυαλό, ακούγοντας τη λέξη «φορείς». Αν και πολλοί έχουν παρευρεθεί ή συνδράμει στο Pride, υπάρχει αρκετός σκεπτικισμός και ανάμεικτα συναισθήματα για αυτό, τα οποία θα παρουσιαστούν παρακάτω.

Αν και κάποιος θεωρούν ότι το Pride έχει λόγο ύπαρξης, καθώς δίνει βήμα και φωνή στο συγκεκριμένο πληθυσμό κι ότι μπορεί να προωθήσει αλλαγές, ταυτόχρονα σκέφτονται ότι συχνά φτάνει σε ακρότητες και δεν πετυχαίνει το σκοπό του. Συγκεκριμένα αναφέρουν πως ενώ σκοπός είναι να φανεί ότι δε διαφέρει ένας ομοφυλόφιλος από έναν ετεροφυλόφιλο άνθρωπο κι ότι η ομοφυλοφιλία είναι κάτι φυσιολογικό, ταυτόχρονα γίνεται μια παρέλαση με άρματα και με ανθρώπους ντυμένους με φτερά κά, κάτι το οποίο πολλούς τους σοκάρει. Πιθανώς θα χρειαζόταν να διοργανώνεται διαφορετικά, όπως λένε ή να γίνεται μόνο σαν ένα πάρτυ ανοιχτό σε όλους ή σα μια ειρηνική πορεία. Αλλιώς, όπως τονίζεται, είναι πιο πιθανό να μεγεθύνονται οι διακρίσεις και η απόσταση με τον υπόλοιπο κόσμο, αντί να προωθείται η ένωση κι η ισότητα. Ωστόσο, το ότι την τελευταία χρονιά το motto του ήταν «θέμα παιδείας» σχολιάστηκε θετικά κι αυτό μάλιστα, είναι που κάνει τους συμμετέχοντες να είναι αισιόδοξοι πως θα αρχίσει να αναβαθμίζεται ως θεσμός.

- «Ναι, γιατί νομίζω, ότι αυτό για το οποίο μιλάω εγώ αυτή τη στιγμή, είναι ότι θα έπρεπε να είναι πιο ρευστά τα πράγματα. Να μην υπάρχει ομαδοποίηση. Είσαι gay, έχεις κοντό μαλλί, είσαι gay, είσαι κουνιστός. Αυτό το πράγμα. Ότι όλοι είμαστε άνθρωποι και είναι άσχετο η σεξουαλικότητα. Οπότε, όταν πας να μπεις σε μια ομάδα, που η ομάδα θέλει να διατυμπανίσει παραπάνω αυτό το οποίο δε συμβαίνει, αναγκαστικά θα έχεις κόντρες. Όπως και με το Pride που ουσιαστικά θέλει να προβάλλει την διαφορετικότητα, αλλά πολλοί το κράζουν ότι, εντάξει, τι είναι αυτό τώρα με τα φτερά; Κολλάνε σ' αυτό. Που τους λες ότι οκ, είναι κάτι πολύ έντονο, αλλά ο σκοπός του είναι να δείξει, ρε παιδί μου, ότι είναι όλα ανοιχτά αλλά νομίζω ότι δεν το πετυχαίνει... Ο στόχος θα επιτυγχανόταν καλύτερα με το να είναι αποδεκτό και στον κλειστόμυαλο, ότι κι εσύ, κι εσύ, κι εσύ, που δε μοιάζουμε ή και που μοιάζουμε και είμαστε ο άνθρωπος της διπλανής πόρτας, μπορεί να έχουμε μια διαφορετική σεξουαλική προτίμηση. Αυτό.» «Άρα λες ότι γίνεται «εμείς» και «εσείς».» «Ναι, ότι χωρίζεις τον εαυτό σου. Κατευθείαν. Με το να βάλεις έναν τίτλο. Εγώ είμαι αυτό, εγώ είμαι εκείνο. Κατευθείαν βγαίνεις και ναι, θα φέρεις τσακωμό. Μ' αυτή την έννοια. Πάνε να το γεφυρώσουν και το κάνουν πιο μεγάλο το χάσμα. Αυτό

πιστεύω. Νιώθεις ότι θες κάπου να ανήκεις, αλλά αυτό το «ανήκεις» τελικά μετά σου βάζει την ταμπέλα «ανήκω εδώ», αλλά σε απομακρύνει πιο πολύ απ' τον άλλο που είναι έξω από αυτό το πλαίσιο. Αυτό νομίζω ότι γίνεται. Νομίζω ότι φανατίζεσαι μετά». (Συν 2, Γ, L, 29, ΠΕ, 14/12/2017)

Μία συμμετέχουσα συγκρίνει το Pride της Αθήνας με αυτό στο οποίο είχε παραστεί στην Αγγλία. Η διαφορά που εντοπίζει είναι στον κόσμο που πηγαίνει. Στην Αθήνα υπάρχουν κατά βάση νέοι άνθρωποι, ενώ στην Αγγλία άνθρωποι όλων των ηλικιών, από μικρά παιδιά με τους γονείς τους μέχρι ηλικιωμένοι και μάλιστα τόσο άτομα της LGBT- ΛΟΑΤ κοινότητας όσο και ετεροφυλόφιλοι. Έτσι θεωρεί ότι θα έπρεπε να είναι και εδώ. Για αυτήν, το Pride δίνει φωνή και δύναμη στα LGBT-ΛΟΑΤ άτομα για να διεκδικήσουν αλλαγές.

ΣΤ) Νομοθεσία και Κράτος

- «Δεν έχω καμία ιδέα τι έχει περάσει στη Βουλή!» (Συν 2, Γ, L, 29, ΠΕ, 14/12/2017)

Αρκετοί δεν είναι ακόμα επαρκώς ενημερωμένοι για την τρέχουσα νομοθεσία. Γνωρίζουν σχετικά επιφανειακά το τι περιλαμβάνουν οι νόμοι που απευθύνονται (και) σε LGBT-ΛΟΑΤ άτομα και για κάποιους μάλιστα περνούν κι αδιάφοροι. Μεγαλύτερη αναφορά έγινε στο σύμφωνο συμβίωσης και στην υιοθεσία παιδιών από ομόφυλα ζευγάρια και μικρότερη στο γάμο και στη νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου. Ειδικά για τον τελευταίο, φαίνεται πως υπάρχει σύγχυση για το τι συμβαίνει γενικά με τα τρανς άτομα, ακόμα και μέσα στην LGBT-ΛΟΑΤ κοινότητα.

Ανάμεσα στους συμμετέχοντες περιγράφηκε η άποψη πως ενώ υπάρχει νομοθετικό πλαίσιο για διάφορα πράγματα, αυτό δεν είναι σίγουρο ότι τηρείται είτε από την πλευρά των ίδιων των φορέων που απευθύνεται κανείς είτε από την πλευρά των ατόμων που καλούνται να εκτελέσουν τις επιταγές του νόμου. Αφενός δηλαδή αναρωτιούνται κατά πόσο οι φορείς αντιλαμβάνονται σοβαρά το ρόλο τους και κάνουν ουσιαστική δουλειά ή επιδεινώνουν την κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο καταγγέλλων. Μάλιστα, συγκεκριμένα για την αστυνομία αναφέρουν ότι μπορεί να μη διασφαλίζονται όχι μόνο δικαιώματα ομοφυλόφιλων, αλλά και άλλων κοινωνικών ομάδων.

- «Υπάρχει το νομικό πλαίσιο και υπάρχουν και οι κυρώσεις οι νομικές, αλλά στην πράξη δε νομίζω ότι συμβαίνει ή τουλάχιστον συμβαίνει σε πολύ μικρότερο βαθμό. Πολλές φορές δηλαδή αν πας να κάνεις μια καταγγελία ότι δέχτηκες επίθεση, λεκτική επίθεση ως θύμα ρατσισμού, ας πούμε ή ως θύμα ομοφοβίας... Η επίθεση η οποία μπορεί να σου κάνει η αστυνομία ας πούμε, όταν θα πας εκεί, είναι αντίστοιχη με το όταν είσαι θύμα βιασμού, κοπέλα και σου κάνουν ολόκληρη επίθεση πχ «όντως σε κάνανε; Και εσύ έφταιγες. Ή εσύ τους προκάλεσες. Συνέβη έτσι πραγματικά;». Θυματοποιείσαι ξανά στην πραγματικότητα». (Συν 4, Α, Β, 24, ΠΕ, 18/12/2017)

I. «Γιατί να μη θέλω να παντρευτώ;»

Όλοι θεωρούν το σύμφωνο συμβίωσης μια θετική εξέλιξη, καθώς αφενός καλύπτει πρακτικά νομικά ζητήματα που εγείρονται από τη συμβίωση δυο ατόμων κι αφετέρου επισημοποιεί και τη σχέση. Κάποιοι θεωρούν το γάμο ως την εξέλιξη που θα έρθει έπειτα το σύμφωνο. Όπως και για το σύμφωνο συμβίωσης υπήρξαν αντιδράσεις, έτσι θα γίνει και με το γάμο, αλλά παρόλο που θα αργήσει να θεσμοθετηθεί –κάποιοι τον βλέπουν σε βάθος 10ετίας-, όντως θα είναι το επόμενο σκαλοπάτι στη σκάλα των διεκδικήσεων. Μία συμμετέχουσα υπογραμμίζει πάντως το γεγονός πως λόγω των συνθηκών στην Ελλάδα, οι νέοι ομοφυλόφιλοι άνθρωποι δεν έχουν καν βλέψεις προς το γάμο και την οικογένεια. Πιστεύουν πως είναι κάτι ανέφικτο να γίνει, άρα δεν το διεκδικούν παραπάνω, συμβιβάζονται.

- «Δε θεωρώ ότι θα περαστεί σύντομα ο νόμος για να μπορούν δύο ομοφυλόφιλα άτομα να παντρευτούν, αλλά πιστεύω ότι θα δεχτεί πιέσεις. Το πότε όμως θα συμβεί εξαρτάται από πάρα πολλούς παράγοντες. [...] Εμένα θα με ρώταγες τώρα αν θέλω να παντρευτώ και οι φίλες μου θα με κοιτάγανε... «Πας καλά;» Γιατί να μη θέλω να παντρευτώ; Δηλαδή η πλειοψηφία, στενοχωριέμαι που το λέω, δεν έχει τέτοιους στόχους στην Ελλάδα. Δεν έχει τέτοια όνειρα. Λένε οκ, να είμαστε με μια κοπέλα μαζί, όσο κρατήσει, η μαμά και ο μπαμπάς δεν το ξέρουνε, αλλά είμαστε 10 χρόνια μαζί με την κοπέλα, νομίζουνε ότι είμαστε φιλαράκια. Εμένα δε με αντιπροσωπεύει καθόλου αυτό. Πιστεύω ότι τους έχει πλακώσει η νοοτροπία η Ελληνική και τα κοινωνικά πρότυπα και τους έχει κάνει ένα με όλο αυτό, έχουνε συμβιβαστεί. Εγώ δεν είμαι άτομο που συμβιβάζομαι. [...] Ένας λόγος που εμένα με κάνει να πνίγομαι στην Ελλάδα είναι αυτός. Δηλαδή θα ήθελα τη ζωή μου να μπορώ να τη διαμορφώσω αλλού. Γιατί έχω δει και το διαφορετικό». (Συν 8, Γ, L, 27, ME, 6/1/2018)

II. «Το πρότυπο των δύο πατεράδων...»

Αν και όλοι όσοι αναφέρθηκαν στην υιοθεσία από ομόφυλα ζευγάρια θεωρούν πως είναι ένα σημαντικό βήμα που πρέπει στο μέλλον να γίνει, πριν από αυτό θα πρέπει να κατοχυρωθεί και μέσω του συμφώνου συμβίωσης η γονική μέριμνα και για τους δύο -ομόφυλους- γονείς. Επιπλέον, κάποιοι συμμετέχοντες αναφέρουν πως γενικά το θέμα της υιοθεσίας θα έπρεπε να επανεξεταστεί ούτως ώστε να μην είναι τόσο αυστηρές οι διαδικασίες και να μπορεί ακόμα και ένα άτομο μόνο του να προβεί σε υιοθεσία. Ωστόσο, υπάρχουν συμμετέχοντες που παρουσιάζονται σκεπτικοί ως προς το να γίνονται ομόφυλα άτομα γονείς, παρόλο που κι αυτοί πιστεύουν ότι πρέπει να ξεκινήσουν οι σχετικές διεργασίες. Οι ενδοιασμοί σχετίζονται με το ότι πρέπει να υπάρχουν και τα δύο φύλα σε μια οικογένεια ως πρότυπα για το παιδί, γιατί αλλιώς πιο εύκολα αυτό θα γίνει ομοφυλόφιλο και με το γεγονός πως τα ομόφυλα ζευγάρια δεν είναι μάλλον ακόμα τόσο ώριμα για να γίνουν γονείς.

- «Κάποια στιγμή θα γίνει. Κι εκεί θα υπάρχουν αντιδράσεις. Νομίζω ότι ακόμα και μόνος να είναι ένας άνθρωπος, αν έχει την καλλιέργεια και την ωριμότητα μέσα του να γίνει θετός γονιός, θα πρέπει να μπορεί να το κάνει και μόνος του. Δε χρειάζεται ούτε να είναι στρέιτ, ούτε ομοφυλόφιλος, ούτε παντρεμένος, ούτε τίποτα. Καλό θα ήταν να φτάσουμε στο σημείο να γίνει εύκολο και για τα

ομόφυλα και για έναν ελεύθερο που έχει μια καλή οικονομική κατάσταση. Γιατί να μην το κάνει; Εγώ προσωπικά, βέβαια, δεν ξέρω αν θα μπορούσα να μπω στη διαδικασία να μεγαλώσω ένα παιδί, γιατί έχει πολλές ευθύνες και πιστεύω ότι χρειάζεται κι η παρουσία μίας γυναίκας κοντά στο παιδί ως πρότυπο. Και πατέρας να υπάρχει ως μορφή για να επιλέξει κι αυτό μεγαλώνοντας με ποιον θα ταυτιστεί. Χρειάζονται και τα δύο. Ένα παιδί, το οποίο, καλώς ή κακώς έχει δύο μπαμπάδες ή δύο μαμάδες, σίγουρα πιστεύω ότι έχει μεγαλύτερη κλίση προς την ομοφυλοφιλία, γιατί την βλέπει ως πιο φυσιολογική. Ίσως μπορεί να βοηθηθεί κιόλας... Δεν ξέρω, δεν ξέρω... Δεν ξέρω αν είναι σωστό αυτό που λέω. Εγώ ξέρω πως αν αποφάσιζα να υιοθετήσω παιδί, θα ήθελα δίπλα μου γυναίκα κι όχι άντρα. Δε θα ήθελα το παιδί μου να έχει πρότυπο πατεράδων μόνο». (Συν 6, Α, Γ, 36, ΕΠΑΛ, 27/12/2017)

Όπως και παραπάνω, δεν είναι ο ίδιος ο ομοφυλόφιλος προσανατολισμός του ατόμου που θα τον έκανε λιγότερο καλό γονιό, αλλά είναι η πραγματικότητα μέσα στην οποία μεγαλώνει ένα παιδί ομοφυλόφιλων γονιών που θα αλλάξει για πάντα την οπτική του (Regnerus, 2012). Οι έρευνες τείνουν να δίνουν αποτελέσματα υπέρ των ομοφυλόφιλων γονέων, ότι δηλαδή το παιδί που μεγαλώνει μαζί τους δε διαφέρει στην ανάπτυξη και την ψυχική του υγεία συγκριτικά με τα παιδιά ετεροφυλόφιλων γονέων (Allen & Burrell, 1997. Φράγκου & Γαλάνης, 2016. Golombok, Mellish, Jennings, Casey, Tasker, Lamb, 2014. Greenfeld, 2007. Perrin, Pinderhughes, Mattern, Hurley, Newman, 2016) και δεν έχει μεγαλύτερη ροπή προς την ομοφυλοφιλία (Allen & Burrell, 1997. Φράγκου & Γαλάνης, 2016. Greenfeld, 2007. Stacey & Biblarz, στον Balthazart, 2016).

Ζ) Χριστιανική θρησκεία

- «Εκκλησία Α. Ε.»: «Κοίτα, μου περνάει παγερά αδιάφορο ό,τι έχει να κάνει με την Εκκλησία. Δε με ενδιαφέρει...» (Συν 3, Γ, Β, 33, ΠΕ, 14/12/2017)

Στην ερώτησή μου σχετικά με το τι σκέφτονται και νιώθουν για τη στάση της Εκκλησίας και ειδικά κάποιων μητροπολιτών έναντι των ομοφυλόφιλων, όλοι ανεξαιρέτως απάντησαν πως δεν τους ενδιαφέρει η γνώμη της Εκκλησίας και το τι λένε οι παπάδες ή αυθόρμητα γέλασαν. Θεωρούν κατά βάση αστείες τις θέσεις τους και η άποψη των ερωτώμενων είναι πως κανένας δε θα έπρεπε να ασχολείται με αυτές και να τον επηρεάζουν. Τοποθετήθηκαν αρκετά αρνητικά απέναντι στην Εκκλησία. Θεωρούν πως λίγο πια σχετίζεται η Εκκλησία με την ίδια τη θρησκεία και πως κινείται από συμφέροντα. Κάποιοι μάλιστα την χαρακτήρισαν εταιρεία. Ειδικότερα για τους ιερείς υπήρξαν από μερικά άτομα υπαινιγμοί ότι αρκετοί είναι ομοφυλόφιλοι, ότι είναι διεφθαρμένοι κι ότι θα μπορούσαν, αν φερόντουσαν διαφορετικά προς την γκέι κοινότητα, να είχαν μεγαλύτερα οφέλη. Παρόλα αυτά, όσοι συμμετέχοντες είναι όντως πιστοί, δεν κλονίζεται η θρησκευτικότητά τους από όσα ακούγονται. Είναι της γνώμης πως η πίστη είναι μια εσωτερική κατάσταση και δεν έχει να κάνει με τύπους. Αυτή η διάκριση πίστης και Εκκλησίας επιβεβαιώνεται και μέσα από έρευνες (Schuck & Liddle, 2001. Walton, 2006). Τέλος, όπως υπογραμμίζουν αρκετοί συνεντευξιαζόμενοι, η Εκκλησία τείνει να ασκεί επιρροή στο

λαό, χωρίς, όμως, να είναι αυτός ο λόγος ύπαρξής της. Η άποψή τους είναι πως η Εκκλησία δε θα έπρεπε να εμπλέκεται σε κρατικά ζητήματα, αλλά και πως το Κράτος δε θα έπρεπε να συνυπολογίζει την Εκκλησία σε αυτά. Παρόλα αυτά η κατάσταση αυτή διαιωνίζεται όσο υπάρχει επίσημη θρησκεία κράτους κι αυτή μιλά εξ ονόματος του λαού (Hall, 2017. Καϊδατζής, 2018).

- «Δεν πρεσβεύουν τη θρησκεία όμως. Πρεσβεύουν την Εκκλησία. Η Εκκλησία είναι μια πολύ καλή εταιρεία, καλοφυλακισμένη, με πολλά λεφτά, με φανταχτερά ρούχα, με με με με, αλλά είναι εταιρεία, δεν παύει να είναι μία εταιρεία. Από εκεί και πέρα άλλο η θρησκεία, άλλο η Εκκλησία. Δύο διαφορετικά πράγματα. [...] Είναι του φαίνεσθαι, οπότε γιατί να ασχοληθώ με ανθρώπους που απλά είναι του φαίνεσθαι κι όχι της ουσίας; [...] Γιατί αν ήταν η θρησκεία, δε θα ήταν ούτε πλούσιοι, ούτε θα είχαν λεφτά, θα ήταν άλλοι άνθρωποι. [...] Και δε θα έβγαιναν σκάνδαλα με 600.000 κάθε παπάς σε τραπεζικές καταθέσεις» (Συν 1, Α, Γ, 35, ΜΕ, 13/12/2017).
- «Κάνουν ένα λειτούργημα, προσπαθούν να μας φέρουν κοντά στο Θεό... Αν και εγώ λέω ότι ο Θεός είναι μέσα μας, δεν είναι ούτε στην εκκλησία ούτε δίνοντας τον μπουναμά μας στην εκκλησία για κεράκι. Όσο πιστός είσαι μέσα σου, δεν είσαι πουθενά. Η Εκκλησία μάλλον θα πρέπει να το δει λίγο διαφορετικά το πράγμα, γιατί θα μπορούσε με μια έξυπνη κίνηση να φέρει πολύ κοντά τους ομοφυλόφιλους, όπως φέρνει τις χήρες και τους τρώει τις περιουσίες! Συμβαίνει αυτό! (γέλια) Θα μπορούσε να κερδίσει παραπάνω. [...] Εγώ όταν αισθανθώ ότι θέλω να κάνω το σταυρό μου θα τον κάνω. Αν αισθανθώ ότι θέλω να παρακαλέσω κάποιον, μια δύναμη ανώτερη, θα το κάνω. Η Εκκλησία ναι, μας δείχνει κάποια διδάγματα για τη ζωή του Χριστού, των Αποστόλων, των Αγίων, από εκεί και πέρα σου είπα, την πίστη την έχουμε μέσα μας. Αν είμαι καλός άνθρωπος δε θα το δείξω πηγαίνοντας στην εκκλησία, θα το δείξω δίνοντας ένα κομμάτι ψωμί σ' αυτόν που πεινάει, βοηθώντας κάποιον χωρίς να το ξέρει, αυτό». (Συν 6, Α, Γ, 36, ΕΠΑΛ, 27/12/2017)

H) MME

- MME = Τηλεόραση και social media

Για την πλειοψηφία των συμμετεχόντων, τα MME ταυτίζονται με την τηλεόραση, η οποία φαίνεται να κατέχει πολλή δύναμη και να διαμορφώνει κοινωνικές συνθήκες, να επηρεάζει το Κράτος και την Εκκλησία, αλλά και συνειδήσεις, πράγμα που επιβεβαιώνουν σχετικές έρευνες (Calzo & Ward, 2009. Garretson & Suhay, 2016). Πρωταρχικός σκοπός των MME, σύμφωνα με τα λεγόμενα των ερωτώμενων, είναι η τηλεθέαση. Με άλλα λόγια τα MME κι ιδίως η τηλεόραση θα προβάλλουν αυτό που «πουλάει» περισσότερο κι αυτό που έχει μεγαλύτερη πέραση στο κοινό. Άλλοι πάλι, στα MME συνυπολογίζουν και τα social media και το ίντερνετ. Τα τελευταία είτε πιστεύεται ότι προβάλλουν τα ίδια πράγματα με την τηλεόραση και έχουν την ίδια δύναμη είτε για κάποιους θεωρούνται πως έχουν μεγαλύτερο εύρος και αποτυπώνουν όλα τα κομμάτια της κοινωνίας, χωρίς κανείς να μπορεί να κοντρολάρει το περιεχόμενό τους. Άρα, οι γνώμες δίστανται.

- «Τώρα, ας πούμε, από τι τρέφεται η κοινωνία; Απ' την τηλεόραση, άμεσα. Επειδή λοιπόν τρέφεται από την τηλεόραση, κατά κάποιο τρόπο περνιέται ένα μήνυμα ότι υπάρχει πολύς gay κόσμος, κυρίως αντρικός, περνιέται αυτό πολύ και ταυτόχρονα περνιέται και ότι βλέπω τηλεόραση, την κράζω την τηλεόραση γιατί πάει κόντρα στο θρησκευτικό, αλλά ξαναβλέπω τηλεόραση, την κράζω, αλλά βλέπω. Δηλαδή ένας κύκλος. Υπάρχει ένα πάρε δώσε εκεί πέρα. Τώρα αν μπορούσε η τηλεόραση με κάποιο τρόπο -γιατί η κυβέρνηση που λες, το πάω εγώ με την τηλεόραση- αν μπορούσε να μην περνάει μόνο τα μηνύματα με την εικόνα, δηλαδή, τύπου είναι τίγκα στις κουνιστές αδερφές η τηλεόραση και αυτό περνιέται ως φυσιολογικό... [...] Οπότε αυτό το πράγμα δεν είναι περασμένο στην τηλεόραση και υπάρχει αυτό το ταμπού, που εξυπηρετεί προφανώς τη θρησκεία ή το στιδήποτε. Ή άμα μιλήσεις με ανθρώπους που θα σου πουν ότι οι gay έχουν αυξηθεί έτσι που μας κάνανε και λόγω των προτύπων στην τηλεόραση... Δηλαδή άσχετα μπλεγμένα πράγματα». (Συν 2, Γ, L, 29, ΠΕ, 14/12/2017)
- «Κοίτα, τα social media είναι τελείως ανεξέλεγκτα. Δηλαδή εάν πεις ότι στην τηλεόραση αποφασίζω να βγάλω ή όχι μια εκπομπή, στο ίντερνετ γίνεται χαμός. Δεν μπορείς να ελέγξεις τίποτα και αυτό πολλές φορές είναι το καλό του. Είναι μια ξεκάθαρη εικόνα της κοινωνίας νομίζω το ίντερνετ». (Συν 7, Γ, B, 26, ΠΕ, 29/12/2017)

I. Από το «Φίφη» ως τους «Απαράδεκτους» και από τον Παπακαλιάτη ως τη «Στρέλλα»

Αναφορικά με τον τρόπο προβολής ομοφυλόφιλων στα ΜΜΕ, αβίαστα οι περισσότεροι συμμετέχοντες δήλωσαν πως αυτός είναι στερεοτυπικός. Δηλαδή, σε ταινίες, σειρές και εκπομπές προωθούνται αρκετά «καρικατούρες» και δεν παρουσιάζουν τους γκέι σε πραγματικές συνθήκες, αλλά δείχνουν πιθανώς μόνο μια πλευρά του τι υπάρχει. Κι αυτή η μία πλευρά αποτυπώνεται στην εικόνα του «θηλυπρεπή gay». Αυτό συμβαίνει γιατί αυτή η εικόνα βγάζει περισσότερο γέλιο και κάνει μεγαλύτερα νούμερα. Πολλοί ανέφεραν συγκεκριμένα παραδείγματα χαρακτήρων σε σειρές και ταινίες. Σε αυτές τις καρικατούρες τείνουν να συμπεριλαμβάνονται κυρίως άντρες -ομοφυλόφιλοι και τρανς- κι όχι τόσο γυναίκες. Η αντρική ομοφυλοφιλία εξάλλου θεωρείται μεγαλύτερο ταμπού, όπως παρουσιάζεται στις αντιλήψεις των συμμετεχόντων. Αυτό έχει σχολιαστεί διεξοδικά μέσω της πατριαρχικής κουλτούρας που επικρατεί και την ετεροκανονικότητα. Οι γυναίκες προβάλλονται κυρίως θετικά, κάτι στο οποίο έχει βοηθήσει κι η πορνογραφία.

- «Ειδικά στην Ελλάδα προάγουν τις καρικατούρες, δηλαδή από τον Παράβα στις ελληνικές ταινίες που ήταν ο Φίφης, μέχρι το Γιάννη Μπέζο στους «Απαράδεκτους». [...] Γιατί έχουν πλάκα. Γιατί πάντα η υπερβολή πουλάει πολύ περισσότερο από το φυσιολογικό. Γιατί το φυσιολογικό δεν είναι καρικατούρα. Εκτός αν εγώ ζω σε άλλο κόσμο! Σίγουρα υπάρχουν κι οι καρικατούρες... Εννοώ ότι υπάρχουν άνθρωποι που είναι λίγο πιο θηλυπρεπείς, λίγο πιο ανδροπρεπείς κι

η αλήθεια είναι ότι όντως, επειδή οι ομοφυλόφιλοι έχουν αυτό το κόμπλεξ του να είναι αποδεκτοί, παιδεύονται πολύ ως άνθρωποι να είναι αρεστοί. Έχουν πολύ χιούμορ, προσπαθούν βασικά με το χιούμορ τους, με το στυλ, με το ντύσιμό τους, με όλα αυτά να είναι αποδεκτοί. Οπότε είναι πιο ελκυστικό ένα θέαμα μιας καρικατούρας που θα σου πει 500 αστεία -που τα μισά είναι κλισέ φυσικά- να κάτσεις να το δεις και να γελάσεις παρά έναν ομοφυλόφιλο που θα σου πει «ρε συ, κι εγώ ΕΝΦΙΑ πληρώνω» ή «κι εμένα μου έκοψαν το μισθό» ή «το βράδυ θα πάω να φάω». [...] Αυτά δεν πουλάνε καθόλου, καθόλου». (Συν 5, Α, G, 38, ΙΕΚ, 20/12/2017)

Οι γκέι ως πηγή διασκέδασης για τους άλλους είναι μια πλευρά των στερεοτύπων που συναντά κανείς στη βιβλιογραφία (Calzo & Ward, 2009. Gross, 1995).

Παρά τα στερεότυπα, βέβαια, κάποιιοι αναφέρουν πως ίσως μερικές φορές να δίνεται βήμα στην τηλεόραση να παρουσιάζεται και μια άλλη πλευρά, όχι τόσο στερεοτυπική και να υπάρχει αποδοχή για ομοφυλόφιλα και τρανς άτομα. Μία συμμετέχουσα τονίζει πως τα τελευταία χρόνια «διαφημίζεται» πολύ το ζήτημα της ομοφυλοφιλίας κι όχι απαραίτητα αρνητικά. Συζητείται αρκετά και γι' αυτό ο κόσμος, έστω ασυνείδητα, το επεξεργάζεται όλο και περισσότερο. Αυτό το θεωρεί θετική εξέλιξη.

- «Μονάχα ο Παπακαλιάτης νομίζω έχει δείξει σε ένα σήριαλ ένα φυσιολογικό ομοφυλόφιλο. Και γενικότερα, από το 2000 αρχίζουμε σιγά σιγά και βλέπουμε κάποιους νορμάλ ανθρώπους. Προ κρίσης, δεν ξέρω αν θυμάστε, είχαν γίνει πολλά βήματα.» «Εγώ ξέρω ότι είχε φάει πρόστιμο ο Παπακαλιάτης πάντως για το φιλί [σε ομόφυλο ζευγάρι] που είχε δείξει! Αυτό δεν ήταν βήμα προς τα μπροστά!» «Εννοείται! Αλλά δε θα υπήρχε καν αυτή η σκηνή. Ενώ υπήρξε. Κι ας ήρθε και το πρόστιμο». (Συν 5, Α, G, 38, ΙΕΚ, 20/12/2017)
- «Συζητούσαμε για την ηθοποιό που έπαιζε στο «Στρέλλα» και η οποία έπαιζε σε κάποια ελληνική σειρά. Και συζητούσαμε πώς η ελληνική κοινωνία και η ελληνική τηλεόραση δέχτηκε να έχει ένα τρανς άτομο να παίζει σε μια καθημερινή σειρά, ενώ δεν εμφανίζει άλλα τρανς άτομα στα οποία εκφράζεται πιο πολύ η τρανς πλευρά τους. Δηλαδή, όταν αυτή η ηθοποιός βγαίνει στην τηλεόραση και παίζει σε μια ελληνική σειρά, δεν αναφέρεται πουθενά ότι είναι ένα τρανς άτομο. Το αντιλαμβάνεται αυτό το άτομο ο κόσμος σαν να είναι γυναίκα και του συμπεριφέρεται με τέτοιο τρόπο. [...] Αυτή η ηθοποιός δεν προσπαθεί να κάνει μια καρικατούρα, ξέφυγε από το στερεότυπο. [...] Παρόλα αυτά, έχεις και σειρές πχ την «Πολυκατοικία» πριν χρόνια που είχε ένα ζευγάρι ομοφυλόφιλων, χωρίς όμως να τους συμπεριφέρεται διαφορετικά ή σαν καρικατούρα μόνο και μόνο επειδή ήταν ομοφυλόφιλοι». (Συν 4, Α, Β, 24, ΠΕ, 18/12/2017)

Τόσο η περαιτέρω προβολή των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων, όσο κι η πρωτοβουλία ορισμένων καλλιτεχνών να αυτοαποκαλυφθούν συμβάλλει, όπως αποδεικνύεται ερευνητικά, στην βελτίωση του τρόπου απεικόνισης των ομοφυλόφιλων στα ΜΜΕ (Truong & Kleiner, 2001. Wu, Mou, Wang, Atkin, 2017).

Θ. Συμβουλευτική/ψυχοθεραπεία και επαγγελματίες ψυχικής υγείας

• Εμπειρίες ψυχοθεραπείας

Οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες έχουν μία ή και παραπάνω προσωπικές εμπειρίες ψυχοθεραπείας και μάλιστα, αυτές είναι κατά βάση θετικές, αν και βραχυπρόθεσμες. Αυτό είναι αντίθετο με τη βιβλιογραφία που λέει πως οι μισοί σχεδόν που επισκέπτονται συμβούλους δεν είναι ικανοποιημένοι από την εμπειρία τους (Rudolph, 1988).

Τα ζητήματα που τους οδήγησαν στην ψυχοθεραπεία είχαν να κάνουν αρχικά με ερωτικές ή με οικογενειακές σχέσεις (πχ απόπειρα αυτοκτονίας λόγω κακής σχέσης με σύντροφο, θυμός και αγανάκτηση απέναντι στη μητέρα κá). Αυτά τα θέματα θα έλεγε κανείς πως δείχνουν να είναι ανεξάρτητα με τη σεξουαλική ταυτότητα των συμμετεχόντων. Μία από τις μετέχουσες στην έρευνα περιγράφει πως επισκέφτηκε ψυχολόγο για να μπορέσει να χωρίσει από τη σύντροφό της και για να μπορέσει να αντιμετωπίσει την κατάθλιψη και τις κρίσεις άγχους της. Ενώ βοηθήθηκε αρκετά, διέκοψε μετά από ένα σημείο, θεωρώντας πως δεν είχε κάτι άλλο να πάρει από εκεί και στράφηκε προς το διαλογισμό, τον οποίο συνεχίζει ως σήμερα. Θεωρεί πως την βοήθησε ώστε να μην καταλήξει να παίρνει φάρμακα.

- «Τώρα να πω και ότι τα τελευταία 2 χρόνια, κάπου από τα μέσα του '16 ίσως, επειδή πέρασα μια πάρα πολύ άσχημη φάση με κατάθλιψη και τέτοια και είχα πάει και σε ψυχολόγο, με βοηθούσε κάπως, αλλά και πάλι μου ήταν δύσκολα. Ανοιγόμουν, μετά βοηθιόμουν για λίγο και ξαναέπεφτα... Ήταν βασικά μια πολύ περίεργη φάση. [...] Αλλά νομίζω ότι υπήρχαν και πιο deep άλτα πράγματα, τα οποία προφανώς, για να μπορεί να με βοηθήσει κάποιος, θα έπρεπε να κάνω και εγώ τη βουτιά. Κατάλαβες; Και η βουτιά δεν ήταν πάρα πολύ ξεκάθαρη να την κάνω. Ή μάλλον δεν ήξερα από πού να αρχίσω. Τι λες στην αρχή; Ότι έχω μια σχέση κι έχω αυτό και η μάνα μου δε με ενδιαφέρει... [...] Συνέχισα να πηγαίνω ωστόσο. Μετά παθαίνω άλλη μία... πάθαινα κρίσεις άγχους. Έτσι μου το εξήγησαν τέλος πάντων. Ένα πράγμα τύπου σαν τρελαίνομαι. Οπότε πήγα σ' αυτήν. Αυτή ήταν πάρα πολύ καλούλα γενικά. Και να το συζητήσουμε. Δεν είχα παράπονο, αλλά τι γίνεται. Φεύγει το βασικό πρόβλημα και συνεχίζουν αυτά να ξαναεμφανίζονται. Παθαίνω κάτι κρισάρες τέτοιες που αγχώθηκαν και οι γονείς μου. [...] Ξεκίνησα μετά, μέσω ενός γνωστού μου που έκανε, διαλογισμό και αφιέρωνα πολύ χρόνο στον εαυτό μου κάνοντας αυτό και μάλιστα τον αφιέρωνα επειδή υπήρχε ανάγκη, γιατί πρέπει να γίνω καλά, γιατί αλλιώς θα παίρνω φάρμακα. Δεν ήταν η φάση άντε να κάνω κάθε μέρα από 10 λεπτά να δούμε τι θα γίνει, ήταν η φάση κάθομαι εδώ, γιατί άμα δε γίνει και αυτό, δύσκολα τα πράγματα. Υπήρχε ανάγκη, σαν να τα είχα εξαντλήσει τα περιθώρια, οπότε καθόμουνα. Δηλαδή στο μυαλό μου μετά ήταν ότι θα πάω να πάρω χάπια, ήταν μια τέτοια φάση. Οπότε το έκανα έτσι σε φάση όπως πάει. Το οποίο ακόμα κάνω μέχρι σήμερα και έφυγαν οι καταθλίψεις και όλο αυτό και γενικά καθάρισε το

μυαλό μου και μπορώ πιο ώριμα να αντιμετωπίζω πράγματα». (Συν 2, Γ, L, 29, ΠΕ, 14/12/2017)

Μέσα στις αφηγήσεις των συμμετεχόντων διαφάνηκαν και κακές πρακτικές από επαγγελματίες ψυχικής υγείας, δηλαδή ψυχολόγους και ψυχιάτρους. Αυτές αποτελούν είτε προσωπικά βιώματα των συμμετεχόντων είτε εξ ακοής μαρτυρίες για αυτούς. Οι κακές πρακτικές αφορούν αρνητικό υπαινιγμό για συνάδελφο επαγγελματία, επικριτική στάση απέναντι σε ομοφυλόφιλα άτομα και μη επαγγελματική στάση απέναντι στο θεραπευόμενο. Ωστόσο, οι στόχοι της συμβουλευτικής και της ψυχοθεραπείας κυμαίνονται στο αντίθετο άκρο από αυτό και αφορούν τη μη επικριτική στάση, τη δεοντολογία και την υποστήριξη των ενδιαφερόμενων (Hill, 2009).

- «Άλλη μια φορά επίσης είχαμε βγει και είχε ξεκινήσει εκείνη να πηγαίνει σε μια ψυχολόγο, ψυχίατρο, δε θυμάμαι και αυτή τη συμβούλευε ότι «πες στους γονείς σου ότι χώρισες και βρες ένα αγόρι, τάχα μου, να δείχνεις αυτόν για να ηρεμήσουν». Αυτό μου το 'χει πει και μένα ψυχίατρος, στην Κρήτη, ότι «να βρεις έναν άντρα, αφού με τις γυναίκες ζορίζεσαι –υποτίθεται- συναισθηματικά, να βρεις έναν άντρα να κάνεις οικογένεια και εντάξει, να του ρίχνεις και κάνα κέρατο με καμία». Κι αυτή τη συμβουλή έχω ακούσει. Από ψυχιάτρους αυτά, όχι ψυχολόγους». (Συν 2, Γ, L, 29, ΠΕ, 14/12/2017)
- «Θυμάμαι είχα ακούσει μια ιστορία που είχε πάει ένα παιδί που ήταν γκέι και το είχε στην ψυχολόγο και του λέει αυτή «τι είσαι;», τύπου τι; Και ήταν αρνητική, δηλαδή το κατέκρινε. Δακτυλοδεικτούμενος! Τι; Είσαι γκέι; Ααα!» (Συν 3, Γ, Β, 33, ΠΕ, 14/12/2017)

Αυτές οι αντιλήψεις των επαγγελματιών ψυχικής υγείας αντικατοπτρίζουν τις πεποιθήσεις τους για τα ομοφυλόφιλα άτομα και αντί να τους βοηθούν, τους προσθέτουν επιπλέον βάρος. Κανονικά θα πρέπει ήδη ως εκπαιδευόμενοι να έχουν συνειδητοποιήσει τις υπόρρητες ή και πιο προφανείς τους προκαταλήψεις και να μπορούν να τις καταρρίψουν (Bidell, (2013). Bidell & Stepleman, 2017).

I. «I'm gay and I cannot accept it...»

Μια από τις συμμετέχουσες επισκέφτηκε ψυχολόγο και στην Αγγλία, όπου σπούδαζε και στην Ελλάδα, ούτως ώστε να αποδεχθεί τον εαυτό της ως ομοφυλόφιλο. Η εμπειρία της στην Ελλάδα ήταν πιο βοηθητική, καθώς εδώ υπήρξε περισσότερη κατανόηση και ενσυναίσθηση από την πλευρά του ψυχολόγου για την εσωτερική της πάλη. Στην Αγγλία αυτά τα χαρακτηριστικά απουσίαζαν, μιας και είναι μια χώρα πιο ανεκτική και φιλελεύθερη ως προς την ομοφυλοφιλία κι εκεί δεν αποτελεί ταμπού.

- «Η πρώτη φορά ήταν μέσω skype τους πρώτους μήνες στην Αγγλία, με μια κοπέλα από Αθήνα, έκανα 3-4 συνεδρίες. [...] Αρκετά βοηθητικές, με έκαναν λίγο να προβληματιστώ. Απλά σταμάτησα μετά λόγω οικονομικού. Μετά στο πανεπιστήμιο στην Αγγλία ήθελα να δω και κάποιον από κοντά. Και πήγα, μου έκαναν χίλιες δύο ερωτήσεις, αν έχω τάσεις αυτοκτονίας... δηλαδή μια φάση... τέλος πάντων, δεν ήταν αυτό. Οι Άγγλοι είναι επαγγελματίες και ψυχροί.

Με ρώτησε ποιο είναι το πρόβλημά μου και της λέω “οκ, I’m gay and I cannot accept it”. Με κοίταζε. “Ok, so what?”. Μου είπε ότι η κόρη της κι ο αδερφός της είναι γκέι. Ενσυναίσθηση μηδέν! Της λέω “I’m struggling”. Μου έκανε κάποιες ερωτήσεις για την οικογένειά μου. Μου έδωσε μια κάρτα και μου είπε να πάω σε κάτι συναντήσεις ενός συλλόγου LGBT για να γνωρίσω κι άλλα άτομα και μου είπε ότι δε χρειάζεται να ξαναρθώ, “you’re ok”. Αντιμετώπιση επαγγελματία στην Αγγλία! Κι από όταν γύρισα Ελλάδα, ξέρω μια κοπέλα ψυχολόγο που είναι στη γειτονιά μου και όποτε νιώθω ότι ζορίζομαι, ειδικά μετά το χωρισμό μου τον Ιούνιο που ήμουνα χάλια κι αν δεν είχα μιλήσει, δε θα την πάλευα. Με έχει βοηθήσει. Δεν έχω κάνει συστηματικά ποτέ, ήταν ανά διαστήματα, όταν είχα την ανάγκη να πάω να μιλήσω». (Συν 8, Γ, L, 27, ME, 6/1/2018)

Κάθε κοινωνία διέπεται από διαφορετική νοοτροπία και κουλτούρα. Υπάρχουν κουλτούρες που είναι πιο ανεκτικές στην ομοφυλοφιλία (Αγγλία) κι άλλες που είναι λιγότερο (Ελλάδα). Οι λιγότερο ανεκτικές διακρίνονται για τις πιο συντηρητικές θεωρήσεις σχετικά με τη σεξουαλικότητα, την έκφρασή της και το ρόλο του φύλου. Ένας σύμβουλος, μεγαλώνοντας και ζώντας σε αυτό το περιβάλλον, εκτίθεται στις εδραιωμένες πεποιθήσεις καθημερινά. Τις γνωρίζει και είναι σε θέση να τις αντιμετωπίσει όταν χρειαστεί. Πιθανώς γι’ αυτό, όντας εκ των πραγμάτων πιο ευαισθητοποιημένος λόγω τις έκθεσής του σε αυτήν τη νοοτροπία, να είναι περισσότερο σε θέση να προσφέρει ενσυναίσθηση και κατανόηση στη συμβουλευόμενη. Στην περίπτωση της Αγγλίας, η σύμβουλος πιθανώς επιχείρησε να εισάγει το «normalization», να την κάνει να αισθανθεί πως είναι κάτι φυσιολογικό αυτό που νιώθει, πως δεν είναι κάτι για να ντρέπεται κι ότι υπάρχουν πολλοί που βρίσκονται σε αυτήν τη θέση (κάνοντας μια αυτοαποκάλυψη η ίδια για την οικογένειά της). Παρόλα αυτά, η κοπέλα δεν είχε φτάσει ακόμα σε αυτό το σημείο ώστε να της φανεί βοηθητική αυτή η εμπειρία. Βρισκόταν σε ένα προηγούμενο στάδιο που ακόμα εξερευνούσε τη σεξουαλικότητά της και τότε άρχιζε να διαπραγματεύεται την ταυτότητά της και να αυτοαποκαλύπτεται. Είχε περισσότερο ανάγκη από κάποιον να την ακούσει και να συναισθανθεί το βίωμά της, παρά να την μετακινήσει από αυτό το σημείο. Φάνηκε εξάλλου εκ του αποτελέσματος πως η παρέμβαση ήταν βιαστική, άστοχη και βίαιη.

II. Θέματα προς διερεύνηση

Στη συνέχεια, οι συμμετέχοντες εστίασαν στα θέματα που πιστεύουν ότι χρειάζεται να διερευνούν και να προσπαθούν να φωτίσουν οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας. Οι απαντήσεις κυμάνθηκαν κατά βάση σε τρία ζητήματα, τα οποία πιθανώς σε κάποιες απαντήσεις διαπλέκονται.

Το ένα ζήτημα αφορά την οικογένεια, σχέσεις μεταξύ των μελών, παιδική ηλικία και προηγούμενα βιώματα. Αυτά είναι σημαντικό να διερευνηθούν είτε γιατί η οικογένεια ευθύνεται για την κλονισμένη ψυχολογική κατάσταση του ομοφυλόφιλου ατόμου είτε γιατί ειδικά η έλλειψη του πατέρα ευθύνεται για την ίδια την ομοφυλοφιλία του παιδιού του και δη του αγοριού. Αυτή η άποψη παραπέμπει ξανά στην ψυχαναλυτική θεωρία. Επίσης, οι επαγγελματίες θα πρέπει να επιμείνουν στις

οικογενειακές σχέσεις, γιατί όπως υποστηρίζεται, ενδέχεται για τον ομοφυλόφιλο να είναι δύσκολο να μιλήσει ειλικρινά και ανοιχτά για αυτό το κομμάτι, λόγω φόβου απόρριψης και ενοχών απέναντι στους γονείς του, μην τους πληγώσει. Αυτό το εύρημα συναντάται και στη βιβλιογραφία (Savin-Williams & Ream, 2003).

Το δεύτερο ζήτημα περιλαμβάνει το κομμάτι της αποδοχής ` αποδοχή τόσο από τον ίδιο του τον εαυτό όσο και από τον περίγυρο. Όσον αφορά το δεύτερο κομμάτι, πιστεύεται πως οι σημερινές συνθήκες είναι καλύτερες από το παρελθόν. Κι οι δυο εκπρόσωποι των ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεων με τους οποίους συνομίλησα (Γαβρηλίδης (Accept), συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα II. Ράπτης (ΟΛΚΕ), συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα II) θέτουν επίσης το θέμα της αποδοχής και του να μην κρίνονται για αυτό που είναι ως κεντρικό.

Τέλος, το τρίτο σχετίζεται με συναισθηματικά ή υπαρξιακά κωλύματα. Τα συναισθηματικά ενδέχεται να σχετίζονται με διαπροσωπικές και ερωτικές σχέσεις, οπότε οι επαγγελματίες καλούνται να βοηθήσουν τα άτομα να κάνουν συνδέσεις με προηγούμενες εμπειρίες ή να εντοπίσουν μοτίβα συμπεριφοράς. Τα υπαρξιακά έχουν να κάνουν με μια αγωνία των ομοφυλόφιλων να «είναι» και να μπορούν να βρίσκονται ανάμεσα στους άλλους. Ο παρακάτω συμμετέχων που αναφέρεται στους υπαρξιακούς προβληματισμούς παρομοιάζει τους ομοφυλόφιλους με φοβισμένα παιδιά που παραμένουν έτσι μέχρι να γεράσουν, που παλεύουν σαν παιδιά κι όχι ως ενήλικες στο στίβο της ζωής και που συγκινούνται όταν κάποιος ασχολείται πραγματικά με τους ίδιους, γιατί τους λείπει η φροντίδα. Επίσης αυτό παραπέμπει σε παλιότερες ψυχαναλυτικές ερμηνείες, σύμφωνα με τις οποίες οι ομοφυλόφιλοι εκλαμβάνονταν ως (νευρωτικά) παιδιά που αποζητούν διαρκώς την αγάπη και την αποδοχή κι η συμπεριφορά τους μπορεί να εμπεριέχει συναισθηματικά ξεσπάσματα ή ανωριμότητα (Carpio, 1966).

- «Αγωνιούν να υπάρχουν, αγωνιούν να φαίνονται, αγωνιούν να τους σέβονται... Δεν είναι τυχαίο ότι όταν ένας άνθρωπος ασχοληθεί ουσιαστικά με έναν ομοφυλόφιλο, ο ομοφυλόφιλος συγκινείται. [...] Αν θα μπορούσατε να δείτε ότι είναι ένα φοβισμένο παιδί κι ότι εξακολουθεί να είναι παιδί μέχρι τα βαθιά του γεράματα, γιατί δεν μπορεί να ενηλικιωθεί. Γιατί η ενηλικίωση είναι συνυφασμένη, στην Ελλάδα τουλάχιστον, με μια σχέση μακροχρόνια, με τη συντροφικότητα, με την καταξίωση στα επαγγελματικά... Για όλα αυτά ο γκέι δίνει απίστευτες μάχες, αν θα τα καταφέρει, σε πολλά φταίει αυτός, το να μην έχει μακροχρόνιες σχέσεις δεν του φταίει κανένας άλλος. Για όλα αυτά δίνει καθημερινές μάχες κάποιος. Κι όλοι οι άνθρωποι! Απλά είναι αλλιώς ένα παιδί να μάχεται για δουλειά, για σχέση κι αλλιώς ένας ενήλικας. Και θεωρώ ότι οι ομοφυλόφιλοι είναι λίγο περισσότερο παιδιά απ' ό,τι οι υπόλοιποι. [...] Είναι πολύ μπερδεμένοι κι έχουν παίξει πολύ κρυφτό, κρυφτό από τον ίδιο σου τον εαυτό». (Συν 5, Α, Γ, 38, ΙΕΚ, 20/12/2017)

Υπήρχε βέβαια κι η άποψη πως οι ομοφυλόφιλοι δε διαφέρουν από τους ετεροφυλόφιλους και πως τα ζητήματα που θα τους οδηγήσουν σε έναν ψυχολόγο δε θα έχουν να κάνουν με την ομοφυλοφιλία, αλλά θα είναι ό,τι μπορεί να αφορά κι οποιονδήποτε άλλο άνθρωπο.

- «Προβλήματα με την ταυτότητά σου έχεις όποιος κι αν είσαι. Είτε είσαι straight, είτε είσαι gay, είτε είσαι άντρας, είτε είσαι γυναίκα, είτε είσαι γέρος, είτε είσαι καθηγητής Πανεπιστημίου. Είναι προβλήματα με την ταυτότητα. Οπότε θα σου έλεγα ότι μπορεί να μην έχει και τόσο μεγάλη διαφορά. Όταν ακόμη και με το άμα είσαι πλούσιος, άμα είσαι φτωχός, άμα έχεις πάει Πανεπιστήμιο ή όχι, όλα αυτά βγάζουν διάφορα προβλήματα τα οποία έχεις ανάλογα με το σε ποια κοινωνική ομάδα ανήκεις ευρύτερα ή επαγγελματικά... Προφανώς υπάρχουν διάφορα θέματα τα οποία πρέπει να λύσεις με τον εαυτό σου, με τον τρόπο που στέκεσαι απέναντι στον κόσμο. Ναι, ότι εντέλει ό,τι είδος ανθρώπου κι αν είσαι, προβλήματα θα έχεις! Και επίσης είναι πολύ σημαντικό το να το καταλάβεις αυτό το πράγμα, ότι είναι φυσιολογικό». (Συν 4, Α, Β, 24, ΠΕ, 18/12/2017)

Τα περισσότερα από τα ευρήματα που αναδύθηκαν μέσα από τα λόγια των συμμετεχόντων στην έρευνα φαίνεται να συμφωνούν με προηγούμενες έρευνες και σχετική βιβλιογραφία. Αυτό μπορεί να ερμηνευθεί με δύο τρόπους. Αφενός πως υπάρχει μια συνοχή και συνέπεια σε αυτόν τον πληθυσμό για τα θέματα που τους αφορούν και το ποιες είναι οι ανάγκες τους, αφετέρου, όμως, ότι αυτές οι ανάγκες ίσως να μην καλύπτονται, να μην εισακούγονται οι αξιώσεις τους και να συνεχίζουν να παραμένουν στο περιθώριο ως «εξαίρεση στον κανόνα». Αυτά θα συζητηθούν στην επόμενη ενότητα των συμπερασμάτων.

Συμπεράσματα

Παρακάτω θα παρουσιαστούν τα κυριότερα συμπεράσματα της παρούσας διπλωματικής εργασίας, θα γίνει μια σύγκριση με τέσσερις δεκαετίες πίσω, με την εποχή δηλαδή που μας μιλάει ο Μιχάλης (αρθρογράφος του «Αμφί») και θα παρατεθούν προτάσεις των συμμετεχόντων και εκπροσώπων των φορέων σχετικά με την ευημερία των ομοφυλόφιλων (κι όχι μόνο) ατόμων σε διάφορα κοινωνικά πεδία. Όλα αυτά θα παρουσιαστούν σε συνάρτηση με τη σχετική βιβλιογραφία. Ακόμη, παρακάτω θα αναφερθούν προτάσεις για μελλοντική έρευνα, περιορισμοί αυτής της έρευνας και ο αναστοχασμός του ερευνητή.

Όπως φάνηκε από τα λεγόμενα των συμμετεχόντων, παρατηρείται μια αμφιθυμία στις σχέσεις τους και συχνά συνυπάρχουν τόσο αρνητικά, όσο και θετικά συναισθήματα για το ίδιο άτομο. Αυτή η αμφιθυμία χαρακτηρίζει και τις οικογενειακές και τις σχέσεις τους με το άλλο φύλο και μας δίνει μια ένδειξη για το δεσμό προσκόλλησης (ανασφαλή) που έχουν αναπτύξει και τις επακόλουθες συμπεριφορές και συναισθήματά τους σύμφωνα με αυτόν (Elizur & Mintzer, 2003). Η εργασία, ωστόσο, δεν επικεντρώθηκε σε αυτό το σημείο κι οποιοδήποτε σχετικό συμπέρασμα θεωρείται επισφαλές και χρήζει περαιτέρω διερεύνησης.

Στις οικογενειακές τους σχέσεις, ο πατέρας περιγράφεται συνήθως απόμακρος, ενώ η σχέση με τη μητέρα για κάποιους είναι πιο θερμή, για άλλους εξαιρετικά κακή και για κάποιους χαρακτηρίζεται καλή, αλλά δε φτάνει το ιδανικό. Στις σχέσεις τους με το άλλο φύλο σημειώνονται διαφυλικές διαφορές. Και τα δύο φύλα έχουν επιχειρήσει ερωτικές σχέσεις με το άλλο φύλο, σχεδόν πάντα ανεπιτυχώς (εκτός από τα bisexual άτομα). Θεωρούσαν ότι δε θα μπορούν να ανταποκριθούν και δε θα ήταν αρεστοί στο άλλο φύλο (Carpio, 1966). Πλέον, οι γκέι άντρες αντιλαμβάνονται τις γυναίκες ως πολύ καλές φίλες τους, ενώ οι γυναίκες βλέπουν τους άνδρες με λιγότερο φιλική διάθεση, καθώς συχνά ανησυχούν μην τις δουν ερωτικά. Ταυτόχρονα, όμως, δεν χαρακτηρίζουν όλες τον εαυτό τους ως αποκλειστικά ομοφυλόφιλο, υπάρχει μεγαλύτερη σεξουαλική ρευστότητα στις γυναίκες, καθώς συχνά έλκονται από το άτομο κι όχι το φύλο και διαχωρίζουν τις συναισθηματικές τους ανάγκες από την ερωτική έλξη (Diamond, 2006. West, 1974). Οι γκέι άντρες επίσης δυσκολεύονται στις σχέσεις τους με τους ετεροφυλόφιλους άντρες, γιατί συχνά οι τελευταίοι δείχνουν απρόθυμοι να τους ακούσουν, κάτι που δεν παρατηρείται με τις λεσβίες και τις ετεροφυλόφιλες γυναίκες. Οι σχέσεις των δύο φύλων δύνανται να ερμηνευτούν μέσω των θεωριών του φεμινισμού, κάτι που θα παρουσιαστεί παρακάτω (βλ. «Προκλήσεις για τους συμβούλους»).

Τις ερωτικές τους σχέσεις φαίνεται να τις βιώνουν έντονα φορτισμένα είτε είναι μακροχρόνιες είτε πιο σύντομες. Αυτό το αναφέρει κι ο Μιχάλης, αρθρογράφος του «Αμφί» (συνέντευξη σε Ν. Βαλλιανάτου, 1981, βλ. Παράρτημα II) λέγοντας πως οι ομοφυλόφιλοι ευχαριστιούνται τη ζωή και τον έρωτα περισσότερο από τους

ετεροφυλόφιλους και γι' αυτό οι ετεροφυλόφιλοι τους φθονούν για το πώς ζουν τη ζωή τους.

Στην επαρχία οι συνθήκες για τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα γενικά παρουσιάζονται με μαύρα γράμματα, ενώ στις πόλεις είναι συγκριτικά καλύτερα (Μιχάλης, αρθρογράφος του «Αμφί», συνέντευξη σε Ν. Βαλλιανάτου, 1981, βλ. Παράρτημα ΙΙ). Αυτό φαίνεται στις πόλεις, καθώς δείχνουν μεγαλύτερη ανοχή και επιτρέπεται παραπάνω η αυτοαποκάλυψη, κάτι που σκιαγραφείται ξεκάθαρα στο Pride. Εκεί, όλοι –έστω για μια μέρα- μπορούν να συνυπάρξουν και να περπατήσουν μαζί. Παρόλα αυτά, το Pride επικρίνεται από πολλούς μετέχοντες για τις πρακτικές που χρησιμοποιεί, οι οποίες συχνά αποξενώνουν τους ομοφυλόφιλους από τους ετεροφυλόφιλους, αντί να συντελεί στην άμβλυνση της απόστασης μεταξύ τους. Για τους εκπροσώπους των φορέων πάντως αποτελεί σημαντικό εργαλείο για την ορατότητα των ΛΟΑΤΚΙ στην ευρύτερη κοινότητα και για τη διεκδίκηση δικαιωμάτων και νομικών αλλαγών (Γαβριηλίδης, πρώην πρόεδρος Accept, συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα ΙΙ. Μαροπούλου, 2016. Ράπτης, πρόεδρος ΟΛΚΕ, συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα ΙΙ).

Σχετικά με τη συνειδητοποίηση της ομοφυλοφιλίας, οι περισσότεροι μετέχοντες είχαν δείγματα σχετικά με την ομόφυλη έλξη τους ήδη από τα πρώτα χρόνια της ζωής. Η πλήρης συνειδητοποίηση, βέβαια ήρθε στην εφηβεία ή και λίγο αργότερα (Coleman, 1982). Οι άντρες φαίνεται να μην αντέδρασαν πολύ καλά στη συνειδητοποίηση. Είτε την αντιμετώπισαν ως κάτι περίεργο είτε ως δύσκολο κι αρνητικό είτε σαν αρρώστια (Bynum, 2002. Nye, 2006). Οι γυναίκες φαίνεται να μην αντιμετώπισαν έντονες εσωτερικές συγκρούσεις, εκτός από μια μετέχουσα που είχε έντονα στοιχεία εσωτερικευμένης ομοφοβίας που επηρέαζαν τις σχέσεις της. Ωστόσο, μέσα από αυτήν οδηγήθηκε και στη συνειδητοποίησή της (Allen & Oleson, 1999. Williamson, 2000).

Στο κομμάτι της αυτοαποκάλυψης, οι μετέχοντες ανέφεραν πως γενικά δύσκολα ανοίγονται σε γονείς. Είναι μια από τις κυριότερες δυσκολίες τους αυτή. Ενώ κάποιοι θα ήθελαν και το σκέφτονται να το κάνουν, φοβούνται την απόρριψη και την επίκριση κι αν όντως αυτές έρχονταν, αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει μεγάλο πλήγμα για αυτούς (Savin-Williams & Ream, 2003). Άλλους πάλι δεν τους ενδιαφέρει να το κάνουν, αφορά την προσωπική τους ζωή. Ευκολότερα μιλούν για αυτό σε αδέρφια, ειδικά πιο κοντινών ηλικιών. Οι πρώτες αυτοαποκαλύψεις γίνονται κυρίως σε φίλους. Συνολικά τείνουν να συζητούν για τη σεξουαλικότητά τους ή να αφήνουν αυτή να εννοηθεί περισσότερο σε φιλικές επαφές, ενώ το αποφεύγουν σε επαγγελματικές και άλλες σχέσεις, χωρίς να κρύβονται όμως (Elizur & Mintzer, 2003. Gedro, 2006. Skidmore, 1999).

Οι συμμετέχοντες δεν έχουν συναντήσει μεγάλες διακρίσεις αναφορικά με τη σεξουαλικότητά τους. Αυτή που ήταν πιο χαρακτηριστική, όμως, αφορούσε στο εργασιακό πλαίσιο. Αυτός ο χώρος εξάλλου ευνοεί το σεξισμό και την ομοφοβία, ακριβώς λόγω της πατριαρχικής και ηγεμονικής κουλτούρας που τον περιβάλλει. Η πεποίθηση πως όποιος δεν είναι ετεροφυλόφιλος, δεν είναι άντρας ή είναι λιγότερο άντρας φαίνεται να υπάρχει ακόμα στην κοινή συνείδηση, κάτι που εξαπλώνει τις προκαταλήψεις και την ομοφοβία έναντι των ομοφυλόφιλων (Gedro, 2006. Mims & Kleiner, 1998. Skidmore, 1999).

Ακόμη, στο χώρο του σχολείου, υπήρχε προβληματισμός από ομοφυλόφιλα άτομα πως αν μπορέσουν να υιοθετήσουν ένα παιδί, οι υπόλοιποι (ετεροφυλόφιλοι) γονείς θα κρατήσουν και στο ίδιο και σε αυτούς έντονα ομοφοβική στάση (Diaz-Serrano & Meix-Llor, 2016). Και μέσα στο σχολείο, οι ίδιοι οι δάσκαλοι προωθούν στερεοτυπικές αντιλήψεις και συχνά και προς ομοφυλόφιλα παιδιά (Πολίτης, 2006). Πάντως, για την υιοθεσία από ομόφυλα ζευγάρια, οι συμμετέχοντες εξέφρασαν κι ενδοιασμούς, θεωρώντας πως οι ομοφυλόφιλοι δεν είναι ακόμα ώριμοι για αυτό το βήμα ή πως χρειάζονται και τα δύο φύλα για την υγιή ανάπτυξη ενός παιδιού. Για το τελευταίο υπάρχουν πολλές έρευνες που το αντικρούουν (Allen & Burrell, 1997. Φράγκου & Γαλάνης, 2016. Golombok, Mellish, Jennings, Casey, Tasker, Lamb, 2014. Greenfeld, 2007. Perrin, Pinderhughes, Mattern, Hurley, Newman, 2016)

Άλλα στερεότυπα και προκαταλήψεις που παρουσίασαν οι συμμετέχοντες σχετίζονταν με τη σύνδεση ομοφυλόφιλων και HIV –ακόμα κι από τους ίδιους τους γιατρούς (Smith & Mathews, 2007), την ομοφυλοφιλία ως ασθένεια που χρειάζεται θεραπεία (Hill, 2009. McLeod, 2005), την ιδέα ότι σε κάποια άτομα «φαίνεται» ότι είναι ομοφυλόφιλα κι ότι τα άλλα μπορεί να μπερδεύτηκαν (θεωρίες φύλου και ρόλου των φύλων, θα σχολιαστούν παρακάτω), και πως μια κοπέλα, αν ασχολείται με αθλήματα παραδοσιακά αντρικά (πχ ποδόσφαιρο) είναι «αγοροκόριτσο» (Harry, 1995. Πολίτης, 2006).

Σχετικά με τη δικτύωση με φορείς φάνηκε πως αυτή ήταν ελάχιστη ή ανύπαρκτη, χωρίς αυτό, όμως, να φανερώνεται σα μειονέκτημα για τους ίδιους κι έλλειψη κοινωνικής στήριξης. Παρατηρήθηκε μια θετικότερη στάση προς τους φορείς που ασχολούνται με ΣΜΝ, αλλά, όπως τονίζουν, δεν παίρνουν την προβολή που χρειάζονται. Θα ήταν καλύτερο η ενημέρωση για τη σεξουαλική υγεία να ξεκινάει από την οικογένεια και το σχολείο, αν και πια, στην εποχή της πληροφορίας, η γνώση υπάρχει κι είναι ευθύνη του καθενός να την λάβει.

Σχετικά με τις κρατικές πρακτικές, οι συμμετέχοντες αναγνώρισαν πως γίνονται θετικά βήματα υπέρ της προστασίας των δικαιωμάτων τους, αν και δεν ήταν καλά ενημερωμένοι για το πρόσφατο νομοθετικό πλαίσιο. Εξίσου σημαντικό με τους ίδιους τους νόμους είναι αυτοί να τηρούνται, όπως χαρακτηριστικά λένε οι συμμετέχοντες. Η κύρια εστίαση δόθηκε στη βελτίωση του Συμφώνου Συμβίωσης ώστε να περιλαμβάνει και την τεκνοθεσία κι έπειτα και την υιοθεσία. Ακόμη, οι φορείς προσπαθούν να προωθούν το διάλογο με τους πολιτικούς, αν και αυτό συχνά αποβαίνει άκαρπο. Στην Κύπρο, βέβαια, η πίεση που ασκείται, η ανταπόκριση που υπάρχει και τα αποτελέσματα που επιφέρονται είναι πιο θετικά από της Ελλάδας (Γαβριηλίδης, πρώην πρόεδρος Accept, συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα II). Ο γάμος κρίθηκε επίσης σημαντικό βήμα που περιμένουν να έρθει.

Η Εκκλησία διατηρεί αρνητικές θέσεις έναντι της ομοφυλοφιλίας και θρέφει το ρατσισμό και τη ρητορική μίσους (Γαβριηλίδης, πρώην πρόεδρος Accept, συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα II. <http://www.enikos.gr/society/565182/athoos-o-amvrosios-gia-to-arthro-misous-proklitiki-i-omologia-tou> . Pavlou, 2009. Ράπτης, πρόεδρος ΟΛΚΕ, συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα II). Αυτό ενισχύεται από το γεγονός πως δεν υπάρχει σαφής διαχωρισμός Κράτους και Εκκλησίας, με αποτέλεσμα η Εκκλησία να υπερεμπλέκεται συχνά σε υποθέσεις που δεν είναι αρμόδια. Σκοπός της

είναι να διασφαλίσει τα δικά της συμφέροντα (Hall, 2017. Καϊδατζής, 2018). Οι συμμετέχοντες φάνηκαν αδιάφοροι σχετικά με την ομοφοβική στάση της Εκκλησίας και υπογράμμισαν πως δεν τους ενδιαφέρει το τι λέγεται από αυτήν την πλευρά. Όσοι έχουν θρησκευτικά αισθήματα και εμπλέκονται περισσότερο με τη χριστιανική πίστη, καταφέρνουν να διατηρούν την πνευματικότητά τους, αλλά έχουν περιορισμένες επαφές με την ίδια την Εκκλησία (Schuck & Liddle, 2001. Walton, 2006).

Τέλος, όσον αφορά τα MME, αυτά, όπως υποστηρίζεται, προωθούν στερεότυπα και καρικατούρες ομοφυλόφιλων και τρανς ατόμων για να πουλήσουν, γιατί αυτές οι εικόνες (ενός «θηλυπρεπή» γκέι πχ) προκαλούν εύκολο γέλιο (Calzo & Ward, 2009. Gross, 1995. Ράπτης, πρόεδρος ΟΛΚΕ, συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα II). Κι ακριβώς επειδή η τηλεόραση και τα social media έχουν μεγάλη δύναμη και μπορούν να διαμορφώνουν αντιλήψεις, αυτή η εικόνα είναι που έχει περάσει (Calzo & Ward, 2009. Garretson & Suhay, 2016). Ωστόσο, κρίνεται ως πολύ ουσιώδες ότι τα τελευταία χρόνια πολλοί διάσημοι και αναγνωρίσιμοι άνθρωποι έχουν αυτοαποκαλυφθεί ως γκέι κι αυτό συμβάλλει στη θετική αναδιαμόρφωση της αντίληψης για τους ομοφυλόφιλους (Truong & Kleiner, 2001. Wu, Mou, Wang, Atkin, 2017). Εξίσου σημαντικό είναι το γεγονός πως σταδιακά αφενός αυξάνονται οι γκέι χαρακτήρες σε σειρές και ταινίες –άρα στην πραγματικότητα αναγνωρίζεται η ύπαρξή τους- κι η δημόσια σχετική συζήτηση έχει αυξηθεί. Στην Κύπρο, όπως μας πληροφορεί ο κ. Γαβριηλίδης (πρώην πρόεδρος Accept, συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα II), είναι καλύτερες οι συνθήκες όσον αφορά το τι προβάλλουν τα MME, αλλά και τον τρόπο που εκφράζονται για σεξουαλικές μειονότητες.

Από τις εικόνες που προβάλλουν τα MME για τους ομοφυλόφιλους, πλήττονται περισσότερο οι γκέι άνδρες, καθώς φαίνεται η ανδρική ομοφυλοφιλία να αποτελεί μεγαλύτερο ταμπού. Οι λεσβίες γίνονται πιο εύκολα αποδεκτές, πράγμα στο οποίο έχει συμβάλει κι ο τρόπος προβολής τους (πιο αισθησιακός) μέσω της πορνογραφίας (Αντωνοπούλου, 1997).

Τέλος, οι μισοί συμμετέχοντες είχαν εμπειρίες ψυχοθεραπείας και μίλησαν για αυτές. Οι εμπειρίες αυτές ήταν βραχύχρονες, αλλά κατά βάση θετικές, κάτι που συγκροτείται με τη βιβλιογραφία (Rudolph, 1988). Στις συνεδρίες η εστίαση δόθηκε σε συναισθηματικά και υπαρξιακά κωλύματα, οικογενειακές σχέσεις, θέματα αποδοχής και στο ίδιο το θέμα της ομοφυλοφιλίας. Παράλληλα, αναφέρθηκαν και κάποιες κακές πρακτικές από συμβούλους.

Τότε και τώρα

Συγκρίνοντας τη δική μας εποχή με την εποχή που βρίσκεται ο Μιχάλης, ο αρθρογράφος του «Αμφί» (συνέντευξη σε Ν. Βαλλιανάτου, 1981, βλ. Παράρτημα II), παρατηρούμε ταυτόχρονα σαφείς διαφορές, αλλά και ομοιότητες.

Σίγουρα, στην εποχή μας πια τα πράγματα είναι πιο ανοιχτά. Δε χρειάζεται οι ομοφυλόφιλοι να κρύβονται τόσο -κυρίως στις πόλεις- ή να υφίσταται η ανάγκη για ύπαρξη «ψωνιστηριών». Ετεροφυλόφιλοι και ομοφυλόφιλοι συνυπάρχουν πολύ πιο αρμονικά σε σχέση με παλιότερα, αν και, δυστυχώς, μένει ακόμα πολύς δρόμος μέχρι να ομαλοποιηθεί πλήρως αυτή η συνύπαρξη. Για παράδειγμα, αποτελεί ακόμη

πραγματικότητα πως οι άνθρωποι στην επαρχία παραμένουν πιο κλειστοί και συντηρητικοί απ' ό,τι στις πόλεις, κάτι που επεσήμαναν αρκετοί συμμετέχοντες. Υπάρχουν ακόμη παιδιά που ανατρέφονται θεωρώντας πως είναι μη φυσιολογικά λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού και μαθαίνουν από μικρά πως για να επιβιώσουν, θα πρέπει να λένε ψέματα για το ποιοι είναι, κάτι που τόνισε ο κ. Ράπτης (πρόεδρος ΟΛΚΕ, συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα II). Και αυτή η αντίληψη περί μη φυσιολογικού συνεχίζει μέχρι σήμερα να περνάει εν πολλοίς και μέσω των ΜΜΕ και ιδίως, μέσω της τηλεόρασης και των προτύπων που προβάλλει. Έτσι, λοιπόν, συνεχίζεται να αναπτύσσεται κι η καταπίεση που βιώνει ένας ομοφυλόφιλος.

Ο Μιχάλης αναφέρθηκε αναλυτικά στο πώς κατασκευάζεται ο ρόλος του φύλου μέσω των εδραιωμένων προτύπων που προωθεί η οικογένεια, το περιβάλλον κι η κοινωνία συνολικά. Μέσα από τις αφηγήσεις των συμμετεχόντων φαίνεται πως αυτά ακόμα δεν έχουν εκλείψει. Συνεχίζουν να υπάρχουν στερεοτυπικές αντιλήψεις για το πώς πρέπει να είναι ένας άντρας και μια γυναίκα, αλλά και για το τι σημαίνει να είναι κανείς ομοφυλόφιλος. Αν κάποιος παρεκκλίνει από το πρότυπο, ακόμη και σήμερα, είναι πιθανό να δεχτεί ρατσισμό ή και να αποκλειστεί κοινωνικά (Cockburn, 1981).

Μια ουσιώδης αλλαγή μέσα στα χρόνια είναι πως σήμερα σπανίζουν οι γάμοι με σκοπό κάποιος να κρύψει τη σεξουαλική του ταυτότητα. Αντίθετα, στην εποχή μας πια μιλάμε για γάμους μεταξύ ομοφυλόφιλων, αντρών και γυναικών κι οι διεκδικήσεις στρέφονται προς τα εκεί.

Σχετικά με την αυτοαποκάλυψη, παραμένει εξίσου δύσκολο για τους ομοφυλόφιλους σήμερα να ανοιχτούν στους γονείς τους, όπως ακριβώς και τέσσερις περίπου δεκαετίες πριν. Φοβούνται αρκετά την απόρριψη κι ότι θα υπάρχουν αρνητικές αντιδράσεις. Όπως και τότε, έτσι και τώρα πάντως, ανάμεσα στους δυο γονείς η μητέρα είναι πιο πιθανό να γνωρίζει κι η σχέση να είναι καλύτερη με αυτήν (Savin-Williams & Ream, 2003).

Στις διαπροσωπικές τους σχέσεις οι ομοφυλόφιλοι μοιράζονται πιο εύκολα τη σεξουαλική τους προτίμηση (Elizur & Mintzer, 2003. Gedro, 2006. Skidmore, 1999). Μάλιστα, ισχύει με βάση και τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας πως οι άντρες γκέι τείνουν να έχουν περισσότερες γυναίκες φίλες παρά φίλους και να νιώθουν πιο άνετα μαζί τους, λόγω των κοινών τους ενδιαφερόντων, όπως περιέγραφε κι ο Μιχάλης το 1981.

Τέλος, σχετικά με την ψυχική υγεία, ενδέχεται τα κοινωνικά πρότυπα κι η ίδια η οικογένεια ακόμα να κλονίζουν έναν ομοφυλόφιλο τόσο ώστε να δυσκολεύεται να αποδεχτεί τον εαυτό του και να του προκαλούν συναισθηματικές δυσκολίες κι εσωτερικές συγκρούσεις. Αυτό που έχει αλλάξει, όμως, με τα χρόνια είναι η στάση των επαγγελματιών ψυχικής υγείας. Δε θεωρούν την ομοφυλοφιλία πια ως ασθένεια και δεν προσπαθούν να θεραπεύσουν τους ομοφυλόφιλους. Αντίθετα, προσπαθούν να διατηρούν μια πιο ενσυναισθητική και μη επικριτική στάση (Hill, 2009).

Προτάσεις συμμετεχόντων και φορέων για βελτίωση των ζητημάτων που σχετίζονται με τα ομοφυλόφιλα άτομα

Τόσο οι συμμετέχοντες όσο και οι εκπρόσωποι των φορέων μίλησαν για συγκεκριμένα βήματα που θα μπορούσαν να γίνουν σε διάφορους τομείς, ώστε να μπορούν οι ομοφυλόφιλοι να ζουν σε καλύτερες συνθήκες και να αντιμετωπίζονται ισάξια με τους υπόλοιπους ανθρώπους. Οι προτάσεις τους σχετίζονται κυρίως με την παιδεία, τη νομοθεσία και το Κράτος, τα ΜΜΕ και τους επαγγελματίες ψυχικής υγείας, στους οποίους θα αφιερωθεί ξεχωριστή ενότητα. Παράλληλα, σημειώνονται κι όσα στοιχεία συμφωνούν και με τη βιβλιογραφία.

Στο θέμα της παιδείας, όλοι συμφωνούν πως πρέπει να υπάρχει ενημέρωση και εκπαίδευση τόσο μέσα όσο και έξω από το σχολείο. Σίγουρα θα πρέπει η παιδεία να ξεκινά από την οικογένεια και να μη μεγαλώνει το παιδί με σεξιστικές και ομοφοβικές αντιλήψεις ούτε να υπάρχουν διαφορετικά επίπεδα αποδοχής. Θα πρέπει η αποδοχή αυτή να είναι ουσιαστική και αδιαπραγμάτευτη. Θα βοηθούσε αν δημιουργούνταν ομάδες γονέων στο σχολείο και οι γονείς εκπαιδεύονταν σε τέτοια ευαίσθητα θέματα. Παράλληλα με τη συνεργασία σχολείου και οικογένειας, οφείλει να εκπαιδευτεί παρόμοια κι όλη η κοινωνία και μάλιστα, να υπάρξει κι η αντίστοιχη νομική αρωγή του Κράτους. Σκοπός είναι να εξαιρεθούν τα στερεότυπα, όπως επίσης και τα φαινόμενα bullying και ρατσισμού, τα οποία μάλιστα οξύνθηκαν λόγω της κρίσης.

Ακόμη, ούτως ώστε το σχολείο να γίνει πιο αποτελεσματικό, χρειάζεται να συμβούν δύο αλλαγές. Αφενός οι δάσκαλοι να γίνουν περισσότερο καταρτισμένοι, πιο ευαίσθητοποιημένοι και ανοιχτόμυαλοι και να έχουν το θάρρος να εισάγουν καινούργιες αντιλήψεις στο σχολείο, χωρίς να φοβούνται τη μομφή από συναδέλφους, γονείς ή την Εκκλησία (Δαραλής, 2014). Αφετέρου θα ήταν χρήσιμο να ξεκινήσει να διδάσκεται ήδη από νωρίς στα παιδιά ένα υποχρεωτικό μάθημα σεξουαλικής αγωγής, το οποίο θα περιλαμβάνει όλες τις μορφές σχέσεων, μαζί και τις ομόφυλες. Έτσι, τα παιδιά που αρχίζουν σιγά σιγά να συνειδητοποιούν ότι είναι ομοφυλόφιλα, θα αποδέχονται ευκολότερα τον εαυτό τους και όλοι ο ένας τον άλλον (Μπρουσκέλη, 2017).

- «Μέσα από εκεί μπορεί να γίνει σίγουρα μεγάλο βήμα, γιατί όπως μαθαίνουμε τα γράμματα και τους αριθμούς, εάν υπήρχε κάποιο μάθημα, που να μπορούσε να ξεδιαλύνει στα παιδιά ότι “ξέρετε δεν υπάρχουν μόνο τα αγόρια με τα κορίτσια, αλλά υπάρχουν και τα ομοφυλόφιλα άτομα”, οι άνθρωποι από μικρή ηλικία θα μπορούσαν να αποδεχτούν τον εαυτό τους και να ζουν σε μια κοινωνία χωρίς βία. Γιατί αποδέχομαι τον εαυτό μου, αποδέχομαι και τον δίπλα μου. Θα ζούσαμε τότε νομίζω σε έναν κόσμο πιο ειρηνικό». (Συν 6, Α, Γ, 36, ΕΠΑΛ, 27/12/2017)

Αυτό που επισημαίνει, παρόλα αυτά, ο κ. Ράπτης (πρόεδρος ΟΛΚΕ, συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα II) είναι πως πολλές φορές εμπλέκονται σε εκπαιδευτικά ζητήματα άτομα που δεν είναι σχετικά με το κάθε θέμα και μένουν εκτός αυτά που είναι. Αναφέρει ως παράδειγμα πως πέρσι επρόκειτο να γίνει μια θεματική βδομάδα στα σχολεία για ζητήματα φύλου και κλήθηκαν ιερείς, αλλά όχι οργανώσεις ΛΟΑΤΚΙ. Αντίστοιχα και για το μάθημα σεξουαλικής αγωγής αναρωτιέται ποιος θα μπορούσε να το διδάξει.

Έπειτα, σχετικά με το νομικό πλαίσιο υπάρχει η αντίληψη πως θα ήταν καλύτερο οι αλλαγές να γίνουν σταδιακά κι όχι ξαφνικά, γιατί η κοινωνία δεν είναι κατάλληλα

προετοιμασμένη για κάτι τέτοιο. Κάποιοι συμμετέχοντες θεωρούν πως φεύγοντας η παλιά γενιά και ερχόμενη η καινούργια θα σημειωθεί πρόοδος. Ταυτόχρονα, για αρκετούς από τους ερωτώμενους σημειώνεται η ανάγκη να γίνει διαχωρισμός ανάμεσα στο Κράτος και την Εκκλησία και πιστεύουν ότι η Εκκλησία δε θα πρέπει να εμπλέκεται σε θέματα που δεν έχουν να κάνουν με τη θρησκεία (Καϊδατζής, 2018).

- «Ναι, δυστυχώς έχουν μεγάλη επιρροή στους ανθρώπους σε αυτό το θέμα. Δεν ξέρω πώς μπορεί να αντιμετωπιστεί. Νομίζω ότι μόνο αυτός είναι ο τρόπος. Να διαχωριστεί το Κράτος από την Εκκλησία. Όλοι εμείς οι υπόλοιποι που σκεφτόμαστε πιο λογικά και δε θεωρούμε πως ό,τι πει ο παπάς είναι νόμος, νομίζω με το να μη δίνουμε σημασία, με το να τους αγνοείς ουσιαστικά και όπου χρειαστεί να τους αντιμετωπίσεις με επιχειρήματα σωστά. Είναι η μόνη προσωρινή λύση. Αλλά το πιο σημαντικό είναι να διαχωριστεί. Όχι μόνο για αυτό το θέμα που συζητάμε, για πάρα πολλά πράγματα. Γιατί δεν είναι ο λόγος ύπαρξής τους αυτός, δεν έχει κανένα νόημα». (Συν 7, Γ, Β, 26, ΠΕ, 29/12/2017)

Για τους περισσότερους συμμετέχοντες, οι οποίοι θεωρούν αρνητικές τις εικόνες που προβάλλονται στα ΜΜΕ σχετικά με τα ομοφυλόφιλα –και τρανς- άτομα, η λύση στο να αλλάξουν αυτές οι εικόνες είναι το να αρχίσουν να γίνονται ουσιαστικότερες εκπομπές στην τηλεόραση και να προσκαλούνται και γκέι άτομα να συμμετέχουν σε αυτές. Χωρίς απαραίτητα τα θέματα που τίγονται να έχουν να κάνουν με την ομοφυλοφιλία. Απλά, η περαιτέρω προβολή αξιόλογων ανθρώπων που συμπληρωματικά είναι γκέι θα μπορούσε από μόνη της να καταρρίψει τα υφιστάμενα στερεότυπα.

- «Νομίζω ότι θα έπρεπε να γίνονται πιο ουσιαστικές εκπομπές και πιο ουσιαστικές συνεντεύξεις. Δεν ξέρω πώς θα μπορούσε να γίνει αυτή η αρχή. Να μην αποσκοπεί, τέλος πάντων, στο να ανέβει η τηλεθέαση, αλλά στο να περαστούν ουσιαστικά μηνύματα, οτιδήποτε έχει να κάνει μ' αυτό και αυτό να συμβαίνει από φυσιολογικά εμφανίσιμους ανθρώπους. Δεν χρειάζεται να μιλάμε για την ομοφυλοφιλία. Πιστεύω ότι μπορεί να βγει κάποιος ο οποίος μπορεί να είναι ένας άντρας αρρενωπός, που δεν του φαίνεται, ας πούμε, ότι είναι γκέι και να μιλήσει για την παιδεία. Και να πει πολύ ωραία πράγματα γι' αυτό και σωστά και να είναι γνωστό ότι αυτός είναι gay. [...] Δηλαδή δε χρειάζεται να γίνει απαραίτητα κάποια κινητοποίηση ως προς το «gay». Αλλά άνθρωποι που μπορεί να είναι ομοφυλόφιλοι και να είναι και δάσκαλοι, που να είναι ομοφυλόφιλοι και να είναι και γονείς. Και αυτό να μη σημαίνει ομοφυλόφιλος και φτερά. Και ροζ μαλλιά ή ξυρισμένο κεφάλι. Δηλαδή να υπάρχει μια φυσιολογικότητα, όπως είναι και με τους straight, και θα δεις και κοντό μαλλί και μακρύ μαλλί και ανάλογα... και πράσινο και κόκκινο και θα σου πει το ίδιο ή το διαφορετικό». (Συν 2, Γ, L, 29, ΠΕ, 14/12/2017)

Ακόμη, το ότι πλέον υπάρχει η ορολογία και το φαινόμενο του bullying, ενδέχεται να αποθαρρύνει την προβολή στερεοτύπων. Τέλος, ειδικά για τα τρανς άτομα, η εικόνα που υπάρχει για αυτά θα αλλάξει όταν εδραιωθεί στο μυαλό των ανθρώπων πως πρέπει να τους συμπεριφέρεται κανείς ως άντρες ή γυναίκες κι όχι ως τρανς άντρες ή τρανς γυναίκες. Από την πλευρά της η συμμετέχουσα που θεωρεί πως τα

MME προβάλλουν μια πιο θετική εικόνα των ομοφυλόφιλων, πιστεύει πως για να συνεχίσουν να προωθούνται τα ζητήματα ομοφυλοφιλίας, θα βοηθήσουν πολύ τα social media και το ίντερνετ. Εκεί θα μπορούν να αναρτώνται ιστορίες ομοφυλόφιλων ατόμων, αγγελίες που απευθύνονται σε αυτά τα άτομα ή να περιγράφονται πώς είναι οι συνθήκες για αυτά στο εξωτερικό.

Παράλληλα, τόσο οι συμμετέχοντες όσο κι οι εκπρόσωποι των φορέων βρίσκουν σημαντικές τις ατομικές πρωτοβουλίες αυτοαποκάλυψης κάποιων δημόσιων προσώπων για τη σεξουαλική τους ταυτότητα και τις δημόσιες τοποθετήσεις (ομοφυλόφιλων και μη) υπέρ των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων. Αυτά μπορούν να αλλάξουν τη στάση της κοινής γνώμης και την περιρρέουσα ατμόσφαιρα (Truong & Kleiner, 2001. Wu, Mou, Wang, Atkin, 2017). Επιπρόσθετα, ο κ. Ράπτης (πρόεδρος ΟΛΚΕ, συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα II) σκέφτεται πως ίσως κι οι σκηνοθέτες που εργάζονται στα μέσα χρειάζονται ενημέρωση από τους φορείς και πως δεν είναι σκόπιμη η παράλειψη ομοφυλόφιλων χαρακτήρων από τα έργα.

- «Μετά βγήκε ο Ρουβάς και είπε ότι είναι υπέρ του γάμου των ομοφυλόφιλων και της υιοθεσίας, βγήκε ο Σεργουλόπουλος και είπε ότι είναι ομοφυλόφιλος. [...] Ο Θεοδωράκης... είχε κάνει κάποιες πολύ αξιόλογες εκπομπές, πάρα πολύ. Και για τρανς άτομα και για λεσβίες και για τους ομοφυλόφιλους και για ρατσισμό». (Συν 5, A, G, 38, IEK, 20/12/2017)

Προκλήσεις για τους συμβούλους

Στην παρούσα έρευνα έγινε εκτενής αναφορά στις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν καθημερινά ομοφυλόφιλοι και αμφιφυλόφιλοι και στα ζητήματα που τους αφορούν και τους επηρεάζουν. Ποιες όμως είναι τελικά οι προκλήσεις των συμβούλων; Τι καλούνται αυτοί να αντιμετωπίσουν στην επαφή τους με ομο-/ αμφιφυλόφιλους στα πλαίσια συμβουλευτικής/ψυχοθεραπείας; Παρακάτω παρατίθενται συνοπτικά τα στοιχεία που αναφέρει η βιβλιογραφία.

Η πρώτη απάντηση σε αυτό το ερώτημα είναι ο ίδιος τους ο εαυτός. Καλούνται να έρθουν πρόσωπο με πρόσωπο με τις πιο μύχιες σκέψεις και προκαταλήψεις τους, να τις φέρουν στο συνειδητό τους, να τις αμφισβητήσουν και να τις καταρρίψουν. Αυτή η διαρκής εσωτερική πάλη με τον εαυτό θα πρέπει να ξεκινήσει όσο νωρίτερα γίνεται, ήδη από την εκπαίδευσή τους και θα συνεχίζεται διαρκώς. Αυτή η διαδικασία αμφισβήτησης στερεοτυπικών και παρόμοιων πεποιθήσεων, φυσικά, δεν αφορά μόνο τα ΛΟΑΤΚΙ ζητήματα. Στόχος είναι ένα υψηλότερο επίπεδο αυτεπίγνωσης (Bidell, 2013. Bidell & Stepleman, 2017). Αυτό που θα πρέπει σίγουρα να αποφύγουν είναι η παγίδα να δουν τη σεξουαλική ετερότητα ως αρρώστια και να επιχειρήσουν να θεραπεύσουν τους συμβουλευόμενους. Αυτό θα επέφερε πολύ μεγαλύτερο στίγμα στους ΛΟΑΤΚΙ από αυτό που ήδη κουβαλούν (Hill, 2009. McLeod, 2005).

Η δεύτερη πρόκληση αφορά τα ελλιπή συχνά εφόδια που λαμβάνουν κατά την εκπαίδευση και την επαγγελματική τους πορεία. Σε ελάχιστα προγράμματα σπουδών και δομές υγείας δίνεται έμφαση στις ανάγκες και στην ψυχική (κι όχι μόνο) υγεία ΛΟΑΤΚΙ ατόμων (Bidell, 2013. Bidell & Stepleman, 2017. Pavlou, 2009). Κρίνεται απαραίτητη η συστηματική επιμόρφωση όλων των επαγγελματιών υγείας, οι οποίοι

εκτός των άλλων θα μπορούσαν να ενσωματώσουν μια πολυπολιτισμική οπτική στο έργο τους με ομοφυλόφιλους κι άλλες σεξουαλικές μειονότητες (Bidell, 2013) ή ακόμα και μια πιο φεμινιστική, που θα προσέφερε επιπλέον απενοχοποίηση και ενδυνάμωση του συγκεκριμένου πληθυσμού (McLeod, 2015).

Προχωρώντας παρακάτω, ως πρόκληση θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει το κατά πόσο μπορεί ένας ετεροφυλόφιλος, άντρας ειδικά, να κατανοήσει τα ζητήματα ταυτότητας, αποδοχής και αυτοαποκάλυψης που αντιμετωπίζουν οι σεξουαλικές μειονότητες. Αναλογιζόμενοι το φεμινισμό, ζούμε σε μια πατριαρχικά κι ιεραρχικά δομημένη κοινωνία, στην κορυφή της οποίας βρίσκεται ο θεσμός της ετεροφυλοφιλίας κι ο ετεροφυλόφιλος άνδρας. Μέσα από την οπτική της ετεροφυλοφιλίας και των όρων και κανόνων που θέτει το σώμα, ανδρικό και γυναικείο, καθορίζονται οι κοινωνικοί ρόλοι του φύλου και το τι μπορεί να γίνει ανεκτό και αποδεκτό σε μια κοινωνία. Αυτό είναι περιοριστικό και καταπιεστικό για όποιον αμφισβητήσει αυτούς τους κανόνες ή τους παραβεί (πχ γυναίκες, ομοφυλόφιλοι κ.ά). Η τιμωρία του είναι να «δαιμονοποιηθεί», να περιθωριοποιηθεί και να στιγματιστεί (Pilcher & Whelehan, 2005). Πώς, λοιπόν, είναι δυνατόν να εξισορροπιστεί μέσα στη συμβουλευτική η διαφορά ανάμεσα σε αυτόν που βρίσκεται στην κορυφή της πυραμίδας κι αποτελεί την απεικόνιση της καταπίεσης με αυτόν που βρίσκεται στο κατώτερο επίπεδο; Η απάντηση είναι με αμοιβαίο πλησίασμα και μάλιστα, για αρχή τουλάχιστον, μεγαλύτερα βήματα από την πλευρά του συμβούλου, ούτως ώστε να μπορέσει να κερδίσει την εμπιστοσύνη του συμβουλευόμενου. Αν κάτι εξάλλου θέλουν να νιώθουν οι ΛΟΑΤΚΙ όταν επισκέπτονται κάποιον ειδικό ψυχικής υγείας είναι πως τους αποδέχεται και δεν τους κρίνει (Γαβριηλίδης, πρώην πρόεδρος Accept, συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα II).

Η ετεροσεξιστική νόρμα είναι διακριτή σε όλους τους φορείς και θεσμούς της κοινωνίας, δηλαδή στα ΜΜΕ, στη θρησκεία, την εκπαίδευση, εργασία. Ο σύμβουλος οφείλει να έχει τις κατάλληλες δεξιότητες, για να μπορέσει να στηρίξει ένα ΛΟΑΤΚΙ άτομο στο ταξίδι του μέσα από τις Συμπληγάδες Πύλες των παραπάνω. Θα πρέπει να είναι σε θέση να του προσφέρει ενθάρρυνση, καθοδήγηση, φροντίδα, να το βοηθήσει να αφυπνιστεί η συνείδησή του, να μειωθεί η εσωτερικευμένη ομοφοβία του και να αυξηθεί η αυτοεκτίμησή του, για να είναι έπειτα εφικτό σε αυτό το άτομο να αναλάβει μόνο του δράση μέσα στο δύσκολο δρόμο που έχει να διαβεί (Hill, 2009. McLeod, 2005). Σίγουρα, αναλογιζόμενοι τα παραπάνω, είναι ένας δύσκολος δρόμος και για τους συμβούλους.

Όσον αφορά τις προτάσεις των ίδιων των συμμετεχόντων για τη βελτίωση της εμπειρίας της συμβουλευτικής και ψυχοθεραπείας αναφέρθηκαν καταρχάς στη στάση που θεωρούν πως πρέπει να διατηρούν οι επαγγελματίες (σύμβουλοι, ψυχολόγοι, ψυχίατροι κλπ) όταν έρχονται σε επαφή με ομοφυλόφιλα άτομα. Γύρισαν στις απαρχές και στη βάση της ψυχολογίας, δηλαδή ότι θα πρέπει να δείχνουν σεβασμό, ευαισθησία και ενσυναίσθηση, χωρίς να αντιμετωπίζουν τους ομοφυλόφιλους ως ψυχικά ασθενείς, κάτι που είναι σύμφωνο με την υπάρχουσα βιβλιογραφία (Hill, 2009). Ακόμη, υπήρξε η πρόταση οι επαγγελματίες που πρόκειται να δουλέψουν με ομοφυλόφιλους, να συναναστραφούν τέτοια άτομα εκτός γραφείου, ούτως ώστε βιωματικά να μάθουν πώς λειτουργεί ο ψυχισμός τους.

Τόσο η Accept όσο κι η ΟΛΚΕ συνεργάζονται με ψυχολόγους. Στην Accept οι ψυχολόγοι συντονίζουν τις «Πολύχρωμες συναντήσεις», ενώ στην ΟΛΚΕ βρίσκονται στη γραμμή υποστήριξης 11528. Για τον κ Ράπτη (πρόεδρος ΟΛΚΕ, συνέντευξη 2018, βλ. Παράρτημα II) θα ήταν καλό να μπορούσε να υπήρχε παρουσία εκπροσώπων ΛΟΑΤΚΙ σε συνέδρια ψυχολογίας, όταν η θεματολογία τους αφορά και να μην αποκλείονται από το διάλογο.

- «Έχουμε δει να γίνονται κάποια συνέδρια να το πω, από ψυχολόγους για ψυχολόγους και μιλάτε για μας. Φωνάξτε μας μια φορά, δεν είναι κακό. Θα σας πούμε και πώς το βιώνουμε. [...] Οκ, το κομμάτι αυθεντία όσον αφορά σπουδές δε διαφωνώ, είναι του κλάδου σου. Το κομμάτι αυθεντία όσον αφορά τη ζωή μου, είναι δικό μου. Οπότε καλό είναι να πούμε και οι δύο πλευρές για να γίνει και ο αντίλογος έτσι όπου χρειάζεται».

Περιορισμοί της έρευνας

Για τους σκοπούς της έρευνας, το δείγμα που συλλέχθηκε ήταν μικρό και αποτελούνταν μόνο από μερικά άτομα. Αυτό μπορεί να δώσει μια μόνο οπτική του θέματος και δεν ευνοεί τις γενικεύσεις στο συνολικό πληθυσμό, όπως θα συνέβαινε πιθανώς με την παρουσία αρκετά περισσότερων συμμετεχόντων και φορέων. Ακόμη, το δείγμα ήταν κυρίως ευκολίας. Αποκτώντας πρόσβαση σε άτομα για παράδειγμα που εμπλέκονται περισσότερο με οργανώσεις ή που έχουν υποστεί συστηματικά ρατσισμό λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού, ενδεχομένως τα αποτελέσματα να ήταν διαφορετικά. Επιπλέον, πρόκειται για ένα σύνθετο και πολύπλευρο θέμα, με πολλές παραμέτρους, οι οποίες καλύπτονται ακροθιγώς μόνο στην παρούσα έρευνα. Είναι ένα θέμα που χρήζει μεγαλύτερης διερεύνησης και εμπάθυνσης. Τέλος, ίσως θα αποκτούσαν μεγαλύτερη εγκυρότητα τα αποτελέσματα αν το δείγμα λαμβανόταν μόνο από μία ομοιογενή ομάδα (πχ μόνο γκέι άντρες), καθώς αυτό θα καθιστούσε πιο ξεκάθαρο τον προσανατολισμό της έρευνας και τη φωνή αυτής της ξεχωριστής ομάδας. Ενδεχομένως αυτήν τη στιγμή δημιουργείται σύγχυση.

Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Ακριβώς λόγω των πολλών παραμέτρων που έχει το ζήτημα της σεξουαλικής ετερότητας, υπάρχουν πολλές σχετικές έρευνες που θα μπορούσαν να διεξαχθούν, ούτως ώστε να δοθεί περισσότερο φως σε όλες τις πτυχές του, ειδικά στον ελληνικό χώρο. Θα είχε καταρχάς ενδιαφέρον να υπάρχει δείγμα διαφορετικών ηλικιών ΛΟΑΤΚΙ ατόμων και να διερευνηθούν οι εμπειρίες ζωής, αλλά και οι προκλήσεις που πιθανώς αντιμετωπίζουν από τη μία πλευρά οι έφηβοι κι από την άλλη, άνθρωποι άνω των 50 ετών. Θα μπορούσε να γίνει και μια συγκριτική διαπολιτισμική σχετική μελέτη. Έπειτα, θα μπορούσαν να εξεταστούν περαιτέρω οι εμπειρίες και οι στάσεις ατόμων που μεγάλωσαν με ομόφυλα ζευγάρια. Όσον αφορά το χώρο της εκπαίδευσης ειδικά στην Ελλάδα, μια καίρια έρευνα που θα έπρεπε να δρομολογηθεί είναι να διαφανούν οι αντιλήψεις εκπαιδευτικών και διευθυντών σχολείων σχετικά με την ομοφυλοφιλία και την ένταξη του μαθήματος της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στα σχολεία. Σημαντικά στοιχεία γύρω από την ομοφυλοφιλία σήμερα θα μπορούσαν να

παρουσιαστούν ακόμη μέσω της μελέτης των social media. Επιπρόσθετα, πτυχές της ομοφυλοφιλίας θα μπορούσαν να φωτιστούν περισσότερο μέσω μιας συστηματικής μελέτης της μουσικής, της λογοτεχνίας, του κινηματογράφου και των λοιπών καλών τεχνών. Ακόμη, οι εμπειρίες ΛΟΑΤΚΙ μεταναστών και προσφύγων, ο τρόπος αντιμετώπισής τους από τη χώρα υποδοχής κι η ψυχοκοινωνική τους προσαρμογή στο νέο περιβάλλον θα συνεισέφερε πολλά σε αυτό το υπομελετημένο πεδίο. Τέλος, χρήσιμες θα ήταν για τον κλάδο μας κι οι αντιλήψεις επαγγελματιών ψυχικής υγείας προς την ομοφυλοφιλία και μάλιστα, θα μπορούσε να γίνει σύγκριση ανάμεσα στους επαγγελματίες που έχουν ασχοληθεί με ομοφυλόφιλα άτομα και σε αυτούς που δεν έχουν.

Αναστοχασμός ερευνητή

Τα ζητήματα φύλου και ρόλου του φύλου με απασχολούν ήδη από μικρότερη ηλικία. Οι έννοιες «γυναίκα» και «άντρας» είναι κοινωνικές κατασκευές και οι άνθρωποι μεγαλώνοντας «οφείλουν» να ταιριάζουν σε προκαθορισμένα καλούπια. Αυτό μου φαίνεται πολύ περιοριστικό και καταπιεστικό. Φαντάζομαι πως μια κοινωνία θα ήταν καλύτερη χωρίς αυτήν την έμφυλη αντιμετώπιση. Θα προτιμούσα δηλαδή να αντιμετωπίζεται ο καθένας μας ως άνθρωπος κι όχι ως άντρας ή γυναίκα, με ό,τι φορτίο κουβαλά τουλάχιστον η κάθε έννοια, καθώς σε διαφορετική περίπτωση συχνά προωθούνται διπλά standards που οδηγούν σε σεξισμό, ρατσισμό ή/και διακρίσεις.

Το ίδιο σκέφτομαι πως αντιστοιχεί και στο να σε αντιμετωπίζει κάποιος ως ετεροφυλόφιλο ή ομοφυλόφιλο, έχει ήδη από πριν μια καθορισμένη εικόνα στο μυαλό του για το «τι» είσαι. Παρόλα αυτά, όσον αφορά το θέμα του σεξουαλικού προσανατολισμού και τη μελέτη μου γύρω από αυτό, αυτή άρχισε πιο πρόσφατα. Στον άμεσο, κοντινό μου κύκλο δεν είχα άτομα ομοφυλόφιλα ή που να ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα, οι παρέες μου αποτελούνταν από straight άτομα –ή τουλάχιστον έτσι θεωρούσα. Η περασμένη χρονιά αποδείχτηκε πολύ ενδιαφέρουσα σε αυτό το θέμα, καθώς αρκετά κοντινά μου άτομα, άντρες και γυναίκες, μου αποκάλυψαν πως είναι gay ή bi. Αν και δεν ήμουν, πιστεύω, ποτέ αρνητικά προκατειλημμένη απέναντι σε άτομα με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό από μένα (είχα συναναστραφεί ξανά στο παρελθόν) και γενικά είμαι ένας άνθρωπος με πολλή αποδοχή στο «διαφορετικό», οι αυτοαποκαλύψεις αυτές με επηρέασαν και μου κλόνισαν κάποιες πεποιθήσεις μου. Γιατί όσο και να μην ήμουν προκατειλημμένη, κι εγώ έχω ακούσει πολλά, μεγαλώνοντας μέσα σε μια συντηρητική θα έλεγα οικογένεια, αλλά και σε μια συντηρητική κοινωνία, όπως είναι η Ελληνική και σίγουρα κάτι είχε μείνει μέσα μου από αυτόν το συντηρητισμό.

Καταρχάς, συνειδητοποίησα πόσο δύσκολο είναι να το μοιραστεί αυτό κανείς, ακόμα κι αν είναι πολύ φίλος σου. Υπάρχει τεράστιος φόβος ` φόβος απόρριψης και μη αποδοχής, φόβος ότι θα φύγεις από τη σχέση, φόβος ότι θα αλλάξεις γνώμη για το άτομο μπροστά σου, για το άτομο που μπορεί να γνωρίζεις χρόνια. Έπειτα, κατάλαβα πως οι ανησυχίες κι οι προβληματισμοί ενός ομοφυλόφιλου/αμφιφυλόφιλου ατόμου δε διαφέρουν κι ιδιαίτερα συγκριτικά με αυτές ενός ετεροφυλόφιλου. Εξάλλου, οι άνθρωποι δε γράφουν «στο κούτελο» τις σεξουαλικές τους προτιμήσεις. Κι ακόμη,

μου έγινε πιο ξεκάθαρο πως το να είναι κανείς gay ή λεσβία δεν αντιστοιχεί απόλυτα και δεσμευτικά με την εικόνα που μας έχει περαστεί -από ποιον άραγε πρώτα; οικογένεια, κοινωνία, θρησκεία; ΜΜΕ;- και με τις καρικατούρες που στερεοτυπικά προβάλλονται. Για όλα τα παραπάνω, λοιπόν, αντιλήφθηκα πως δεν υπάρχει κάτι «ανώμαλο» ή «μη φυσιολογικό» σε αυτά τα άτομα, όπως συχνά κατηγορούνται, αλλά αντίθετα πως ίσως υπάρχει κάτι πιο βαθιά ανθρώπινο, λόγω όλων των αντιξοοτήτων που αντιμετωπίζουν καθημερινά. Στην πραγματικότητα, όλη η ενασχόληση –τόσο θεωρητική όσο και βιωματική- με το θέμα της ομοφυλοφιλίας με έβαλε σε μια φάση διαρκούς πρόκλησης με τον εαυτό μου και με τον τρόπο που μπορεί να έβλεπα τα πράγματα ως πρόσφατα.

Νομίζω κατά τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων δύο πράγματα συνέβαιναν ταυτόχρονα σε μένα. Το πρώτο είναι ότι άκουγα με περισσότερη ενσυναίσθηση και ένιωθα πλήρη αποδοχή για τα άτομα αφενός, αλλά αφετέρου, έχοντας ακούσει προσωπικές εμπειρίες φίλων μου, ίσως να άφησα να διαφανούν και κάποιες προσωπικές μου πεποιθήσεις και σε κάποια σημεία να έγινα λίγο πιο κατευθυντική, προσδοκώντας να βγει το συμπέρασμα που είχα εγώ στο μυαλό μου. Ωστόσο δεν πιστεύω πως έφτασα σε ακρότητες και δεν επηρεάστηκαν από αυτό σε ουσιώδη και σημαντικό βαθμό τα άτομα και κατ' επέκταση τα δεδομένα που συλλέχθηκαν.

Τέλος, αυτό που προσδοκώ από τα ευρήματα αυτής της έρευνας είναι να δοθεί λίγο περισσότερο φως σε αυτό το θέμα και να ακουστούν περισσότερο οι φωνές αυτών των ατόμων. Ελπίζω να μειωθούν οι στερεοτυπικές αντιλήψεις απέναντί τους και να γίνουν πιο κατανοητά τα συναισθήματα, αλλά και τα αιτήματά τους. Παράλληλα, τα παραπάνω ελπίζω να ευαισθητοποιήσουν περισσότερο τους επαγγελματίες ψυχικής υγείας, ώστε να μπουν σε μια διαδικασία αναζήτησης των ασυνείδητων προκαταλήψεων που κουβαλούν (όλοι μας άλλωστε διαθέτουμε από αυτές!) και να προσεγγίσουν με άλλα μάτια αυτόν τον πληθυσμό. Αυτή θα ήθελα να είναι η συμβολή της έρευνάς μου.

Βιβλιογραφία

- Abreu, R. L. & Kenny, M. C. (2018). Cyberbullying and LGBTQ youth : A systematic literature review and recommendations for prevention and intervention, *Journal of Child and Adolescent Trauma*, 81–97.
- Αγγελή, Δ. (2018). Χαμηλή επίδοση στην αντιμετώπιση των ΛΟΑΤΚΙ μαθητών. *Εφημερίδα των Συντακτών* [ηλεκτρονική έκδοση]. Ανακτήθηκε στις 15 Μαρτίου 2018 από το διαδίκτυο: <http://www.efsyn.gr/arthro/hamili-epidosi-stin-antimetopisi-ton-loatki-mathiton>
- Accept ΛΟΑΤ Κύπρου, www.acceptcy.org/el
- Ακαδημαϊκοί (2018). Παρέμβαση 55 ακαδημαϊκών για την αναδοχή και υιοθεσία από ομόφυλα ζευγάρια. *Καθημερινή* [ηλεκτρονική έκδοση]. Ανακτήθηκε στις 27 Απριλίου 2018 από το διαδίκτυο: <http://www.kathimerini.gr/961410/article/epikairothta/ellada/paremvash-55-akadhmaikwn-gia-thn-anadoxh-kai-yiothesia-apo-omofyla-zeygaria>
- Αρθρογράφοι enikos.gr (2018). Αθώος ο Αμβρόσιος για το άρθρο μίσους- Προκλητική απολογία του ιεράρχη. Ανακτήθηκε στις 15 Μαρτίου 2018 από το διαδίκτυο: <http://www.enikos.gr/society/565182/athoos-o-amvrosios-gia-to-arthro-misous-proklitiki-i-omologia-tou>
- Allen, D. J. & Oleson, T. (1999). Shame and internalized homophobia in gay men. *Journal of Homosexuality*, 37(3), 33–43.
- Allen, M. & Burrell, N. (1997). Comparing the Impact of Homosexual and Heterosexual Parents on Children. *Journal of Homosexuality*, 32(2), 19–35.
- Alessi, E. J. (2014). A Framework for Incorporating Minority Stress Theory into Treatment with Sexual Minority Clients. *Journal of Gay & Lesbian Mental Health*, 18(1), 47–66.
- Antivirus Magazine Team (2015). Ο ελληνικός gay τύπος. *Περιοδικό Antivirus*, ηλεκτρονική έκδοση. Ανακτήθηκε 15 Μαρτίου 2018 από το διαδίκτυο: <https://avmag.gr/60411/o-ellinikos-gay-tipos>
- Αντωνοπούλου, Χ. (1997). *Ανθρώπινη Σεξουαλικότητα*. Αθήνα: Αθηνά

- Apostolou, M. (2016). The evolution of same-sex attractions: Parental and intimate partners' reactions to deviations from exclusive heterosexual orientation. *Personality and Individual Differences*, 101, 380-389.
- Ault, A. (1994). Hegemonic discourse in an oppositional community: Lesbian feminists and bisexuality. *Critical Sociology*, 20(3), 107–122.
- Bagley, C., & Tremblay, P. (1998). On the prevalence of homosexuality and bisexuality, in a random community survey of 750 men aged 18 to 27. *Journal of Homosexuality*, 36(2), 1–18.
- Balthazart, J. (2016). *Η Βιολογία της Ομοφυλοφιλίας*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Barringer, M. N., Gay, D. A., & Lynxwiler, J. P. (2013). Gender, religiosity, spirituality, and attitudes toward homosexuality. *Sociological Spectrum*, 33(3), 240–257.
- Bejakovich, T., & Flett, R. (2018). “Are you sure?": Relations between sexual identity, certainty, disclosure, and psychological well-being. *Journal of Gay and Lesbian Mental Health*, 22(2), 139–161.
- Berlant, L. & Freeman, E. (2004). Queer nationality. In M. Warner (Ed.), *Fear of a queer planet - queer politics and social theory* (p. 193-229). Minneapolis, USA: e University of Minnesota Press.
- Bidell, M. P. (2013). Addressing disparities: The impact of a lesbian, gay, bisexual, and transgender graduate counselling course. *Counselling and Psychotherapy Research*, 13(4), 300–307.
- Bidell, M. P., Turner, J. A., & Casas, J. M. (2006). First impressions count : Ethnic / racial and lesbian / gay / bisexual content of professional psychology application materials. *Training and Educational in Professional Psychology*, 33(2), 112–121.
- Blashill, A. J., Mayer, K. H., Crane, H. M., Baker, J. S., Willig, J. H., Willig, A. L., et al. (2014). Body mass index, depression, and condom use among HIV-infected men who have sex with men: A longitudinal moderation analysis. *Archives of Sexual Behavior*, 43(4), 729–734.
- Βουλβούλη Α. (1994) Κινήματα ΛΟΑΤ, βιοπολιτική και νέα εγκληματολογία: Μία προκαταρκτική έρευνα σε χώρες της ανατολικής Μεσογείου. Στο Κ. Φέλλας, Μ. Κάψου και Ε. Επαμεινώνδας (Επιμ. Έκδ.), *Σεξουαλικότητες, απόψεις, μελέτες και βιώματα στον Κυπριακό και Ελλαδικό χώρο* (σ. 336-356). Αθήνα: Πολύχρωμος Πλανήτης

- Bos, H., & Van Balen, F. (2010). Children of the new reproductive technologies: Social and genetic parenthood. *Patient Education and Counseling*, 81(3), 429–435.
- Bullough, V. L. (1979). *Homosexuality A History: From Ancient Greece to Gay Liberation*. New York: New American Library.
- Bynum, B. (2002). Homosexuality. *The Lancet*, 359(9325), 2284.
- Calzo, J. P., & Ward, L. M. (2009). Media exposure and viewers' attitudes toward homosexuality: Evidence for mainstreaming or resonance? *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 53(2), 280–299.
- Cameron, P. (2006). Children of homosexuals and transsexuals more apt to be homosexual. *Journal of Biosocial Science*, 38(3), 413–418.
- Caprio, F. S. (1966). *The Sexually Adequate Male*. New York: Citadel Press.
- Cartledge, S. & Hemmings, S. (1979). Γιατί λεσβίες; *Αμφί*, Τεύχος 3-4, σελ. 34-39 (μετάφραση από τα αγγλικά από το (1979) How did we get this way, Spare Rib, 86, p. 43-47). Αντλήθηκε 15 Μαρτίου 2018 από το διαδίκτυο: <http://www.genderpanteion.gr/gr/other/other2/index.php?dir=amfi+geniko%2F>
- Charquinta, J. Mims, Brian H. Kleiner, (1998) Homosexual harassment in the workplace. *Equal Opportunities International*, 17 (7), 16-20.
- Cockburn, C. (1981). The material of male power. *Feminist Review*, 9(9), 41–58.
- Coleman, E. (1982). Developmental stages of the coming out process. *Journal of Homosexuality*, 7(2), 31-43.
- Craig, S. L., & McInroy, L. (2014). You can form a part of yourself online: The influence of new media on identity development and coming out for LGBTQ youth. *Journal of Gay and Lesbian Mental Health*, 18(1), 95–109.
- Cruess, D. G., Burnham, K. E., Finitis, D. J., Cherry, C., Grebler, T., Goshe, et al. (2017). Online partner seeking and sexual risk among HIV+ gay and bisexual men: A dialectical perspective. *Archives of Sexual Behavior*, 46(4), 1079–1087.
- Δαραής, Κ. Α. (2014). Σιωπή! Προσεγγίζοντας την περίπτωση των μαθητών που αντιμετωπίζονται στο σχολείο ως ομοφυλόφιλοι. *Προσχολική & Σχολική Εκπαίδευση*, 2, 115–125.
- DeLonga, K., Torres, H. L., Kamen, C., Evans, S. N., Lee, S., Koopman, C., et al. (2011). Loneliness, internalized homophobia, and compulsive internet use: Factors associated

- with sexual risk behavior among a sample of adolescent males seeking services at a community LGBT center. *Sexual Addiction and Compulsivity*, 18(2), 61–74.
- Diamond, L. M. (2006). How do I love thee?: Implications of attachment theory for understanding same-sex love and desire. In M. Mikulincer & G. S. Goodman (Eds.), *Dynamics of romantic love: Attachment, caregiving, and sex* (pp. 275-292). New York, NY, US: Guilford Press.
- Diaz-Serrano, L., & Meix-Llop, E. (2016). Do schools discriminate against homosexual parents? Evidence from a randomized correspondence experiment. *Economics of Education Review*, 53, 133–142.
- Donaldson, C. D., Handren, L. M., & Lac, A. (2017). Applying multilevel modeling to understand individual and cross-cultural variations in attitudes toward homosexual people across 28 European countries. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 48(1), 93–112.
- Eliason, M. J. (1997). The prevalence and nature of biphobia in heterosexual undergraduate students. *Archives of Sexual Behavior*, 26(3), 317–326.
- Elizur Y. & Mintzer A. (2003) . Gay males’ intimate relationship quality: The roles of attachment security, gay identity, social support, and income. *Personal Relationships*, 411-435.
- Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (2017) . Τεύχος Πρώτο, Αριθμός Φύλλου: 152, Νόμος Υπ’ Αριθμόν 4491, 2271 – 2782.
- Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (2015) . Τεύχος Πρώτο, Αριθμός Φύλλου: 181, Νόμος Υπ’ Αριθμόν 4356, 9559 – 9574.
- Falomir-Pichastor, J. M., & Mugny, G. (2009). “I’m not gay.... I’m a real man!”: Heterosexual men’s gender self-esteem and sexual prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 35(9), 1233–1243.
- Foucault, M. (2011). *Ιστορία της Σεξουαλικότητας 1: Η Βούληση για Γνώση*. Αθήνα: Πλέθρον.
- Frost, D. M. & Meyer, I. H. (2009). Internalized homophobia and relationship quality among lesbians, gay men, and bisexuals. *Journal of Counseling Psychology*, 56(1), 97–109.
- Garretson, J. and Suhay, E. (2016). Scientific communication about biological influences on homosexuality and the politics of gay rights. *Political Research Quarterly*, 69(I), 17-29.

- Gedro, J. (2006). Lesbians: Identifying, facing and navigating the double bind of sexual orientation and gender in organizational studies. *Challenging homophobia and heterosexism: Lesbian, gay, bisexual, transgender, and queer issues in organizational settings* (p. 41-50). San Francisco: Jossey-Bass.
- Golombok, S., Mellish, L., Jennings, S., Casey, P., Tasker, F., & Lamb, M. E. (2014). Adoptive gay father families: Parent-child relationships and children's psychological adjustment. *Child Development, 85*(2), 456–468.
- Graybill, E. C., & Proctor, S. L. (2016). Lesbian, gay, bisexual, and transgender youth: Limited representation in school support personnel journals. *Journal of School Psychology, 54*, 9–16.
- Greenfeld, D. A. (2007). Gay male couples and assisted reproduction: should we assist? *Fertility and Sterility, 88*(1), 18–20.
- Gross, L. (1995). Out of the mainstream. Sexual Minorities and the Mass Media. In G. Dines & J. M. Humez (Eds.), *Gender, Race and Glass in Media: A text-reader* (p. 61-70). Thousand Oaks, CA: Sage
- Haeberle, E. J. (1981). Swastika, pink triangle and yellow star—the destruction of sexology and the persecution of homosexuals in Nazi Germany. *The Journal of Sex Research, 17*(3), 270–287.
- Hall, D. (2017). Religion and homosexuality in the public domain: Polish debates about reparative therapy. *European Societies, 19*(5), 600–622.
- Harrison, B. F. & Michelson, M. R. (2018). Gender , masculinity threat and support for transgender rights : An experimental study.
- Harry, J. (1995). Sports ideology, attitudes toward women, and anti-homosexual attitudes. *Sex Roles, 32*(1–2), 109–116.
- Heck, N. C., Flentje, A., & Cochran, B. N. (2013). Intake interviewing with lesbian, gay, bisexual, and transgender clients: Starting from a place of affirmation. *Journal of Contemporary Psychotherapy, 43*(1), 23–32.
- Herek, G. M. (1986). On heterosexual masculinity. *American Behavioral Scientist, 29*(5), 563–577.
- Hill, N. L. (2009). Affirmative practice and alternative sexual orientations: Helping clients navigate the coming out process. *Clinical Social Work Journal, 37*(4), 346–356.

- Hill, R. J. (2006). What is like to be queer here? In R. J. Hill (Ed.), *Challenging homophobia and heterosexism: Lesbian, gay, bisexual, transgender, and queer issues in organizational settings* (p. 7-16). San Francisco: Jossey-Bass.
- Huebner, D. M., Kegeles, S. M., Rebchook, G. M., Peterson, J. L., Neilands, T. B., Johnson, W. D., et al. (2014). Social oppression, psychological vulnerability, and unprotected intercourse among young black men who have sex with men. *Health Psychology, 33*(12), 1568–1578.
- Institute of Medicine (2011). Health of lesbian, gay, bisexual, and transgender populations. *The Lancet, 377*(9773), 1211.
- Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας – Εφαρμογές στην ψυχολογία και την εκπαίδευση*. Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα. Ανακτήθηκε 1 Ιουλίου 2016 από <http://www.kallipos.gr>
- Ιωσηφίδης, Ι. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα : Κριτική
- Καϊδατζής, Α. (2018). Νεωτερικά μέσα, παραδοσιακοί σκοποί: Ο συνταγματικός λόγος της Εκκλησίας της Ελλάδος. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, 44*(1), 31–48.
- Καντσά, Β. (2009). Ορατά άορατες, άορατα ορατές: Δύο όψεις της λεσβιακής παρουσίας στην Ελλάδα. Στο Α. Κωνσταντινίδου και Α. Χαλκιά (Επιμ. Έκδ.), *Σώμα, φύλο, σεξουαλικότητα. ΛΟΑΤΚ πολιτικές στην Ελλάδα* (29-52). Αθήνα: Πλέθρον.
- Κοτροκόης, Π. (2012). Η ΕΡΤ απαντά για το κόψιμο του φιλιού απ' το Downton Abbey. Ανακτήθηκε στις 15 Μαρτίου 2018 από το διαδίκτυο: <http://www.lifo.gr/now/media/17799>
- Langhinrichsen-Rohling, J., Lamis, D. A. & Malone, P. S. (2011). Sexual attraction status and adolescent suicide proneness: The roles of hopelessness, depression, and social support. *Journal of Homosexuality, 58*(1), 52–82.
- Lorber, J. (1994). Night to his day: The social construction of gender . In Lorber, J. (ed.) *Paradoxes of gender* (p 13-36). New Haven, CT, US: Yale University Press.
- Μάης, Χ. (2015). Το απελευθερωτικό κίνημα ομοφυλοφίλων Ελλάδας (ΑΚΟΕ): Έμφυλες αντιστάσεις στην μεταπολιτευτική Ελλάδα. *Περιοδικό Εντροπία. Φύλλα και Εξουσία, 5*, 18-23.

- Makadon, H. J., Mayer, K. H., Potter, J. & Goldhammer, H. (2008). *The Fenway Guide to Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Health*. Philadelphia: American College of Physicians Press.
- Marks, L. (2012). Same-sex parenting and children's outcomes: A closer examination of the American psychological association's brief on lesbian and gay parenting. *Social Science Research*, 41(4), 735–751.
- Μαροπούλου, Μ. 2016. Τρίτο Φεμινιστικό Κύμα: ο μεταμοντέρνος ή μεταδομιστικός φεμινισμός. Στο Ε. Ρεθυμνιωτάκη, Μ. Μαροπούλου, Χ. Τσακιστράκη (Επιμ. Έκδ.), *Φεμινισμός και Δίκαιο* [ηλεκτρ. βιβλ.] (σ. 120-133). Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Ανακτήθηκε στις 15 Μαρτίου 2018 από το διαδίκτυο: <http://hdl.handle.net/11419/6185>
- Martin, K. A., Hutson, D. J., Kazzyak, E. & Scherrer, K. S. (2010). Advice when children come out: The cultural “tool kits” of parents. *Journal of Family Issues*, 31(7), 960–991.
- Montagnier, L. (2002). Historical essay: A history of HIV discovery. *Science*, 298 (5599), 1727–1728.
- Moscowitz, L. M. (2010). Gay marriage in television news: Voice and visual representation in the same-sex marriage debate. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 54(1), 24–39.
- Μπρουσκέλη, Β. (2017). Σεξουαλική αγωγή ανά τον κόσμο, με έμφαση στις ευρωπαϊκές χώρες , για παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας: μία συστηματική ανασκόπηση. *Ερευνα στην Εκπαίδευση*, 6(1), 214–227.
- National Association of Pediatric Nurse Practitioners (2006). Health risks and needs of gay, lesbian, bisexual, transgender, and questioning adolescents. *Journal of Pediatric Health Care*, 20(1), A29–A30.
- Ναυρίδης, Κ. (1994). *Κλινική κοινωνική ψυχολογία*. Αθήνα : Εκδόσεις Παπαζήση.
- Νόμος για την πολιτική συμβίωση 184(I)/2015. Ανακτήθηκε στις 15 Μαρτίου 2018 από το διαδίκτυο: http://www.cylaw.org/nomoi/arith/2015_1_184.pdf
- Νόμος περί της καταπολέμησης ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας 134(I)/2011. Ανακτήθηκε στις 15 Μαρτίου 2018 από το διαδίκτυο: http://www.cylaw.org/nomoi/indexes/2011_1_134.html
- Nye, R. A. (2006). Sexuality. In T. A. Meade & M. E. Wiesner-Hanks (eds.), *A companion to gender history* (p. 11-25). Oxford: Blackwell Publishing.

- Παπαγεωργίου Γ. (1998). *Μέθοδοι στην κοινωνιολογική έρευνα*. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γ. Δαρδανός.
- Ochs, R. (1996). Biphobia: It goes more than two ways. In B. A. Firestein (Ed.), *Bisexuality: The psychology and politics of an invisible minority* (pp. 217-239). Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc.
- Oldham, J. D., & Kasser, T. (1999). Attitude change in response to information that male homosexuality has a biological basis. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 25(2), 121–124.
- Παπαδόπουλος, Π. (2013). Η ομοφυλοφιλική «πραγματικότητα» στην Κύπρο. *Περιοδικό 10%* [ηλεκτρονική έκδοση], Τεύχος 28. Ανακτήθηκε στις 15 Μαρτίου 2018 από το διαδίκτυο: <http://www.10percent.gr/periodiko/teyχος28/1640--lr-.html> στις 15 Μαρτίου 2018
- Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ε. Α. (2008). Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις. *Open Education – The Journal of Open and Distance Education and Educational Technology*, 4(1), 1-10.
- Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, <https://www.hrw.org/lgbt-international-resources>
- Pavlou, M. (2009). Homophobia in Greece. Love for equality. *I-Red Institute for Rights Equality & Diversity*.
- Perrin, E. C., Pinderhughes, E. E., Mattern, K., Hurley, S. M., & Newman, R. A. (2016). Experiences of children with gay fathers. *Clinical Pediatrics*, 55(14), 1305–1317.
- Πετρούτσου, Μ., Μανιάτης, Σ., Παπαγεωργίου, Δ. (2010). ΕΣΡ «εναντίον» Παπακαλιάτη, *Ελευθεροτυπία* [ηλεκτρονική έκδοση]. Ανακτήθηκε στις 15 Μαρτίου 2018 από το διαδίκτυο: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=125497>
- Pilcher, J., & Whelehan, I. (2004). *50 keys concepts in gender studies*. London: Sage.
- Pistella, J., Salvati, M., Ioverno, S., Laghi, F. & Baiocco, R. (2016). Coming-out to family members and internalized sexual stigma in bisexual, lesbian and gay People. *Journal of Child and Family Studies*, 25(12), 3694–3701.
- Ποινικά Αδικήματα εναντίον των Ηθών 145(Ι)/2002. Ανακτήθηκε στις 15 Μαρτίου 2018 από το διαδίκτυο: http://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/0_154/sub-division-sd69a17ba6-f8de-4b3e-abe9-432f2d07500c.html

- Πολίτης, Φ. (2006). *Ετεροσεξουαλικότητα, ομοφυλοφοβία και μισογυνισμός. Οι “ανδρικές ταυτότητες” στο σχολείο*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Polycarpou, D. (2010). *Country report 1, 2010: On the situation of LGBT people in Cyprus*. Network of socio-economic experts in the anti-discrimination field.
- Quinlivan, K. & Town, S. (1999). Queer pedagogy, educational practice and lesbian and gay youth. IN: *Qualitative Studies in Education*, 12(5):509-524.
- Reading, R., & Rubin, L. R. (2011). Advocacy and empowerment: Group therapy for LGBT asylum seekers. *Traumatology*, 17(2), 86–98.
- Regnerus, M. (2012). How different are the adult children of parents who have same-sex relationships? Findings from the New Family Structures Study. *Social Science Research*, 41(4), 752–770.
- Ridge, S. R. & Feeney, J. A. (1998). Relationship history and relationship attitudes in gay males and lesbians: Attachment style and gender differences. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 32(6), 848–859.
- Rogers, C. (1951). *Client-centered Therapy*. Boston: Houghton Mifflin.
- Rosenberg, K. P. (1994). Notes and comments: Biology and homosexuality. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 20(2), 147-152.
- Rosser, B. R. S., Bockting, W. O., Ross, M. W., Miner, M. H. & Coleman, E. (2008). The relationship between homosexuality, internalized homo-negativity, and mental health in men who have sex with men. *Journal of Homosexuality*, 55(2), 185–203.
- Rossi, N. E. (2010). “Coming out” stories of gay and lesbian young adults. *Journal of Homosexuality*, 57(9), 1174–1191.
- Rubin, G. with Butler, J. (1994). Interview: Sexual traffic, *Differences: A Journal of Feminist Cultural Studies*, 6.2 + 3, pp. 62–99.
- Rubin, G. (1975). The traffic in women : Notes on the ‘political economy’ of sex. In R. R. Reiter (d.), *Toward an Anthropology of Women* (p 157—210). NY: Monthly Review Press.
- Rudolph, J. (1988). Counselors’ attitude toward homosexuality: A selective review of the literature. *Journal of Counseling and Development*, 67(November), 165.
- Sánchez, F. J., Greenberg, S. T., Liu, W. M. & Vilain, E. (2009). Reported effects of masculine ideals on gay men. *Psychology of Men and Masculinity*, 10(1), 73–87.

- Savin-Williams, R. C. & Ream, G. L. (2003). Sex variations in the disclosure to parents of same-sex attractions. *Journal of Family Psychology*, 17(3), 429–438.
- Schuck, K. D., & Liddle, B. J. (2001). Religious conflicts experienced by lesbian, gay, and bisexual individuals. *Journal of Gay & Lesbian Psychotherapy*, 5(2), 63–82.
- Seckinelgin, H. (2009). Global social policy and international organizations: Linking social exclusion to durable inequality. *Global Social Policy*, 9(2), 205–227.
- Sergent, B. (1986). *Ομοφυλοφιλία στην ελληνική μυθολογία*. Αθήνα: Χατζηνικολή.
- Sin, R. (2015). Does sexual fluidity challenge sexual binaries? The case of bisexual immigrants from 1967–2012. *Sexualities*, 18(4), 413–437.
- Skidmore, P. (1999). Dress to impress: Employers regulation of gay and lesbian appearance. *Social & Legal Studies*, (8)4,509-529.
- Smith, D. M., & Mathews, C. (2007). Physicians' attitudes towards homosexuality and HIV. *Journal of Homosexuality*, 52(3–4), 1–9.
- Stein, D., Silvera, R., Hagerty, R., & Marmor, M. (2012). Viewing pornography depicting unprotected anal intercourse: Are there implications for HIV prevention among men who have sex with men? *Archives of Sexual Behavior*, 41(2), 411–419.
- Takács, J. (ILGA Europe & IGLYO), (2006). *Social exclusion of young lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) people in Europe*. Brussels: ILGA Europe.
- Teasdale, B., & Bradley-Engen, M. S. (2010). Adolescent same-sex attraction and mental health: The role of stress and support. *Journal of Homosexuality*, 57(2), 287–309.
- Troung, F. T., & Kleiner, B. H. (2001). New developments concerning homosexual harassment in the workplace. *Equal Opportunities International*, 20(5), 32–36.
- Τσέκερης, Χ. (2008). *Θέματα ποιοτικής έρευνας - Σημειώσεις για το μάθημα «Εισαγωγή στην Κοινωνική Έρευνα II»*. Ανακτήθηκε 3 Ιουνίου 2012 από το διαδίκτυο: <http://library.panteion.grQ8080/dspace/bitstream/123456789/544/1/methodology.pdf>
- Τσιβάκου Ι. (1997). *Υπό το βλέμμα του παρατηρητή- Περιγραφή και σχεδίαση κοινωνικών οργανώσεων*. Αθήνα: Θεμέλιο
- Τσιώλης, Γ. (2006). *Ιστορίες ζωής και βιογραφικές αφηγήσεις: Η βιογραφική προσέγγιση στην κοινωνιολογική ποιοτική έρευνα*. Αθήνα: Κριτική.

- Turner, P. J. (1998). *Βιολογικό φύλο, κοινωνικό φύλο και ταυτότητα του φύλου*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Twenge, J. M., Baumeister, R. F., Tice, D. M. & Stucke, T. S. (2001). If you can't join them, beat them: Effects of social exclusion on aggressive behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(6), 1058–1069.
- Van Den Wijngaard, M. (1994). Feminism and the biological construction of female and male behavior. *Journal of the History of Biology*, 27(1), 61–90.
- Vanderbeck, R. M., & Johnson, P. (2015). Homosexuality, religion and the contested legal framework governing sex education in England. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 37(2), 161–179.
- VanderLaan, D. P., Gothreau, L. M., Bartlett, N. H. & Vasey, P. L. (2011). Recalled separation anxiety and gender atypicality in childhood: A study of Canadian heterosexual and homosexual men and women. *Archives of Sexual Behavior*, 40(6), 1233–1240
- Villicana, A. J., Delucio, K. & Biernat, M. (2016). “Coming out” among gay latino and gay white men: Implications of verbal disclosure for well-being. *Self and Identity*, 15(4), 468–487.
- Walton, G. (2006). “Fag Church”. *Journal of Homosexuality*, 51(2), 1-17
- West, D. (1974). *Homosexuality*. UK: Penguin Books.
- Whitehead, A. L., & Perry, S. L. (2016). Religion and support for adoption by same-sex couples: The relative effects of religious tradition, practices, and beliefs. *Journal of Family Issues*, 37(6), 789–813.
- Williamson, I. R. (2000). Internalized homophobia and health issues affecting lesbians and gay men. *Health Education Research*, 15(1), 97–107.
- World Health Organisation (WHO), Social determinants of health - Social exclusion. Ανακτήθηκε στις 15 Μαΐου 2018 από το διαδίκτυο: http://www.who.int/social_determinants/themes/social_exclusion/en/
- Wu, Y., Mou, Y., Wang, Y., & Atkin, D. (2018). Exploring the de-stigmatizing effect of social media on homosexuality in China: an interpersonal-mediated contact versus parasocial-mediated contact perspective. *Asian Journal of Communication*, 28(1), 20–37.

Φράγκου, Δ., Γαλάνης, Π. (2015). Ηθικά ζητήματα στην ιατρικά υποβοηθούμενη αναπαραγωγή. *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής*, 33(5), 680-688.

Χαμτζούδης, Ν. (2015). *Η νομική προστασία του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου: καταπολεμώντας τις διακρίσεις, τα εγκλήματα μίσους και τη ρητορική μίσους*. Αθήνα: Σωματείο Colour Youth - Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας

Παραρτήματα

Παράρτημα Ι

Οδηγός συνεντεύξεων

- i. με κ. *Ράπη* (πρόεδρος ΟΛΚΕ, συνέντευξη 2018)
- Θα θέλατε να μου πείτε λίγα λόγια για εσάς και για τη σχέση σας με την ΟΛΚΕ;
  - Ποια είναι στην πραγματικότητα η ΟΛΚΕ; Ποιες οι δραστηριότητες και ποιοι οι σκοποί της;
  - Πόσο προβάλλονται οι δραστηριότητες αυτές και ποια η απήχηση στον κόσμο κι η ανταπόκρισή του, ειδικά των νέων ανθρώπων; Φέρνουν οι δραστηριότητες αυτές επιθυμητά αποτελέσματα;
  - Έρχεστε σε επαφή με άλλους φορείς και οργανώσεις που ασχολούνται με ζητήματα φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού; Με ποιους; Έχετε κοινές δραστηριότητες;
  - Θεωρείτε ότι υπάρχει σημαντική ευαισθητοποίηση και μέσω της ΟΛΚΕ και μέσω άλλων φορέων για τη χρήση προφυλάξεων και την πρόληψη για ΣΜΝ και χρήση ουσιών;
  - Θα ήθελα να μου μιλήσετε για το Pride. Ποια η άποψή σας για τη διοργάνωση; Συμμετέχει η ΟΛΚΕ;
  - Το motto του τελευταίου Pride ήταν «θέμα παιδείας». Είναι όντως όλα θέμα παιδείας; Πώς μπορεί να εξαλειφθεί η ρητορική μίσους και να μεγιστοποιηθεί η ευαισθητοποίηση του κόσμου;
  - Τι έχετε να προτείνετε για την αντιμετώπιση των στερεοτύπων και την αποφυγή διακρίσεων μέσα από το σχολείο και την εκπαίδευση γενικά;
  - Ποια η γνώμη σας για τη νομοθεσία που έχει περάσει στη Βουλή και τη συζήτηση γύρω από αυτήν; Μπορεί το Κράτος να βοηθήσει με τις πολιτικές που εισηγείται ή είναι διατεθειμένο;
  - Τα αιτήματα της ΛΟΑΤΙ κοινότητας εισακούγονται; Ποια είναι τα επόμενα νομικά βήματα που πιστεύετε ότι προέχουν;
  - Τι σκέφτεστε για την αντίδραση της Εκκλησίας και ιδιαίτερα για τη στάση κάποιων μητροπολιτών αναφορικά με την ομοφυλοφιλία;
  - Ποια η γνώμη σας για την εικόνα που περνούν τα ΜΜΕ για τα ομοφυλόφιλα άτομα; Με ποιους τρόπους πιστεύετε ότι αυτή θα μπορούσε να αλλάξει;
  - Θα θέλατε να μου μιλήσετε για την καμπάνια για την ομόφυλη συντροφικότητα; («Δίπλα σου» - 11528)
  - Τι ζητήματα θεωρείτε ότι θα πρέπει να γνωρίζουν και να λαμβάνουν υπόψη οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας όταν έρχονται σε επαφή με ομοφυλόφιλα άτομα, για να είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένοι και αποτελεσματικοί στις παρεμβάσεις τους;

- ii. *με κ Γαβριηλίδη* (πρώην πρόεδρος Accept ΛΟΑΤ Κύπρου, συνέντευξη 2018)
- Θα θέλατε να μου πείτε λίγα λόγια για εσάς και για τη σχέση σας με την Accept ΛΟΑΤ Κύπρου;
  - Ποια είναι στην πραγματικότητα η Accept ΛΟΑΤ Κύπρου; Ποιες οι δραστηριότητες και ποιοι οι σκοποί της;
  - Πόσο προβάλλονται οι δραστηριότητες αυτές και ποια η απήχηση στον κόσμο κι η ανταπόκρισή του, ειδικά των νέων ανθρώπων; Φέρνουν οι δραστηριότητες αυτές επιθυμητά αποτελέσματα;
  - Έρχεστε σε επαφή με άλλους φορείς και οργανώσεις που ασχολούνται με ζητήματα φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού; Με ποιους; Έχετε κοινές δραστηριότητες;
  - Θεωρείτε ότι υπάρχει σημαντική ευαισθητοποίηση και μέσω της Accept και μέσω άλλων φορέων για τη χρήση προφυλάξεων και την πρόληψη για ΣΜΝ και χρήση ουσιών;
  - Συναντηθήκατε με τον Πρόεδρο της Κύπρου κ. Αναστασιάδη και τον υποψήφιο πρόεδρο κ Μαλά. Τι γίνεται σε νομικό επίπεδο στην Κύπρο; Τι ισχύει και κατά πόσο εισακούγονται τα αιτήματα της ΛΟΑΤΙ κοινότητας; Έχουν αλλάξει τα πράγματα συγκριτικά με το παρελθόν;
  - Το motto του τελευταίου Cyprus Pride ήταν «Speak love», ενώ του Athens Pride «θέμα παιδείας». Είναι όντως όλα θέμα παιδείας; Πώς μπορεί να εξαλειφθεί η ρητορική μίσους και να μεγιστοποιηθεί η ευαισθητοποίηση του κόσμου;
  - Τι έχετε να προτείνετε για την αντιμετώπιση των στερεοτύπων και την αποφυγή διακρίσεων μέσα από το σχολείο και την εκπαίδευση γενικά;
  - Τι σκέφτεστε για την αντίδραση της Εκκλησίας και ιδιαίτερα για τη στάση κάποιων μητροπολιτών αναφορικά με την ομοφυλοφιλία;
  - Παράσταση «Cock» στο Δήμο Σωτήρας Αμμοχώστου, η οποία ακυρώθηκε. Μιλήστε μου για το χρονικό και σχολιάστε μου το συμβάν, ειδικά για το ρόλο της Εκκλησίας.
  - Το παραπάνω είναι μεμονωμένο περιστατικό ή έχει ξανασυμβεί; Ενώ γίνονται βήματα για μπροστά, ταυτόχρονα οπισθοδρομεί η κοινωνία; Πού οφείλεται αυτό;
  - Ποια η γνώμη σας για την εικόνα που περνούν τα ΜΜΕ για τα ομοφυλόφιλα άτομα; Με ποιους τρόπους πιστεύετε ότι αυτή θα μπορούσε να αλλάξει;
  - Τι ζητήματα θεωρείτε ότι θα πρέπει να γνωρίζουν και να λαμβάνουν υπόψη οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας όταν έρχονται σε επαφή με ομοφυλόφιλα άτομα, για να είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένοι και αποτελεσματικοί στις παρεμβάσεις τους;

iii. με συμμετέχοντες

- Πες μου λίγα λόγια για εσένα (ηλικία, σπουδές, εργασία, προϋπηρεσία).
- Ζεις μόνος/η;
- Θα ήθελες να μου πεις λίγα λόγια για την οικογένειά σου; Ποιες οι σχέσεις σου μαζί τους;
- Όσον αφορά τις ερωτικές σου σχέσεις; Βρίσκεσαι τώρα σε μια σχέση;
- Πότε συνειδητοποίησες ότι είσαι ομοφυλόφιλος/η;
- Τι έκανες τότε; Το συζήτησες με κάποιον;
- Θα ήθελες να μου μιλήσεις για τις πρώτες σου σεξουαλικές εμπειρίες; Ήταν με άντρες ή γυναίκες;
- Ποια η σχέση σου με το άλλο φύλο;
- Γενικά, στον περίγυρό σου (κοινωνικό, εκπαιδευτικό, επαγγελματικό) μιλάς για τη σεξουαλικότητά σου; Μοιράζεσαι το ότι είσαι ομοφυλόφιλος/η;
- Σε έχουν αντιμετωπίσει ποτέ, σε οποιονδήποτε τομέα, διαφορετικά λόγω του σεξουαλικού σου προσανατολισμού; Έχεις συναντήσει εμπόδια που να οφείλονται σε αυτό;
- Ποια η γνώμη σου για τη νομοθεσία που έχει περάσει στη Βουλή και τη συζήτηση γύρω από αυτήν; Μπορεί το Κράτος να βοηθήσει με τις πολιτικές που εισηγείται ή είναι διατεθειμένο;
- Έχεις επαφές με φορείς LGBT-ΛΟΑΤ;
- Ποια η γνώμη σου για αυτούς τους φορείς και τις δραστηριότητές τους;
- Ποια η γνώμη σου για το Pride;
- Θεωρείς ότι υπάρχει σημαντική ευαισθητοποίηση μέσω των φορέων για τη χρήση προφυλάξεων και την πρόληψη για ΣΜΝ και χρήση ουσιών;
- Τι έχεις να προτείνεις για την αντιμετώπιση των στερεοτύπων και την αποφυγή διακρίσεων μέσα από το σχολείο και την εκπαίδευση γενικά;
- Πώς αισθάνεσαι και τι σκέφτεσαι για την αντίδραση της Εκκλησίας και ιδιαίτερα για τη στάση κάποιων μητροπολιτών αναφορικά με την ομοφυλοφιλία;
- Ποια η γνώμη σου για την εικόνα που περνούν τα ΜΜΕ για τα ομοφυλόφιλα άτομα; Με ποιους τρόπους πιστεύεις ότι αυτή θα μπορούσε να αλλάξει;
- Τι ζητήματα θεωρείς ότι θα πρέπει να γνωρίζουν και να λαμβάνουν υπόψη οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας όταν έρχονται σε επαφή με ομοφυλόφιλα άτομα, για να είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένοι και αποτελεσματικοί στις παρεμβάσεις τους;

Παράρτημα II

Απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις

1) Συνέντευξη 5, Άντρας, Gay, 38, ΙΕΚ, 20/12/2017

(Σ1: συνεντευκτής, Σ2: συνεντευξιαζόμενος)

Σ1: Λοιπόν, πείτε μου λίγα λόγια για εσάς! Πόσων χρόνων είστε, αν έχετε σπουδάσει, πού εργάζεστε τώρα ή και παλιότερα...

Σ2: Είμαι 38 χρόνων, έχω γεννηθεί στη Γερμανία, αλλά από 2 ετών και μετά μεγάλωσα στην Κρήτη. Δε σπούδασα, πήγα σε ένα δημόσιο ΙΕΚ για 2 χρόνια για να γίνω αγιογράφος, έχω ασχοληθεί με αυτό, όπως και με τη συντήρηση έργων τέχνης στην Ιταλία για 3 μήνες... Από τότε που έφυγα από Κρήτη, στα 26 μου και ήρθα Αθήνα, μετά Θεσσαλονίκη και μετά πάλι Αθήνα ασχολούμαι με τον τομέα της ένδυσης. Αυτά.

Σ1: Ζείτε μόνος σας;

Σ2: Ζω μόνος μου, με το σκύλο και τη γάτα μου (γέλια)!

Σ1: Πόσα χρόνια;

Σ2: Αρκετά χρόνια. Ζω μόνος μου 12 χρόνια, αλλά στην Αθήνα είμαι αισίως 2 χρόνια. Υπήρξα 4,5-5 χρόνια Αθήνα, έφυγα 5,5 χρόνια στη Θεσσαλονίκη και ξαναείμαι εδώ 2 χρόνια τώρα.

Σ1: Λίγα λόγια για την οικογένειά σας; Ποια είναι η σχέση σας με τα μέλη της οικογένειάς σας;

Σ2: Με την οικογένειά μου δεν έχω καλές σχέσεις. Μένουν Κρήτη. Με τη μητέρα μου έχω μια επικοινωνία μια φορά το μήνα, των 30 δευτερολέπτων, αν ζω ή αν πέθανα. Τη σιχαίνομαι. Είναι ελεγκτική, αυταρχική, μίζερη και ευνουχιστική. Με τον αδερφό μου, που είναι 2 χρόνια μεγαλύτερός μου, δεν έχω καμιά επικοινωνία. Έχουμε διαφορά λόγω ενός δανείου του που φορτώθηκα στο όνομά μου. Δε θέλω να έχω καμιά επαφή μαζί του. Κι ο πατέρας μου δε ζει εδώ και 5 χρόνια περίπου. Τον πατέρα μου τον θεωρούσα τον πιο γλυκό παππού! Ήταν πολύ μεγαλύτερός μου, δηλαδή είχαμε πάνω από 40 χρόνια διαφορά. Αλλά ήταν το στήριγμά μου. Μπορεί να μην ήμασταν τόσο κοντά συναισθηματικά, αλλά αν χρειαζόμουν κάτι, ήταν εκεί, υπήρχε κατανόηση. Ήταν ουσιαστική η σχέση μας.

Σ1: Μάλιστα... Σήμερα είστε σε μια ερωτική σχέση;

Σ2: Όχι.

Σ1: Έχετε υπάρξει σε σχέσεις;

Σ2: Ναι, βέβαια. Κυρίως βασικά. Κυρίως, γιατί... Τι εννοώ «κυρίως». Εεε... Ο περίγυρός μου, αν θέλετε, δεν είναι πολύ των σχέσεων. Οι σχέσεις είναι η εξαίρεση. Εγώ κυρίως σχέσεις.

Σ1: Όταν λέτε «ο περίγυρος»;

Σ2: Οι φίλοι μου που είναι κι αυτοί ομοφυλόφιλοι.

Σ1: Δηλαδή εννοείτε ότι τα ομοφυλόφιλα άτομα δεν προτιμούν συνήθως σχέσεις;

Σ2: Όχι, από μια ηλικία και μετά τις προτιμούν. Από μια ηλικία και μετά. Από μια ηλικία και πριν όχι. Εγώ από τότε που θυμάμαι τον εαυτό μου είχα αυτήν την επιδίωξη τέλος πάντων. Δε μου έβγαине πάντα φυσικά, αλλά δεν ήμουν πολύ των... Όχι δεν ήμουν πολύ, σχεδόν καθόλου των εφήμερων.

Σ1: Πότε συνειδητοποιήσατε ότι είστε ομοφυλόφιλος;

Σ2: Στα 16. Θεωρώ, με τις συζητήσεις που έχω κάνει, ότι ήταν λίγο αργά. Αλλά ήμουν πολύ μπερδεμένος. Δηλαδή... Ίσως επειδή έχω μεγαλώσει και σε κλειστή κοινωνία, ήταν λίγο περίεργο το όλο θέμα...

Σ1: Πώς ήταν δηλαδή εκεί;

Σ2: Πώς ήταν εκεί, στην Κρήτη; Ε καλά, κατακριτέο. Κατακριτέο και πολλή κοροϊδία και πολύ bullying και οτιδήποτε. Το καλό με μένα ήταν ότι ήμουν πάντα πολύ αρρενωπός, οπότε δεν είχα ποτέ τέτοια πράγματα. Και όσο έβλεπα άλλα πράγματα, τόσο πιο πολύ τρώμαζα και γινόμουν ακόμα πιο... και το προσπαθούσα. Δε θα ξεχάσω κάποια στιγμή, ένα Πάσχα, ήμασταν στην Ανάσταση στην εκκλησία, πρέπει να ήμουν 14-15, κάπου εκεί, που ήμουν πολύ μπερδεμένος και έλεγα «Παναγία μου, να φύγει αυτός ο δαίμονας από μέσα μου».

Σ1: Σας βασάνιζε δηλαδή!

Σ2: Ναι, πάρα πολύ! Το είχα σαν κατάρα. Ούτως ή άλλως και τώρα δεν το έχω σαν... Δεν ξέρω αν είμαι και ο κατάλληλος για να σας δώσω αυτές τις απαντήσεις...

Σ1: Είναι η δική σας εμπειρία, το πώς το αντιλαμβάνεστε και το αντιμετωπίζετε εσείς.

Σ2: Δεν το έχω σαν κάτι καλό, δεν το έχω σαν ευλογία. Το σωστό θα ήταν να ήμουν οκ. Αλλά δεν είμαι οκ. Δηλαδή αν ήταν επιλογή μου, δε θα το έκανα.

Σ1: «Οκ» τι σημαίνει;

Σ2: Ότι εντάξει, είμαι αυτός που είμαι και όλα καλά.

Σ1: Ότι το αποδέχεστε δηλαδή.

Σ2: Ακριβώς. Το αποδέχομαι, προς Θεού, αλλά αν ήταν επιλογή μου, δε θα ήμουν, για κανένα λόγο. Για κανέναν όμως! Κι ίσως επειδή όσο μεγαλώνω, θέλω παιδιά, με πιάνει και αυτό το παράπονο... Σε έναν άλλο κόσμο, σε ένα παράλληλο σύμπαν, δε θα είχα πρόβλημα. Αλλά εδώ, και δεν είναι θέμα Ελλάδας, έτσι... θεωρώ είναι παγκόσμιο όλο αυτό, είναι θέμα κοινωνίας... Κι όταν ακούω αυτό το «εγώ σέβομαι τις επιλογές σου», ποιος σου είπε ότι είναι επιλογή; Σου έχει πει κανένας ότι είναι επιλογή; Πιάσε όποιον ξέρεις να τον ρωτήσεις «είναι επιλογή σου;», θα σου πει «όχι, δεν είναι επιλογή μου». Για ποιο λόγο να είναι επιλογή μου; Για να κρύβομαι; Να ταλαιπωρούμαι, να ξέρω ότι θα είμαι μόνος μου, να μη γνωρίσω ποτέ την πατρότητα, να, να, να...; Δεν είναι καθόλου επιλογή μου. Απλά είναι κάτι που συμβαίνει.

Σ1: Και το θεωρείτε κάτι «κακό».

Σ2: Κακό... Θα προτιμούσα κάτι άλλο! (γέλια) Αυτό... Θα προτιμούσα κάτι πιο εύκολο. Είναι δύσκολο!

Σ1: Από τη μία το αποδέχεστε, από την άλλη δεν το αποδέχεστε! Έχετε μια σύγκρουση μέσα σας.

Σ2: Δεν είναι ότι δεν το αποδέχομαι. Είναι ότι θα ήθελα να ήταν αλλιώς τα πράγματα. Θα ήθελα να είχα κάτι άλλο, να ήταν διαφορετικά τέλος πάντων.

Σ1: Τότε, στα 16 που λέτε ότι το συνειδητοποιήσατε, τι κάνατε για αυτό; Μιλήσατε με κάποιον; Το συζητήσατε;

Σ2: Τίποτα. Όχι, όχι. Κλείστηκα στον εαυτό μου, έγραφα ποιήματα, ξέρετε από αυτά που κάνουν όλοι οι έφηβοι, το οποίο βέβαια το συνεχίζω και τώρα και πολύ χαίρομαι γι' αυτό...

Σ1: Είναι ένας τρόπος έκφρασης.

Σ2: Ναι! Θεωρώ ότι ούτως ή άλλως η τέχνη, ό,τι είδους κι αν είναι - αν επιτρέπεται να χρησιμοποιώ εγώ τον όρο τέχνη -, είναι μια διέξοδος το να ζεις τα πράγματα που δεν μπορείς να ζήσεις. Οπότε τα φαντάζεσαι και τα διοχετεύεις είτε στη ζωγραφική είτε στην ποίηση είτε στο τραγούδι είτε σε οτιδήποτε.

Σ1: Σα να εκπληρώνονται δηλαδή.

Σ2: Ακριβώς! Για να μπορείς να είναι σου τα νιώσει την εμπειρία αυτή έστω μέσω... να είναι πιο ρεαλιστικό.

Σ1: Πριν από τα 16 και μέχρι τότε, πώς ήταν οι σχέσεις σας με το άλλο φύλο; Είχατε ποτέ σχέσεις με το άλλο φύλο;

Σ2: Όχι, όχι, ποτέ. Επειδή ήμουν λάτρης του ανθρώπινου είδους, αγαπώ τους ανθρώπους, μ' αρέσουν, έχουν πλάκα (γέλια), εεε... Δε μου έβγαινε κάποιος μισογυνισμός ή αντιζηλία ή οτιδήποτε. Οπότε πάντα μ' άρεσαν τα κοριτσάκια, να κάνουμε παρέα κι αυτά. Όταν άρχισε λοιπόν στην εφηβεία... Είμαι και μεγάλος... Τότε δεν υπήρχε ο όρος προεφηβεία. Δηλαδή ήταν και φυσιολογικό μέχρι τα 18 σου να μην κάνεις κάτι [σεξουαλικό]. Έχω φίλο που έκανε πρώτη φορά σεξ στα 19, ετεροφυλόφιλο εννοώ πάντα, έτσι.

Σ1: Ναι.

Σ2: Οπότε ήταν και φυσιολογικό το να προσπαθείς και να τρως χυλόπιτες κι αυτά, δεν ήταν κάτι ύποπτο. Οπότε ήταν αυτό. Δηλαδή χέρι – χέρι... Αλλά και πάλι δεν ήταν τίποτα, μόνο φλερτ και το σταματούσα εγώ εκεί και όλα καλά. Κι από τα 16 μου και μετά, είχα βρει ένα κόλπο και μου άρεσε η πιο ωραία κοπέλα του σχολείου, οπότε ήμουν κομπλέ! (γέλια)

Σ1: Ότι δεν μπορούσατε να την έχετε ούτως ή άλλως ε; (γέλια)

Σ2: Στην Γ' Λυκείου όμως την είχα! Οπότε βγήκαμε δυο φορές και ήταν ο πρώτος άνθρωπος που του είπα ότι είμαι γκέι κι είναι η καλύτερή μου φίλη. Είναι παντρεμένη τώρα στη Μύκονο, είναι νηπιαγωγός, μια κούκλα! Και ήταν η μόνη φορά που την πάτησα με το κόλπο αυτό! (γέλια)

Σ1: (γέλια) Εξελίχθηκε όμως θετικά! Γιατί έχετε μια ουσιαστική σχέση.

Σ2: Ναι, πολύ!

Σ1: Οπότε οι πρώτες σας σεξουαλικές εμπειρίες και οι σεξουαλικές σας εμπειρίες γενικά, απ' ό,τι καταλαβαίνω, είναι μόνο με άντρες.

Σ2: Ναι.

Σ1: Πότε ξεκίνησαν;

Σ2: Στα 19. Απλά στα 19 δεν ήταν ακριβώς ολοκληρωμένη, ήταν ψιλό... μόνο τα προκαταρκτικά. Γιατί κράτησε πολύ λίγο, 4 εβδομάδες. Και ίσως να είναι η

μοναδική φορά που ερωτεύτηκα, ίσως επειδή ήμουν μικρός, όχι γιατί ήταν κάτι ιδιαίτερο... Απλά ένιωσα ότι δεν ήταν αμοιβαίο. Ήταν ίσως το πιο δύσκολο πράγμα. Και λέω, ωραία αρχίζουμε! Γιατί αναγνωρίζω στον εαυτό μου ότι είχα την ωριμότητα να καταλάβω ότι κάποιος ενδιαφέρεται για μένα ή όχι. Και είχα πει τέλος και σπάραξα στο κλάμα. Και δεν μπορούσε να το καταλάβει, ήταν 23 τότε αυτός... Ακόμα έχουμε επικοινωνία, εγώ έχω με όλους [τους πρώην] καλή επικοινωνία! (γέλια) Είναι στη Φλώρινα, τέλειωσε Καλών Τεχνών και έμεινε εκεί, από την Κρήτη κι αυτός. Και μου είπε, δεν καταλαβαίνω, αφού λες ότι θες, τότε για ποιο λόγο...; Και του λέω, γιατί δε θες εσύ. Και σιώπησε και σταμάτησε... Αλλά ήταν πολύ όμορφο, ήταν παραμύθι. Ήταν όλες οι συνθήκες για να είναι παραμύθι! Ήμουν μικρός σε ηλικία, ήταν κλειστή κοινωνία, ήταν όλα κρυφά, δηλαδή ήταν όλα κανονικά ένα παραμύθι. Με δράκους, με όλα, τα πάντα.

Σ1: Χμμ... Έχετε συναντήσει εμπόδια που οφείλονται σε στερεότυπα περί ομοφυλοφιλίας;

Σ2: Βέβαια. Εμπόδια σε τι; Σε προσωπικές σχέσεις, σε επαγγελματικές, σε φιλικές...;

Σ1: σε όλα. Αν θέλετε να μου πείτε για όλα, ακόμα καλύτερα.

Σ2: Ας τα πάρουμε χρονολογικά.

Σ1: Όπως θέλετε.

Σ2: Το πρώτο μου εμπόδιο ήταν όταν έκλεισα τα 18 που το είπα στους φίλους μου. Είχα δύο παρέες τότε, τους φίλους μου από τη γειτονιά και τους φίλους μου από το σχολείο.

Σ1: Το είπατε και στις δύο παρέες;

Σ2: Βέβαια. Με χρονικό περιθώριο ένα καλοκαίρι. Το καλοκαίρι το είπα στα παιδιά από τη γειτονιά, που μετά απομακρύνθηκαν κι από Σεπτέμβριο έφυγαν, γιατί όλοι είχαν περάσει σε πανεπιστήμια αλλού, εκτός από ένα παιδί που είναι ακόμα φίλος μου. Βέβαια, τώρα είναι στη Σουηδία, παντρεμένος, οπότε δεν έχουμε άμεση επαφή δυστυχώς. Κι από Σεπτέμβρη που το είπα στους υπόλοιπους, με έκαναν κι αυτοί πέρα. Ήταν δύσκολο καλοκαίρι αυτό γενικότερα, δε θέλω να το θυμάμαι καθόλου, για δικούς μου λόγους... δε χρειάζεται να τους αναφέρουμε...

Σ1: Ό,τι θέλετε εσείς.

Σ2: Εντάξει, δε θα ήθελα...

Σ1: Ήταν πολύ δύσκολο, μείνατε μόνος στην πραγματικότητα.

Σ2: Ακριβώς! Ένα παιδί που δεν προλάβαινε να βγαίνει, ξαφνικά μόνος του.

Οπότε έβγαινα «ψεύτικα» από το σπίτι. Και αυτό μου στοίχισε πάρα πολύ.

Ήταν καλοκαίρι, οπότε είχα άπλετο χρόνο, έβγαινα λοιπόν κάθε μέρα μέχρι τις 23.00 και τα Σαββατοκύριακα μέχρι τις 3-4. Καθόμουν στο λιμάνι, κάπνιζα και περίμενα να περάσει η ώρα για να γυρίσω σπίτι για να μην έχω ερωτήσεις. Αυτά.

Σ1: Χμμ...

Σ2: Ερωτικά είχα μια σχέση πολύ όμορφη επίσης, κράτησε 2 χρόνια, αν και «βαφτισμένη» ήταν 1.

Σ1: Σε ποια ηλικία αυτό;

Σ2: Στα 23. Ήταν με ένα παιδί που έπασχε από κρίσεις πανικού, είχε αλλεργίες, μαλώναμε καμιά φορά και έκανε εμετούς... Στην αρχή αυτό, στον πρώτο μήνα. Κι όλα αυτά γιατί δεν είχε αποδεχθεί τον εαυτό του, θεωρούσε ότι είναι άρρωστος, το είχε πει στην αδερφή του και του είχε πει να πάνε σε κάποιον ψυχίατρο, όχι ψυχολόγο κι ότι δεν μπορείς να κάνεις δώρο στον πατέρα σου ένα εγκεφαλικό, ένα δεύτερο εγκεφαλικό, γιατί είχε περάσει ήδη ένα ο άνθρωπος... Και φανταστείτε τώρα ότι εγώ έμενα με σκύλο, μόνος μου, στο ισόγειο, σε ένα διαμέρισμα κάτω από τους γονείς μου, καθάριζα όσο μπορούσα γιατί έλειπα πολύ, δούλευα και σε μπαρ τότε... Οπότε θέλω να πω είχε και σκόνη και τρίχες και δεν είχε ποτέ αλλεργία, δεν τον έπιασε ποτέ η κρίση πανικού... Όλα αυτά ήρθαν και επιστεγάστηκαν τέλος πάντων όταν χωρίσαμε τύπου και τα ξαναβρήκαμε, απλά δεν είπαμε ποτέ ότι είμαστε μαζί. Κι από τότε βγαίναμε κάθε μέρα έξω για καφέ, για ποτό... Και κάποια στιγμή του είπα, «ξέρεις ότι τώρα είμαστε πιο πολύ μαζί απ' ό,τι όταν λέγαμε ότι είμαστε μαζί». Λέει «ναι, αλλά τώρα δεν έχουμε την ταμπέλα. Οπότε εγώ δεν έχω το άγχος, οπότε είμαι μια χαρά». Στο Λονδίνο πλέον και αυτός... Όλοι φεύγουν...

Σ1: Αυτό πήγα να πω! Πολλά άτομα δικά σας έχουν φύγει σε όλες τις γωνιές του κόσμου.

Σ2: Ναι, πολλοί, πολύς κόσμος... Μόνο εγώ ξέμεινα...! Και επαγγελματικά, δεν είχα συναντήσει [εμπόδια] ποτέ μέχρι πέρσι, πριν 1,5 χρόνο τώρα. Ποτέ δεν είχα συναντήσει... Εεμ... Για να πω κι ένα καλό για την Κρήτη, δούλευα σ' ένα μπαρ 4,5 χρόνια. Και σε άλλα μπαρ, αλλά εκεί περισσότερα χρόνια. Δεν ένιωσα ούτε μια στιγμή ότι δε με αποδέχτηκαν. Ούτε μια στιγμή!

Σ1: Γενικά το λέτε; Και σε κόσμο που συναναστρέφεστε και σε επαγγελματικό πλαίσιο;

Σ2: Ναι, ναι. Δηλαδή, φανταστείτε έχω τώρα ένα φίλο καινούργιο που είναι στρέιτ και είναι πολύ νορμάλ και μου λέει «δε θέλω να σε ακούω να λες ‘γεια, είμαι ο Γ. και είμαι γκέι’». Δε μου αρέσει να το λες, δεν υπάρχει λόγος, δεν κολλάει».

Σ1: Δηλαδή συστήνεστε με αυτό.

Σ2: Συστήνομαι με την προϋπόθεση «άκου να σου πω, είμαι αυτό. Άμα θες. Αν δε θες, να μην μπούμε στη διαδικασία, γιατί βαριέμαι, αρκετά». Αλλά δεν πρέπει να έχω αυτήν την προκατάληψη, δηλαδή έχω μια προδιάθεση λίγο αρνητική...

Σ1: Επειδή σας έχουν συμβεί πολλά λέτε.

Σ2: Ναι... Και η μοναδική φορά λοιπόν που μου φέρθηκαν κάπως ήταν πριν 1,5 χρόνο, δούλευα σε μια εταιρεία, στην οποία ήξερε ο manager για μένα ότι είμαι γκέι. Δεν το αναφέραμε, αλλά το ήξερε από πριν, από άλλο άτομο. Κι όταν παραιτήθηκα, μου άφησε δύο φορές υπονοούμενο. Του είπα δεν μπορώ να κάνω άλλη υπομονή, παραιτούμαι και μου αμφισβήτησε τον ανδρισμό μου, όσον αφορά στην υπομονή. Μου είπε «νόμιζα ότι είχαμε κάνει μια αντρίκια

κουβέντα» και με κοιτούσε από πάνω ως κάτω με ένα υποτιμητικό ύφος, και καλά «τι την έκανα μαζί σου την αντρίκια την κουβέντα, αφού δεν είσαι»...

Σ1: Ναι... Πώς νιώσατε εκεί;

Σ2: Απειροελάχιστος. Πάρα πολύ μικρός. Και πολύ δειλός που δεν του έριξα μια μπουνιά, να σηκωθώ να φύγω... Ή να του κάνω μια αγωγή, πιο πολιτισμένα. Αλλά όχι, δεν το έκανα. Το μετανιώνω τώρα. Τότε ήθελα απλά να φύγω. Τώρα, όχι ακριβώς το μετανιώνω, απλώς επειδή ξέρω τι άνθρωπος είναι, θα 'θελα πολύ να φωνάξω τα παιδιά μέσα από το κατάστημα και να του πω, έχετε να κότσια να το ξαναπείτε αυτό που μου είπατε; Κι επειδή ξέρω ότι είναι πολύ εγωιστής, θα το ξανάλεγε. Κι έτσι θα μπορούσα να του κάνω πολύ μεγάλη ζημιά. Αλλά έχω και μια σχέση περίεργη με το κάρμα, είπα να μην... Ήταν κάτι μη χρειαζόμενο, οπότε...

Σ1: Είπατε να μη λερώσετε το κάρμα!

Σ2: Ακριβώς! (γέλια)

Σ1: Στην οικογένειά σας το έχετε πει;

Σ2: Στον αδερφό μου. Ούτε κρύο ούτε ζέστη. Δεν έχουμε καθόλου καλή σχέση με τον αδερφό μου, αλλά δεν το έχει χρησιμοποιήσει ποτέ εναντίον μου. Παλιότερα, πριν του το πω, το είχε χρησιμοποιήσει, δεν ξέρει ότι το ξέρω εγώ. Κοιμόμουν και το άκουσα, που το είχε πει στη μητέρα μου. Ήθελε κάτι περιουσιακό και της είχε πει «γιατί να το πάρει ο Γ. αυτό, αφού θα τα φάει στα ναρκωτικά και στους πούστηδες»;

Σ1: Α... Χωρίς όμως να του έχετε πει εσείς κάτι; Το υποψιαζόταν;

Σ2: Ναι, το υποψιαζόταν. Αυτά.

Σ1: Έχετε επαφές με φορείς ή κοινότητες ομοφυλόφιλων ατόμων;

Σ2: Όχι.

Σ1: Η άποψή σας για αυτές; Αν έχετε ακούσει κάτι

Σ2: Δε με εκφράζουν, καθόλου. Δηλαδή... Εν μέρει σίγουρα με εκφράζουν. Αλλά ο τρόπος που δρουν, δε μου αρέσει. Έχω πάει στη Θετική Φωνή ως εθελοντής, μετά δεν είχα χρόνο και σταμάτησα. έχω κάνει και εξετάσεις φυσικά εκεί. Αυτή είναι πολύ σπουδαία οργάνωση. Όλα τα υπόλοιπα δε με εκφράζουν καθόλου.

Σ1: Τι πιστεύετε ότι πρεσβεύουν; Λέτε ότι δε σας εκφράζουν. Τι είναι αυτό που έρχεται κόντρα σε εσάς;

Σ2: Ας πούμε το Pride το οποίο γίνεται, είναι μια διαμαρτυρία, δεν είναι μια παρέλαση. Εγώ πώς θα εξηγήσω σε κάποιον που δε με δέχεται ότι είμαι ομοφυλόφιλος και είμαι φυσιολογικός, αλλά μια φορά το χρόνο βγαίνω με στρινγκ στο Σύνταγμα και χορεύω; Δεν το θέλω αυτό. Όπως λένε, κι οι στρέιτ είναι ελεύθεροι να κάνουν κι αυτοί Pride. Ναι, δε θα πάρουν όμως μία από ένα κολόμπαρο... Μάλλον να το πω αλλιώς για να μη βάζουμε ταμπέλες. Δε θα πάρουν μια ιερόδουλη –που θεωρώ ότι είναι ένα επάγγελμα που όντως είναι λειτούργημα, διότι υπάρχουν άνθρωποι που σεξουαλικά δεν μπορούν να εκτονωθούν, πχ άνθρωποι με ειδικές ανάγκες που... να μην κοροϊδευόμαστε! Μακάρι βέβαια να μπορούν κι αλλιώς, αλλά υπάρχουν πολλά παραδείγματα... τέλος πάντων... Όταν λοιπόν κάποιος θέλει να γιορτάσει την ετεροφυλοφιλία

του, δε θα πάρει μια κοπέλα και έναν άνδρα να τους γδύσει και να αρχίσουν να χορεύουν μπροστά στο Σύνταγμα. Και σίγουρα, ό,τι έχει κατοχυρωθεί εδώ στην Ελλάδα, δεν είναι λόγω των Pride, δεν είναι λόγω τέτοιων οργανώσεων, είναι λόγω πιο σοβαρών οργανώσεων που έχουν να κάνουν με τα ανθρώπινα δικαιώματα και έρχονται εντολές από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σ1: Ωστόσο φέτος το Pride είχε ως μόντο ότι είναι «θέμα παιδείας».

Σ2: Ακριβώς. Σιγά σιγά γίνονται βήματα. Όπως υπάρχουν και 5φήφιοι που μπορείς να το καταγγείλεις αν πέσεις θύμα βίας ρατσιστικής ή οτιδήποτε. Γίνονται βήματα, αλλά γίνονται λίγο πιο αργά κι ίσως να έπρεπε να γίνει αυτό το μπαμ, να ξεμπουκώσει όλο αυτό το θέμα και σιγά σιγά να ηρεμήσουμε και εμείς και όλοι, να δούμε πιο ψύχραιμα τα πράγματα και να δούμε τι μας αφορά. Δηλαδή δε με αφορά να φιλιέμαι μέσα στη μέση του δρόμου, με αφορά όμως να μπορώ να συζήσω με έναν άνθρωπο.

Σ1: Και τα δύο είναι σημαντικά βέβαια. Αφορούν την ελευθερία.

Σ2: Εσάς δε σας ενοχλεί αν κάποιος δώσει ένα γαλλικό φιλί στο δρόμο με μια κοπέλα; Είναι σ' ένα παγκάκι και φιλιούνται ένα τέταρτο;

Σ1: Εμένα δε με επηρεάζει!

Σ2: Ούτε εμένα, το μέσο όρο ψάχνω. Απλά εγώ δεν έχω αυτό το πρόβλημα.

Θα μου άρεσε να κυκλοφορώ χέρι χέρι, σίγουρα.

Σ1: Όπως μπορούν κι όλοι οι άνθρωποι εξάλλου!

Σ2: Ακριβώς. Η τρυφερότητα να μπορεί να εκφράζεται, η σεξουαλικότητα δε με αφορά, εμένα προσωπικά πάντα. Αλλά ας πούμε το σύμφωνο συμβίωσης ήταν κάτι πολύ βασικό και το έλεγα από παλιά εγώ, ότι αν εγώ πεθάνω, με πατήσει ένα αυτοκίνητο κι έχω ένα σπίτι, θα το πάρει ο αδερφός μου, που τον αδερφό μου τον σιχαίνομαι και με σιχαίνεται. Βασικά εκείνος με σιχαίνεται, εγώ δεν τον σιχαίνομαι, τον λυπάμαι. Για ποιο λόγο; Δεν υπάρχει κανένας λόγος. ενώ υπάρχουν άνθρωποι που με έχουν στηρίξει από τα 18 μου κι είμαστε 20 χρόνια φίλοι, γιατί να μην το πάρουν εκείνοι;

Σ1: Θα μου πείτε παρακάτω και για τη νομοθεσία αναλυτικά. Να μείνουμε λίγο στους φορείς. είπατε ότι ήσασταν εθελοντής στη Θετική Φωνή. Θέλετε να μου πείτε λίγα λόγια για αυτόν το φορέα;

Σ2: Η Θετική Φωνή είναι στην ουσία μια οργάνωση που αφορά την πρόληψη και τη στήριξη ατόμων οροθετικών. δεν είναι μόνο για ομοφυλόφιλους, είναι και για ετεροφυλόφιλους.

Σ1: Η πρόληψη γενικά για τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα εξάλλου μας αφορά όλους.

Σ2: Ακριβώς. Απλά εξετάζονται κι είναι λίγο πιο ευαισθητοποιημένοι οι ομοφυλόφιλοι, λόγω και στερεοτύπων βασικά. Γιατί, ας πούμε, εμένα η καλύτερή μου φίλη είναι οροθετική, η οποία είναι παντρεμένη με παιδί και δεν είχε ποτέ ομοφυλοφιλικές σχέσεις. Αυτή είναι επίσης από το Ηράκλειο της Κρήτης. Δεν είχε καλή αντιμετώπιση από τους γιατρούς εκεί. Στην Αθήνα ερχόταν. έχει περάσει πάρα πολλά και στο Ηράκλειο και στην Αθήνα, αλλά πλέον έχει βρει... Προφανώς πρέπει να φας λίγο το ζόρι σου για να βρεις ένα γιατρό που να είναι ok. Αλλά πλέον τους έχει βρει και είναι όλα σούπερ.

Σ1: Λέγατε για αυτήν την οργάνωση λοιπόν...

Σ2: Ναι. Δραστηριοποιείται στην Αθήνα, είναι στο Μοναστηράκι, στου Ψυρρή. Κλείνεις ένα ραντεβού για να κάνεις δωρεάν τεστ για το HIV, κάνουν πολλές συγκεντρώσεις με οροθετικούς για αν θέλουν να μιλήσουν, έχουν ψυχολόγους, κάνουν διάφορα events που μοιράζουν προφυλακτικά, ενημερωτικά φυλλάδια. Είναι οργανωμένοι. Υπάρχει στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη.

Σ1: Πιστεύετε ότι υπάρχουν αρκετοί φορείς που δραστηριοποιούνται με τέτοιο τρόπο, ειδικά για την πρόληψη για σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα και χρήση ουσιών;

Σ2: Ναι, πλέον νομίζω ναι. Δηλαδή ενημερώνουν... και μέσα στα σχολεία πια ενημερώνονται και μέσω του διαδικτύου. Δηλαδή αν θέλει κάποιος να πληροφορηθεί, μπορεί. Αλλά κι αν δε θέλει, σίγουρα μία-δύο-τρεις φορές στη ζωή του θα πληροφορηθεί. Στη ζωή του εννοώ στην ενήλικη σεξουαλική ζωή του. Οπότε από εκεί και πέρα, είναι ενημερωμένος, δεν έχει άλλοθι. Κανείς δεν έχει άλλοθι πια πιστεύω.

Σ1: Πιστεύετε λοιπόν ότι προβάλλονται αρκετά αυτοί οι φορείς;

Σ2: Δεν ξέρω αν προβάλλονται αρκετά. Προβάλλονται τα Χριστούγεννα, την Πρωτοχρονιά, την παγκόσμια μέρα κατά του AIDS, δηλαδή σε συγκεκριμένες μέρες. Κυρίως από τα Μέσα Ενημέρωσης, που καλώς ή κακώς, αυτός είναι ο κύριος τρόπος για να ενημερωθεί κάποιος.

Σ1: Θέλετε να μου μιλήσετε τώρα σχετικά με τη νομοθεσία; Ποια η γνώμη σας για τη νομοθεσία που έχει περάσει και κατά πόσο το Κράτος μπορεί να βοηθήσει με τις πολιτικές που εισηγείται; Ή είναι διατεθειμένο;

Σ2: Νομοθεσία πλέον υπάρχει, τα τελευταία χρόνια. Και όσον αφορά την ομοφοβία γιατί πάει στη ρατσιστική βία και με το σύμφωνο συμβίωσης. Το θέμα είναι κατά πόσο το παίρνει κάποιος σοβαρά, δηλαδή αν ένας φορέας παίρνει σοβαρά το ρόλο του κι αν όχι, απλά έτσι να περνάμε την ώρα μας. Όπως και τα όργανα που εξυπηρετούν το φορέα.

Σ1: Εννοείτε κατά πόσο όντως εφαρμόζεται ο κάθε νόμος;

Σ2: Ναι. Δηλαδή αν κάποιος πέσει θύμα ρατσιστικής βίας κι είναι ομοφυλόφιλος και πάει στο αστυνομικό τμήμα, δεν ξέρω κατά πόσο το αστυνομικό τμήμα θα ασχοληθεί επί της ουσίας ή απλά θα καταγράψει το γεγονός και τελείωσε. Κι αυτό δε συμβαίνει μόνο με τους ομοφυλόφιλους, συμβαίνει και με τους μετανάστες, τους πρόσφυγες και οποιονδήποτε. Τα νέα παιδιά που ανήκουν στην αστυνομία είναι πολύ διαφορετικά από τους παλιότερους, πολύ πιο βελτιωμένα και πιο μορφωμένα αν θέλετε. Αλλά οι παλιότεροι... Μέχρι να ξεσκαρτάρει το πράγμα... Εγώ τις λέω οι γενιές του ΠΑΣΟΚ, που δεν εννοώ το ΠΑΣΟΚ, αλλά γενιές που μεγαλούργησαν και ενηλικιώθηκαν από το '80 μέχρι το '90 για μένα είναι σάπιας. Και το λέω κι ως ακούγεται κακία, είναι μια γενιά σάπια. Σάπια, αμόρφωτη, ημιμαθής και δυστυχώς αυτή κάνει κουμάντο προς το παρόν ακόμα. Κάποια στιγμή εύχομαι να σταματήσει όλο αυτό. Θα το δούμε. Το ελπίζω.

Σ1: Πιστεύετε ότι υπάρχουν βελτιώσεις που μπορούν να γίνουν μέσα από τη

νομοθεσία για τα ζητήματα ομοφυλοφιλίας, σεξουαλικού προσανατολισμού γενικά και φύλου;

Σ2: Σίγουρα, αλλά ζούμε σε μια χώρα που είναι τόσο χάλια κάποια πράγματα... Δηλαδή, αυτό που με αφορά εμένα τουλάχιστον δεν ήταν ποτέ ο γάμος, καθόλου. Δεν πιστεύω καν στην Εκκλησία πια. Τη θεωρώ εταιρεία. Κι ας είμαι και αγιογράφος! Το σύμφωνο συμβίωσης όμως έπρεπε να γίνει.

Σ1: Κατοχυρώνει κι άλλα πράγματα.

Σ2: Ακριβώς. Γιατί να μην απολαμβάνουν κάποια δικαιώματα κάποιοι άνθρωποι που φορολογούνται το ίδιο; Όπως κι αναγνώριση της ταυτότητας φύλου. Δεν μπορεί ένας άνθρωπος που νιώθει γυναίκα, έχει δώσει μια περιουσία για να είναι γυναίκα, έχει καταδικαστεί να κάνει ένα μόνο επάγγελμα στη ζωή του [πορνεία], γιατί μόνο αυτό μπορεί να κάνει, ε τουλάχιστον δώστου μια ταυτότητα! Δηλαδή ας μην τον λένε Βαγγέλη, αν θέλει να λέγεται Εύα, ας λέγεται Εύα. Το ίδιο ισχύει και για γυναίκες που γίνονται άντρες και οτιδήποτε. Αυτό που με αφορά εμένα πιο πολύ απ' όλα είναι στην υιοθεσία. Αλλά θα ήθελα η υιοθεσία... Πρέπει πρώτα η κοινωνία να μορφωθεί. Για μένα η χειρότερη οικογένεια είναι το καλύτερο ίδρυμα. Δεν ξέρω κατά πόσο ισχύει αυτό, ξέρω όμως σίγουρα ότι η νομοθεσία πρέπει να αλλάξει και για τις μονογονεϊκές οικογένειες. Ένας άνθρωπος που είναι μόνος του να μπορεί να υιοθετήσει ένα παιδί. Δηλαδή αυτό θα πρέπει να αλλάξει πρώτα και μετά για τα ομόφυλα ζευγάρια. Κι είναι η νομοθεσία τόσο μπουρδουκλωμένη και τόσο δύσκολο να υιοθετήσει κάποιος ένα παιδί που ζορίζονται τα ετερόφυλα ζευγάρια, πόσο μάλλον θα είναι για τα ομόφυλα. Ή ας υπάρχει αυτή η δυνατότητα κι ας πρέπει να περάσουν 850.000 διαδικασίες τα ομόφυλα ζευγάρια!

Σ1: Ας ανοίξει όμως ο δρόμος λέτε.

Σ2: Ναι. Επίσης, όμως, τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια επειδή θεωρώ πως δεν έχουν ακόμα μια ωριμότητα, να ξέρουν πολύ καλά τι πάνε να κάνουν. Δηλαδή ακόμα κι αυτό με τις παρένθετες μητέρες, το θεωρώ τρομερά ναρκισσιστικό όλο αυτό. Δηλαδή να θέλω τι; Να περάσω το dna μου; Να μου μοιάζει το παιδί μου;

Σ1: Όπως θα ήθελε κι ένα ετεροφυλόφιλο ζευγάρι.

Σ2: Ναι, το καταλαβαίνω αυτό. Απλά ίσως είναι πιο εύκολο να βρει μια παρένθετη μητέρα παρά να μπει στη διαδικασία της υιοθεσίας. Γι' αυτό πωλούνται και πολλά βρέφη Ρομά κλπ... Πχ υπάρχει ένας άνθρωπος στα Γιαννιτσά που πήγε στη Νιγηρία και απλά αναγνώρισε ένα παιδί, ότι είναι αυτός ο πατέρας, το πήρε κι έφυγε. Έτσι απλά. Αλλά αν ήταν αλλιώς τα πράγματα εδώ, δε θα χρειαζόταν αυτό.

Σ1: Είπατε πριν ότι κι η κοινωνία χρειάζεται παιδεία, όμως.

Σ2: Ναι. Πείτε ότι εγώ πάω να υιοθετήσω ένα παιδί, αυτό το παιδί σε ποιο σχολείο θα πάει; Κι όταν θα πάω να πάρω τους βαθμούς του, η κυράτσα δίπλα τι θα λέει για μένα; Το παιδί της τι θα λέει στο παιδί μου για μένα; Εγώ μπορεί να έχω πάει σε παιδοψυχολόγο, να του έχω εξηγήσει, να είναι απόλυτα οκ το παιδί μου με εμένα, αλλά αυτό δε σημαίνει ότι το παιδί μου θα είναι οκ με

τους φίλους του που θα κοροϊδεύουν εμένα.

Σ1: Ναι, δεν μπορείτε να τα ελέγξετε όλα.

Σ2: Ακριβώς. Και δεν μπορώ το παιδί να το έχω σε μια φούσκα. Να ζει δηλαδή και απόλυτα προστατευμένο γιατί μετά κι αυτό είναι άρρωστο, δεν είναι φυσιολογικό. Πολλοί λένε θα μεγαλώσει το παιδί και θα το στείλω έξω. Αυτό ονειρεύεσαι για σένα; Να μεγαλώσει το παιδί σου, να το σπουδάσεις, για να πάει να ζήσει αλλού, μακριά από σένα;

Σ1: Πώς θα μπορούσε λοιπόν το σχολείο να βοηθήσει στην κατάρρευση των στερεοτύπων και στην περισσότερη ευαισθητοποίηση του κόσμου;

Σ2: Εεε... Με παιδεία! Με σεμινάρια, με οτιδήποτε, αλλά πρέπει πρώτα να επιμορφωθούν οι δάσκαλοι κι οι καθηγητές. Εγώ έχω περιστατικό, μιλάμε για το '87, έτσι. Ήμασταν 250 παιδιά στο δημοτικό κι ήταν 2 κορίτσια που ήταν μάρτυρες του Ιεχωβά και δεν τους μιλούσε κανένας.

Σ1: Τα είχαν απομονώσει.

Σ2: Ναι. Κανένα παιδάκι δεν τα καλούσε στα γενέθλιά του, πουθενά. Νομίζω ήμασταν Πέμπτη δημοτικού. Είχαν πάρει απαλλαγή από τα θρησκευτικά κι είχε ρωτήσει ο δάσκαλός μας το ένα κορίτσι -11 χρόνων ήμασταν τότε-, «επειδή έχω διαβάσει για τη θρησκεία σας, θέλεις να πεις ότι αν μπει κάποιος σπίτι σου και βιάσει τη μητέρα σου, ο πατέρας σου δε θα πιάσει ένα μαχαίρι να τον σκοτώσει»; Δηλαδή μεταδίδεις μια εικόνα σε ένα κορίτσι 11 ετών να φανταστεί κάποιον άγνωστο να βιάζει τη μητέρα του και τον πατέρα του να τον μαχαιρώνει. Με ποιο δικαίωμα; Είναι μηνύσιμο αυτό! Δηλαδή ντρέπομαι... Κι έχω βαρεθεί να ντρέπομαι βασικά.

Σ1: Δηλαδή το εστιάζετε στην καλύτερη επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.

Σ2: Παιδεία! Μία λέξη είναι, παιδεία!

Σ1: Από πού ξεκινάει όμως, από ποιο επίπεδο;

Σ2: Από μικρά! Από μικρά!

Σ1: Γιατί μπορεί στο σχολείο να γίνεται δουλειά, αλλά να μη γίνεται στην οικογένεια. Μπορεί να υπάρχει σύγκρουση και σε άλλα επίπεδα. Από πού να ξεκινήσει λοιπόν;

Σ2: Βέβαια! Θα υπάρχει. Από το σπίτι να ξεκινήσει. Από το σπίτι και μετά... Το σχολείο ξέρετε πια στην Ελλάδα είναι εντελώς διαδικαστικό. Νομίζω στο σχολείο πια απλά κοινωνικοποιείσαι, τίποτα άλλο. Ούτε μορφώνεσαι ούτε τίποτα. Όλα γίνονται στα φροντιστήρια κι όλα γίνονται μετά.

Σ1: Η κοινωνικοποίηση όμως είναι η βάση για τη μετέπειτα ζωή.

Σ2: Συμφωνώ. Το σπίτι είναι όμως το πρώτο περιβάλλον που είσαι. Εκεί είναι. Οι νέοι γονείς θέλω να πιστεύω ότι είναι διαφορετικοί. Αλλά θέλει δουλειά ακόμα, πάρα πολλή. Και δεν καταλαβαίνει κανείς ότι ο ρατσισμός έχει άπειρα! Είναι μια αρρώστια, μια ασθένεια που μπορεί να ξεκινάει από το αν το παιδί σου είναι κοντό μέχρι αν το παιδί σου είναι γκέι. Αν είναι κοντό, αν είναι χοντρό, συγγνώμη, παχύσαρκο, αν φοράει γυαλιά, αν ψευδίζει, αν τα πάει καλά στα μαθηματικά και και και...! Δηλαδή αυτό πρέπει να το καταλάβουν οι γονείς, γιατί θεωρούν ότι αυτούς δεν τους αφορά αυτό. «Δε με αφορά αν ο άλλος είναι ομοφοβικός, ας είναι». Όχι, δεν είναι αυτό!

Σ1: Γιατί ο ρατσισμός έχει τόσες εκφάνσεις.

Σ2: Ακριβώς! Δηλαδή αν πει κάποιος για το παιδί σου «χαχα, κοίτα, η κόρη σου είναι χοντρή, χαχαχα», πες του «εμένα δε με ενδιαφέρει». Γιατί πχ η παχυσαρκία όντως είναι κάτι άσχημο. Που δεν είναι, δεν πάει έτσι.

Σ1: Αφορά όλους λοιπόν. Χμμμ... Αναφέρατε την Εκκλησία. Τι σκέφτεστε για την αντίδραση της Εκκλησίας και τη στάση κάποιων μητροπολιτών περί ομοφυλοφιλίας;

Σ2: Βασικά δε με αφορά καθόλου και δε θα έπρεπε να αφορά κανέναν! Δηλαδή εσάς σας αφορά αν πχ οι Ευαγγελιστές κατά των προγαμιαίων σχέσεων;

Σ1: Εγώ δεν εμπλέκομαι με τους Ευαγγελιστές πχ. Υπάρχουν άνθρωποι όμως που εμπλέκονται και τους αφορά. Συν ότι η Εκκλησία επηρεάζει και τα του Κράτους.

Σ2: Όλο το θέμα είναι εκεί ακριβώς, ότι υπάρχει επίσημη θρησκεία κράτους. Δεν υπάρχει λόγος να υπάρχει επίσημη θρησκεία κράτους εν έτει 2017. Ή έχουμε ανεξιθρησκεία ή δεν έχουμε! Εκτός αν δεν υπάρχει ανεξιθρησκεία και το έχουμε έτσι στο σύνταγμα γιατί οφείλουμε να το έχουμε. Αυτό. Δε με αφορά τι λέει ο καθένας, καθόλου. Το τι θα πει ένας κυριούλης που φοράει φουστάνια και όταν λειτουργεί, αυτά που φοράει κάνουν 100.000 ευρώ και μιλάει για φτώχεια και για οτιδήποτε, δε με αφορά εμένα καθόλου. Η Εκκλησία γενικότερα στα χρόνια της κρίσης, η οποία κρίση είναι οικονομική, ηθική, είναι κρίση κοινωνική πάνω απ' όλα, έχει δείξει πόσο μικρή είναι, πόσο τίποτα είναι. Είναι ένα τίποτα. Τα συσσίτια είναι όλα από δωρεές, τα καλοκαίρια δε γίνονται συσσίτια, τον Αύγουστο, το ξέρετε αυτό; Βεβαίως, γιατί οι γριούλες που πάνε εκεί ως εθελόντριες πάνε στα μπάνια τους και ξαναρχίζουν το Σεπτέμβρη. Γιατί ο κόσμος προφανώς δεν πεινάει τον Αύγουστο, τρώει τα νύχια του! Οπότε όλα αυτά με εξοργίζουν πάρα πολύ και δε με ενδιαφέρουν καθόλου! Η Χριστιανοσύνη με εκφράζει γιατί αυτήν έμαθα από μικρός, είναι συνήθεια... Δόξα τω Θεώ, όταν έχεις μια άλφα κριτική σκέψη, βλέπεις ότι δεν έχει τόσα στερεότυπα όσα θέλουν να μας περάσουν, μιλάει πάντα για αγάπη, όλα τα υπόλοιπα ήρθαν αμέσως μετά, μάλλον πολύ μετά. Υπάρχουν πράγματα που δεν ανήκουν στη Χριστιανοσύνη, ήρθαν πολύ μετά.

Σ1: Άρα διαχωρίζετε Εκκλησία και Χριστιανισμό.

Σ2: Ναι! Είναι η θρησκεία που με καλύπτει, γιατί δεν έχω ψαχτεί. Προφανώς κι ο Βουδισμός απ' όσο γνωρίζω μιλάει για αγάπη. Σίγουρα, εν έτει 2017, δεν μπορεί να πιστεύουμε στο μύθο Αδάμ και Εύα, έτσι; Είναι μια βλακεία και μισή. Αλλά δεν μπορεί να είναι και όλα τυχαία. Κάποιος το έκανε. Όλη αυτή η τελειότητα που μας περιβάλλει, ε, κάποιος θα την έχει κάνει. Αρκεί ο πυρήνας να είναι πάντα η αγάπη κι όχι το μίσος. Το οποίο είναι πολύ συχνό από την Εκκλησία.

Σ1: Ποια είναι η γνώμη σας για την εικόνα που προβάλλουν τα ΜΜΕ για τα ομοφυλόφιλα άτομα;

Σ2: Ειδικά στην Ελλάδα προάγουν τις καρικατούρες, δηλαδή από τον Παράβα

στις ελληνικές ταινίες που ήταν ο Φίφης, μέχρι το Γιάννη Μπέζο στους «Απαράδεκτους»... Μονάχα ο Παπακαλιάτης νομίζω έχει δείξει σε ένα σήριαλ ένα φυσιολογικό ομοφυλόφιλο. Και γενικότερα, από το 2000 αρχίζουμε σιγά σιγά και βλέπουμε κάποιους νορμάλ ανθρώπους. Προ κρίσης, δεν ξέρω αν θυμάστε, είχαν γίνει πολλά βήματα.

Σ1: Εγώ ξέρω ότι είχε φάει πρόστιμο ο Παπακαλιάτης πάντως για το φιλί [σε ομόφυλο ζευγάρι] που είχε δείξει! Αυτό δεν ήταν βήμα προς τα μπροστά!

Σ2: Εννοείται! Αλλά δε θα υπήρχε καν αυτή η σκηνή. Ενώ υπήρξε. Κι ας ήρθε και το πρόστιμο. Μετά βγήκε ο Ρουβάς και είπε ότι είναι υπέρ του γάμου των ομοφυλόφιλων και της υιοθεσίας, βγήκε ο Σεργουλόπουλος και είπε ότι είναι ομοφυλόφιλος... Και μετά έπεσε αυτή η ρημαδιασμένη η κρίση που μας διέλυσε και μας έβγαλε όλα μας τα ένστικτα. Όλα μας τα απωθημένα, όλες μας τις κακίες, όλο το δηλητήριο που έχουμε και ήταν συσσωρευμένα τόσα χρόνια, τα κάλυπταν όλοι σε αυτά τα *comme il faut* που έχουν και ξαφνικά βγήκε ο αληθινός εαυτός. Δηλαδή ο ρατσισμός προϋπήρχε, δεν έγινε επειδή ήρθαν οι μετανάστες, υπήρχε πάντα.

Σ1: Απλά τον πυροδότησε η κρίση λέτε.

Σ2: Ακριβώς.

Σ1: Χμμμ... Άρα τα ΜΜΕ προβάλλουν περισσότερο καρικατούρες.

Σ2: Ναι.

Σ1: Πώς θα μπορούσε αυτό να αλλάξει;

Σ2: Εεε... Με το να προβάλλουν πράγματα που δεν είναι στερεότυπα. Δηλαδή να προβάλλουν ότι δεν υπάρχουν στερεότυπα, ότι δε θα έπρεπε να έχουν στερεότυπα!

Σ1: Για ποιο λόγο προβάλλουν κυρίως καρικατούρες;

Σ2: Γιατί έχουν πλάκα. Γιατί πάντα η υπερβολή πουλάει πολύ περισσότερο από το φυσιολογικό. Γιατί το φυσιολογικό δεν είναι καρικατούρα. Εκτός αν εγώ ζω σε άλλο κόσμο! Αλλά νομίζω... Σίγουρα υπάρχουν κι οι καρικατούρες... Εννοώ... Υπάρχουν άνθρωποι που είναι λίγο πιο θηλυπρεπείς, λίγο πιο ανδροπρεπείς κι η αλήθεια είναι ότι όντως, επειδή οι ομοφυλόφιλοι έχουν αυτό το κόμπλεξ του να είναι αποδεκτοί, παιδεύονται πολύ ως άνθρωποι να είναι αρεστοί. Έχουν πολύ χιούμορ, προσπαθούν βασικά με το χιούμορ τους, με το στυλ, με το ντύσιμό τους, με όλα αυτά να είναι αποδεκτοί. Οπότε είναι πιο ελκυστικό ένα θέαμα μιας καρικατούρας που θα σου πει 500 αστεία -που τα μισά είναι κλισέ φυσικά- να κάτσεις να το δεις και να γελάσεις παρά έναν ομοφυλόφιλο που θα σου πει «ρε συ, κι εγώ ΕΝΦΙΑ πληρώνω» ή «κι εμένα μου έκοψαν το μισθό» ή «το βράδυ θα πάω να φάω». Όπως θα πάω εγώ, θα πας κι εσύ να φας. Μετά δε σημαίνει ότι θα πάω σε ένα πάρκο να πηδηχτώ! Ή «έχω κι εγώ πρόβλημα με το σύντροφό μου κι η σχέση μου είναι σαν τη δική σου τη σχέση, είναι το ίδιο πράγμα δεν ξέρω αν το έχεις σκεφτεί ποτέ!» Αυτά δεν πουλάνε καθόλου, καθόλου. Ενώ ένας άνθρωπος, μια καρικατούρα, που μπορεί να σου πει 850 αστεία και που θα σου πει 500.000 πιπεράτες εμπειρίες, που προσβάλλουν και τον ίδιο, έτσι, χωρίς να είμαι σεμνότυφος, αλλά αν είχα μια φίλη πχ που πήγαινε με 500 σε

ένα βράδυ θα της έλεγα «είσαι καλά;» (γέλια) Άρα αυτό θέλουν να δείξουν, αυτό δείχνουν, γιατί αυτό θα πουλήσει. Αυτό που τους νοιάζει είναι να πουλήσει.

Σ1: Πώς λοιπόν θα μπορούσε να αλλάξει αυτό; Ας ξαναγυρίσουμε σε αυτό.

Σ2: Από Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας να γίνουν Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και να αρχίσουν να ενημερώνουν τον κόσμο.

Σ1: Ο ουσιαστικός ρόλος δηλαδή των ΜΜΕ.

Σ2: Ο Θεοδωράκης που έχει καταπιαστεί πια με την πολιτική και έχει γελοιοποιηθεί, είχε κάνει κάποιες πολύ αξιόλογες εκπομπές, πάρα πολύ. Και για τρανς άτομα και για λεσβίες και για τους ομοφυλόφιλους και για ρατσισμό... Αυτό.

Σ1: Τι ζητήματα θεωρείτε πως χρειάζεται να γνωρίζουμε εμείς οι ψυχολόγοι, οι σύμβουλοι ψυχικής υγείας γενικά, όταν ερχόμαστε σε επαφή με ομοφυλόφιλα άτομα για να είμαστε περισσότερο ευαισθητοποιημένοι και πιο αποτελεσματικοί στις παρεμβάσεις μας;

Σ2: Πάντα μιλώντας για μένα, γιατί δεν μιλάω για όλους, δεν είμαι εκπρόσωπος των ομοφυλόφιλων, θα ήθελα να έχετε στο μυαλό σας πως κάθε ομοφυλόφιλος, όπως το αντιλαμβάνομαι εγώ, έχει γεννηθεί με την αγωνία της ύπαρξης. Αγωνιούν να υπάρχουν, αγωνιούν να φαίνονται, αγωνιούν να τους σέβονται... Δεν είναι τυχαίο ότι όταν ένας άνθρωπος ασχοληθεί ουσιαστικά με έναν ομοφυλόφιλο, ο ομοφυλόφιλος συγκινείται. Δεν ξέρει πώς να το διαχειριστεί, γιατί δεν έχει συνηθίσει κάποιος να ασχολείται μαζί του επί της ουσίας. Για χαβαλέ, για βόλτα ή να τον συμβουλευτεί, δηλαδή ο ομοφυλόφιλος να συμβουλέψει τον άλλον, είναι πάρα πολύ κοινό. Έχω μια φίλη στο Έσσην –κι αυτή λείπει!-, η οποία όταν με γνώρισε μου είπε «αα, ήθελα πάντα να έχω ένα φίλο γκέι!». Και της λέω να πάρεις ένα κανίς ή ένα πεκινουά καλύτερα. Ο γκέι τι είναι δηλαδή; Αξεσουάρ; Εεε... Αν θα μπορούσατε να δείτε ότι είναι ένα φοβισμένο παιδί κι ότι εξακολουθεί να είναι παιδί μέχρι τα βαθιά του γεράματα, γιατί δεν μπορεί να ενηλικιωθεί. Γιατί η ενηλικίωση είναι συνυφασμένη, στην Ελλάδα τουλάχιστον, με μια σχέση μακροχρόνια, με τη συντροφικότητα, με την καταξίωση στα επαγγελματικά... Για όλα αυτά ο γκέι δίνει απίστευτες μάχες, αν θα τα καταφέρει, σε πολλά φταίει αυτός, το να μην έχει μακροχρόνιες σχέσεις δεν του φταίει κανένας άλλος. Για όλα αυτά δίνει καθημερινές μάχες κάποιος. Κι όλοι οι άνθρωποι! Απλά είναι αλλιώς ένα παιδί να μάχεται για δουλειά, για σχέση κι αλλιώς ένας ενήλικας. Και θεωρώ ότι οι ομοφυλόφιλοι είναι λίγο περισσότερο παιδιά απ' ό,τι οι υπόλοιποι.

Σ1: Έχουν θεωρείτε περισσότερη ανάγκη για φροντίδα.

Σ2: Ναι, γιατί τους λείπει. Είναι πολύ μπερδεμένοι κι έχουν παίξει πολύ κρυφτό, κρυφτό από τον ίδιο σου τον εαυτό. Γι' αυτό και μέχρι να ανεξαρτητοποιηθεί κάποιος, είναι πολύ κλειστός και μετά κάνει αυτό το μπαμ κι αυτό είναι στον κάθε άνθρωπο πώς θα βγει. Θα βγει είτε με το να βγάλει όλη τη θηλυπρέπεια που έχει, γιατί την είχε, αλλά αν την εκτόνωνε κανονικά, θα ήταν διαφορετικά... Κι αν την έχει καταπιέσει 25 χρόνια, ε μετά θα γίνει

χαμός. Δηλαδή αν όλα έρχονταν πιο φυσιολογικά, θα ήταν εντελώς διαφορετικά τα πράγματα. Αλλά δεν είναι έτσι. Και δεν ξέρω αν θα υπάρξουν ποτέ οι προϋποθέσεις να είναι.

Σ1: Απαισιόδοξο αυτό, έτσι;

Σ2: Δεν είναι απαισιόδοξο...

Σ1: Γιατί πριν μου είπατε ότι γίνονται βήματα.

Σ2: Γίνονται βήματα, γιατί πρέπει να γίνονται, γιατί δε γίνεται αλλιώς. Πχ το δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες στην Ελλάδα ήρθε το '57, πότε ήρθε; Πριν 60 χρόνια. Δηλαδή μια γυναίκα που είναι σήμερα 80 χρόνων –άσχετα που μέχρι τη δεκαετία του '80 ψήφισε ό,τι της έδινε ο άντρας της!- όταν ήταν 18 χρόνων δεν μπορούσε να ψηφίσει. Δεν υπήρχε, δεν υπήρχε ως πολίτης. Οπότε αν το '57, που οι γυναίκες τραγουδούσαν, έγραφαν, έχουμε και τρομερό πολιτισμό, έκαναν πράγματα, δεν μπορούσαν να ψηφίσουν... Άρα για εμάς πρέπει να πάει τουλάχιστον 2060! Έτσι το έχω στο μυαλό μου... Τώρα τις κάνω αυτές τις σκέψεις, δεν το είχα σκεφτεί ποτέ πριν, γι' αυτό μου βγαίνουν πιο αυθόρμητα... Αυτά.

Σ1: Εσείς έχετε επισκεφτεί κάποιον σύμβουλο ψυχικής υγείας;

Σ2: Ναι, είχα πάει πέρυσι για 2-3 μήνες περίπου. Ήμουν πολύ πιεσμένος και με τη δουλειά και με τη μητέρα μου. Είχα αναγκαστεί να της ζητήσω χρήματα για να μπορέσω να μετακομίσω, γιατί το σπίτι που είμαι δε με καλύπτει κι αυτή βρήκε ευκαιρία να με παίρνει συνέχεια τηλέφωνα, με κατηγορούσε και τελικά πήρε πίσω τη βοήθεια που θα μου έδινε. Εγώ το είχα αυτό συνέχεια στο μυαλό μου. Για καθετί που μου συνέβαινε κατηγορούσα εκείνη, είχα και έχω πολύ θυμό. Έκανα φανταστικούς καυγάδες στο μυαλό μου μέχρι που με έπιανε πονοκέφαλος. Ήθελα να απαλλαγώ από αυτό.

Σ1: Η εμπειρία με τον ψυχολόγο πώς ήταν;

Σ2: Ήταν καλή. Πήγαινα και άδειαζα. Είχα με κάποιον να συζητάω για αυτά. Με άκουγε και ένιωθα ότι κάποιος ασχολούνταν με μένα. Δεν μπόρεσαν βέβαια τόσο γρήγορα να αλλάξουν όλα, αλλά τότε με βοήθησε κάπως. Είχαμε πει από την αρχή ότι θα ήταν για λίγες συνεδρίες. Ίσως κάποια στιγμή ξαναξεκινήσω.

Σ1: Χμμμ... αυτά κι από μένα. Δεν έχω κάτι άλλο να σας ρωτήσω. Θέλετε μήπως εσείς κάτι να προσθέσετε;

Σ2: Όχι, όχι. Μ' άρεσε η προτελευταία ερώτηση! Πλάτειασα λίγο, αλλά κρατήστε περισσότερο τις 5 πρώτες προτάσεις, περί παιδικότητας και φόβου.

Σ1: Οκ. Σας ευχαριστώ πολύ!

Σ2: Εγώ σας ευχαριστώ.

2) Τέλης Ράπτης, ΟΛΚΕ

Σ1: Θέλεις να μου πεις λίγα χρόνια για εσένα και τη σχέση σου με την ΟΛΚΕ;

Σ2: Ναι, εγώ είμαι τον τελευταίο 1μιση χρόνο πρόεδρος στην ΟΛΚΕ, σαν οργάνωση αυτή τη στιγμή βρισκόμαστε σε μια περίοδο ανασύνταξης, είμαστε αρκετά χρόνια ως οργάνωση, ως ομάδα παλιά και μετά οργάνωση επίσημα.

Σ1: Θα μου πεις αναλυτικά μετά ναι.

Σ2: Το ιστορικό ναι. Αυτή τη στιγμή βρισκόμαστε σε μια περίοδο ανασύνταξης, έτσι ώστε να δούμε πού έχουμε φτάσει μέχρι τώρα, γιατί είναι η πρώτη φορά σε ένα διάστημα λίγων χρόνων που καταφέραμε ως κοινότητα να έχουμε θεσμικές νίκες, από το σύμφωνο συμβίωσης μέχρι την ταυτότητα φύλου και πλέον περισσότερο είμαστε στο κομμάτι και ανασύνταξης του κόσμου μας που έχει κουραστεί σίγουρα να δούμε καινούργιο κόσμο που μπορεί να ενταχθεί στο δυναμικό μας και να δούμε ποιοι είναι οι επόμενοι στόχοι βασικά.

Σ1: Πες μου λοιπόν λίγο για την ΟΛΚΕ. Η αρχή πότε έγινε, ποιοι είναι οι στόχοι της;

Σ2: Καταστατικοί στόχοι είναι υποστήριξη των ατόμων και η διεκδίκηση θεσμικών αλλαγών του συνόλου της LGBT κοινότητας, με θέματα προβολής της ίδιας κοινότητας προς τα έξω ώστε να υπάρχει ανάλογη ορατότητα και κατά κύριο λόγο θεσμικοί, lobbying και προσπάθειες για θεσμικές διεκδικήσεις και αλλαγές.

Σ1: Οι δραστηριότητες της ΟΛΚΕ;

Σ2: Υπάρχει μια γραμμή, το 11528 το οποίο τρέχει από διάφορες οργανώσεις μέσα σε αυτές και η ΟΛΚΕ, είναι το athens pride, thessaloniki pride, η ΟΛΚΕ και η Θετική Φωνή που τρέχουν αυτό το εγχείρημα τα τελευταία χρόνια, το οποίο είναι αρκετά κοντά στο κομμάτι που ψάχνεις. Αν χρειαστούμε πράγματα μπορεί να μας βοηθήσει και η Κλεοπάτρα η οποία είναι στο έργο το συγκεκριμένο. Κατά κύριο λόγο ως πρόγραμμα τρέχουμε αυτό. Ετοιμάζουμε ένα πρόγραμμα ακόμα που θα τρέξει αυτό το χρόνο και θα είναι συμβουλές και εκπαίδευση προσωπικού υγείας, κατά κύριο λόγο νοσοκόμων γιατί κατά κύριο λόγο αυτό που έχουμε δει είναι ο τρόπος συμπεριφοράς του ιατρικού προσωπικού προς LGBT άτομα όταν αυτά βρίσκονται σε μονάδες υγείας και χρειάζονται παροχή υπηρεσιών υγείας, έχουμε δει αρκετά άσχημα περιστατικά και συνήθως προσπαθούμε να τα καλύψουμε επισκεπτόμενοι τα άτομα. Πλέον μπαίνουμε σε διαδικασία εκπαίδευσης του ιατρικού προσωπικού δημιουργώντας διάφορα εργαλεία και διάφορες διαλέξεις στα νοσοκομεία. Έχουμε καταφέρει για την επόμενη χρονιά να κλείσουμε 8 νοσοκομεία σε όλη την Ελλάδα που θα μας δεχτούνε.

Σ1: Οπότε ήταν θετική η ανταπόκριση.

Σ2: Ναι ναι ναι σίγουρα. Το καλό είναι ότι γίνεται συνεργασία με ΕΨΥΠΕ και κρατικούς φορείς μαζί.

Σ1: Υπάρχει συνεννόηση δηλαδή.

Σ2: Ναι, τώρα στην ουσία δημιουργούμε τα εργαλεία που θα πάμε να χρησιμοποιήσουμε στην εκπαίδευση του ιατρικού προσωπικού. Ένα κομμάτι το οποίο αφορά την σεξουαλική ταυτότητα και την ταυτότητα φύλου γιατί περισσότερο στο κομμάτι ταυτότητας φύλου περισσότερο έχουμε αντιμετωπίσει μεγαλύτερη διάκριση. Όταν έχουμε ένα άτομο που αυτοπροσδιορίζεται ως γυναίκα και θα μπει σε ένα θάλαμο με άντρες και όταν από το προσωπικό μιλάνε στο όνομα της ταυτότητας... Συνήθως τις παροχές υγείας τις θέλουμε στη δυσκολότερη στιγμή μας, είτε σε μεγάλη ηλικία, στην οποία είναι άτομα τα οποία

μπορεί να χρειάζονται λίγη κατανόηση παραπάνω από το προσωπικό του νοσοκομείου και δεν την έχουνε και για αυτόν το λόγο προσπαθούμε να βρούμε έναν τρόπο να εκπαιδευτούνε οι επαγγελματίες.

Σ1: Ωραία. Αυτές οι δραστηριότητες πόσο προβάλλονται και πόση απήχηση έχουνε στην ευρύτερη κοινότητα και ειδικά στους νέους;

Σ2: Εδώ πέρα βρεθήκαμε στο περιοδικό anti-virus το οποίο είναι περιοδικό της κοινότητας για την κοινότητα αλλά διαβάζεται και εκτός αυτής. Είναι ένας αρωγός για εμάς να σου πω την αλήθεια. Από την ευρύτερη κοινωνία βλέπουμε ότι τα μέσα που θα μας υποστηρίξουν και θα προβάλλουνε τις θέσεις μας δεν είναι και τόσο πολλά. Ή ο τρόπος που θα το κάνουνε δεν είναι και ο βέλτιστος. Κατά κύριο λόγο έχουμε καταφέρει να βγούμε σε πιο μείνστηρη εκπομπές ώστε να μπορεί και ο μέσος Έλληνας-Ελληνίδα να τα δει στο σαλόνι του. Πολλές φορές τα ανταλλάγματα που μας ζητάνε είναι αρκετά άσχημα.

Σ1: Δηλαδή;

Σ2: Δε σε βγάζει κάποιος στην τηλεόραση τόσο εύκολα αν η ιστορία που έχεις να πεις είναι καθαρά διεκδικητική. Πρέπει να είναι λίγο δακρύβρεχτη, πρέπει να δώσεις κάτι από τον εαυτό σου για να μπορείς να το κάνεις.

Σ1: Πιο πιασάρικη ε; Μεγάλο κόστος ψυχολογικό έτσι;

Σ2: Προσπαθούμε τα άτομα που πηγαίνουνε να μπορούνε να το χειριστούνε, όταν ειδικά πηγαίνουν από οργανώσεις, εννοείται ότι υπάρχουν πάντα ατομικότητες που μπορούνε να το κάνουνε με όποιον τρόπο θέλουνε, δεν .. Δεν είναι δικό μας θέμα ούτε μπορούμε να το κατευθύνουμε, αλλά όταν πηγαίνουν άτομα από οργανώσεις, θέλουμε να σιγουρευτούμε ότι δεν θα είναι πάρα πολύ δύσκολο για τα ίδια τα άτομα. Θέλουμε να προστατεύσουμε τον κόσμο μας, δε θέλουμε να κάψουμε κόσμο ούτε ψυχολογικά ούτε να κουραστούν σε κάτι στο οποίο θα αναγκαστούν να δώσουνε όλη τους την προσωπικότητα, να βγούνε στα μανταλάκια για να περάσουμε κάποιες διεκδικήσεις μας. Το οποίο είναι δύσκολο στις περισσότερες εκπομπές. Και επίσης το ότι έχουμε να αντιμετωπίσουμε άλλα πράγματα από αυτά που προσυμφωνήθηκαν. Οι περισσότερες εκπομπές ενώ σου λένε ότι θα είσαι μόνος σου , θα βγεις, τελικά πάντα ανοίγει το διπλανό παράθυρο και υπάρχει ένας παπάς.

Σ1: Θα τα πούμε και αυτά παρακάτω.

Σ2: Μας ετοιμάζουν εκπλήξεις οπότε προσπαθούμε τα άτομα που πηγαίνουν...

Σ1: Να είναι προετοιμασμένοι για όλα.

Σ2: Να μπορούν να απαντήσουν δημόσια, να πούνε ότι μου είπατε το και το και μου φέρνετε το μεσαίωνα, γιατί να πρέπει να συνομιλήσω με τον μεσαίωνα;

Σ1: Ισχύει. Είπες για επαφές με άλλους φορείς, συγκεκριμένα είπες για τη Θετική Φωνή, για το πράντι, οπότε γίνονται δραστηριότητες από κοινού με αυτούς τους φορείς;

Σ2: Προσπαθούμε να έχουμε την ισχύ εν τη ενώσει σίγουρα, βέβαια δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι κάθε οργάνωση έχει τις δικές της προτεραιότητες, τη δική της ατζέντα, τα δικά της πράγματα που πρέπει να διεκδικήσει και πάντα ο στόχος μας είναι να συνεργαζόμαστε και πάντα συνεργαζόμαστε και προσπαθούμε να έχουμε κάποια κοινά, όλες οι οργανώσεις της κοινότητας. Αλλά υπάρχουν τόσες οργανώσεις γιατί υπήρχαν τόσο διαφορετικές ανάγκες. Οπότε είναι φυσιολογικό ότι Οι οικογένειες ουράνιο τόξο θα ασχοληθούν με θέματα γονεϊκότητας, οικογένειας περισσότερο από άλλες. Η colour youth θα ασχοληθεί με το κομμάτι νεότητας περισσότερο. Οπότε αναγκαστικά δε γίνεται να έχουμε πάντα την ίδια

προτεραιότητα και είναι πάρα πολύ ωραίο αυτό ώστε να μπορούμε να τρέχουμε παράλληλα πιο πολλά πράγματα και γι' αυτό χρειάζονται και περισσότερες οργανώσεις.

Σ1: Φαντάζομαι ότι οι στόχοι είναι οι ίδιοι αλλά διαφέρει το τάρκετ γκρουπ στο οποίο απευθύνεται ο κάθε φορέας;

Σ2: Ναι αλλά σκέψου ότι αλλάζοντας το τάρκετ γκρουπ είναι διαφορετικές οι ανάγκες. Από ένα άτομο το οποίο βρίσκεται στα 17 στα 16 στο δρόμο και οι γονείς το διώχνουν από το σπίτι μέχρι ένα άτομο το οποίο βρίσκεται χωρίς οικογένεια στα 60, είναι δυο περιπτώσεις που θα τις προσεγγίσεις διαφορετικά. Μπορεί να φαίνεται να είναι άτομα που βρέθηκαν μόνα τους σε μια ηλικία αλλά είναι τόσο διαφορετικός ο τρόπος προσέγγισης που οφείλουμε να έχουμε προς συγκεκριμένα άτομα. Ναι και είναι και διαφορετικές οι ανάγκες. Δηλαδή στην μεγάλη ηλικία πρέπει να δούμε την περίθαλψη, ιατροφαρμακευτική, προβλήματα υγείας, διάφορα πράγματα, ενώ στη φάση των 17 πρέπει να δούμε ένα σωρό άλλα πράγματα, πώς μπορεί να είναι ένα ανήλικο μόνο του στο δρόμο. Και πόσο παράνομο είναι από εμάς να τους στηρίζουμε.

Σ1: Παράνομο;

Σ2: Ναι, δηλαδή μπορεί ένα παιδί να το έχει διώξει η οικογένεια από το σπίτι, εμείς δεν μπορούμε να το φιλοξενήσουμε. Απαγορεύεται.

Σ1: Θα πρέπει να υπάρχει συναίνεση των γονιών για αυτό.

Σ2: Ναι ή τουλάχιστον εισαγγελέας.

Σ1: Ναι θα έχετε θέματα νομιμότητας

Σ2: Ναι τα θέματα νομιμότητας τα οποία αναγκαστικά... Μπορεί να φαίνεται ότι γίνεται μέσα από οργανώσεις, αλλά προσπαθούμε τη νομιμότητα και την παρανομία να την πάρουμε με ονοματεπώνυμα πάνω μας ώστε να την ξεχωρίσουμε από τις οργανώσεις και να μην μπλεχτούμε.

Σ1: Πολλές δυσκολίες ε;

Σ2: Ναι να σου πω την αλήθεια αρκετές. Και περισσότερο του ότι εσύ θα άφηνες ένα παιδί στο δρόμο;

Σ1: Ποτέ.

Σ2: Οπότε αναγκαστικά θα πάει στην παρανομία!

Σ1: Μάλλον έτσι. Πιστεύεις ότι υπάρχει ευαισθητοποίηση και μέσω της ΟΛΚΕ και μέσω των υπόλοιπων φορέων για χρήση προφυλάξεων για σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα και χρήση ουσιών;

Σ2: Όχι δεν υπάρχει σε τόσο μεγάλο βαθμό και σε αυτό ευθυνόμαστε εμείς, γιατί πριν από μερικά χρόνια προσπαθήσανε οι ακτιβιστές της LGBT κοινότητας να δημιουργήσουν μια ασπίδα - γνώμη μου ξεκάθαρα, δεν είναι της ΟΛΚΕ- να μην συγχέονται οι δύο ταυτότητες, οι οροθετικοί και οι γκέι διαφορετικό πράγμα. Το κάνανε με τέτοιο μένος που απομακρύνθηκαν οι δύο κοινότητες μεταξύ τους. Αυτό έγινε στην Ελλάδα. Δηλαδή είδαμε το act-up στην Αμερική που το LGBT κίνημα γεννήθηκε από της αντιδράσεις. Εδώ πέρα και επειδή ήρθε πιο μετά και γενικά μας αρέσει να ακολουθούμε άλλες μόδες που έρχονται απέξω, οι ακτιβιστές παλαιότερα προσπαθούσαν να τα ξεχωρίσουν όσο πιο απότομα μπορούσαν, πράγμα που κατά τη γνώμη μου δεν ήταν και το πιο σωστό και τώρα κοιτάμε να επανενωθούμε. Για αυτό τώρα βλέπεις και τη συνεργασία με το σύλλογο οροθετικών, ότι έχουμε κοινές διεκδικήσεις, προσπαθούμε να ενημερώσουμε τον κόσμο. Όταν με

πηγαίνεις στη χρήση ουσιών, τι εννοείς, chemsex; Αν αυτή η ομάδα είναι πιο επιρρεπής σε χρήση ουσιών κλπ;

Σ1: Ναι. Ίσως, δεν είναι απαραίτητο

Σ2: Δεν είναι απαραίτητο, πάντα είναι όσο περισσότερη διάκριση έχεις φάει, πάντα κάποιου προσπαθείς να τη διοχετεύσεις. Είναι πιο ευάλωτες αυτές οι ομάδες, πάντα ψάχνουνε κάποιες εναλλακτικές, είναι το πόσο αποδοχή έχουνε λάβει και από πού, δυστυχώς δεν έχουμε οργανωθεί αρκετά πάνω σε αυτό το κομμάτι. Προσπαθούμε φέτος να κάνουμε συνεργασία με κάποιους φορείς και στο κομμάτι εκπαίδευσης φορέων απεξάρτησης πάνω σε δικά μας θέματα και σε εκπαίδευση δικιά μας από αυτούς τους φορείς.

Σ1: Να υπάρχει μια διάδραση.

Σ2: Ακριβώς το οποίο όμως βρίσκεται στα σκαριά και επειδή σαν κοινότητα έχουμε δει αρκετά μεγάλη αύξηση, στον τρόπο πρόληψης και στον τρόπο περισσότερο ενημέρωσης της κοινότητας, είμαστε ως οργάνωση της άποψης ότι η απαγόρευση και το «μη, είναι κακό» και και και δε φέρνει πάντα τα αποτελέσματα που θέλουμε, όσο το ότι υπάρχει και ζωή χωρίς αυτό και ότι χρειάζεσαι βοήθεια, δεν θα την βρεις απαραίτητα σε ουσίες, θα την βρεις στις οργανώσεις που είναι εδώ και θέλουνε να σε βοηθήσουνε, περισσότερη ενημέρωση λοιπόν στο κοινό της κοινότητας που απευθύνεται σε ουσίες στο ότι προσπαθούμε να βρούμε κάποιες εναλλακτικές αλλά αυτό ακόμα είναι σε αρχικό στάδιο γιατί τώρα βλέπουμε ότι αυξάνει, οπότε ψάχνουμε τρόπους αντιμετώπισής του.

Σ1: Είστε αρκετά δραστήριοι πάντως!

Σ2: Προσπαθούμε, για το δυναμικό μας και τα άτομα που έχουν μείνει! Είναι αυτό που έλεγα νωρίτερα ότι αρκετοί κουράστηκαν, τα τελευταία δύο χρόνια.

Σ1: Έχουν αρκετοί αποχωρήσει;

Σ2: Πάντα χρειάζονται τα διαλείμματα. Άμα δεν κάνεις διάλειμμα από κάτι το οποίο δεν είναι η δουλειά σου, δε σε πληρώνει, είναι ο ελεύθερος χρόνος σου και καταλαμβάνει το 100%... Και μιλάμε για μια οργάνωση που απευθύνεται στις ηλικίες αυτές... Δεν είναι εύκολο. Κι εγώ στα 18 μου που ξεκίνησα ήταν πάρα πολύ ωραία! Είχα πολύ χρόνο να το κάνω. Αυτή τη στιγμή δεν τον έχω. Οπότε μιλάμε για μια οργάνωση που αποτελείται από μέλη που πρέπει να έχουν παράλληλα τη δουλειά τους, την εργασία τους...

Σ1: Ναι, είναι παράλληλα δηλαδή αυτό, έτσι; Δεν είναι η κύρια ασχολία των περισσότερων;

Σ2: Ως ακτιβιστές όχι. Οπότε πρέπει να βρούμε έναν μαγικό τρόπο να το συνδυάσουμε και να θέτουμε όρια και στους εαυτούς μας και να μην καούμε εντελώς, να πάρουμε το διάλειμμα που χρειάζεται ο καθένας, ένα χρόνο, έξι μήνες, δύο χρόνια, ας μείνουμε μακριά δεν είναι κακό. Αλλιώς δεν πρόκειται να επανέλθουμε.

Σ1: Κατάλαβα. Είπες ότι για αυτές τις ηλικίες που απευθύνεται η ΟΛΚΕ, σε ποιους απευθύνεται;

Σ2: Η ΟΛΚΕ όσον αφορά τα μέλη της το τάργκετ γκρουπ της είναι 30 με 50.

Σ1: Και όσον αφορά την κοινότητα;

Σ2: Δεν υπάρχει τάργκετ γκρουπ. Απλά είναι όταν έχουμε περισσότερο νέο κόσμο που έχει περισσότερη χαρά, κέφι ασχολείται με την colour youth. Και είναι ωραίο πράγμα, έχουν αρκετά να κάνουν, βοηθάνε στην κοινωνικοποίηση. Μετά μια άλλη δομή που βοηθάει στην κοινωνικοποίηση νέων είναι το άθενς πράιντ μέσω του κομματιού του εθελοντισμού,

δηλαδή συνήθως στο πράιנט βλέπουμε ηλικίες πολύ πιο μικρές και στην ουσία αυτό δημιουργεί μια δεξαμενή κόσμου οι οποίοι σιγά σιγά προχωράνε στις υπόλοιπες οργανώσεις στη συνέχεια. Κάποια στιγμή ο κόσμος ανάλογα και με την ηλικία του καθενός και με το τι θέλει να ασχοληθεί πάει αλλού. Δηλαδή όσο μεγαλώνουν, βλέπουμε μέλη μας τα οποία πηγαίνουν σε μια ομάδα νεοσύστατη, την proud seniors.

Σ1: Α, 60+ ;

Σ2: Ή όταν έχουμε κάποιες λεσβίες που ασχολούνται με το θέμα γονεϊκότητας που ενδιαφέρονται να γίνουν μητέρες ή είναι μητέρες, ασχολούνται περισσότερο με τις Οικογένειες Ουράνιο Τόξο. Στην ουσία ο καθένας και καθεμιά προσπαθεί να ενταχθεί περισσότερο σε μια ομάδα που τον αφορά περισσότερο. Και θα βρει και συνοδοιπόρους να μπορέσει να ανταλλάξει λίγο και εμπειρίες, επαφές, ότι έχω παιδιά και εσύ έχεις παιδιά, υπάρχει αυτή η διάδραση και είναι ωραίο.

Σ1: Δηλαδή υπάρχει κινητοποίηση, μπορεί να ξεκινήσει από έναν φορέα και να περάσει σε έναν άλλο και μετά σε άλλο. Γιατί υπάρχει και επαφή μεταξύ των φορέων. Θα ήθελα να μου μιλήσεις για το πράιנט, σε σχέση με την διοργάνωση, ποια είναι η άποψή σου για το πράιנט;

Σ2: Εγώ τυγχάνει να ήμουνα στην οργανωτική ομάδα του πράιנט μέχρι και πέρυσι οπότε το έχω ζήσει από πολύ κοντινό κομμάτι.

Σ1: Τέλεια.

Σ2: Το πράιנט στην ουσία έχει αυτήν τη μία ημέρα, ο βασικός στόχος του πράιנט καταστατικά είναι αυτή η μία ημέρα. Είναι κάτι που μας έχει βοηθήσει ως κοινότητα στο κομμάτι της ορατότητας, είναι μια οργάνωση που έπρεπε να μπαίνει μπροστά στο κομμάτι έκφρασης των διεκδικήσεων, άλλες φορές πιο πετυχημένα άλλες φορές όχι. Αυτήν τη στιγμή έχει καταφέρει και το πράιנט να φτάσει σε ένα άλλο επίπεδο, δηλαδή οι πολιτικές διεκδικήσεις να προέρχονται από πολιτική ομάδα από τις οργανώσεις, όπου υπάρχει εκπροσώπηση από όλες τις ομάδες που ενδιαφέρονται να ασχοληθούν κάθε χρονιά ανάλογα και τη θεματική, υπάρχουν κάποιες που ανάλογα με τη θεματική να μη θέλουν να συμμετάσχουν... Το άθηνς πράιנט αναλαμβάνει τη διοργάνωση καθεαυτή μέσω της τεχνογνωσίας που έχει αποκτήσει όλα αυτά τα χρόνια. Χρειαζόμαστε το πράιנט, είναι ένα εργαλείο που αν χρησιμοποιηθεί σωστά μπορεί να φέρει και ορατότητα και αρκετή πίεση στις διεκδικήσεις όλων μας. Είναι διαφορετικό να πηγαίνεις να χτυπάς μια πόρτα να πεις για σας, είμαστε ένα σωματείο με 50 μέλη και άλλο να πεις σε ένα βουλευτή ή σε έναν υπουργό, είδατε πόσοι ήμασταν πέρυσι στον πράιנט; Μόνο και μόνο ως εργαλείο είναι πολύτιμο που υπάρχει. Και χαιρόμαστε πάρα πολύ που υπάρχει.

Σ1: Πέρυσι το μόττο ήταν θέμα παιδείας. Είναι όντως τελικά θέμα παιδείας;

Σ2: Είδαμε αρκετό κόσμο να αντιδρά ότι δεν είναι θέμα παιδείας. Και προσπαθούμε να τους πούμε οκ, άρα είστε ομοφοβικοί και αρνείστε, γιατί αλλιώς θα μας λέγατε, οκ δεν είμαι ομοφοβικός άρα η παιδεία μου είναι κουλ, οπότε το ότι αντιδράτε σημαίνει ότι είστε ομοφοβικοί. Όχι δεν είμαστε αλλά... Και έχουμε βαρεθεί να ακούμε αλλά!

Σ1: Γιατί ακυρώνει και όλα τα προηγούμενα αυτό το αλλά!

Σ2: Είναι πάρα πολλά τα αλλά! Αυτό το ότι έχω γκέι φίλους, αλλά... Οκ! Κακώς έχεις γκέι φίλους, δε θα έπρεπε να σε κάνουν παρέα. Αν θες να μιλήσουμε έτσι.

Σ1: Ναι. Παρόλα αυτά νομίζω ότι πέρυσι είχε πιο πολύ στρέιτ κόσμο και παιδιά και οικογένειες, τράβηξε περισσότερο κόσμο δηλαδή αυτό το μόττο.

Σ2: Ναι, γενικά είχε αυξητική πορεία το πράιנט τα τελευταία χρόνια, εκτός από την κοιλιά που είχε κάνει το '12, που ήτανε η εποχή που είχε βγει η Χρυσή Αυγή στη βουλή και ήτανε αρκετές οι απειλές που είχαμε, οπότε το '12 ήτανε η πρώτη φορά που έκανε κοιλιά. Από το '13 και μετά όχι απλά είναι αυξητική, είναι εκθετικά μεγάλη, είναι υπερπολύς ο κόσμος, το οποίο μας κάνει χαρούμενους βέβαια, το να έχουμε υποστήριξη από όλον αυτόν τον κόσμο και ελπίζουμε να συνεχίσει με αυτόν τον τρόπο.

Σ1: Ακούγονται πολλές αντιδράσεις σε σχέση με την πορεία και το ίδιο το πάρτυ που γίνεται.

Σ2: Πάντα υπάρχουν αντιδράσεις και πάντα θα γινόμαστε χαρούμενοι που υπάρχουν να σου πω την αλήθεια. Για εμάς είναι ένα ακόμα εργαλείο να αποδείξουμε ότι δεν είναι τόσο ονειρική η ζωή μας όσο νομίζουμε. Έχουμε βαρεθεί να ακούμε ότι είμαστε πλέον στην τηλεόραση, ότι υπάρχει λόμπυ από εμάς που στην ουσία καθορίζει τα πράγματα, ότι για να πάρεις μια εκπομπή στην τηλεόραση πρέπει να κάτσεις σε κάποιον, ότι εντάξει μη θέλουμε και πολλά ή δηλαδή εντάξει, οκ βαρεθήκαμε, δείτε τις αντιδράσεις που υπάρχουν. Μόνο και μόνο που είμαστε εδώ ή μόνο που βγαίνουμε στο φως της ημέρας. Μόνο και μόνο που μιλάμε. Αυτό, που προσπαθείτε να μας φιμώσετε, κάτι λέει. Δε χρειάζεται κάτι παραπάνω εκεί.

Σ1: Μιας και που είπαμε για την παιδεία, μιας και το αναφέραμε αυτό, πώς πιστεύεις ότι μέσω της παιδείας θα μπορούσε να εξαιρεθεί αυτή η ρητορική μίσους και πώς θα μπορούσε το σχολείο, η εκπαίδευση γενικά να βοηθήσει στην αντιμετώπιση των στερεοτύπων;

Σ2: Γενικά είμαστε πολύ υπέρ της εκπαίδευσης, ότι πρέπει να εκπαιδεύουμε κόσμο κι όχι μόνο στα σχολεία. Ας πούμε έγινε πέρσι η θεματική εβδομάδα για θέματα φύλου και θέματα σεξουαλικής ταυτότητας. Για μας είναι μια μεγάλη απορία για το ποιος μπορούσε να το διδάξει. Ή όταν βγήκε πρώτη φορά, που κουβεντιάστηκε βασικά, δεν έχει μπει στα σχολεία ακόμα η σεξουαλική αγωγή, το ότι υπήρξε πρόταση να υπάρχει ένας ιερέας μέσα στην επιτροπή απόφασης της ύλης. Βάζουμε έναν άνθρωπο που έχει απαρνηθεί το σεξ να μιλήσει για σεξ. Γιατί;

Σ1: Συγκρούονται κατευθείαν.

Σ2: Δηλαδή δεν καλέσανε τις οργανώσεις και καλέσανε τον παπά. Ή επίσης το κομμάτι επιστημόνων. Οκ αγαπάμε τον κλάδο σου, αλλά όχι όλους τους ψυχολόγους. Υπάρχουν ακόμα κάποιοι που θέλουν να μας γιατρέψουν.

Σ1: Πιστεύεις ότι υπάρχει ακόμα αυτή η αντίληψη;

Σ2: Υπάρχουν επιστήμονες που το κάνουνε. Τους οποίους αμφιβάλω στο κομμάτι επιστήμονες. Πρώτα πρώτα ένας άνθρωπος που θέλει να με γιατρέψει θεωρεί ότι είμαι άρρωστος. Είναι η κλασική ερώτηση, αν μπορούσες να αλλάξεις, θα άλλαζες; Γιατί; Είναι ένα πάγιο παλαιότερο σύνθημα που λέει, έτσι γεννήθηκα, δεν φταίω εγώ. Δεν είναι κακό. Ας ξεκινήσουμε με αυτό. Αν τα LGBT ζευγάρια έχουν παιδιά, τα παιδιά θα βγούνε γκέι. Ε και; Ας ξεκινήσουμε από αυτό. Το πιθανότερο είναι να μη βγούνε, όπως εγώ δε βγήκα από γκέι γονείς. Αλλά κι αν βγουν; Get over it. Περνάμε ωραία, αν μας αφήνετε! Όταν μας επιτρέπετε, περνάμε καλά. Όσο μας καταπιέζετε, όχι δεν περνάμε καλά. Οπότε έχουμε δύο επιλογές, να αλλάξουμε εμείς, όχι κούκλα μου, θα αλλάξετε εσείς. (γέλια)

Σ1: Οπότε όλα στη βάση τους είναι θέμα αποδοχής.

Σ2: Από όταν γεννήθηκα και μεγάλωσα, μεγάλωσα με μια ελληνική τηλεόραση που μου έλεγε ότι είμαι ανώμαλος, χωρίς ακόμα να έχω καταλάβει ποιος είμαι. Έμαθα ότι δεν πρέπει να μιλάω για αυτό, εκπαιδεύτηκα από την κοινωνία να σωπαίνω. Εκπαιδεύτηκα να μην προκαλώ, που το να προκαλώ είναι ότι στο γραφείο της δουλειάς μου μπορώ να έχω μια φωτογραφία του συντρόφου μου. Εσύ γιατί μπορείς; Γιατί με προκαλείς στο κάτω κάτω; Και γιατί εγώ προκαλώ και εσύ δεν προκαλείς; Δηλαδή αν τα βάλουμε κάτω, το πώς ξεκινάει το στερεότυπο... Δεν είναι απαραίτητο ότι όλες αυτές οι λάιτ ρατσιστικές φράσεις μπορεί να με πλακώσουνε στο ξύλο, αλλά αυτές οι συμπεριφορές οδηγούνε κάποια άτομα να νιώθουν την νομιμοποίηση ακόμα και να με πλακώσουνε το ξύλο. Οπότε δεν είναι αυτός που σήκωσε το χέρι του να κάνει μια πράξη, ένιωσε τη νομιμοποίηση να το κάνει. Φταις και εσύ που πιστεύεις ότι δεν πρέπει να μιλάω για αυτό. Όχι το ίδιο αλλά έβαλες το λιθαράκι σου. Ας βάλουμε ένα άλλο κομμάτι. Πόσα άτομα αυτοκτονούνε για αυτό το λόγο; Αν μπορούσε ο μέσος ομοφοβικός βουλευτής, ψυχολόγος, σκατά επιστήμονας να αναλογιστεί το πώς έσπρωξε ένα παιδί στην αυτοκτονία, γιατί ακόμα και η σιωπή είναι μια πολιτική πράξη, το ότι δε με αφορά, δεν το αγγίζω, δε μιλάω για αυτό, αν μπορούσανε να καταλάβουνε ότι σπρώξανε παιδιά από το μπαλκόνια, δεν νομίζω ότι θα ήταν τόσο ήρεμοι. Ή έχω βαρεθεί πλέον να ακούω, θάνατος νεαρού πιεσμένου από πανελλήνιες. Ενώ όλοι ξέρουμε ότι είναι γκέι παιδί που έχει υποστεί καταπίεση. Δε μπορούμε να το αποδείξουμε. Αλλά πρέπει κάποτε να πούμε τα πράγματα με το όνομά τους.

Σ1: Πιστεύεις ότι δεν λέγονται μέχρι τώρα;

Σ2: Όχι. Και η ίδια οικογένεια προσπαθεί να το αποκρύψει, οπότε αυτομάτως, όχι, δε θα μάθουμε ποτέ.

Σ1: Πάμε πίσω στην παιδεία που έλεγες, η παιδεία μπορεί να βοηθήσει; Λες ότι μπαίνουνε άτομα που δεν είναι σχετικά. Αυτό λες.

Σ2: Πρέπει να εκπαιδευτούμε όλοι, δεν είναι μόνο να εκπαιδεύσουμε παιδιά, είναι να εκπαιδευτούνε οι εκπαιδευτικοί.. Πρέπει να εκπαιδεύσουμε δημοσιογράφους. Δεν μπορεί ο κάθε δημοσιογράφος να λέει ότι αρλούμπα θέλει. Γιατί έχει ένα κοινό. Καλώς ή κακώς, τι να κάνουμε, υπάρχει κόσμος που βλέπει Στέφανο Χίο. Δε λέω ότι θα καταφέρουμε να τον εκπαιδεύσουμε αλλά... Δεν γίνεται να βλέπουμε αυτά... Αν υπάρξει φιλί από γκέι ζευγάρι θα βγει το ΕΣΡ, αλλά αν πει φτύστε τους δε θα έχει κανένα πειθαρχικό... Τίποτα; Μπορεί να βγαίνει ο Βερούκιος και να λέει ότι θέλει; Και δεν μπορεί ένα σήριαλ να δείξει ένα ζευγάρι που είναι υπαρκτό στην κοινωνία; Το 10% λένε ότι γκέι, μπάι, τρανς άτομο ή λεσβία. Υπάρχει λοιπόν αυτή η εικόνα. Βλέπεις εσύ να καταλαμβάνει αυτή η εικόνα αυτό το 10% στα σήριαλ της ελληνικής τηλεόρασης;

Σ1: Ούτε καν.

Σ2: Οπότε διεκδικούμε να είμαστε στο δημόσιο λόγο. Εγώ όταν ήμουνα πιτσιρικάς να σου πω την αλήθεια, η πρώτη μου εικόνα που με έκανε να αισθανθώ άνετα δεν ήτανε ο Σταρόβας εννοείται, ήτανε ο Βαλλιανάτος. Με το Γρηγόρη λοιπόν που έτυχε να τον γνωρίσω αρκετά χρόνια μετά, ήτανε η πρώτη φορά, η πρώτη εικόνα που είχα από έναν άνθρωπο να μιλάει για αυτά τα θέματα. Έχω τσακωθεί άπειρες φορές μαζί του για άπειρα πράγματα, αλλά έχω να πω ότι τον ευχαριστώ. Πιτσιρικάς που τον είδα στην τηλεόραση κατάφερε κι εμένα ο εγκέφαλός μου να καταλάβει ότι δεν είμαι τόσο βδέλυγμα τελικά... Ότι υπάρχει και κάτι άλλο. Το οποίο δε στο λένε και κατάμουτρα.

Σ1: Έμμεσα, με τις μικρές αναφορές που έλεγες πριν.

Σ2: Ναι είναι αρκετά βίαιο. Ειδικά σε μια ηλικία που δεν έχεις και άμυνες.

Σ1: Που ακόμα ψάχνεις τον εαυτό σου.

Σ2: Ναι, σε αυτήν την ηλικία έχω χτίσει τις κατάλληλες άμυνες, μπορώ να μην πέσω ψυχολογικά, μπορώ να απαντήσω κιόλας αν έχω κάποιον απέναντί μου. Αλλά για να χτίσω όμως όλα αυτά ως άμυνες, δεν μπορούσα να το έχω στα 13. Ειδικά κλεισμένος σε μια επαρχιακή πόλη, με τους γονείς μου, χωρίς πράγματα να βλέπω ή να ακούω. Ευτυχώς σήμερα υπάρχει το ίντερνετ, πιο πολλή πληροφορία, όχι πάντα σωστή πληροφορία, αλλά υπάρχει πρόσβαση σε αυτή, τα παιδιά μπορούνε να βλέπουνε, να μαθαίνουνε και να υπάρχουνε μέσα από αυτό.

Σ1: Έχει υπάρξει σίγουρα μια μικρή ή μεγαλύτερη πρόοδος.

Σ2: Υπάρχει σίγουρα πρόοδος. Αλλά μέχρι να μπορέσουμε να το κάνουμε επίσημα, ερχόμενος στην εκπαίδευση. Δηλαδή πέρσι υπήρχαν τόσες αντιδράσεις και όλοι οι Δήμοι μέσω Εκκλησιών και Θεολόγων εκείνη την εβδομάδα, μέσα στην οποία μπήκε και το φύλο και και, αντιδράσανε τόσο έντονα, σε φάση ότι πάμε στα σχολεία και θα κάνουμε τα παιδιά τους γκέι, θα του ανωμαλέψουμε ή δεν ξέρω εγώ τι. Πράγμα το οποίο δε γίνεται.

Σ1: Πρακτικά.

Σ2: Το μόνο που μπορούμε να κάνουμε είναι να εντοπίσουμε ένα γκέι παιδί το οποίο θα το κάνουμε να νιώσει πιο άνετα, να αποδεχτεί την ταυτότητά του και να μπορέσει να ζήσει ελεύθερο.

Σ1: Μόνο καλό δηλαδή.

Σ2: Αλλά σε εκείνη την έρμη τη μάνα που νομίζει ότι της τον αλλάξαμε, δεν ξέρω τι να απαντήσω.

Σ1: Μάλιστα.

Σ2: Και πολλές φορές αντιμετωπίζουμε κι αυτό στις οργανώσεις, ότι εμένα το παιδί μου ήρθε να σπουδάσει στην Αθήνα κι εσείς μας το κάνατε ντιντί. Και απειλές, αν το γράψετε μέλος θα σας κάνουμε μήνυση κλπ. Παλαιότερα είχαμε αντιμετωπίσει πρόβλημα ατόμου που ήθελε να είναι εθελόντρια ατόμου στο αθηνς πράιντ, η μητέρα της ήτανε και δικηγόρος και κινήθηκε και νομικά.

Σ1: Τόσο ακραία;

Σ2: Εμείς δεν αντιμετωπίσαμε τόσο μεγάλο πρόβλημα, στείλαμε ένα πολύ ωραίο γράμμα απάντησης, ότι δεν υπήρχε μητρώο εθελοντών τότε που ήθελε να γραφτεί, γιατί όντως εκείνη την περίοδο δεν υπήρχε. Η κόρη σας δε θα γραφτεί επειδή ασκείτε τη γονική μέριμνα. Παρόλα αυτά θέλετε να έρθετε να δείτε ότι δεν είμαστε και τόσο...; Πάρτε και την κόρη σας μαζί. Θα σας βοηθήσει και τις δυο.

Σ1: Ήταν ανήλικη; Οκ για αυτό. Τι να ρωτήσω, μου τα έχεις πει όλα λίγο πολύ. Ας πιάσουμε το κομμάτι της νομοθεσίας. Η γνώμη σου γενικά για τη νομοθεσία και η συζήτηση που έχει γίνει γύρω από αυτήν μέχρι να περάσει, ποια είναι;

Σ2: Δε θυμάμαι ακριβώς τα νούμερα, μπορώ να στα στείλω όμως. Αυτό που μου κάνει περισσότερο εντύπωση ήταν ότι υπήρχαν 220 κάτι ναι για το μνημόνιο, 170 κάτι για το σύμφωνο και 150 κάτι για την ταυτότητα φύλου. Για μένα αυτό είναι μια εικόνα των βουλευτών και βουλευτριών, που στις επόμενες εκλογές θα απαρνούνται το μνημόνιο και θα έρθουνε στην κοινότητά μου να ζητήσουνε ψήφο. Πες μου εσύ. Σαν νούμερο.

Σ1: Είναι πολύ χαρακτηριστικό έτσι όπως το θέτεις.

Σ2: Δηλαδή πραγματικά, οι 200 τόσοι θα απαρνηθούν την ψήφο τους και θα ζητήσουν ψήφο από εμάς. Πώς να μην είσαι στα κάγκελα μαζί τους;

Σ1: Και τραγικό ταυτόχρονα. Μπορεί το Κράτος να βοηθήσει με πολιτικές ή είναι διατεθειμένο;

Σ2: Μπορεί, έχει πολιτικό κόστος, που δεν είναι έτοιμο να δεχτεί. Να αναλάβει. Δεν είναι πάντα τόσο κακό το κόστος. Δηλαδή βλέπουμε πως αρχίζει να υποστηρίζει κομμάτια ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ο κόσμος είναι πολύ πιο συζητήσιμος από ό,τι οι πολιτικοί μας. Σίγουρα, όταν κάθε κόμμα βλέπει τον μέσο ψηφοφόρο του, προσπαθεί να τον ικανοποιήσει. Τα ανθρώπινα δικαιώματα όμως δεν υπόκεινται στο τι θα πει ο κόσμος. Η δημοκρατία είναι ένα από τα καλύτερα πολιτεύματα που έχουμε δοκιμάσει. Στην ατομικότητα και στην ελευθερία του καθενός όμως δεν γίνεται... Αν μαζευτούμε 3 άτομα και πούμε ότι 2 μας και συμφωνήσουμε ότι ένα κι ένα κάνει 3, δεν κάνει 3. Άρα εδώ πέρα δεν ισχύει ο κανόνας της δημοκρατίας.

Σ1: Είναι ανεξάρτητα αυτά.

Σ2: Προσπάθησε να το διορθώσει η συνταγματική δημοκρατία, το Σύνταγμα δεν τα περιέχει όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα μέσα. Και ας μην ξεχνάμε ότι το σύνταγμα της Ελλάδας ξεκινάει με την ομοούσια και αγία τριάδα. Οπότε όταν αναγκαστικά αυτή είναι η πρώτη γραμμή του Συντάγματος, δε νομίζω ότι θα χωράγανε και πολλά ανθρώπινα δικαιώματα από κάτω.

Σ1: Ωστόσο έχουν περάσει νόμοι. Πέρασε και ο αντιρατσιστικός νόμος, πέρασε το σύμφωνο συμβίωσης και ο νόμος της ταυτότητας φύλου.

Σ2: Ελλιπείς βέβαια. Και εμένα μου έκανε εντύπωση πώς κάθε φορά που κάθε αρκετά δεξιός πολιτικός θα πει μια μεγάλη μπαρούφα αυταπόδεικτα και θα χρειαστεί να τον καταδικάσουν όλοι, όλα τα υπόλοιπα κόμματα με μεγάλη τους χαρά, εννοείται ότι καταδικάζουν και στηρίζουν την LGBT κοινότητα και εγώ αναρωτιέμαι ρε παιδιά, αφού μαζεύονται πάνω από 150 κάθε φορά, αν αθροίσουμε τα κόμματά σας, πότε να περιμένω το γάμο; Να ξέρω κι εγώ να ραφτώ να πάρω τη μάνα μου να ξέρει κι αυτή να ετοιμάζεται. Δηλαδή από λόγια εντάξει...

Σ1: Έχετε χορτάσει.

Σ2: Ναι όλα αυτά τα χρόνια. Κάποιες φορές ειδικά υπήρχανε κάποια έτοιμα νομοσχέδια και τα είχαμε δει ως οργανώσεις, επειδή είχανε κουβεντιαστεί και ποτέ δε φτάσανε στη Βουλή. Εσωτερικά διαφόρων κομμάτων. Πιο έντονο το 'χαμε δει με το ΠΑΣΟΚ επί Γιώργου Παπανδρέου που έπεσε βέβαια και νωρίτερα η κυβέρνηση. Όντως το σύμφωνο συμβίωσης ήτανε έτοιμο από τότε. Και δεν έφτασε ποτέ για ψήφιση. Ήτανε σε ένα συρτάρι ξεχασμένο.

Σ1: Μέχρι να ξαναβγεί.

Σ2: Ναι με κάποιες ελλείψεις. Δε θα μιλήσω για τη τεκνοθεσία, αλλά για τη γονική μέριμνα. Δεν υπάρχει καν γονική μέριμνα. Ζευγάρια έχουνε παιδιά μαζί, έχουνε σύμφωνο συμβίωσης και το παιδί θα γραφτεί στον ένα ή στον άλλο.

Σ1: Σα να μη φαίνεται η άλλη πλευρά. Δεν υπάρχει το άλλο άτομο.

Σ2: Ακριβώς. Παθαίνει κάτι ο γονιός που έχει στο όνομά του το παιδί και δεν μπορεί να πάει στον άλλο γονιό. Πηγαίνει σε ίδρυμα ή στη γιαγιά.

Σ1: Μάλιστα. Είναι πραγματικά ελλιπές.

Σ2: Δηλαδή μεγαλώνω το παιδί με το σύντροφό μου και μεγαλύτερο βάρος έχει η αδερφή μου και η μάνα μου, αυτό είναι προβληματικό.

Σ1: Οπότε τι προέχει αυτή τη στιγμή; Να διορθωθούν οι ελλείψεις στους προηγούμενους νόμους ή να βγει κάτι καινούργιο;

Σ2: Εγώ απλά θα έλεγα να ερμηνεύσουμε σωστά τους νόμους. Εγώ όταν διάβαζα το οικογενειακό δίκαιο, λέει σύναψη μεταξύ δύο ατόμων.

Σ1: Δε λέει συγκεκριμένα δύο στρέιτ.

Σ2: Δε λέει ένας άντρας και μία γυναίκα. Ας δούμε και το πρώτο κομμάτι ότι ερμηνεύουμε τους νόμους όπως μας βολεύει γιατί έτσι είχε γίνει στην αρχαιότητα ή αυτό είναι το στερεότυπό μας. Και όταν είχαν γίνει οι γάμοι της Τήλου και ακυρώθηκαν, επίσης ένα πρότζεκτ που έφτιαξε τότε η ΟΛΚΕ. Τότε μας ξέκανε όλη την οργάνωση. Τότε κάηκε όλος ο κόσμος και δεν ξαναπάτησε...

Σ1: Ναι ακούστηκε πολύ, έγινε πολύς ντόρος.

Σ2: Ναι και σκέψου ότι κυνηγιόμασταν μετά, κατεβήκαμε στην Τήλο και σκάσανε τα κανάλια και τρέχαμε και χρειάστηκε ο πρώτος γάμος να γίνει στις 6 το πρωί για να μην μπορέσει ο εισαγγελέας να ακυρώσει τη διαδικασία.

Σ1: Πραγματικά κυνηγιέστε από παντού, δεν ξέρετε από πού θα σας έρθει

Σ2: Και ήτανε τότε και η Νέα Δημοκρατία και ήτανε ο Τσεγάκης και όλοι ήτανε στα κάγκελα... Στα κάγκελα. Το ακροατήριό τους ήταν αυτό. Αυτός δεν ήτανε τόσο πολύ τελικά, αλλά το ακροατήριό τους ήταν αυτό. Ο ίδιος όχι τόσο πολύ τελικά αλλά το ακροατήριό του ήταν αυτό και πίστεψε ότι όφειλε ...

Σ1: Οπότε να ερμηνεύουμε σωστά τους νόμους πρώτα από όλα.

Σ2: Και μετά να αλλάξουμε τους νόμους, δηλαδή το οικογενειακό δίκαιο έκανε κάποια βήματα το '85 που μπήκε το διαζύγιο, που η γυναίκα δεν ήτανε υποχρεωμένη να πάρει το επίθετο του συζύγου και και... Άρχισε να γίνεται πιο φεμινιστικό, αλλά το '85 γεννήθηκα και εγώ. Έχουνε περάσει πάρα πολλά χρόνια για να έχουμε το ίδιο οικογενειακό δίκαιο. Έχει προχωρήσει η κοινωνία νομίζω!

Σ1: Ναι 30 χρόνια μετά. Χρειάζεται λοιπόν αναδιαμόρφωση.

Σ2: Ακριβώς. Χρειάζεται ένα νόμο συμπεριληπτικό, το σύμφωνο συμβίωσης είναι ένα ημίμετρο.

Σ1: Αφού λες ότι έχει τόσες ελλείψεις.

Σ2: Και πάλι... Έχουμε και λέμε. Πλήρωσες ΕΝΦΙΑ πέρυσι; Κι εγώ. Εσύ γιατί έχεις περισσότερα δικαιώματα από εμένα; Στο χωριό μου θα με λέγανε μαλάκα άμα το δεχτώ. Η δουλειά μου είναι να μην το δεχτώ στους δρόμους.

Σ1: Είναι ξεκάθαρη διάκριση.

Σ2: Δηλαδή εμένα που απαγορεύουν να παντρευτώ, εσένα γιατί όχι; Ή τουλάχιστον να μου κόψουν λίγο τη φορολογία μου. Μπορώ να βολευτώ. Θα συμβιβαστώ! Αλλά μέχρι να το κάνουν ή το ένα ή το άλλο, όχι.

Σ1: Μιας και την ανέφερες την εκκλησία, πώς την βλέπεις τη στάση της κι ειδικά κάποιων μητροπολιτών που είναι εντελώς αντίθετοι και κάθετοι απέναντι στην ομοφυλοφιλία;

Σ2: Φωνάζουνε, πολύ φωνάζουνε που σημαίνει ότι δεν τους ακούνε. Και χαίρομαι. Ενώ παλιά θα μπορούσαν να το κάνουν πολύ πιο αθόρυβα. Πλέον αναγκάζονται να φωνάζουν και χαίρομαι. Σημαίνει ότι μειώνεται το ακροατήριό τους. Και χαίρομαι. Αυτή η γενιά δεν είναι τόσο θρησκόληπτη, το είπε αυτός άρα...

Σ1: Έχουν όμως επιρροή κοινωνικά.

Σ2: Σίγουρα.

Σ1: Στα κρατικά, σε θέματα νόμων, παιδείας εμπλέκονται.
Σ2: Μέχρι πρότινος δεν ήτανε υπουργείο παιδείας και θρησκευμάτων;
Σ1: Ναι όλα συγχωνευμένα.
Σ2: Ναι γιατί αν κάτσουμε και το δούμε, πάντα η εκκλησία έχει τον τρόπο της. Ή αν κάτσουμε και το δούμε, κάποιοι πολιτικοί γίνονται πιστοί μέσα σε μια εκλογική διαδικασία. Όσο να πεις σου κάνει λίγο...
Σ1: Λίγο σε ανατριχιάζει.
Σ2: Ναι η Εκκλησία πάντα θα έχει ερείσματα.
Σ1: Αλλά μειώνεται η επιρροή.
Σ2: Ναι μειώνεται η επιρροή, χαίρομαι που αρχίζουν και γίνονται και λίγο γραφικοί. Δηλαδή τα αιτήματά τους παραμένουνε μια ρητορεία του '50.
Σ1: Απαρχαιωμένες αντιλήψεις.
Σ2: Παρόλα αυτά έχουνε τον κόσμο τους, έχουνε προς την κοινωνία αρκετά κομμάτια. Ναι δυστυχώς. Ειδικά στο κομμάτι θεσμών.
Σ1: Εσείς; Ως ΟΛΚΕ, ως φορέας, έχετε άμεσες αντιδράσεις από την Εκκλησία;
Σ2: : Εμείς προς την Εκκλησία;
Σ1: Αντίθετα. Η εκκλησία προς εσάς.
Σ2: : Όχι. Μας αγνοούν. Γιατί ξέρουν ότι οι θέσεις τους δεν υπάρχουνε.
Σ1 Σε σχέση με τα ΜΜΕ; Ποια πιστεύεις ότι είναι η εικόνα που περνούν για τα ομοφυλόφιλα άτομα;
Σ2: Κοίτα οτιδήποτε θέλουνε τα ΜΜΕ, κάτι που υποτίθεται ότι θα πουλήσει. Και δεν πουλάμε πάντα η αλήθεια είναι. Δηλαδή για να πουλήσουμε, πρέπει να πουλήσουμε και ένα κομμάτι μας. Έχουμε δει κάποιες προσπάθειες από μέσα, πολύ ειλικρινείς πλέον. Δηλαδή έχουμε κόσμο που θα σταθεί στο πλευρό μας. Αρκετούς συμμάχους. Σε σχέση με παλαιότερα. Απλά δε θα είμαστε και η προτεραιότητά τους αν δεν έχουν κάτι να πάρουνε
Σ1: Πιστεύεις ότι προωθούν ακόμα στερεότυπες εικόνες;
Σ2: Ναι ξεκάθαρα. Το βλέπουμε σε οποιαδήποτε σειρά. Ξέρεις κάτι, από τους «Απαράδεκτους» όλοι είχαν σεξουαλική ζωή. Η Δήμητρα ήταν με το Σπύρο, ο Βλάσης έτρεχε αριστερά δεξιά, ήτανε πάρα πολύ ωραίοι χαρακτήρες, γελάσαμε. Ο Γιάννης δεν είχε ποτέ σεξουαλική ζωή. Ας πούμε, όλοι στο δωμάτιό τους ήταν το κρεβάτι, ο Γιάννης ήταν το κομοδίνο. Ήτανε διακοσμητικός, έπρεπε να γελάσουμε. Αυτό, ναι μεν ήτανε ο πρώτος γκέι χαρακτήρας που μπήκε στην ελληνική τηλεόραση, αλλά αυτό ισχύει μέχρι τώρα. Δύσκολα θα δεις κάτι το οποίο θα εκφράσει το κομμάτι της σεξουαλικότητας.
Σ1: Ότι έχω κι εγώ έναν σύντροφο.
Σ2: Ή να αλληλεπιδρά με τους υπόλοιπους. Όλοι έχουνε σεξουαλική ζωή, ο γκέι μας διασκεδάζει, είναι η καρικατούρα. Υπάρχουν ωραίες σειρές από το εξωτερικό. Υπάρχουν κάποιες προσπάθειες και στην ελληνική τηλεόραση να αποτυπωθεί, όπως ήτανε η Πολυκατοικία για ένα διάστημα, αλλά πάρα πολύ λίγες σε σχέση με το σύνολο. Και οκ θα 'πρεπε ένας από τους δέκα να 'ναι γκέι. Να είναι γκέι ή να είναι λεσβίες.
Σ1: Να είναι αντιπροσωπευτικό.
Σ2: Από τη στιγμή που δεν το βάζεις, σα να μην υπάρχει. Και για ποιο λόγο θα πρέπει να ζω στο σκοτάδι; Όχι, θα με βάλεις.
Σ1: Πώς πιστεύεις ότι μπορεί να αλλάξει αυτό;

Σ2: Να σου πω την αλήθεια αυτό πρέπει να γίνει από τον κόσμο της τηλεόρασης, με δικές τους πρωτοβουλίες. Δηλαδή βλέπουμε γκέι κόσμο να κάνει κάμινγκ άουτ, διασήμους δηλαδή, ξεκινώντας από το Φώτη Σεργουλόπουλο, με παιδιά και να μιλάει ανοιχτά για όλο αυτό το κομμάτι και να έχει την οικογένειά του, αυτομάτως δημιουργεί αλληλεπιδράσεις. Βλέπουμε τον Γιώργο Καπουτζίδα να κάνει πολύ ωραία σήριαλ να κάνει ρόλους και χαρακτήρες, βλέπουμε τον Παπαιωάννου. Βλέπουμε κόσμο να προσπαθεί να βοηθήσει και την ίδια την κοινότητα, να προσπαθεί να παρουσιάσει κάτι από δικό του βίωμα. Αλλά παρόλα αυτά συνεχίζουμε να κατακλυζόμαστε από κρυφούς και κρυφές δημοσίως.

Σ1: Αρκούν οι ατομικές πρωτοβουλίες;

Σ2: Όχι αλλά σε αυτό το στάδιο πώς μπορείς να ζητήσεις μαζικότητα; Είναι δικαίωμα του καθενός, δεν μπορώ να κατηγορήσω κάποιον ο οποίος δεν έκανε coming out. Και είμαι πολύ ενάντια στο outing να πω ότι ο τάδε έτσι κι έτσι.

Σ1: Όχι δεν το εννοούσα έτσι, επειδή λέμε για πρωτοβουλίες, φαντάζομαι όχι μόνο σε coming out αλλά πχ πρωτοβουλίες να βάζουμε χαρακτήρες σε σήριαλ, σε ταινίες κλπ.

Σ2: Οι περισσότεροι πιστεύω ότι δεν το 'χουνε σκεφτεί καν. Εγώ πιστεύω ότι οι περισσότεροι σεναριογράφοι δε μας βλέπουνε καν. Όσο είμαστε στην αφάνεια, δε μας βλέπουν ούτε αυτοί. Είχα κάνει μια συνεννόηση με έναν σκηνοθέτη και του είχα πει ωραία η ταινία σου, αλλά έχω βαρεθεί να βλέπω ελληνικές ταινίες που δεν έχουν υπότιτλους για κωφούς. Νομίζεις ότι όλοι ακούν σε αυτή τη χώρα; Και μου λέει τι εννοείς;

Σ1: Δεν περνάει από το μυαλό.

Σ2: Ναι, χρειάζεται και να ενημερωθούμε. Φταίμε κι εμείς ίσως που δεν ενημερώσαμε κατάλληλα, δε μας βγάζω απέξω, ποτέ δεν κάνουμε τέλεια δουλειά. Αλλά οι περισσότεροι όντως δεν το 'χουνε σκεφτεί.

Σ1: Σα να βάζουν X σε κομμάτια της κοινωνίας.

Σ2: Όσο δύσκολο είναι να μας δουν, οποιοσδήποτε, τόσο δύσκολο είναι και για αυτούς. Καταλαβαίνω το ανθρώπινο του θέματος. Απλά αν αναλογιστούμε ότι υπάρχουν άτομα που δημιουργούν συνειδήσεις, θα έπρεπε να κάνουν μια καλύτερη προσπάθεια. Ή και πέρα της τηλεόρασης, οκ καταλαβαίνω ότι αυτή είναι για να πουλήσει και να κάνει και να ράνει. Στο κομμάτι των πολιτικών όμως; Δηλαδή οκ, έχω έναν βουλευτή που πληρώνεται πάρα πολλά λεφτά για να ενημερώνεται και να είναι κοντά μου. Να γκουκλάρει τι σημαίνει. Οκ δεν ζητάω κάτι παραπάνω. Έχει τόσους συμβούλους. Ή να ανοίξει και το γκουγκλ κάποια μέρα ή να μας καλέσει στο γραφείο του και να του πούμε πραγματικά τι συμβαίνει. Δε γίνεται να κυνηγήσουμε και εμείς 300 άτομα. Για αυτόν το λόγο πληρώνονται, για να ενημερώνουν και για να έχουν σωστή άποψη.

Σ1: Εσείς ως ΟΛΚΕ έχετε επαφή όμως και με πολιτικά πρόσωπα και κόμματα;

Σ2: Και lobbying προσπαθούμε να κάνουμε και με πολιτικά πρόσωπα και με κόμματα απευθείας. Η αλήθεια είναι πως είναι πιο εύκολο να υπάρξει από τη θέση ενός κόμματος, πράγμα που δε γίνεται πάντα με μεγάλη ευκολία, μην πούμε ψέματα. Προσπαθούμε.

Σ1: Κοίταξα στη σελίδα στο φέισμπουκ στην ΟΛΚΕ, έχει βγει μια καμπάνια για την ομόφυλη συντροφικότητα. Αυτή είναι να προβάλλεται στην τηλεόραση, μέσω διαδικτύου; Θέλεις να μου πεις λίγο για αυτό;

Σ2: Παράλληλα με το 11528 υπήρξε και το Δίπλα Σου γενικότερα. Ήταν η καμπάνια για την ομόφυλη συντροφικότητα, είχε μπει σαν καμπάνια στο μετρό, είχαν φτιαχτεί και τα σποτ τα οποία είδες κιόλας φαντάζομαι, δεν 'παίξαν ιδιαίτερα, δε μας αγάπησε τόσο το

ΕΣΡ τότε, βγάζοντας διάφορες δικαιολογίες κατά καιρούς, έχει αλλάξει πλέον το διοικητικό, ξαναπηγαίνουμε, ξαναπροσπαθούμε . Υπάρχει το υλικό. Δε βαριόμαστε εύκολα.

Σ1: Ευτυχώς.

Σ2: Ναι και θυμάμαι παλαιότερα, μέχρι να καταφέρουμε να βγει πρώτη φορά στον αέρα σποτ του αθενς πρίντ, χρειάστηκαν 4 χρόνια. Επειδή το είχα αναλάβει εγώ προσωπικά, επί 4 χρόνια, πήγαινα κάθε κάποιους μήνες στις ακροάσεις του ΕΣΡ, με τον πρόεδρο του ΕΣΡ να μη με έχει κοιτάξει ποτέ στο πρόσωπο.

Σ1: Τόσο πολύ;

Σ2: Ναι έμπαινε μέσα και δεν έπεσε ποτέ το βλέμμα του επάνω μου. Ήταν κάτι που μου έκανε εντύπωση.

Σ1: Αλλά λες ότι άλλαξε πλέον.

Σ2: Ναι, άλλαξε το διοικητικό.

Σ1: Οπότε άλλαξαν και οι απόψεις φαντάζομαι

Σ2: Αλλάξαν και οι απόψεις, μπήκανε τα πιο λάιτ σποτ μας, ας πούμε δεν μπορούμε να βγάλουμε κάτι που θα έχει φιλί. Είναι τζιζ κακό. Παρόλα αυτά οι άλλες διαφημίσεις μπορούν να έχουν ότι θέλουνε. Εμάς θεωρείται ακόμα προσβλητικό το φιλί. Με ημίμετρα πηγαίνουμε. Βέβαια αν ακολουθείς αυτά τα ημίμετρα , εμείς παραμένουμε ανώμαλοι. Δηλαδή όσο με αποκλείεις μου δείχνεις ότι στα δικά σου μάτια δεν υπάρχω... Ή ότι θα κάνουμε τα παιδιά σας γκέι όλους.

Σ1: Τελευταία ερώτηση. Δεν έχω άλλη. Έχει να κάνει με τους σύμβουλους ψυχικής υγείας. Τι ζητήματα πιστεύεις ότι πρέπει να γνωρίζουμε εμείς, όταν ερχόμαστε σε επαφή με ομοφυλόφιλα άτομα, ώστε να είμαστε πιο ευαισθητοποιημένοι και αποτελεσματικοί στις παρεμβάσεις μας;

Σ2: Πρώτα από όλα ενημέρωση για καινούργια πράγματα. Υπάρχει κόσμος που δεν έχει διαβάσει το τελευταίο DSM .

Σ1: Και συνεχίζουν και το αντιμετωπίζουν ως ασθένεια;

Σ2: Ως ασθένεια.

Σ1: Το παθολογικοποιούν.

Σ2: Είναι κόσμος ο οποίος όντως προσπαθεί να μας θεραπεύσει. Διάφοροι σεξολόγοι , μένοντας κυρίως στον κύριο Ασκητή που έχει πει τα τέρατα κατά καιρούς, ο οποίος είναι αναγνωρίσιμος. Ο κύριος Ασκητής μπορεί να έχει όποια εκπομπή θέλει.

Σ1: Και διαμορφώνει αντιλήψεις.

Σ2: Διαμορφώνει αντιλήψεις. Ενημέρωση λοιπόν το ένα για τους ίδιους τους επαγγελματίες. Έχουμε δει να γίνονται κάποια συνέδρια να το πω, από ψυχολόγους για ψυχολόγους και μιλάτε για μας. Φωνάξτε μας μια φορά, δεν είναι κακό. Θα έρθουμε, δεν είμαστε σνομπ. Θα σας πούμε και πώς το βιώνουμε. Δηλαδή όλο αυτό το κομμάτι είμαι ειδικός ξέρω. Οκ δεν έχεις ακούσει ποτέ κάποιον, δεν ξέρεις πώς είναι, γιατί ειδικεύεσαι καλύτερα σε μένα από ότι εγώ; Δηλαδή ας ανοίξει ένας διάλογος. Το οποίο το έχουμε δει πολύ σε επαγγελματίες που αυτοοργανώνονται μεταξύ τους για να μπορέσουν να μιλήσουνε μαζί μας. Οκ το κομμάτι αυθεντία όσον αφορά σπουδές δε διαφωνώ, είναι του κλάδου σου. Το κομμάτι αυθεντία όσον αφορά τη ζωή μου, είναι δικό μου. Οπότε καλό είναι να πούμε και οι δύο πλευρές για να γίνει και ο αντίλογος έτσι όπου χρειάζεται.

Σ1: Γιατί είναι και υγιές έτσι;

Σ2: Ακριβώς, γιατί έχουμε και μια που έχει κάνει διαλέξεις στον Ευαγγελισμό, δεν ξέρω το όνομά της, που έχει πάρει πτυχίο έτσι και αλλιώς και είναι ο πιο ομοφοβικός και τρανσφοβικός άνθρωπος που έχω ακούσει ποτέ μου. Και παρόλα αυτά έχει το βήμα και μπορεί να το κάνει. Και της δώσανε το δώμα του Ευαγγελισμού και όταν είπαμε παιδιά τι κάνετε; Η κυρία λέει ακόμα ότι είναι ψυχική ασθένεια, είναι κάργα αντιεπιστημονικό. Ναι, αλλά είναι ένας ανοιχτός χώρος που πρέπει να ακουστούν όλες οι απόψεις.

Σ1: Εκεί δε μπορείς να κάνει μια καταγγελία;

Σ2: Ήτανε αυτό το, ελάτε μια άλλη μέρα. Δεν ήθελα μια άλλη μέρα, ήθελα απέναντι από την κυρία να της απαντήσω.

Σ1: Αλλά δεν το δικαιούσαι αυτή τη στιγμή.

Σ2: Οκ καταλαβαίνω την επιστημονική κοινότητα να είναι κλειστή και να μην έχει παρεμβάσεις αλλά μην ξεχνάτε ότι μιλάτε για ανθρώπους. Δεν είναι κακό να ακούς κι ας το απορρίψεις κι ας πω αρλούμπες. Καλό είναι να με ακούσεις. Μιλάτε για τη ζωή μου στο κάτω κάτω και διαμορφώνετε επιστήμονες υγείας οι οποίοι θα βρεθούν μπροστά μου. Αυτά που θα πείτε θα τα ακούσει ένας ψυχολόγος ο οποίος θα θέλει να με θεραπεύσει αύριο μεθαύριο. Και τι θα πρέπει να τον κάνω εγώ αυτόν; Να μαζευτώ έξω από το γραφείο του και να μοιράζω φυλλάδια όλη μέρα;

Σ1: Πόσο εφικτό είναι κι αυτό;

Σ2: Ή θα έχει αποτέλεσμα; Ή θα του κάνω διαφήμιση για τον επόμενο ομοφοβικό πατέρα που θα θέλει να διορθώσει το γιο του; Και επίσης δεν είναι τόσο μακρινά αυτά που βλέπουμε στις ταινίες. Υπάρχουν και οι διορθωτικοί βιασμοί και όλα.

Σ1: Ακόμα;

Σ2: Ειδικά στις γυναίκες.

Σ1: Αυτό είναι μεσαιωνικό.

Σ2: Είναι ελληνικό.

Σ1: Κι εμείς κάπου εκεί είμαστε εξάλλου.

Σ2: Ώρες ώρες! Ξέρεις κάτι, πίσω από τις κλειστές πόρτες των διαμερισμάτων μας, κανείς δεν ξέρει τι συμβαίνει. Γίνονται τα πάντα. Ακόμα, το χειρότερο που έχουμε αντιμετωπίσει, είναι ένα κορίτσι που κατέληξε γιατί έπεσε από τη σκάλα. Όλοι είπαν ότι γλίστρησε. Όλοι ξέρουν όμως ότι εκείνο το βράδυ είχε κάνει coming out, το είχε πει στην κολλητή της.

Σ1: Εσείς έχετε ψυχολόγους στην ΟΛΚΕ, συμβούλους ψυχικής υγείας;

Σ2: Μέσω του 11528.

Σ1: Είναι η γραμμή υποστήριξης.

Σ2: Ναι, αλλά γίνονται και δια ζώσης συνεδρίες για άτομα που το αιτούνται.

Σ1: Ξέρεις τι είναι αυτό που ακούνε πιο συχνά;

Σ2: Το coming out από παιδιά όλων των ηλικιών προς τους γονείς κυρίως, όταν λέω όλες οι ηλικίες δεν εννοώ μόνο τα 16χρονα ή τα 18χρονα που ζορίζονται, είναι και μεγάλοι άνθρωποι στα 25 στα 30 στα 35 στα 40 που δεν το έχουν πει στις οικογένειές τους και προβληματίζονται πώς να το πουν. Αυτό είναι το νούμερο ένα. Μετά διακρίσεις. Είναι in the closet στη δουλειά τους, στις παρέες τους, οπότε εκεί ακούν πράγματα που είναι πολύ πηλωτικά, δεν ξέρουνε οι άλλοι για τον εαυτό τους οπότε δεν μπορούν να το μοιραστούν οπότε και αυτό έχει πολύ πόνο μέσα. Κυρίως με μεγαλύτερες ηλικίες έχει να κάνει αυτό. Γονείς επίσης. Δηλαδή σκέψου ότι το 50% των κλήσεων είναι από lgbt άτομα και το υπόλοιπο των κλήσεων είναι από τους γονείς. Που όταν καλεί ένας γονέας είναι καλό

σημάδι, οπότε έχει χτιστεί κάτι, ενδιαφέρεται, κάτι καταλαβαίνει και ο ίδιος ότι δεν κάνει καλά, κάπως το κοιτάει. Οι γονείς παίρνουνε πολύ φόβο για το τι θα γίνει με το παιδί, ότι θα δυσκολευτεί πάρα πολύ στη ζωή του, ότι δεν είναι καλά τα πράγματα τώρα, φέρνουνε πολύ αγωνία, θυμό, γιατί δεν είναι όλοι ότι εντάξει, θα σταθώ δίπλα του το αποδέχομαι και πάμε να δούμε πώς θα το βοηθήσουμε και έχουμε και γονείς που δεν το δέχονται καθόλου και στην αγωνία τους να μάθουνε κάτι το επιστημονικό, επειδή στη γραμμή είναι μόνο ψυχολόγοι και αυτό που μας διαφοροποιεί με τα υπόλοιπα προγράμματα και υπηρεσίες που υπάρχουν είναι ότι έχουμε το επιστημονικό κομμάτι και η εγκυρότητα που προσφέρουμε, αναζητάνε λοιπόν μια απάντηση ενός ειδικού, μιας αυθεντίας που θα σου πει τι γίνεται. Ε και όταν δε συμφωνεί η γνώμη τους με τη γνώμη του ειδικού, βγαίνει θυμός, αγωνία. Αλλά επειδή έχουμε αρχίσει και τις διαζώσης συνεδρίες, αυτό δουλεύεται. Κάποιος μπορεί να μας πάρει τηλέφωνο και να μη μας ξανακαλέσει, οπότε δε μπορούμε να δουλέψουμε περισσότερο στην οικογένεια, αλλά όταν ξεκινήσουν τα ραντεβού κι έρθουν από κοντά... Και συνήθως έρχονται και οι δυο μαζί που είναι επίσης πολύ ευχάριστο

Σ1: Γονέας και παιδί;

Σ2: Όχι εννοώ η μητέρα με τον πατέρα. Σε σου είπα, τα περισσότερα τηλεφωνήματα έρχονται από μανούλες, δεν έρχονται από μπαμπάδες. Αλλά όταν έρχονται για διαζώσης συνεδρίες έρχονται και οι μπαμπάδες μαζί.

Σ1: Αυτό είναι ενθαρρυντικό.

Σ2: Είναι ενθαρρυντικό και είναι συχνά και μπαμπάδες που είναι και πιο μπροστά από τις μαμάδες. Αυτοί που έρχονται τουλάχιστον.

Σ1: Οι διαζώσης συνεδρίες πόσο διαρκούν, μπαίνετε σε μια ψυχοθεραπευτική ή σε μια συμβουλευτική μάλλον;

Σ2: Είμαστε καθαρά στο επίπεδο της ψυχολογικής στήριξης και στη συμβουλευτική, δεν μπαίνουμε καν στο ψυχοθεραπευτικό ή ψυχαναλυτικό κομμάτι, για αυτό και οι διαζώσης συνεδρίες έχουν περιορισμένο αριθμό συναντήσεων, μέχρι 8, που μπορούμε να δοθεί κάποια παράταση αν δούμε ότι ο άνθρωπος χρειάζεται κάτι επιπλέον. Αλλά σε καμία περίπτωση δεν μπαίνουμε σε κάποιο άλλο κομμάτι. Είναι η παρέμβαση στην κρίση ουσιαστικά αυτό που κάνουμε, συμβουλευτική και διασύνδεση με άλλες υπηρεσίες όταν το χρειάζεται ο ωφελούμενος. Αυτά. Ό,τι χρειάζεσαι και στατιστικά αν χρειαστείς αργότερα.

Σ1: Ωραία, ναι μπορεί.

Σ2: Να σε φέρω και σε επαφή με την επιστημονική υπεύθυνη, τη Νάνσυ Παπαθανασίου, η οποία μπορεί να σου δώσει παραπάνω πληροφορίες

Σ1: Σ' ευχαριστώ, να 'σαι καλά.

Σ2: Είχαμε πάρει κάποιους εθελοντές που είχαν περάσει έτσι από μια πρώτη φάση εκπαίδευσης στα LGBT ζητήματα και όλα αυτά και απασχολούνται ένα διωράκι την εβδομάδα. Τώρα δεν ξέρω αν γίνει δεύτερο call αυτή τη χρονιά, ενδεχομένως την επόμενη, αλλά γενικά είμαστε ανοιχτοί σε συνεργασίες και στήριξη και εκτός της δομής της γραμμής. Δηλαδή αν κάποιος έχει κάποια ιδέα για κάτι άλλο, την κοινότητα, για τα σχολεία, με άλλες δομές ή κοινωνικές υπηρεσίες...

Σ1: Για κάποια δράση.

Σ2: Είμαστε ανοιχτοί αν έχεις κάποια πρόταση.

Σ1: Θα το έχω στο νου μου γιατί με ενδιαφέρει γενικά. Ευχαριστώ πολύ. Ωραία, δεν έχω να ρωτήσω κάτι άλλο. Ας κλείσουμε εδώ.

3) Κώστας Γαβριηλίδης, Accept ΛΟΑΤ Κύπρου

Σ1: Πείτε μου λίγα λόγια για τη σχέση σας με την ACCEPT ΛΟΑΤ Κύπρου.

Σ2: Εγώ ενεπλάκηνα με την οργάνωση τον Ιανουάριο του 2010. Τα πρώτα βήματα που είχαν γίνει, οι πρώτες συναντήσεις, τέλος πάντων, ήταν για να γίνει μια οργάνωση για ΛΟΑΤΙ δικαιώματα. Είχαμε ξεκινήσει τον Οκτώβριο του 2009, δηλαδή δυο μήνες περίπου πριν εγώ εμπλακώ. Η αλήθεια είναι ότι κι εγώ δειλά στην αρχή είχα εμπλακεί μέσα. Απ' την άποψη ότι είχα πει ότι θα βοηθήσω αυτή την οργάνωση ή αυτά τα άτομα με το να κάνω την ιστοσελίδα.

Σ1: Α, οκ. Αυτή ήταν η πρώτη σας επαφή, έτσι; Μόνο για την ιστοσελίδα! Από αλλού ξεκινήσατε! (γέλια)

Σ2: (γέλια) Ε, είχα πει ότι... Κοιτάζετε, θα έρθω να δω, λέω, να δω τι ακριβώς είναι αυτό! Κι αυτό το οποίο είχα πει τότε, ότι εγώ θα μπορούσα να προσφέρω ήταν μόνο αυτό. Να βοηθήσω ώστε να γίνει ιστοσελίδα. Εντάξει, το ένα έφερε το άλλο μετά.

Σ1: Εσείς έχετε σπουδάσει κάτι; Πριν που απασχολούσασταν;

Σ2: Εγώ ήμουν στο Λονδίνο αρκετά χρόνια πριν. Οι σπουδές μου είναι ως software developer. Προγραμματιστής. Και αυτός ήταν και ο λόγος για τον οποίο είχα πει ότι αυτό το οποίο θα μπορούσα να κάνω, θα ήταν να βοηθήσω στην ιστοσελίδα. Τώρα απ' τον Ιανουάριο που είχα μπει εγώ, το πιο βασικό τότε που προσπαθούσαμε να κάνουμε ήταν τους στόχους της οργάνωσης.

Σ1: Ναι.

Σ2: Δηλαδή ακόμη δεν ήταν ξεκάθαρο ποιοι θα ήταν οι στόχοι. Πού θα κινηθούμε. Κι έτσι προσπαθούσαμε να βρούμε τους βασικούς στόχους, να γράψουμε ένα καταστατικό, να βρούμε ένα όνομα, εννοείται.

Σ1: Ήσασταν από την αρχή, έτσι; Από την γέννηση. Σε όλη τη διαδικασία λοιπόν.

Σ2: Ναι. Ναι. Το καταστατικό εντέλει... Βρέθηκα να γράφω και το καταστατικό! Εντάξει... (γέλια)

Σ1: Κάνατε αρκετή δουλειά λοιπόν εσείς εκεί. Απ' την αρχή.

Σ2: Πραγματικά. Όντως, ναι.

Σ1: Και πότε ξεκίνησε η δράση της Accept τελικά;

Σ2: Είχαμε ήδη... Δηλαδή με το που ξεκίνησαν οι συναντήσεις κάναμε και διάφορες εκδηλώσεις. Αλλά επίσημα, πότε είχαμε γραφτεί, ήταν 8 Σεπτεμβρίου του 2011. Το οποίο ήταν περίπου 1 χρόνο μετά που είχαμε κάνει την αίτησή μας εμείς για να μας εγγράψουν ως οργανισμό. Είχαμε δυσκολίες για την εγγραφή...

Σ1: Ναι, γι' αυτό πήρε και ένα χρόνο, έτσι;

Σ2: Ναι. Δεν ήταν τόσο εύκολο για κάποιους να πουν ότι θα 'χουμε μια οργάνωση για ΛΟΑΤΙ δικαιώματα. Και τότε είχε ξεκινήσει και μια δημόσια συζήτηση για το θέμα του σύμφωνου συμβίωσης και είχαμε και κάποιους βουλευτές που είχαν... έναν συγκεκριμένα, τέλος πάντων, που ήταν πολύ έντονος. Και κάποιοι άλλοι σε μικρότερο βαθμό.

Σ1: Αντίθετοι, ε;

Σ2: Ναι... Ξεκίνησε η συζήτηση τότε. Ήταν το «εντάξει, θα δώσουμε και δικαιώματα στους παιδόφιλους τώρα; Θα δώσουμε δικαιώματα στους κτηνοβάτες»;

Σ1: Α! Σας ταύτιζαν με τους παιδόφιλους, ε; Ήταν πολύ διαφορετικές οι αντιλήψεις!

Σ2: Ναι. Και ως οργάνωση στην αρχή που ξεκινούσαμε ήταν βασικό να μπορέσουμε να περάσουμε το μήνυμα ότι, τέλος πάντων, να φύγει αυτό το ταμπού ότι όποιος είναι ομοφυλόφιλος, είναι και παιδόφιλος. Όχι ταμπού. Πώς το λέμε;

Σ1: Στερεότυπο; Αυτή η ταύτιση.

Σ2: Το στερεότυπο, ναι. Κι έτσι είχαμε και καλή συνεργασία αρχικά με τον ΚΣΟΠ, τον Κυπριακό Σύνδεσμο Οικογενειακού Προγραμματισμού. Είναι ένας οργανισμός εδώ και... μπορεί να είναι και 50 χρόνια, τέλος πάντων, που ασχολούνται με τα θέματα οικογένειας και ήταν βασικό για μας να μπορέσουμε να έχουμε συμμάχους και άλλες οργανώσεις γενικότερα, οι οποίες μπορούσαν να κάνουν τον κόσμο να καταλάβει τι ακριβώς είναι η ομοφυλοφιλία, τέλος πάντων.

Σ1: Οπότε δεν υπήρχε καθόλου ενημέρωση στον κόσμο και μέχρι τότε τα στερεότυπα δηλαδή ήταν σε πολύ μεγάλη άνθηση απ' ότι καταλαβαίνω.

Σ2: Ναι. Είχαμε την αποποινικοποίηση της ομοφυλοφιλίας στην Κύπρο μόλις το 1998.

Σ1: Τόσα χρόνια πιο μετά από την Ελλάδα, ε;

Σ2: Ναι, είχε γίνει η αποποινικοποίηση και με κάποια πίεση λίγο πριν μπούμε στην Ε.Ε., αλλά και λόγω μίας προσφυγής που είχε κάνει ο Αλέκος ο Μοδινός, ο παλαίμαχος ΛΟΑΤ ακτιβιστής εδώ πέρα στην Κύπρο. Είχε πάει την Κύπρο στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο και μετά η Κύπρος ζήτησε την αποποινικοποίηση της ομοφυλοφιλίας. Εντάξει, απ' το '98 υπήρξε κάποια συζήτηση μέχρι να γίνει σωστά... η σωστή τέλος πάντων η αποποινικοποίηση της ομοφυλοφιλίας. Στην αρχή είχε γίνει μια αποποινικοποίηση που ήταν ναι μεν, αλλά να μην το λέτε σε κανέναν, να μην υπάρχει προπαγάνδα, να μην υπάρχει προώθηση των ομοφυλοφιλικών θέσεων και τέτοια πράγματα. Και πήρε 2-3 χρόνια μέχρι να έρθει η νομοθεσία σε ένα βαθμό που να πει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο ότι την αποδέχεται, ότι δεν δημιουργεί διακρίσεις.

Σ1: Ναι, πήρε καιρό. Πήρε πολύ καιρό.

Σ2: Πριν 3 χρόνια το πιο τραγικό ήταν... το πιο γελοίο θα έλεγα, όχι τραγικό, ήταν ότι... Ένα από τα σημεία τότε κατά τη διάρκεια της αποποινικοποίησης ήταν ότι η ηλικία που θα μπορούσε κάποιος να κάνει σεξ, the age of consent, για τα straight άτομα ήταν 16 και για τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια ήταν... για τα ομόφυλα ζευγάρια ήταν 18.

Σ1: Α! Προς τι η διαφορά;

Σ2: Ναι, γιατί δεν μπορούσαν να πουν ότι θα μπορούσε κάτω από 18 να έχουμε έναν ομοφυλόφιλο ο οποίος θα έχει ερωτικές σχέσεις.

Σ1: Ναι.

Σ2: Και μετά από πολλή συζήτηση, γιατί είχε έρθει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο να πει ότι δεν εγγυάται γι' αυτό, βρήκαν μια μέση λύση. Το κατέβασαν στα 17 χρόνια για τα ομόφυλα ζευγάρια και το ανέβασαν στα 17 επίσης για τα ετερόφυλα ζευγάρια.

Σ1: Για να είναι το ίδιο. Ναι, όντως είναι λίγο τραγελαφικό, ισχύει!

Σ2: Ναι, ναι. (γέλια)

Σ1: Αυτό μέχρι τότε ίσχυε; Για την ηλικία συναίνεσης;

Σ2: Ισχύει ακόμα.

Σ1: Α! Ισχύει ακόμα. Είναι το ίδιο μέχρι σήμερα.

Σ2: 17 χρόνια. Ναι, ναι, ναι.

Σ1: Μάλιστα. Εσείς τελικά μείνατε για πολλά περισσότερα, κάνατε και πολλά περισσότερα μέσα στην Acccept. Για πόσα χρόνια ήσασταν πρόεδρος;

Σ2: Πεντέμισι περίπου; Μόλις την περασμένη βδομάδα έφυγα. Από τον Μάιο του 2012 που ήταν η πρώτη μας γενική συνέλευση, δηλαδή είχαμε την έγκρισή μας εμείς τον Σεπτέμβριο [2011] και καταφέραμε να κάνουμε την πρώτη μας τον Μάιο του 2012. Και ήμουν μέχρι τώρα. Ναι, μέχρι την περασμένη βδομάδα.

Σ1: Μάλιστα. Τελικά ποια είναι στη πραγματικότητα η Accept ΛΟΑΤ Κύπρου; Και ποιες είναι οι δραστηριότητές της και ποιοι είναι οι σκοποί της;

Σ2: Η Accept έχει δύο βασικούς πυλώνες. Ο ένας είναι της στήριξης για την ΛΟΑΤ κοινότητα και της εκπαίδευσης, τόσο εντός της ΛΟΑΤ κοινότητας, αλλά και της κοινωνίας γενικότερα για θέματα που αφορούν τα ΛΟΑΤΙ άτομα και το δεύτερο κομμάτι το οποίο είναι καθαρά το νομικό, της προάσπισης. Προσπαθούμε να αλλάξουν οι νόμοι υπέρ των ΛΟΑΤΙ δικαιωμάτων. Βασικό που είχε γίνει από το κομμάτι της προάσπισης ήταν το θέμα της πολιτικής συμβίωσης στην Κύπρο, όπως το ονομάζουμε. Όχι σύμφωνο συμβίωσης αλλά πολιτική συμβίωση είναι στην Κύπρο. Και της ποινικοποίησης της ομοφοβικής και τρανσφοβικής ρητορικής και βίας. Και η προώθηση τώρα της νομικής αναγνώρισης της ταυτότητας φύλου ή τουλάχιστον ενός νόμου που θα καλύπτει τα θέματα φύλου σ' ένα μεγάλο βαθμό.

Σ1: Αυτά έχουν ήδη περάσει στην Κύπρο;

Σ2: Η νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου, όχι. Είναι αυτό το οποίο κάνουμε τώρα, προσπαθούμε τώρα. Αλλά η πολιτική συμβίωση, ναι, έχει περάσει από το 2015. Η ποινικοποίηση της ρητορικής επίσης από το '15. Η ποινικοποίηση της βίας από το '16. Ήταν κομμάτια τα οποία τα τελευταία χρόνια χειριζόμασταν και τώρα το επόμενο είναι και που ελπίζω, ας πούμε, το 2018 ότι θα έχει περάσει θα είναι η νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου.

Σ1: Πόσο προβάλλονται οι δραστηριότητες της Accept και ποια είναι η απήχηση στον κόσμο και η ανταπόκρισή του; Ειδικά στους νέους; Οι δραστηριότητες γενικά δηλαδή προς την κοινότητα έχουν επιθυμητά αποτελέσματα;

Σ2: Να πω ότι έχουμε και κάποιες δραστηριότητες οι οποίες είναι μόνιμες πλέον. Δηλαδή, έχουμε συναντήσεις σ' όλη την Κύπρο. Πολύχρωμες Συναντήσεις τις ονομάζουμε, στις οποίες είναι ανοιχτός χώρος για συζήτηση για ΛΟΑΤΙ θέματα. Γίνονται Λευκωσία, Λεμεσό και στην Πάφο. Και στην Λευκωσία τις έχουμε και στα ελληνικά και στα αγγλικά. Δηλαδή γίνεται και μία συνάντηση στα αγγλικά στην πράσινη γραμμή, όπου το κάνουμε μαζί με μια τουρκοκυπριακή οργάνωση. Έχουμε ομάδα τρανς, για τα τρανς άτομα. Έχουμε την ομάδα γυναικών εντός της Accept και την ομάδα των γονέων ΛΟΑΤΙ ατόμων. Ο στόχος είναι αυτές οι ομάδες να μπορέσουν να έρθουν να ενδυναμώνουν τις ίδιες τις υποκοινότητες, ας το πούμε, εντός των ΛΟΑΤΙ, στις οποίες απευθυνόμαστε για να τους δίνουν μια ελευθερία και να μπορούν να εκφράζονται τα ίδια και εντός της ίδιας της ΛΟΑΤΙ κοινότητας. Τώρα, από εκεί και ύστερα θα έλεγα ότι το πιο βασικό το οποίο βλέπει ο κόσμος σίγουρα είναι το Pride. Απ' το 2014 είχε γίνει το πρώτο Φεστιβάλ Υπερηφάνειας στην Κύπρο και εξακολουθεί να γίνεται κάθε χρόνο. Ήταν θα έλεγα από τις πλέον σημαντικές δραστηριότητες, όχι μόνο της Accept, αλλά γενικότερα για την Κύπρο. Πιστεύω ότι μας βοήθησε πάρα πολύ στο να υπάρξει μια κατανόηση, μια συζήτηση για τα ΛΟΑΤΙ δικαιώματα σε χώρους τους οποίους άλλοτε δεν θα μπορούσαμε ούτε καν να τους ακουμπήσουμε. Δηλαδή να πάμε... ξεκινούσε συζήτηση εντός σπιτιών για το αν υποστηρίζουν ή δεν υποστηρίζουν την πορεία και τέτοια. Μια συζήτηση που πριν δεν

γινόταν καθόλου. Επίσης είναι αυτό που πιστεύουμε εμείς ότι βοήθησε πολύ στο να περάσει η πολιτική συμβίωση, στο να περάσουν τα άλλα τα νομικά τα θέματα, διότι έγινε μια κατανόηση απ' τους πολιτικούς ότι η κοινωνία είναι έτοιμη να τα δεχτεί ή τουλάχιστον χρειαζόταν να τα συζητήσει.

Σ1: Οπότε προώθησε αλλαγές το Pride ειδικά.

Σ2: Ναι, το πιστεύω ακράδαντα. Χωρίς το Pride δεν πιστεύω ότι θα είχαμε την πολιτική συμβίωση. Οι μεγάλες αλλαγές έγιναν ακριβώς όταν έγινε μία αναπάντεχη επιτυχία, απ' το πρώτο μάλιστα Pride, όπου κατέβηκαν χιλιάδες, γύρω στις 4.500 κόσμου είχαν κατέβει στην Λευκωσία, ο οποίος είναι ένας αριθμός που για τα δεδομένα της Κύπρου είναι εξαιρετικά μεγάλος.

Σ1: Οπότε από την αρχή υπήρχε πολλή ανταπόκριση σ' αυτό. Ήταν όντως έτοιμος ο κόσμος να μετέχει.

Σ2: Ναι... Έπαιξαν πολλά θέματα. Ο ρόλος της Εκκλησίας έπαιξε μεγάλο ρόλο.

Σ1: Δηλαδή;

Σ2: Η ρητορική θα έλεγα της Εκκλησίας. Η Εκκλησία ήταν όχι απλά εναντίον στην ανακοίνωση ότι θα γινόταν το Pride... Με κάποιες ανακοινώσεις οι οποίες ήταν πάρα πολύ άσχημες θα έλεγα, υποδαύλιζαν ένα μίσος. Είχαν διαβαστεί σ' όλες τις εκκλησίες της Κύπρου και και και... Κι έτσι τράβηξε ακριβώς τα άτομα τα οποία είπαν ότι «δε στηρίζω αυτό που λέει η Εκκλησία. Άσχετα η θέση μου με την ομοφυλοφιλία, την οποία ίσως να μην την είχα συζητήσει πριν ή να μην την είχα κατανοήσει, αλλά»... Αυτό το οποίο πάρα πολλοί λέγανε ήταν ότι είχαν φτάσει σ' ένα επίπεδο που λέει «εντάξει, δεν μπορώ να έχω κάποιον όπως την Εκκλησία της Κύπρου να μιλάει με τέτοιο τρόπο». Και στην πρώτη πορεία υπερηφάνειας περίπου 90% των ατόμων που ήταν εκεί ήταν straight. Ήταν άτομα που ήρθαν εκεί για να στηρίξουν την πορεία. Είχαμε οικογένειες με τα παιδιά τους που έρχονταν εκεί, μαμάδες που περπατούσαν μαζί με τα καρότσια με τα βρέφη μέσα, άτομα που να 'ταν με τους σκύλους τους.

Σ1: Οπότε μετείχε πραγματικά όλη η κοινότητα. Δεν ήταν μόνο ομοφυλόφιλα άτομα που συμμετείχαν. Ήταν πραγματικά η στήριξη όλης της κοινωνίας.

Σ2: Όχι. Θα έλεγα ναι, ήταν η στήριξη της κοινωνίας ακριβώς για την ανάγκη αυτής της αλλαγής. Τόσο που μας εξέπληξε όλους μας. Εξέπληξε ακόμα και μας.

Σ1: Ναι.

Σ2: Δεν περιμέναμε σίγουρα τέτοιους αριθμούς. Κι αυτό το οποίο είχαμε δει ήταν ότι σιγά σιγά βοήθησε και τα ΛΟΑΤΙ άτομα τα επόμενα χρόνια να ξεκινήσουν να μην φοβούνται, δηλαδή να ανοίγονται, να μπορούν να έρχονται πιο πολλοί και πιο πολλοί. Πιστεύω ένας αριθμός περίπου που ήρθαν τώρα στην πορεία στην τελευταία χρονιά ήταν γύρω στα 40% περίπου τα ΛΟΑΤΙ άτομα με 60% straight. Κάπου εκεί πάνω κάτω, τέλος πάντων. Αλλά η διαφορά στον πρώτο χρόνο ήταν εντελώς εμφανής. Και τα ΛΟΑΤΙ άτομα είχαν έρθει μετά που τελείωσε η πορεία, μετά που φύγανε και οι κάμερες. Τους έβλεπες έτσι, το βράδυ ας πούμε που δειλά δειλά ερχόντουσαν.

Σ1: Ναι. Τώρα τα πράγματα είναι πιο ανοικτά, πιο open.

Σ2: Σίγουρα! Φαίνεται ότι έχουμε κάνει πολύ μεγάλα βήματα μέσα σε 5 μόλις χρόνια.

Σ1: Ισχύει. Έτσι το ακούω κι εγώ.

Σ2: Σε 3 θα έλεγα, να το πάρω από το '14 ας πούμε που ήταν η πορεία. Χρειαζόταν σίγουρα μία οργάνωση η οποία να μιλάει για τα ΛΟΑΤΙ δικαιώματα και να υπάρχει ένα

πρόσωπο. Ήταν αναγκαίο, διότι μέχρι πριν δεν μιλούσε κανένας. Στην τηλεόραση δεν υπήρχε συζήτηση για την ομοφυλοφιλία ή αν υπήρχε, ήταν πάντα μεταξύ straight ατόμων, οι οποίοι μιλούσαν γι' αυτούς τους άλλους, τους ΛΟΑΤΙ γενικότερα και τους gay ως επί το πλείστον. Τα τρανς άτομα εντελώς στην αφάνεια.

Σ1: Ναι.

Σ2: Πιστεύω ότι έχουμε δει πια διαφορά και στην αντιμετώπιση των τρανς ατόμων. Η αντιμετώπιση που υπήρχε για τα τρανς άτομα πριν από 5 μόλις χρόνια ήταν εντελώς διαφορετική από αυτή που υπάρχει τώρα. Δεν θα 'λεγα, όμως, ότι είμαστε τόσο προχωρημένοι πλέον. Μόλις πριν λίγες μέρες είχαμε ένα δημοτικό συμβούλιο σε ένα χωριό στην Κύπρο το οποίο ζήτησε και σταμάτησε μάλιστα μια θεατρική παράσταση...

Σ1: Ναι, το άκουσα κι εγώ. Το διάβασα. Έχω σκοπό να σας ρωτήσω. Έχετε ανοίξει πολλά θέματα με τις απαντήσεις σας. Να τα βάλουμε σε μία σειρά γιατί θέλω να σας ρωτήσω για τα πάντα! Αλλά ας μείνουμε λίγο στο Pride. Φέτος το θέμα ήταν «Speak Love», όπως και στην Αθήνα ήταν «Θέμα Παιδείας» το μότο, έτσι; Θέλω να σας ρωτήσω, είναι όντως όλα θέμα παιδείας; Και πώς μπορεί να μεγιστοποιηθεί ακόμα περισσότερο η ευαισθητοποίηση του κόσμου και να μειωθεί η ρητορική μίσους;

Σ2: Ναι. Λέω δεν γίνεται κάποιος να είναι ομοφοβικός ή τρανσφοβικός. Είναι πράγμα το οποίο του το μαθαίνουν. Σε κάποια φάση της ζωής του ένα άτομο, κάποιος θα του πει: «Α! είναι κακό να είσαι gay. Α! είναι κακό να είσαι τρανς. Α! δεν πρέπει να είσαι έτσι. Δεν πρέπει να είσαι αλλιώς.» ή «Τι κακοί που είναι αυτοί που είναι ομοφυλόφιλοι και... και... και...». Όλα αυτά είναι θέματα παιδείας. Γενικά ο σεξισμός είναι θέμα παιδείας.

Χρειάζεται σωστή ενημέρωση κι από νεαρή ηλικία. Ακούμε πολλές φορές γονείς να λένε: «Καλά, τι θα πω εγώ στο παιδί μου άμα δει δυο άντρες να φιλιούνται;» Και πραγματικά διερωτώμαι τι ακριβώς ήταν αυτό το οποίο σκεφτόντουσαν ότι θα έπρεπε να τους πούνε αν έχει ένα ζευγάρι, έναν άντρα και μια γυναίκα που φιλιούνται. Κάνουν τις ίδιες σκέψεις; Ή βλέπουμε άτομα τα οποία μπορεί να είναι υπέρ της ομοφυλοφιλίας, αλλά να το σταματάνε και να πουν: «Εντάξει, εγώ έχω και φίλους gay. Τους αγαπώ, τους εκτιμώ, αλλά, εντάξει, η αλήθεια είναι ότι πιστεύω ότι δεν θα μπορούσαν να μεγαλώσουν παιδιά σωστά». Άρα βλέπουμε και επίπεδα αποδοχής. Αλλά χρειάζεται συζήτηση και πιστεύω μάλιστα ένας απ' τους βασικούς λόγους που το Pride βοήθησε στο να προωθηθούν τα δικαιώματα ΛΟΑΤΙ είναι ότι ακριβώς ξεκίνησε η συζήτηση. Και στην πορεία σπάσανε διάφορα από τα στερεότυπα κι απ' τα ταμπού κι απ' τους μύθους οι οποίοι υπήρχαν γύρω απ' την ομοφυλοφιλία. Αυτό χρειάζεται να γίνεται.

Σ1: Το σχολείο πώς μπορεί να βοηθήσει πιο συγκεκριμένα; Αν μπορεί.

Σ2: Σε θέματα αποδοχής πιστεύω ότι μπορεί και χρειάζεται. Είναι οι δύο βασικοί χώροι, το σχολείο και η οικογένεια. Αν στο σχολείο και στην οικογένεια τα μηνύματα τα οποία λαμβάνει ένα παιδί είναι τα μηνύματα της αποδοχής και το να μην κρίνει τους υπόλοιπους ακριβώς γι' αυτό που είναι, αυτό είναι το πλέον σημαντικό. Από εκεί και ύστερα, εννοείται ότι και σε άλλα επίπεδα της ζωής χρειάζεται αυτό. Δεν σταματάει μόνο στο σχολείο. Χρειάζεται π.χ. στο χώρο εργασίας να υπάρχει μια εκπαίδευση γιατί θέλουμε τα ΛΟΑΤΙ άτομα.

Σ1: Δεν σταματάει με την εκπαίδευση στο σχολείο μόνο. Έρχονται πολλά ζητήματα και μετά. Και κοινωνικά και εργασιακά.

Σ2: Ναι, ακριβώς. Άρα χρειάζεται μια ενημέρωση σε πολλά επίπεδα. Και πιστεύω... Π.χ. ας πούμε, για το θέμα των γυναικών, τουλάχιστον στην Κύπρο, αυτό έχει γίνει σε πολύ μεγάλο βαθμό. Δεν λύνονται τα πάντα... Θεωρούμε ότι έχουμε ένα σχετικά καλό νομικό πλαίσιο για τα δικαιώματα των γυναικών. Σίγουρα μπορεί να βελτιωθεί όμως. Υπάρχει ένα σωστό υπόβαθρο και βλέπουμε ότι τα προβλήματα είναι εκεί και παραμένουν. Άρα χρειάζεσαι μια γενική στήριξη και νομική, για τον λόγο τον οποίο πρέπει να υπάρχουν τα νομικά, αλλά και πλέον εκπαίδευση μέσα στην κοινωνία. Ακούω πάρα πολλούς από τους πολιτικούς, ειδικά στις αρχές που μας λέγανε: «Α! εντάξει, κάνετε κάτι για να το δεχτεί ο κόσμος και μετά ερχόμαστε εμείς και αλλάζουμε πράγματα εδώ πέρα νομικά». Χρειάζονται και τα δύο. Χρειάζεται και η εκπαίδευση, χρειάζεται και το νομικό... η νομική κάλυψη.

Σ1: Είναι αλληλένδετα λοιπόν. Το ένα βοηθάει το άλλο και μαζί προχωράνε μπροστά.

Σ2: Σίγουρα. Δεν μπορείς να μιλάς για την ύπαρξη της ομοφοβίας, ας το πούμε, ενώ ποινικοποιείς την ομοφυλοφιλία.

Σ1: Ναι, προφανώς. Μου λέτε για το νομικό πλαίσιο. Είδα ότι συναντηθήκατε με τον Πρόεδρο της Κύπρου, τον κ. Αναστασιάδη και τον υποψήφιο Πρόεδρο, τον κ. Μαλά. Εισακούγονται γενικά τα αιτήματα της ΛΟΑΤΙ κοινότητας; Μου είπατε τις αλλαγές που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια. Είναι δεκτική γενικά όμως η Κυπριακή κυβέρνηση να κάνει αλλαγές;

Σ2: Πιστεύω πως είναι. Όσο αντιλαμβάνονται ότι δεν θα επηρεάσει τις σχέσεις τους με την Εκκλησία δυστυχώς όμως. Δηλαδή υπάρχει κι ένα όριο.

Σ1: Ναι, θα ήθελα να μου το σχολιάσετε κι αυτό.

Σ2: Η Εκκλησία δυστυχώς εμπλέκεται πολύ μέσα στα θέματα του Κράτους. Απλά να ξεκαθαρίσω κάτι. Εμείς δεν είμαστε ως οργάνωση εναντίον της θρησκείας. Μάλιστα υποστηρίζουμε και στηρίζουμε το θέμα ότι ένα άτομο πρέπει να έχει την επιλογή θρησκευματος. Αυτό που είμαστε εμείς εναντίον είναι η επιρροή της Εκκλησίας σε σχέση με το Κράτος. Και τα μηνύματα τα οποία βγαίνουν από την Εκκλησία. Αλλά το δικαίωμα προς το θρήσκευμα το στηρίζουμε όπως στηρίζουμε όλα τα υπόλοιπα ανθρώπινα δικαιώματα. Είναι κάτι το οποίο δεν...

Σ1: Αδιαπραγμάτευτο για σας.

Σ2: Ναι. Έχουμε πολλά ΛΟΑΤΙ άτομα τα οποία είναι θρησκευόμενα στην Accept. Υπάρχουν άτομα που χρειάζονται βοήθεια, διότι έρχονται με αυτά τα μηνύματα τα οποία λαμβάνουν απ' την εκκλησία για τον τρόπο, πώς μπορούν να τα συμπορεύσουν, δηλαδή το γεγονός ότι κάποιος είναι gay και ταυτόχρονα είναι και βαθιά θρησκευόμενο άτομο. Το οποίο πράγματι πιστεύει στον Θεό και το οποίο....

Σ1: Ναι, δεν αναιρεί ούτε ως ή άλλως το ένα το άλλο. Ναι, είναι επιλογή του κάθε ανθρώπου, έτσι; Είναι δικαίωμα του κάθε ανθρώπου αν πιστεύει και πού.

Σ2: Αυτά θα έπρεπε να είναι. Το πρόβλημα είναι όταν βγαίνουν τα μηνύματα από την ίδια την Εκκλησία και εντάξει...

Σ1: Υπάρχει μια απόρριψη από εκεί στην πραγματικότητα.

Σ2: Ναι, από την επίσημη Εκκλησία. Από εκεί και ύστερα βλέπουμε ότι υπάρχουν άτομα εντός της Εκκλησίας, κάποιοι πνευματικοί, κάποιοι ιερείς οι οποίοι είναι θετικοί. Δεν τους βάζουμε δηλαδή όλους στο ίδιο τσουβάλι.

Σ1: Ναι, προφανώς.

Σ2: Πολλές φορές θα έρθει ένα άτομο το οποίο θα μου πει ότι βοηθήθηκε από τον πνευματικό του και στον οποίο είπε ότι είναι gay. Εντάξει, προσωπικά εγώ λέω πάντα καλύτερα σ' έναν ψυχολόγο, αλλά... (γέλια)

Σ1: (γέλια) Οκ, ό,τι προτιμά ο καθένας!

Σ2: Αλλά δεν θα τουςβάλουμε στο ίδιο τσουβάλι. Ναι, δεν θα πω ότι όλοι είναι ίδιοι. Το πρόβλημα είναι ότι η επίσημη στάση της Εκκλησίας είναι εξαιρετικά ομοφοβική. Έχουμε ακούσει πολλή ρητορική μίσους να βγαίνει από το στόμα του Αρχιεπισκόπου. Άρα από μόνο του είναι προβληματικό και υπάρχει μια πολύ μεγάλη μερίδα ατόμων που ακούει τον Αρχιεπίσκοπο.

Σ1: Ανάμεσα και στην κυβέρνηση ακόμα περισσότερο λοιπόν.

Σ2: Εδώ πέρα για τον Αρχιεπίσκοπο προσπαθήσαμε να ξεκινήσει μια έρευνα για το κατά πόσο αυτά που λέει είναι ομοφοβικά και ο Γενικός Εισαγγελέας δεν δέχτηκε καν να ξεκινήσει η έρευνα.

Σ1: Α! Μάλιστα...

Σ2: Τέλος πάντων.

Σ1: Ναι. Πολύ μεγάλη η επιρροή λοιπόν. Οπότε αυτό είναι ένα τροχοπέδη σε όλη την υπόλοιπη προς τα εμπρός κίνηση της ΛΟΑΤ κοινότητας.

Σ2: Είναι. Πιστεύω όμως ότι υπάρχουν... τώρα επιστρέφοντας πίσω στην ερώτηση για το κατά πόσο μας ακούνε... Πιστεύω ότι υπάρχει μία όλο και μεγαλύτερη κατανόηση γιατί πρέπει να ακούνε και τις θέσεις της ΛΟΑΤ κοινότητας. Έχουμε τώρα εκλογές, γι' αυτό βλέπουμε και τους υποψηφίους. Θα δούμε όλους τους υποψηφίους. Τους βασικούς τέλος πάντων υποψηφίους, συν ότι είδαμε τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Πριν από 5 χρόνια, στις προηγούμενες εκλογές – προσπαθώ να θυμηθώ - μόνο έναν από τους υποψηφίους καταφέραμε να δούμε τότε.

Σ1: Οι υπόλοιποι δεν δέχτηκαν;

Σ2: Όχι. Δεν υπήρχε ανταπόκριση για συναντήσεις. Άρα από μόνο του λέει αρκετά πιστεύω για την αναγνώριση της ΛΟΑΤ κοινότητας.

Σ1: Ναι, ότι υπάρχει μία κίνηση προς τα εμπρός τώρα.

Σ2: Ναι, πόσο μάλλον ότι είχαμε και την πρώτη επίσημη συνάντηση με τον Πρόεδρο. Δεν ήταν ότι ήταν η πρώτη φορά που βρεθήκαμε με τον Πρόεδρο. Αλλά ως Accept επίσημα να κάτσουμε να μιλήσουμε για τα θέματα των ΛΟΑΤΙ και να ζητήσουμε και να απαιτήσουμε ορισμένα πράγματα τα οποία θέλαμε εκείνη την ώρα απαντήσεις, ήταν η πρώτη φορά. Και ας είναι και εκλογές. Εγώ προσωπικά λέω ότι χρειάζεται ένα κίνητρο. Δεν πιστεύω πάντα ότι όλοι οι πολιτικοί αλτρουιστικά πρέπει να έρχονται να... Όχι, ότι πρέπει, πρέπει. Ότι μπορούν όμως να έρχονται και να χειρίζονται όλα τα θέματα στα οποία θα έπρεπε να βοηθούν. Άρα εγώ λέω ότι έστω και οι εκλογές μας ανοίγουν ένα διάλογο. Είναι μια δικαιολογία, ένας λόγος γιατί να υπάρξει αυτός ο διάλογος και η κατανόηση.

Σ1: Τουλάχιστον παίρνετε αυτό το βήμα, με μια αφορμή έστω. Ναι.

Σ2: Έστω. Χρειάζεται για να μπορεί ο κόσμος να βλέπει την ανάγκη να υπάρξουν κάποιες δεσμεύσεις, οι οποίες αργά ή γρήγορα... δεν λέω ότι με το που θα περάσουν οι εκλογές, με το που θα περάσει το Pride κλπ ότι θα υλοποιηθούν. Αλλά τουλάχιστον καλύτερα να έχεις κάποιες υποσχέσεις παρά να μην έχεις τίποτα.

Σ1: Ναι, γιατί τουλάχιστον γίνεται αυτό που λέτε, η συζήτηση και ενημερώνεται και ο κόσμος και ευαισθητοποιείται τουλάχιστον από εκεί ίσως περισσότερο, μέσα από την έκταση που παίρνουν αυτές οι συζητήσεις.

Σ2: Σωστά. Άρα είναι εξαιρετικά μεγάλο να υπάρχει συζήτηση μεταξύ του πολιτικού κόσμου και της οποιασδήποτε κοινότητας. Εδώ μιλάμε για τη ΛΟΑΤ αλλά θα μπορούσε να ήταν οποιαδήποτε.

Σ1: Τώρα μπορούμε να περάσουμε στην παράσταση που λέγατε. Είναι η παράσταση «Cock», σωστά; Στον Δήμο Σωτήρας στην Αμμόχωστο, που ακυρώθηκε. Γι' αυτό πήγατε να μου πείτε, έτσι;

Σ2: Ναι, μάλιστα.

Σ1: Θέλετε να μου πείτε λίγο το χρονικό και να μου σχολιάσετε το συμβάν και τον ρόλο της Εκκλησίας εδώ;

Σ2: Ο ρόλος της εκκλησίας ήταν έμμεσος στο συγκεκριμένο. Ήταν στην επιρροή την οποία είχε κάνει τοπικά στα εντός του δημοτικού συμβουλίου. Αντιλαμβάνομαι ότι έχει επιρροή εντός ορισμένων ατόμων από το δημοτικό συμβούλιο στη Σωτήρα. Αλλά και σε πιο τοπικό επίπεδο ότι «εμείς δεν θέλουμε αυτό το θέατρο να έρθει στην Σωτήρα». Είμαι σίγουρος ότι ένας από τους βασικούς λόγους είναι ο τίτλος από μόνος του. Δηλαδή ότι ήταν... Δεν τους έβρισκε ...

Σ1: Φάνηκε πολύ προκλητικός, ας πούμε.

Σ2: Ότι θα τους φάνηκε προκλητικό, συν το θέμα που αφορά ένα... υπάρχει κι ένα ομοφυλόφιλο ζευγάρι μέσα... ένα ομόφυλο ζευγάρι. Στο συγκεκριμένο φάνηκαν οι προκαταλήψεις οι οποίες έχουνε τοπικά δημοτικά συμβούλια και ορισμένοι εντός των δημοτικών συμβουλίων οι οποίοι εντελώς αγνόησαν την προστασία την οποία πρέπει να δίνουν και στα ΛΟΑΤΙ άτομα εντός της περιοχής τους. Δηλαδή, είμαι σίγουρος ότι το δημοτικό συμβούλιο, σε συζητήσεις οι οποίες γίνονται, δε δέχθηκε καν την πιθανότητα ότι έχουμε ΛΟΑΤΙ άτομα εδώ πέρα που θα θέλουν να το δουν αυτό. Δεν σημαίνει βέβαια αυτό, ούτε καν, ότι μόνο ΛΟΑΤΚΙ άτομα θα θέλουν να πάνε να δουν το θέατρο.

Σ1: Προφανώς! Αλλά καταστρατηγείται ένα δικαίωμα των ΛΟΑΤΙ ατόμων πρώτα απ' όλα.

Σ2: Ακριβώς. Αυτό που δεν άρεσε ήταν και η αντίδραση με τον τρόπο που έγινε. Δηλαδή ότι δεν υπήρξε μια έντονη αντίδραση εναντίον σ' αυτό το οποίο έγινε στη Σωτήρα από τους πολιτικούς. Υπάρχουν δύο κόμματα στο δημοτικό συμβούλιο μέσα και τα οποία αφορά άμεσα, είναι το ΔΗΚΟ και το ΔΗΣΥ. Το ΔΗΣΥ τοποθετήθηκε. Στην τοποθέτησή του που είχε γίνει αρχικά ήταν εντελώς χάλια. Δηλαδή στην προσπάθεια του να πουν ότι δεχόμαστε την ελευθερία έκφρασης, μετά τα κάνανε μαντάρα λέγοντας ότι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και οι τοπικές ευαισθησίες. Το οποίο δεν ισχύει για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Σ1: Δε γίνεται να υπάρχουν και τα δύο ταυτόχρονα.

Σ2: Ακριβώς.

Σ1: Ήταν μια αρκετά μετριοπαθής λοιπόν απάντηση αρχικά.

Σ2: Προσωπικά με θύμωσε πάρα πολύ η πρώτη τους η ανακοίνωση. Χαίρομαι όμως ότι επί τη ευκαιρία αυτή έγινε μια συζήτηση πάλι και με το ίδιο το κόμμα, στο οποίο εκφράστηκε εντονότατα η διαφωνία για τον τρόπο με τον οποίο προσπάθησαν να κάνουν την ανακοίνωσή τους κι έγινε σίγουρα και μια συζήτηση και στα social media και ανάμεσα στον κόσμο για τη συγκεκριμένη τοποθέτηση. Άρα δημιούργησε, εν τη απουσία του, το

θέατρο μία συζήτηση ακριβώς για θέματα των δικαιωμάτων και ελευθερίας έκφρασης. Άρα εγώ θεωρώ ότι διέπραξε μεγάλο έργο και χωρίς καν να ανέβει.

Σ1: Χωρίς καν να ανέβει.! Ισχύει.

Σ2: Και είδαμε το ΔΗΣΥ μετά να βγάζει καινούρια ανακοίνωση στην οποία να προσπαθεί να καλύψει λίγο την πρώτη τους. Εγώ λέω, τουλάχιστον ότι αυτοί προσπάθησαν. Είχαμε ένα άλλο κόμμα, το ΔΗΚΟ, το οποίο δεν τοποθετήθηκε καν. Δεν ήρθε να μιλήσει για τους δημοτικούς του συμβούλους.

Σ1: Δεν ρωτήθηκε; Ή ρωτήθηκε και δεν απάντησε; Ή από μόνο του δεν πήρε θέση;

Σ2: Ρωτήθηκε και είπαν ότι, ναι, σίγουρα ότι διαφωνούμε εμείς με το ότι σταμάτησε το θέατρο. Το είπε... Μας είπαν ότι το είπε κάποιος προφορικά. Το οποίο δεν ισχύει. Πρέπει να έρθει σοβαρά ένα κόμμα, το οποίο λέει ότι υποστηρίζει και να τοποθετηθεί.

Σ1: Ναι. Μια επίσημη τοποθέτηση.

Σ2: Έχουμε συνάντηση την ερχόμενη βδομάδα. Θα το συζητήσουμε το συγκεκριμένο, γιατί δεν τοποθετήθηκε το κόμμα και σίγουρα θα είναι απ' τα θέματα τα οποία δημόσια θα εκφράσουμε. Πιστεύω ακόμη αυτό που επηρέασε πολύ είναι ο φόβος. Δηλαδή, ο μόνος λόγος για τον οποίο δεν βγήκε το κόμμα εγώ πιστεύω να κάνει μια οποιαδήποτε άλλη κίνηση είναι γιατί φοβόντουσαν την αντίδραση την οποία θα είχαν απ' την Εκκλησία. Ή τουλάχιστον απ' τον κόσμο που ήταν αντίθετος. Ενώ έρχονται και στα Pride τα οποία γίνονται. Ο Νικόλας ο Παπαδόπουλος ήταν δύο φορές εκεί. Είναι ο μόνος απ' τους υποψήφιους που ήρθε δυο φορές στο Pride.

Σ1: Αυτός συμμετέχει είπατε στο ΔΗΚΟ, στο κόμμα που δεν τοποθετήθηκε.

Σ2: Στο ΔΗΚΟ. Αλλά άμα βλέπεις ότι ενώ θα έπρεπε να υπάρχουν κάποιες δημόσιες ανακοινώσεις, δεν γίνονται, θεωρείς ότι κάποια απ' τα βήματα γίνονται έτσι με – πώς το λέμε – δειλό τρόπο. Λες στους μεν ότι στηρίζω, στους υπόλοιπους λες άλλα. Άρα χρειάζεται πιο μεγάλη κατανόηση.

Σ1: Οπότε σαν να γίνονται βήματα πολλές φορές προς τα μπροστά, αλλά ταυτόχρονα δεν αλλάζουν και τόσα πολλά; Σαν να υπάρχει ταυτόχρονα και μια οπισθοδρόμηση; Ή δεν εδραιώνονται κάποια βήματα που γίνονται προς τα μπροστά; Πώς πάει αυτό;

Σ2: Πιστεύω ότι σιγά σιγά πάμε προς τα μπροστά, αλλά υπάρχει ακόμη έντονη αντίδραση ειδικά μεταξύ υποομάδων εκτός πόλεων, στις οποίες δεν έχει γίνει σοβαρή συζήτηση. Και υπάρχει και ένα είδος υποκρισίας, έτσι; Να μην κοροϊδευόμαστε. Μιλάμε και για άλλα συμφέροντα από εκεί. Τέλος πάντων, θα το αφήσω εδώ.

Σ1: Κατάλαβα. Το συγκεκριμένο περιστατικό με αυτήν την παράσταση είναι μεμονωμένο ή έχει ξανασυμβεί κάποιο παρόμοιο γεγονός;

Σ2: Με τον Θεατρικό Οργανισμό Κύπρου ήταν η πρώτη φορά που τον αναγκάσανε να σταματήσει ένα θέατρο έτσι. Είχαμε μία φωτογραφική εκδήλωση με την Πάολα Ρεβενιώτη πριν 3 χρόνια το '14, την οποία ήρθε η αστυνομία και κατέβασε. Ενώ είχε τις άδειές της και ενώ ήταν σε δημόσιο χώρο, κάποιοι έκριναν ότι δεν ήταν ικανοποιητική η παρουσία μας εκεί και την κατεβάσανε. Πράγμα που πάλι ανάγκασε τον Υπουργό Διοικήσεως να τοποθετηθεί υπέρ της ελευθερίας έκφρασης, αλλά και δημιούργησε μία συζήτηση εντός της Λευκωσίας για το συγκεκριμένο συμβάν. Πίστευα ότι δύσκολα θα ξαναγινόταν επανάληψη, να ξαναρχόταν η αστυνομία να σταματήσει ένα καλλιτεχνικό γεγονός. Το κάνανε όμως, μόλις πριν από 3 χρόνια. Αλλά ανήκουστο δεν ήταν. Τώρα πιστεύω ότι ακριβώς ήταν ένα συμβάν που μας έκανε να το συζητήσουμε λίγο παραπάνω.

Σ1: Ποια είναι η γνώμη σας για την εικόνα που περνούν τα ΜΜΕ για τα ζητήματα φύλου;

Σ2: Πιστεύω στην Κύπρο είμαστε σε λίγο καλύτερο βαθμό απ' ότι στην Ελλάδα με τα ΜΜΕ. Δεν βλέπεις τώρα ακραία ρητορική λόγου είτε υπέρ είτε κατά. Και στις έρευνες τις οποίες έχουν γίνει σε κάποια Πανεπιστήμια της Κύπρου δείχνουν όντως ότι στην Κύπρο είμαστε τουλάχιστον εντός... -από τα ΜΜΕ, γενικότερα από τους δημοσιογράφους- ότι η γλώσσα η οποία χρησιμοποιείται είναι τουλάχιστον εντός κόσμιων πλαισίων. Αυτό το οποίο φαίνεται στην Κύπρο ότι υπάρχει είναι όταν ξεκινούν τις συζητήσεις σε comments κάτω από τα άρθρα. Εκεί φαίνονται πολύ ακραία παραδείγματα έκφρασης μίσους και από αυτόν που τα γράφει και όπως έχουν δείξει οι έρευνες του Πανεπιστημίου Κύπρου...

Σ1: Εννοείτε λοιπόν σε social media ως απαντήσεις του κόσμου;

Σ2: Σωστά, ναι. Σωστά. Γενικότερα θα έλεγα ότι, εντάξει απ' τα ΜΜΕ στην Κύπρο υπάρχει μια θετική ανταπόκριση και κατανόηση για το τι είναι τα ΛΟΑΤΙ δικαιώματα και γιατί πρέπει να τα συζητούμε. Στις πλείστες των περιπτώσεων δεν είναι ότι έχουμε πάρα πολλά να γράφονται για το θέμα. Αλλά προσπαθούν να γίνεται μια αντικειμενική καταγραφή των θεμάτων. Είχαμε μια καλή σχέση με την αρχή ραδιοτηλεόρασης Κύπρου πριν από 2-3 χρόνια, την οποία είχαμε ενημερώσει και τα κανάλια γενικότερα, ποιες είναι οι αρχές στις οποίες θα πρέπει να στηρίζονται, τι ακριβώς είναι, πότε ένα άτομο το οποίο μιλάει στην τηλεόραση π.χ. πρέπει να μην εκφράζεται με ομοφοβία εναντίον της ΛΟΑΤ κοινότητας. Και αυτό ήταν ένα από τα βασικά στα οποία είχαμε στηριχτεί γι' αυτά τα οποία εκφράζει ο Αρχιεπίσκοπος δημόσια... Κι είπαμε αυτά τα πράγματα τα οποία κρίνονται ομοφοβικά να μην ανακοινώνονται. Τώρα από εκεί και ύστερα απ' τους ίδιους τους δημοσιογράφους πιστεύω ότι υπάρχει ένα balance, ας είμαι πιο θετικός. Δεν θα έλεγα ότι είναι όλα ρόδινα. Απλά βλέπω πολύ πιο ακραία πράγματα στην ελληνική τηλεόραση. Εδώ πέρα νομίζω ότι είναι λίγο πιο ήρεμα. Δεν θα έλεγα ότι είναι εντελώς ενήμεροι όλοι οι δημοσιογράφοι. Αλλά ποτέ δεν περιμένω από τους δημοσιογράφους ότι είναι ενήμεροι για όλα! (γέλια)

Σ1: Οπότε λέτε ότι ούτε εκεί είναι τόσο ευαισθητοποιημένοι, ενημερωμένοι, ε;

Σ2: Ναι, είμαστε σε καλύτερη φάση απ' ότι βλέπω απ' την Ελλάδα, αλλά θα μπορούσε να 'ταν κι ακόμη καλύτερα.

Σ1: Πάντα υπάρχει χώρος για βελτίωση.

Σ2: Ναι, αυτός είναι κι ο ρόλος ο δικός μας. Δηλαδή να μπορούμε να συζητούμε με τους δημοσιογράφους και να μπορούμε να έχουμε χώρο να εκφράσουμε τις θέσεις μας. Μόνο από έναν εκδοτικό (;) οίκο είχαμε νιώσει συγκεκριμένα την απόρριψη. Κι απ' τους υπόλοιπους θα έλεγα λίγο πολύ ότι καταγράφονται, ότι ενημερώνονται...

Σ1: Είναι πιο συζητήσιμοι ή πιο δεκτικοί ας πούμε;

Σ2: Είναι και καλό το παράδειγμα του ΡΙΚ. Στο ΡΙΚ θα έλεγα ότι από τα κανάλια της τηλεόρασης τα οποία υπάρχουν, την πιο καλή συνεργασία την έχουμε με το ΡΙΚ που είναι κρατικό και το ΣΙΓΜΑ. Αλλά το γεγονός ότι το κρατικό είναι ένα από αυτά που μας δίνουν το χώρο ή που νιώθουμε ότι μας δίνουν τον χώρο σε σχέση με άλλα κανάλια, είναι εξαιρετικά σημαντικό. Υπήρξε πιο παλιά μία καμπάνια η οποία είχε βγει με χρηματοδότηση από την ευρωπαϊκή επιτροπή εναντίον των διακρίσεων, σε κάποια φιλμάκια τα οποία είχαν βγει τότε. Ένα από αυτά έδειχνε έναν ομοφυλόφιλο ζευγάρι, ένα ομόφυλο ζευγάρι. Άλλα δείχνανε άλλου είδους ζευγάρια, ξέρω γω μετανάστες και και και ... Και τότε, πριν χρόνια, είχε αρνηθεί το ΡΙΚ να δείξει το φιλμάκι που ήταν για το

ομόφυλο ζευγάρι μέσα. Που είχε ένα ζευγάρι, τέλος πάντων, ομοφυλόφιλων που κρατιόντουσαν χεράκι. Κι αυτό ήταν το 2010 – 2011 κάπου εκεί.

Σ1: Όχι και πάρα πολλά χρόνια πίσω.

Σ2: Ναι, αυτό λέω, δεν ήταν τόσο πολύ. Από τότε είχαμε ασκήσει πίεση ούτως ώστε, εντέλει, ότι έπρεπε να τα δείξουν κι από τότε έχουμε θα έλεγα καλή σχέση. Έγινε μια κατανόηση εσωτερικά ίσως απ' το ίδρυμα και εντάξει.

Σ1: Εσείς ως Accept έρχεστε σε επαφή με άλλους φορείς και οργανώσεις που ασχολούνται με ζητήματα φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού; Έχετε ίσως κάποιες κοινές δραστηριότητες;

Σ2: Έχουμε. Εντάξει, είμαστε μέλος του Ευρωπαϊκού Οργανισμού για τα ΛΟΑΤΙ δικαιώματα, ILGA Europe. Εγώ προσωπικά ήμουν και στο συμβούλιο του ILGA Europe. Έχουμε φέτος εκεί και μέλη της ENAR, του Ευρωπαϊκού Δικτύου Ενάντια στον Ρατσισμό. Από το European Youth Forum επίσης. Ενωώ έτσι σε διάφορα fora προσπαθούμε να δίνουμε το παρόν μας, όσο εννοείται μπορούμε κι εμείς. Στην Κύπρο έχουμε πιστεύω πολύ καλές σχέσεις με άλλες οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και μάλιστα εμείς τονίζουμε το γεγονός ότι η Accept είναι οργάνωση ανθρωπίνων δικαιωμάτων που επικεντρώνεται σε ΛΟΑΤΙ δικαιώματα. Άρα θεωρούμε ότι μας αφορούν θέματα που άπτονται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, άσχετα αν είναι θέμα ΛΟΑΤΙ ή όχι.

Σ1: Γι' αυτό ούτως ή άλλως ασχολείστε και με θέματα γυναικών που μου λέγατε προηγουμένως ότι έχετε τις ομάδες, ομάδα γονέων κλπ...

Σ2: Ναι. Ακριβώς.

Σ1: Μάλιστα. Θεωρείτε ότι υπάρχει μαζική ευαισθητοποίηση και μέσω της Accept και μέσω άλλων φορέων για την πρόληψη και την χρήση προφυλάξεων για HIV και χρήση ουσιών; Τι γίνεται σ' αυτόν τον τομέα;

Σ2: Πιστεύω ότι υπάρχουν οργανώσεις οι οποίες ασχολούνται συγκεκριμένα με το HIV, οι οποίες πιστεύω ότι, ειδικά τα τελευταία χρόνια, κάνουν καλή δουλειά. Έχουμε κάνει συνεργασία με την Κίνηση Συμπαράστασης για τον HIV στην Κύπρο, στην Λευκωσία συγκεκριμένα, με την οποία κάνουμε κοινές δράσεις. Επίσης είμαστε ως οργάνωση, μία από τις οργανώσεις που είναι στο Εθνικό Συμβούλιο για το HIV, το οποίο είναι της κυβέρνησης, με το να έχουμε έναν εκπρόσωπο εκεί. Πιστεύω ότι οι οργανώσεις κάνουν δουλειά. Το Κράτος νομίζω δεν κάνει δουλειά για τον HIV, το έχει ξεχάσει ως θέμα...

Σ1: Σαν να αντικαθιστούν οι οργανώσεις το Κράτος, ε;

Σ2: Ναι και ίσως το Κράτος να έχει εφησυχαστεί ότι υπάρχει κάποιος άλλος να κάνει αυτή τη δουλειά τώρα και δεν νιώθουν τόσο την πίεση ότι πρέπει να την κάνουν. Ενώ στην πραγματικότητα δεν είναι αυτό. Πρέπει να υπάρχει πολύ πιο μεγάλη δράση από το ίδιο το Κράτος. Μάλιστα αυτό το οποίο χρειάζεται στην Κύπρο είναι κλινικές όπου να υπάρχει ανώνυμα τσεκ απ, όχι μόνο για HIV.

Σ1: Δεν υπάρχουν αυτή τη στιγμή;

Σ2: Δεν υπάρχουν, όχι. Υπάρχει ένας χώρος στη Λευκωσία όπου μπορείς να πας να κοιτάξεις ανώνυμα αν έχεις HIV ή όχι. Στην Λεμεσό το ίδιο. Αλλά στην Πάφο ας το πούμε δεν έχει τίποτα. Κι η δομή η οποία υπάρχει τώρα δεν είναι ότι είναι μια κλινική που ασχολείται γενικότερα με τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, αλλά μόνο για HIV, σύφιλη και για ηπατίτιδα. Και σε χώρους οι οποίοι είναι εντελώς ακατάλληλοι. Δεν κάνουν για τον στόχο τον οποίο έχουν. Αν πούμε να μιλήσουμε για άλλα σεξουαλικά

μεταδιδόμενα νοσήματα, ξέρω γω γονόρροια, γλαυκώματα και τέτοια, υπάρχει πλήρης άγνοια, ακόμα και εντός του ιατρικού χώρου γι' αυτό. Και βλέπουμε άτομα τα οποία λαμβάνουν ενημέρωση από το εξωτερικό πιο πολύ απ' ότι λαμβάνουν στην Κύπρο για τέτοια θέματα. Και για να κάνει κάποιος ένα τεστ για όλα τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, θέλει 30 ευρώ το καθένα, ας το πούμε γύρω στα 200 ευρώ.

Σ1: Πάρα πολύ ακριβά. Ναι, δηλαδή, δεν είναι εύκολα προσβάσιμο σε όλους, λοιπόν.

Σ2: Ακριβώς. Άρα είναι κάτι για το οποίο χρειάζεται να υπάρχει μεγαλύτερη στήριξη απ' το Κράτος.

Σ1: Το έχετε συζητήσει αυτό με το Κράτος;

Σ2: Το έχουμε συζητήσει και γίνανε κάποια βήματα, αλλά πιστεύω ότι δυστυχώς υπάρχει πολύς δρόμος ακόμα.

Σ1: Μια τελευταία ερώτηση θα σας κάνω. Δεν έχω κάτι άλλο να σας ρωτήσω. Τι ζητήματα θεωρείτε ότι θα πρέπει να γνωρίζουν και να λαμβάνουν υπόψη οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας για να είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένοι και αποτελεσματικοί στις παρεμβάσεις τους; Ποιο είναι το κυριότερο ας πούμε...

Σ2: Ξανακάντε μου την ερώτηση... συγγνώμη...

Σ1: Ναι. Τι ζητήματα θεωρείτε χρειάζεται να λαμβάνουν κυρίως υπόψη οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας όταν έρχονται σε επαφή με ΛΟΑΤΙ άτομα για να είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένοι και αποτελεσματικοί στις παρεμβάσεις τους. Ποια θεωρείτε ότι είναι τα πρωτεύοντα ζητήματα;

Σ2: Το θέμα για τα ΛΟΑΤΙ άτομα τα οποία πάνε να μιλήσουν με κάποιον είναι το θέμα της αποδοχής και να μην κρίνονται. Θέλω να πιστεύω ότι οι περισσότεροι των ψυχολόγων και ψυχιάτρων στην Κύπρο είναι ενήμεροι για τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να αντιμετωπίζουν ένα ΛΟΑΤΙ άτομο το οποίο πηγαίνει να τους μιλήσει. Και αυτό δεν αφορά μόνο την σεξουαλικότητά τους, αλλά και τον τρόπο ζωής τους, όπως λέγαμε για τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα ή για τον τρόπο με τον οποίο έχουν τις σχέσεις τους τα ΛΟΑΤΙ άτομα. Το πιο βασικό πιστεύω είναι να μην νιώθουν ότι τα κρίνει κάποιος, να μπορούν να συζητούν ανοιχτά αυτά τα θέματα. Είναι το πλέον για να νιώθει κάποιος ασφαλής ότι μπορεί να πάει να μιλήσει και για να μπορέσει να λαμβάνει σωστές, τέλος πάντων, αποφάσεις. Ένας ψυχολόγος προκειμένου να βοηθήσει κάποιο ΛΟΑΤΙ άτομο να ξεπεράσει κάποιο από τα προβλήματα τα οποία έχει, που τον βασανίζουν, πιστεύω ότι είναι αναγκαίο να έχει κάποια εκπαίδευση, κάποια τριβή με το συγκεκριμένο θέμα. Διότι έχουν ιδιαιτερότητες, όπως όλες οι κοινότητες. Άρα είναι και θέμα εκπαίδευσης πιστεύω.

Σ1: Έρχεται κι αυτό λοιπόν που λέγαμε πριν. Ότι όλα είναι θέμα εκπαίδευσης και ενημέρωσης. Έχετε ακούσει ποτέ για καταγγελίες για ψυχολόγους, ψυχιάτρους που προωθούν στερεότυπα ή για διαφορετική μεταχείριση προς τα ΛΟΑΤΙ άτομα;

Σ2: Μου έχει τύχει, έχω ακούσει και για ψυχολόγους, ειδικά πιο παλιά, οι οποίοι προσπαθούσαν να βρουν λύση στο θέμα της ομοφυλοφιλίας για το άτομο, με το να τον θεραπεύσουν. Δεν ακούω κάτι τα τελευταία χρόνια, ευτυχώς. Δηλαδή, δεν μου έχει τύχει να ακούσω παράδειγμα, εδώ και αρκετό καιρό. Άρα θεωρώ ότι θα ήταν μεμονωμένο περιστατικό ένας ο ψυχολόγος ο οποίος θα έρθει να προτείνει κάτι τέτοιο και είναι θεωρώ και λόγος για αποπομπή κι από τον Ψυχολογικό Σύλλογο.

Σ1: Προφανώς.

Σ2: Άρα το νομικό κομμάτι έρχεται να βοηθήσει. Πιστεύω ότι υπάρχει μια καλύτερη κατανόηση τα τελευταία χρόνια σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο μπορούμε να χειριστούμε ΛΟΑΤΙ άτομα. Άρα εμείς λέμε ότι ως οργάνωση γενικά είμαστε εδώ για να προτείνουμε, σε κόσμο που θέλει, άτομα τα οποία ξέρουμε ότι έχουν εργαστεί και δουλέψει με ΛΟΑΤΙ άτομα...

Σ1: Α! Συνεργάζεστε και εσείς λοιπόν με ψυχολόγους ως Accept.

Σ2: Ναι, έχουμε μια ομάδα ψυχολόγων εμείς. Μάλιστα τις Πολύχρωμες Συναντήσεις που είχα πει πριν συνήθως τις συντονίζουν άτομα που είναι απ' την ομάδα των ψυχολόγων.

Σ1: Ωραία. Αυτά είχα να σας ρωτήσω. Ευχαριστώ πάρα πολύ για τον χρόνο σας! Μου δώσατε πολλές πληροφορίες. Έχω πολύ υλικό να αξιοποιήσω!

Σ2: Τίποτα. Τίποτα. Χάρηκα που βοήθησα.

4) Μιχάλης, αρθρογράφος της στήλης του «Αμφί» «ο κύριος Ντίνος σας απαντά»
(συνέντευξη στη Ν. Βαλλιανάτου)

Σ2: Θα πρέπει να πούμε στους ακροατές ότι είμαστε στο Ζάππειο σε ένα παγκάκι και πιο κάτω από εδώ που καθόμαστε είναι μια ωραία περιοχή που γίνεται «ψωνιστήρι», δηλαδή συναντάνε αγόρια άλλα αγόρια κλπ. Αλλά εμείς ήρθαμε εδώ πιο απόμερα για να μην υπάρχει θόρυβος και να ακούγονται όλα αυτά. Αυτά τα λέμε για να ζηλεύουν όσοι ομοφυλόφιλοι είναι στο ακροατήριο και κυρίως όσοι είναι Κρητικοί, γιατί οι Κρητικοί είναι ωραία παιδιά αλλά είναι και λιγάκι κομπλεξικοί. Και τα λέω όλα αυτά επίτηδες για να αφρίσουν. Οι νοικοκυρές στα απέναντι μπαλκόνια έχουν βγάλει τα χαλιά και τα τινάζουνε για να πέσουνε οι κουραμπιέδες και τα αμύγδαλα από τα τσουρέκια και τα διάφορα που πέσανε αυτές τις ημέρες, είναι σαν προσχολική έκθεση. Και γενικά η Αθήνα είναι πάρα πολύ όμορφη, είμαστε ευχαριστημένοι με το ΠΑΣΟΚ, αυτό το λέω για να αφρίσουν όσοι δεν είναι ΠΑΣΟΚ και εν πάση περιπτώσει γιατί δεν πήρες συνέντευξη από κανέναν Κρητικό;

Σ1: Ίσως γιατί κανείς Κρητικός δε δεχότανε να απαντήσει στις ερωτήσεις. Ίσως γιατί υπάρχουνε κρυφοί ομοφυλόφιλοι και δε δέχονται να πουν ότι είναι ομοφυλόφιλοι.

Σ2: Αν είχαμε χρόνο θα μπορούσαμε να βρούμε φίλους από Αθήνα και να πάρουμε συνέντευξη από αυτούς. Εν πάση περίπτωση. Τι να πούμε τώρα για το θέμα;

Σ1: Θα σου κάνω εγώ μερικές ερωτήσεις. Από ποια ηλικία το ομοφυλόφιλο άτομο αρχίζει να αντιμετωπίζει προβλήματα με το περιβάλλον, τους γονείς και την κοινωνία;

Σ2: Από πάρα πολύ νωρίς με όλα τα υπόλοιπα προβλήματα γιατί μόλις η μάνα και ο πατέρας αρχίζουνε, θεωρώντας το σαν αγόρι κορίτσι, να το βάζουνε στα κανάλια στο πρότυπο... Η μάνα δηλαδή από πολύ μικρό αγόρι αρχίζει και το ντύνει. Πριν ακόμα το σχολείο, το παροτρύνει να παίζει με τα αγόρια της γειτονιάς και μάλιστα να παίζει παιδικά παιχνίδια. Αργότερα θα 'ρθει το κατηχητικό και αργότερα θα 'ρθουνε οι πρόσκοποι ας πούμε. Δεν ξέρω τώρα κατά πόσο έχουν αλλάξει αυτά και συσσωρεύονται παιδιά στους προσκόπους αλλά από εκείνες τις ηλικίες αρχίζει να σε στέλνει εκεί που πιστεύει ότι πρέπει να στείλει ένα αγόρι. Ή το κορίτσι ας πούμε, από πολύ μικρό θα αρχίσει να το καθοδηγεί να γίνει νοικοκυρά, να κεντάει, να μένει στο σπίτι, να αρχίσει να του λέει μαλακίες για τον προορισμό της γυναίκας, ότι η γυναίκα έχει προορισμό να παντρευτεί, να κάνει παιδιά, να ανοίξει σπιτικό και τέτοια. Όταν αρχίζουν να λέγονται αυτά για έναν ομοφυλόφιλο αρχίζουν τα προβλήματα γιατί όταν ένα κορίτσι ομοφυλόφιλο μπορεί να μην έχει αυτά τα ενδιαφέροντα ή μπορεί ή να έχει τάσεις για σπορ ή το ντύσιμό της να μη θέλει να είναι φουστανάκια με κορδέλες κλπ. Και από τότε αρχίζει και καταπιέζεται. Επίσης το αγόρι, επειδή οι ομοφυλόφιλοι έχουνε πολλά ενδιαφέροντα και από τη φύση τους δεν είναι καρπωμένοι για το πρότυπο που κυριαρχεί, αρχίζουν και στεναχωριούνται. Δηλαδή αν ένας ομοφυλόφιλος θέλει να μην πάει στους προσκόπους και ο πατέρας του διαισθάνεται

ότι πρέπει να τον στείλει εκεί πέρα για να γίνει άντρας σωστός και να τον προετοιμάσει για τον στρατό και τα διάφορα ας πούμε, από τότε αρχίζει το ζόρισμα και τα προβλήματα. Βέβαια μπορεί το παιδί να αντιδρά λίγο ή να μην αντιδρά καθόλου. Με αποτέλεσμα να συσσωρεύονται αυτά και μπορεί στο γυμνάσιο στις πρώτες τάξεις να είναι ήδη ένα παιδί καταπιεσμένο, που το έχουν βάλει σε ένα λούκι και αυτό κάπου από πολύ νωρίς μπορεί να αρχίσει. Από τότε που η μάνα και ο πατέρας μπορεί να σου λένε είσαι αγόρι, είσαι γυναίκα. Νομίζω ότι το βλέπουμε πολύ συχνά με ένα κοριτσάκι να είναι 4 χρονών -τόρα τα παιδιά μιλάνε και πολύ πιο άνετα, γιατί υπάρχει μια επιρροή και από την τηλεόραση και από το σπίτι τους- και ακούς ένα κοριτσάκι 4 χρόνων να σου λέει πράγματα που πολλές φορές δεν τα καταλαβαίνει, που τα έχει ξεσηκώσει, ότι είμαι γυναίκα, θα παντρευτώ, θα κάνω αυτό, θα κάνω εκείνο. Πράγματα που δεν τα έχει αποφασίσει μόνη της. Άρα πολύ νωρίς αρχίζει το καλούπι αυτό και είτε αντιδρά είτε δεν αντιδρά το παιδί, αυτά συσσωρεύονται και κάποια στιγμή βέβαια ξεσπάνε ή δεν ξεσπάνε. Μπορεί να ξεσπάσουνε μετά από 30 χρόνια, μετά από ένα γάμο που γίνεται δυστυχισμένος ο σύντροφος κυρίως.

Σ1: Είπες προηγουμένως για το σχολείο, ότι όταν πάει στο σχολείο, στο γυμνάσιο πχ θα είναι ήδη ένα καταπιεσμένο άτομο. Τα παιδιά, τα άλλα παιδιά πώς αντιδρούν σε ένα τέτοιο άτομο; Οποσδήποτε θα υπάρχει μια κάποια αντίδραση όταν δούνε ότι κάποιος είναι ιδιαίτερος από αυτούς, κάποιος ξεχωρίζει, αγόρι ή κορίτσι.

Σ2: Αναπόφευκτα. Το πρόβλημα ξεκινάει... Είναι λίγα τα άτομα αυτά και στο σχολείο όλοι είναι μαθημένοι στα πρότυπα. Αν ένα αγόρι δε θέλει να παίξει ποδόσφαιρο, έχει τάση σε άλλα πράγματα, πχ καλλιτεχνία ή είναι πιο ευαίσθητο κλπ, αρχίζουνε και τον προγκάρουνε. Ή συνήθως που συνέβαινε στα χρόνια μας, οι ομοφυλόφιλοι που υπήρχαν στο σχολείο μας δεν κάνανε κέφι να παίξουνε ποδόσφαιρο ή να παλέψουνε, ήταν κάπως πιο κομπλεξαρισμένοι. Διότι ήδη είχαν φάει κάποιο δούλεμα στη γειτονιά, τους είχαν πει κάτι οι φίλοι τους, με αποτέλεσμα... Όχι ότι δεν έχει δύναμη ο ομοφυλόφιλος, αλλά αν έχει φάει κατσάδα στη γειτονιά, ότι είναι υπερευαίσθητος, αποφεύγει μετά να παλέψει ή να δείρει, με αποτέλεσμα να ακινητοποιείται. Από την άλλη μεριά οι κοπέλες που ιδιάζουνε από τα χρόνια του γυμνασίου γιατί είναι ομοφυλόφιλες, συνήθως είναι το ντύσιμό τους που σοκάρει τις υπόλοιπες ή αν δε θέλουν να βαφτούνε. Υπάρχει και κάτι με το ντύσιμο στις ομοφυλόφιλες, οι οποίες δεν είναι τόσο κοκέτες ή δεν ενδιαφέρονται τόσο για το νοικοκυριό και επαναστατούνε πιο εύκολα στο θέμα του σπιτιού και ποιος είναι ο προορισμός τους και καλά κάνουνε βέβαια και έρχονται σε ρήξη με τους υπόλοιπους. Είναι αναπόφευκτο όταν εσύ είσαι ένας και αυτοί είναι δέκα ή είκοσι να προσπαθούνε να σου επιβληθούνε. Δεν ξέρω αν απάντησα στην ερώτηση.

Σ1: Αυτή μάλλον θα είναι η αντίδραση και του κάθε ανθρωπάκου, του μέσου αστού, που βλέπει πχ το γείτονά του ή που πάει να ψωνίσει από τον μπακάλη που τον βλέπει κάπως ιδιαίτερο, οποσδήποτε δεν τον δέχεται στη δικιά του κοινωνία, στο δικό του κύκλο μπορούμε να πούμε.

Σ2: Γενικά οι άνθρωποι όταν καταλάβουν ότι είσαι ομοφυλόφιλος, αφρίζουνε. Υπάρχουν πολλοί λόγοι που το κάνουν αυτό και που δε σε δέχονται. Ένας από τους σπουδαιότερους λόγους είναι η προσωπική τους σεξουαλική καταπίεση. Το γεγονός ότι ξέρουν ότι ένας ομοφυλόφιλος χαίρεται πιο εύκολα τον έρωτα. Όσον πιο απελευθερωμένο σε βλέπουν, τόσο περισσότερο αφρίζουνε γιατί θα βάλουν μπροστά της δική τους καταπίεση. Ας πούμε οι γιαγιάδες στα σπίτια με τα κορίτσια, επειδή ο άνθρωπος σήμερα είναι πιο ελεύθερος απ' ό,τι παλιά, συχνά τα ζηλεύουνε, πάντα τα συμβουλεύουνε να είναι πιο συντηρητικά, να μη βγαίνουν να γυρνάνε και γενικά δεν τα αγαπάνε όσο αγαπάνε το αγόρι εγγόνι. Πολλές φορές όλες αυτές οι αντιδράσεις ξεκινάνε από πιο βαθιά αίτια. Η καταπίεση που έχουν οι άνθρωποι στην επαρχία. Εκεί δε θα σε δεχόντουσαν με καμία δύναμη, δηλαδή δεν είναι μόνο ότι δε σε δέχονται επειδή εμφανισιακά έχεις κάποια χαρακτηριστικά ή για τον τρόπο που ζεις, είναι η ζήλεια και είναι η προσωπική τους στέρηση. Όσο πιο στερημένος είναι ο άνθρωπος, τόσο δε δέχεται κάποιον που είναι ελεύθερος. Εξού και γενικά το πρόβλημα της γυναίκας, της μοντέρνας γυναίκας, που κάπου ζει καλύτερα. Όπου περάσει τη λένε «πουτάνα», που πουτάνα σημαίνει πολλά πράγματα για αυτούς. Και ότι για το ότι εργάζεται, κάποτε τη λέγανε πουτάνα. Δε βρίσκεις άκρη με τον κόσμο γύρω. Το μόνο κακό είναι ότι οι ομοφυλόφιλοι, πολλοί ομοφυλόφιλοι δεν είναι απελευθερωμένοι, στεναχωριούνται, αναγκάζονται να υποκρίνονται, να κρύβονται, να παντρεύονται κάποια στιγμή για να καλυφθούνε και γενικότερα να κάνουν το χατίρι της κοινωνίας και του περιβάλλοντος. Κατά τη γνώμη μου, δεν υπάρχει περίπτωση στα χρόνια μας να υπάρξει βελτίωση σε αυτά που σκέφτεται αυτός ο κόσμος γενικά και μπορεί αυτός ο κόσμος να ανήκει σε πολλές τάξεις, δεν αναφερόμαστε τώρα σε ανθρώπους ακαλλιέργητους ή επαρχιώτες ή αυτά. Η νοοτροπία αυτή μπορεί να βρεθεί στα αστικά σαλόνια κατά κόρον ας πούμε. Άλλωστε αυτοί που φτιάχνουνε τους νόμους, ας πούμε στην προηγούμενη κυβέρνηση, διάφοροι φασίστες που κυνήγησαν τους ομοφυλόφιλους κλπ ήταν άνθρωποι που και γράμματα ξέρανε και εμπειρίες είχανε οι ίδιοι και πράγματα είχαν ακούσει και όμως είχαν τις ίδιες αντιδράσεις. Δηλαδή ο φασισμός δεν είναι θέμα τάξης και καλλιέργειας. Κάλιστα μπορείς να είσαι άρχοντας και να είσαι φασίστας. Επομένως μιλάμε γενικά για τους φασίστες και πώς βλέπουνε τους ομοφυλόφιλους. Γενικά δε βρίσκεις άκρη και με αυτόν το συρφετό και όσοι ομοφυλόφιλοι μπορούνε και λένε χέστηκα είναι η καλύτερη περίπτωση. Δηλαδή η βελτίωση σε όλο αυτό το πράγμα και στα ταμπού και στο πώς θα συμβιώσουμε καλύτερα οι ομοφυλόφιλοι κι οι ετεροφυλόφιλοι, μόνο με την προσπάθεια του ομοφυλόφιλου μπορεί να γίνει και τίποτε άλλο. Δηλαδή εγώ προσωπικά δεν περιμένω τίποτε από... Εντάξει εσύ ως κοινωνική λειτουργός ή κάποιοι άνθρωποι βγαίνουν και μιλάνε και εξηγούν ορισμένα πράγματα. Αυτό έχει κάποια αποτελέσματα. Αλλά δεν αλλάζει ο κόσμος ξαφνικά ούτε στα σχολεία πρόκειται να δούμε καμία αλλαγή. Δεν πρόκειται να το δούμε εμείς στα χρόνια μας. Εκείνο που με ενδιαφέρει είναι να ζούνε καλύτερα οι ομοφυλόφιλοι από όσο ζούνε εκείνη τη στιγμή. Και άλλωστε αυτή είναι κι η δουλειά του ΑΚΟΕ κι ένας από τους στόχους του «Αμφί» είναι να ξυπνήσει τον κρυμμένο ομοφυλόφιλο και να τον κάνει και να καταλάβει ότι δεν τρέχει τίποτα, δε χρειάζεται να έχει τις ενοχές

που έχει και να ζει τη ζωή του. Από κει, αν ο ομοφυλόφιλος είναι απελευθερωμένος, έχει συμβιβαστεί με τον εαυτό του, ξέρει τι είναι και τι γυρεύει, τότε μπορεί να ζήσει αρμονικά γύρω του γιατί συμμορφώνει και τον άλλον. Και τη μάνα του μπορεί να συμμορφώσει και τον πατέρα του. Τα πάντα δηλαδή ξεκινάνε από τον ίδιο. Δεν έχω απαίτηση εγώ προσωπικά μια μέρα η γειτονιά να ξυπνήσει και να με αποδεχτεί. Καλά, έτσι κι αλλιώς ο κόσμος σε δέχεται όταν σε γνωρίσει γιατί τιμά άλλα σου προσόντα. Στη δουλειά ας πούμε, μπορεί να ψυλλιάζονται ότι είσαι ομοφυλόφιλος, αλλά αν σε εκτιμούνε, το ξεχνάνε ύστερα από μήνες και συμφιλιώνονται μαζί σου και ζεις μια ζωή ειρηνική. Άλλοι άνθρωποι που δε σε έχουν ζήσει, όμως, ή σε κοιτάζουν ή αντιδρούν ή αν σε δούνε με τον γκόμενο στην ταβέρνα όταν πας και είσαι όλο με αγόρια ή με το φίλο σου, που δεν έχω απαίτηση από αυτόν τον άνθρωπο [να καταλάβει], το θέμα ξεκινάει από τον ίδιο τον ομοφυλόφιλο. Αν μπορεί αυτός να απελευθερωθεί και να πάψει να αισθάνεται ενοχές, σταματάει και το πρόβλημα. Παραδείγματος χάρη, σε ένα ταξί που είχα δει τις προάλλες, ο ταξιτζής έκραζε έναν ομοφυλόφιλο που πέρασε ξυστά στο πεζοδρόμιο, δε θυμάμαι αν ήταν μόνος του κλπ, με βάση το ντύσιμο του ή το περπάτημά του ή δεν ξέρω τι ας πούμε. Και πίσω στο ταξί ήτανε μια κυρία, είχε μπει και εκείνη. Και λέω εγώ τι έγινε και λέει δεν τον είδες; Αδερφή. Και λέω και τι, δεν έχεις εσύ ομοφυλόφιλο στην οικογένειά σου; Οπότε σοκαρίστηκε και κόντεψε να τρακάρει το ταξί στο πεζοδρόμιο. Και λέει τι είναι αυτά που μου λες. Λέω τι, δεν έχεις στην οικογένειά σου; Οι ομοφυλόφιλοι γενικά δεν είναι τόσο πολλοί ή δε φαίνονται, αλλά όλο και κάποιον θα έχεις. Αν είστε 50 άτομα, μπορεί να έχετε 7, μπορεί να μην έχετε κανέναν, μπορεί να έχετε και 25 μπορεί να είστε και 49, εγώ λέω στην οικογένειά μου είμαστε 6-7. Οπότε εκείνος παθαίνει την πλάκα της ζωής του με τον τρόπο που του συμπεριφέρομαι και του μιλάω εγώ. Το βουλώνει εκείνη την ώρα, μπορεί και να το σκεφτεί μετά βέβαια, σοκάρεται όμως με το γεγονός ότι εγώ του εξηγώ ένα πράγμα και του ζητάω το λόγο και του δίνω την απάντηση. Ενώ ένας άλλος ίσως να κούρνιαζε στην γωνία, να ένιωθε ενοχή, να μη μίλαγε καθόλου, να έλεγε βέβαια από μέσα του αϊ στο διάολο και βγαίνοντας από το ταξί, να προσπαθούσε να συμμορφωθεί ο ίδιος μήπως ο επόμενος άνθρωπος που θα συναντήσει, τον κράξει. Ξεκινάνε τα πάντα από τους ομοφυλόφιλους. Αυτό συμβαίνει βέβαια και με την οικογένεια. Το μεγάλο πρόβλημα είναι η μάνα κι ο πατέρας κι ο λόγος είναι γιατί κάπου τους υπολογίζεις. Για κάποιον γείτονα και κάποιον στη δουλειά σου πιθανόν να μη σε ενδιαφέρει, οπωσδήποτε όμως οι άνθρωποι του περιβάλλοντός σου μετράνε, γιατί τους αγαπάς. Μερικές φορές μπορεί να τους αγαπάς ας πούμε, δεν είναι απόλυτο. Πολλές φορές στις οικογένειες δεν τα πάνε καλά οι άνθρωποι, άσχετα αν στα σχολεία μας λένε ότι η μάνα είναι η δεύτερη Παναγία και ο πατέρας είναι τούτο και όλα αυτά τα πράγματα. Εν πάση περιπτώσει, κάποιος αγαπάει τους γονείς του και τα αδέρφια του και συμβιώνει μαζί τους, το πράγμα ξεκινάει από εκεί. Όσοι ομοφυλόφιλοι καταφέρουν να πείσουν τουλάχιστον τη μητέρα τους, γιατί ο πατέρας διατηρείται μέσα στα πρότυπα και είναι πιο δύσκολο να το χωνέψει. Βέβαια κάποτε το χωνεύουν ή κάνουν και το κορόιδο. Αν οι ομοφυλόφιλοι μπορούν και το λένε στα αδέρφια τους ή δε λένε ψέματα... Αλλά είναι και θέμα ηλικίας. Περνάμε διάφορες ηλικίες και κρίσεις που σύμφωνα με τις πιέσεις από τη μάνα και τον πατέρα υποκρίνεσαι, βάζεις μια φιλενάδα να πάρει

τηλέφωνο, βγαίνεις και με καμιά κοπέλα της γειτονιάς για να σε δούνε και με κοπέλα, καμιά φορά στο λέει και η ίδια η μάνα σου, η οποία παίζει το παιχνίδι του περιβάλλοντος και της κοινωνίας. Η μάνα πολλές φορές διαισθάνεται από πολύ νωρίς, αλλά είναι αναγκασμένη, ακόμα και αν είναι έξυπνη, ακόμα κι αν είναι άνθρωπος με αντίληψη και κατανόηση, δεσμεύεται πάρα πολύ από τις κατίνες της γειτονιάς. Οπότε πολλές φορές αναγκάζεται να παίζει το παιχνίδι της γειτονιάς και λέει, πάμε στο νησί, για όνομα του θεού, κάθε φορά φέρνεις και κάποιον φίλο σου. Που εντάξει, μπορεί ο φίλος σου να μην είναι γκόμενος, αλλά αν είσαι μόνο με αγόρια, σου λέει δε μπορείτε να φέρετε και μια φίλη σας μια φορά; Έτσι για τα μάτια; Οπότε αν γυρίσει ο ομοφυλόφιλος και της πει ρε μάνα, αφού ξέρεις πολύ καλά ότι δε μου αρέσουν τα κορίτσια και ξέρεις ότι τα αγόρια αυτά είναι φίλοι. Και ξέρεις πόσο καλό παιδί είναι ο Τάκης ή ο Κώστας, γιατί να μην έρθουνε; Εάν της μιλήσεις με αυτήν την ειλικρίνεια, κατά 90% θα σου πει καλά, εντάξει, τέλειωσε το πράγμα. Αν όμως σκύψεις το κεφάλι και δεχθείς να πάρεις μια φιλενάδα σου μαζί 15 μέρες στο νησί για να μη σε σχολιάζουνε, τότε παίζεις το παιχνίδι της κι είσαι μαλάκας. Και βέβαια οι ομοφυλόφιλοι τις πιο πολλές φορές και τις περισσότερες ώρες της μέρας είναι μαλάκες, γιατί παίζουνε το παιχνίδι της κατίνας της γειτόνισσας και του μπακάλη και της θείας τους κλπ. Εγώ μια φορά σε μια φίλη της μάνας μου συμβολαιογράφο, καλός άνθρωπος κλπ, αλλά μεγαλωμένη αστή με πολλές φασιστικές νοοτροπίες, θυμάμαι πολύ μικρός στο Γυμνάσιο που είχε πει στη μάνα μου, στείλε τον στους προσκόπους λιγάκι να δέσει, να σφίξει. Βέβαια εγώ δεν πήγα στους προσκόπους, γιατί δεν έκανα κέφι να πάω κι ούτε η μάνα μου ήθελε να με πιέσει, είχε τα δικά της προβλήματα. Όλα τα πράγματα υπάρχουν από νωρίς γύρω, δεν είναι μόνο οι γονείς, αλλά οι γονείς πολλές φορές παίζουν αυτό το παιχνίδι. Καταρχάς σε αγαπούν γιατί είσαι άνθρωπός τους. Καταρχάς ξέρουνε ότι έχεις διάφορα προτερήματα και διάφορα ελαττώματα όπως όλος ο κόσμος. Δε σημαίνει τίποτα το να είσαι ομοφυλόφιλος. Αλλά είναι αναγκασμένοι να σε πιέζουνε για να μην ακούν αυτά που λέει η γειτονιά. Οπότε αν μπορείς να αντιδράσεις και να κάνεις έναν ανοιχτό πόλεμο, κάποια στιγμή, όχι ακριβώς τους τη σπας, αλλά κάπου σε δέχονται. Δηλαδή όλα πρέπει να τα διορθώσει μόνος του [ο ομοφυλόφιλος]. Ακόμα και το χοντρό θέμα του γάμου.

Σ1: Αυτό θα σε ρώταγα τώρα, πολλές φορές γίνεται ένας γάμος με αποτέλεσμα να εμπλακούν σε άλλα γρανάζια, τα παιδιά που θα γεννηθούν να αντιμετωπίσουν προβλήματα και μπορεί και η ίδια η σύζυγος.

Σ2: Με μια δόση κακίας θα μπορούσα να πω ότι αξίζουν αυτά που τραβάνε και οι ομοφυλόφιλοι μετά από το γάμο τους και κυρίως τα συμπεθεριά. Το μόνο που δεν μπορώ να πω με κακία είναι ότι τα αξίζει η γυναίκα. Μιλάω για γάμο με ένα ομοφυλόφιλο αγόρι. Γιατί συμβαίνει το εξής. Οι ομοφυλόφιλες γυναίκες δεν έχουνε την ίδια καταπίεση στην κοινωνία και ένα πολύ μικρό ποσοστό παντρεύεται. Ή όταν παντρευτούν το θέλουνε και αν το θέλουν, καλά κάνουνε. Δηλαδή από όσες γυναίκες έχω γνωρίσει ομοφυλόφιλες, ξέρω μερικές παντρεμένες, γνώρισαν το γάμο, ίσως είχαν ζήσει ευτυχισμένα ορισμένα χρόνια ή δεν έζησαν, όπως όλος ο κόσμος, οι

άλλες δεν παντρεύτηκαν. Πολλές δεν παντρεύονται και δεν πιέζονται τόσο πολύ από τα σπίτια τους, γιατί είναι εργαζόμενα άτομα, ανάλογα και με το πού ζούνε. Δεν μπορώ να συζητήσω τώρα για καταπιεσμένες ομοφυλόφιλες γυναίκες στην επαρχία, οι οποίες δεν παντρεύτηκαν ή παντρεύτηκαν και δεν ζήσανε έρωτα και δε ζήσαν καλά. Έχω στο μυαλό μου κάποιες ομοφυλόφιλες γυναίκες που είναι ξύπνιες και μπορούν να συντηρήσουν τον εαυτό τους. Οι περισσότερες δεν παντρεύονται, οπότε δεν υπάρχει πρόβλημα. Το μεγάλο πρόβλημα είναι για τα αγόρια διότι και στις πόλεις και κυρίως, όχι μόνο στα λαϊκά στρώματα, αλλά και στους αστούς, συνέβαινε και πολύ παλιά, ξέρουμε πολύ καλά ότι χιλιάδες δικηγόροι και γιατροί στις πόλεις το '50 παντρευόντουσαν και ύστερα ακούγαμε από πίσω ότι έσερνε τη σκούπα και το φαράσι, δεν είχανε σεξουαλικές σχέσεις με τις γυναίκες τους, ότι συνέβη ένα σκάνδαλο, για τούτο και για εκείνο... Ήταν αδιανόητο δηλαδή προπάντων στους αστούς από το '50 και '60, σχεδόν και τώρα να μην παντρευτούνε. Γιατί οι οικογένειες είναι φοβερό πράγμα να μη δούνε το γιο τους παντρεμένο κλπ. Μιλάμε τώρα μόνο για αυτούς, για τα αγόρια, γιατί για σε αυτούς είναι το πρόβλημα. Ένας άντρας μετά τα 30 που είναι ανύπαντρος κινεί υποψίες και στις πόλεις... Βέβαια στις πόλεις δεν ενοχλείται τόσο συχνά, γιατί ζει καλύτερα τη ζωή του, αλλά σκέψου σε μια μικρή κοινωνία, ας πούμε στην Άνδρο ή στη Θήβα, κάποιος ομοφυλόφιλος πραγματικά αναγκάζεται να παντρευτεί. Όπου βέβαια το θύμα στην όλη υπόθεση... Όπως είπα προηγουμένως χαίρομαι για τα συμπεθεριά. Και για φίλους ομοφυλόφιλους που ακούω ότι θα παντρευτούν στην Αθήνα χαίρομαι, γιατί ξέρω τι τραβάνε. Νεύρα... Αν δεν ήταν έτσι, δε θα υπήρχε πρόβλημα. Επειδή όμως είναι έτσι ο γάμος φτιαγμένος από τους ετεροφυλόφιλους, ένας άνθρωπος, έστω και μπαισέξουαλ, θα σκάσει. Μπορεί να αγαπάει την κοπέλα που θα πάρει, μπορεί να ζήσουν καλά, αλλά επειδή ως ομοφυλόφιλος οπωσδήποτε κάποια στιγμή θα πρέπει να συναντήσει ένα άλλο αγόρι, πρέπει να αρχίσει στα κλεφτά. Δεν υπάρχει περίπτωση να υπάρξει κατανόηση και να υπάρξει αυτό που λέμε ότι ξέρεις, το τάδε ζευγάρι τα πάει πολύ καλά, είναι ερωτευμένο και ταυτόχρονα ο ένας καταλαβαίνει τον άλλον. Δεν υπάρχει ο ένας καταλαβαίνει τον άλλο κατά τη γνώμη μου. Μια γυναίκα που έχει παντρευτεί έναν άντρα, έχει στο κεφάλι της, όσο καλλιεργημένη να είναι... Μιλάμε για ένα Ελληνικό ζευγάρι, για αυτά που βλέπουμε γύρω μας στην ελληνική κοινωνία. Δε μιλάω για την Αμερική ή για το τι γίνεται στο Παρίσι, στην Αγγλία ή οπουδήποτε. Όση κατανόηση και να έχει μια γυναίκα, από όταν καταλάβει ότι ο άντρας της είναι ομοφυλόφιλος ή έχει ομοφυλοφιλικές τάσεις κλπ, μοιραία δε θα μπορούν να τα πάνε καλά. Τον θέλει όπως είχε η μητέρα της τον πατέρα της και η γιαγιά της τον παππού της. Είναι θέμα προτύπου. Και ο γάμος,. Εδώ οι ίδιοι οι ομοφυλόφιλοι πέφτουνε στη λούμπα και θέλουνε να ζουν με κάποιον άλλο, γιατί έχουν στο μυαλό τους το πρότυπο της γειτονιάς και του σπιτιού. Πόσο μάλλον μια γυναίκα που παντρεύεται έναν ομοφυλόφιλο, από τη στιγμή που θα το καταλάβει, ο γάμος όπως της τον έχουνε φτιάξει στο μυαλό, δηλαδή όπως είναι, είναι χαλασμένος. Λοιπόν, παντρεύονται οι ομοφυλόφιλοι και ύστερα από λίγο καιρό βέβαια... Καλά, θα 'πρεπε να πούμε τη μεγάλη αλήθεια και δεν τη λένε με κακία οι ετεροφυλόφιλοι, ότι τα ευτυχισμένα τους χρόνια είναι μετρημένα και το ξέρουν πολύ καλά και εμείς ακόμα καλύτερα. Ο γάμος των ετεροφυλόφιλων, γενικά η συμβίωση με έναν

άνθρωπο, διαρκεί ορισμένο χρόνο. Δεν έχω την κακία να πω ότι διαρκεί κάποιους μήνες, αλλά διαρκεί λίγο χρόνο. Το σλόγκαν ότι η οικογένεια έζησε ευτυχισμένα τόσα χρόνια ναι, μπορεί σαν άνθρωποι ναι, αλλά ο έρωτας δεν βασταίει πάρα πολλά χρόνια. Για αυτό οι ομοφυλόφιλοι αλλάζουνε παρτενέρ πολύ συχνά και καλά κάνουν, με αποτέλεσμα οι άλλοι να τους λένε πουτάνες. Χεστήκαμε. Το θέμα είναι ότι κι οι ετεροφυλόφιλοι ζούνε με αγάπη και έρωτα για κάποια χρόνια δίπλα σε έναν άνθρωπο και μετά αυτό τελειώνει. Εξού και ένας δευτερος γάμος, μπράβο σε όσους χωρίζουνε και έχουν το θάρρος να θέλουν να αλλάξουν τη ζωή τους μετά από ορισμένα χρόνια, γιατί ο άνθρωπος, κακά τα ψέματα, είναι πολυγαμικό ζώο. Υπάρχουν άνθρωποι που μπορούν να ζήσουνε μαζί πάρα πολλά χρόνια και να είναι και ερωτευμένοι. Σπανίως όμως. Δηλαδή ο γάμος δένει δύο ανθρώπους –μιλάω γενικά- και διαρκεί λίγο καιρό. Στους ομοφυλόφιλους για αυτό αλλάζουν τα ζευγάρια και η διάρκεια ενός ζευγαριού μπορεί να είναι ακόμα και μήνες. Οπότε εσύ που το βλέπεις απέξω και λες πουτάνες είναι και θέλουνε να αλλάζουνε. Εγώ θεωρώ ότι είναι πάρα πολύ ειλικρινείς. Δεν τους δεσμεύει κανένα συμβόλαιο, ούτε άμα χωρίσουνε ο ένας θα παίρνει το ψυγείο και ο άλλος τις κατσαρόλες, ούτε πετάνε από τα μπαλκόνια τα μισά έπιπλα, ούτε μοιράζουνε τα δώρα του γάμου και όλες τις μαλακίες, ούτε μπομπονιέρες κάνουνε ούτε όλες αυτές τις μαλακίες που κάνουνε οι ετεροφυλόφιλοι και παντρεύονται. Βέβαια καλά κάνουνε και παντρεύονται αν θέλουν. Εν πάση περιπτώσει, όλα αυτά δεν υπάρχουνε για τον ομοφυλόφιλο, όταν καταλάβει ότι ο άλλος δεν τον αγαπάει ή ο ίδιος δεν αισθάνεται έρωτα, το λέει και τελειώσε. Και υπάρχει και κάποιος άλλος και κάποιος άλλος ή ίσως να μην υπάρχει. Πάντως είναι πιο ειλικρινείς στις σχέσεις τους, μιλάω για αυτούς που ξέρουν να ζουν και δεν έχουν ενοχές κλπ. Να γυρίσουμε όμως σε αυτούς που παντρεύονται και έχουν προβλήματα, γιατί δεν το εξαντλήσαμε το θέμα. Παντρεύονται γιατί η μητέρα τους τους λέει καθημερινά στο τραπέζι που γυρνάνε από το γραφείο, της κυρίας Πόπης ο γιος βρήκε μια καλή κοπέλα. Οπότε εσύ αν δεν γυρίσεις να πεις εκείνη την ώρα καλά κάνει ο γιος της κυρίας Πόπης, θα σε πιέσει και εσένα και θα σου πει ότι είναι κι εσύ καιρός να παντρευτείς, αυτό το μουρμούρισμα εξακολουθεί. Οι μάνες βέβαια κατά κόρον μισούν τις νύφες, δεν ξέρω καμία που μετά το γάμο να την λάτρεψε. Όλες μετά το γάμο τις μισούν τις κοπέλες, και πολλές φορές γίνονται και αιτία για να μη ζει καλά ένα αντρόγυνο, αλλά πριν το γάμο είναι οι πρώτες που θέτουν το λίθο.. Και είναι φριχτές βέβαια αυτές οι μάνες των ομοφυλόφιλων, όσες είναι οι οποίες σπρώχνουνε διότι κάπου μια μάνα είναι πολύ έξυπνη, ανεξάρτητα για το αν είναι καλλιεργημένη και σε ποια τάξη ανήκει. Κάθε άνθρωπος έχει μια δόση έξυπνάδας και δεν είναι ζώα να μην καταλαβαίνουνε ο γιος τους τι ζωή κάνει κλπ. Το κάνουνε επίτηδες γιατί πιέζονται από τη γειτονιά και την κοινωνία κλπ. Πολλές από αυτές τις περιπτώσεις φτάνουνε στην εκκλησία. Βρίσκεται μια κοπέλα όπως σε όλους τους γάμους και γίνεται ένας γάμος, μετά μπορεί να έρθουνε παιδιά ή να μην έρθουνε παιδιά. Ο ομοφυλόφιλος, δε λέω, μπορεί και να έχει αγαπήσει μια κοπέλα, μπορεί να τα πάει καλά. Αλλά πάντα υπάρχει ένα τέλος. Αποκλείεται να μην υπάρχει τέλος. Ή μια αρχή. Ένα πρώτο βράδυ που θα λείπει στην εξοχή η κυρία, στα Μουδανιά για τους Θεσσαλονικιούς, ή δεν ξέρω που για τους κατοίκους της Αττικής ή πού πάνε στην Κρήτη, αλλά συναντάμε πάρα πολύ συχνά το καλοκαίρι ή στις διακοπές τους ομοφυλόφιλους παντρεμένους φίλους που

δεν βλέπουν την ώρα να βγουν έξω στα κλεφτά. Νευρωτικοί, πρόωρα γερασμένοι, γιατί οι ομοφυλόφιλοι έχουν πολλά ενδιαφέροντα που αν τους βάλεις στο πρότυπο του άντρα που πάει στο καφενείο και ξοδεύει 3-4 ώρες τη βδομάδα παίζοντας πρέφα ή ο άλλος που πάει στο ποδόσφαιρο και ξεσκίζεται να φωνάζει ή σε όλα αυτά τα πρόσωπα δίπλα, σαφώς ζει καλύτερη ζωή ο ομοφυλόφιλος γιατί έχει ποικίλα ενδιαφέροντα. Δε χαλαρίζει την ώρα του ποτέ, 4 ώρες παρακολουθώντας ανθρώπους που κλωτσάν την μπάλα. Είτε κάθεται 2-3 ώρες σε ένα καφενείο, στο στυλ που βλέπαν τους ανθρώπους να κάθονται στο καφενείο. Βέβαια εδώ γίνεται μια παρεξήγηση, δε σημαίνει ότι αν πας στο γήπεδο την Κυριακή που μας έρχεται ανά την Ελλάδα εκεί μέσα δεν υπάρχουν ομοφυλόφιλοι, όλοι είναι ετερο-μαλάκες και λεβέντες, κάθε άλλο. Πολλές στιγμές, πολλά άτομα από αυτούς που παρακολουθούν στις κερκίδες και λατρεύουν τις ντίβες που κλωτσάνε τη μπάλα, αισθάνονται πολύ έντονα ερωτισμό. Γιατί ο ερωτισμός επικρέμεται κατά κόρον πάνω από τις κερκίδες. Μη νομιστεί ότι αν κάνει κάποιος γκάλοπ για το πόσοι είναι ομοφυλόφιλοι σε μια πόλη ότι πρέπει να πάει σε συγκεκριμένα μέρη να βρει πολλούς και αλλού δε θα βρει κανέναν. Δεν εννοώ δηλαδή ότι στο γήπεδο δε θα βρεις κανέναν. Χιλιάδες θα βρεις. Αλλά από τους 50 Αθηναίους που συναναστρέφομαι μέσα στη βδομάδα και τους συναντάω, σπανίως θα μου πει κάποιος για το γήπεδο. Συνήθως θα μου πει ότι το βράδυ θα πάμε στο σινεμά να δούμε την τάδε ταινία ή στην τηλεόραση που ο τάδε έχει χώρο στο σπίτι του που η τάδε μας κάλεσε, χίλια δυο πράγματα που σπανίως ακούς ότι ο Κώστας είναι στο καφενείο και παίζει πρέφα. Από που τα ξεκινήσαμε αυτά και πήγαμε εκεί;

Σ1: Από το θέμα του γάμου.

Σ2: Αρχίζει πολύ γρήγορα στα κλεφτά να βγαίνει έξω. Με αποτέλεσμα να μη χαιρέται τον έρωτα, να μην κάνει σωστές σχέσεις, γνωρίζει κάποιον, σπανίως θα δώσει τηλέφωνο ή ραντεβού, αρχίζουνε πολλά πράγματα, δε θέλει να σου πει ποιος είναι, αρχίζει να λέει ψέματα, φοβάται να μην τον συναντήσει κάποιος στην Αθήνα με τη γυναίκα του και εκτεθεί, σου λέει ψέματα ότι είναι από άλλη πόλη και αρχίζει μια αλλοτρίωση χειρότερη από αυτή που έχει περάσει στο γυμνάσιο ή στα χρόνια που ήτανε ελεύθερος. Χαίρομαι λοιπόν, μέσα σε εισαγωγικά. Έχω βρρίσει πολλούς φίλους. Ένας φίλος μου παντρεύτηκε πριν 1,5 χρόνο κι έκανε δυστυχημένη την κοπέλα. Οι μόνες που λυπάμαι είναι οι γυναίκες αυτές οι οποίες πέσανε θύματα. Και θα μου πεις δεν είναι εύκολο μια κοπέλα να ξέρει αν ένας άνθρωπος που γνωρίζει έχει ομοφυλοφιλικές τάσεις, δεν ευθύνεται σε τίποτα η κοπέλα. Ο πρώτος που ευθύνεται ο ίδιος γιατί είναι εγκληματικό να παντρεύεται, εκτός από τις φορές που είναι ερωτευμένος με μια κοπέλα, άσχετα με τις εμπειρίες του και της λέει Μαίρη θέλω να παντρευτούμε και λέει εντάξει θα παντρευτούμε. Όλες οι άλλες περιπτώσεις που γίνονται επειδή θέλει να καλυφθεί, είναι εγκληματικό αυτό που κάνει ο ομοφυλόφιλος και τα βάζω μαζί του και επίσης εγκληματική είναι η μάνα του και εγκληματικοί είναι όλοι γύρω του που στήνουν αυτό το φιάσκο και αυτό το θέατρο, οι θείες, ο πατέρας η μάνα κλπ. Το θύμα είναι η γυναίκα η οποία παντρεύεται. Και λέω θύμα γιατί, μπορεί να ζει καλά μαζί του. Συνήθως οι ομοφυλόφιλοι γίνονται

καλοί σύζυγοι γιατί με την ενοχή που έχουνε, με τη σκέψη ότι τα άτομα τα εκθέτεις κλπ. Αλλά μια μάνα που οπωσδήποτε ξέρει και το κάνει επίτηδες για να καλυφθεί, χρειάζεται να τη δείς ας πούμε. Για όλα αυτά τα πράγματα ευθύνεται ο ίδιος ο γιος, για να καταλήξω, για όλα αυτά φταίει ο ομοφυλόφιλος, για την κοπέλα που παντρεύεται και για τον ίδιο του τον εαυτό είναι άξιος της τύχης του. Χιλιάδες ομοφυλόφιλοι κυκλοφορούν στους δρόμους κάθε βράδυ, χιλιάδες! Προχθές το βράδυ ένας φίλος ας πούμε περπατώντας στο δρόμο μαζί με άλλους, μετά έμεινε μόνος του, πέρασε δίπλα του ένα αμάξι, του 'ρίξε κάποιος μια ματιά, είχε μέσα και δύο γυναίκες, πήγε άφησε τη γυναίκα του στο σπίτι –γιατρός αυτός- και γύρισε σε 10 λεπτά, μίλησαν, ευγενέστατος, κάνανε παρέα, πολύ ωραία πέρασαν εκείνο το βράδυ, αλλά είναι χιλιάδες οι άνθρωποι που βγαίνουνε με το αυτοκίνητό τους κυρίως στα κλεφτά για να βρουν έναν άλλο ομοφυλόφιλο και να ξεσκάσουνε. Τελικά όμως είναι εις βάρος της ζωής τους. Καταπίεση, άγχος, προς τι δηλαδή; Το πρόβλημα λύνεται αν ο ομοφυλόφιλος συμβιβαστεί πρώτα με τον εαυτό του και μετά με τους γύρω του. Εντάξει πιθανώς να είναι δύσκολο στην τράπεζα που δουλεύεις και να μη χρειάζεται ή να σηκωθείς στην τάξη αν είσαι δάσκαλος και να πεις είμαι ομοφυλόφιλος, γιατί να τους προκαλέσεις και γιατί. Άλλωστε πολλές φορές τα σημερινά παιδιά, ας πούμε ένα ακροατήριο σήμερα είτε είναι μια τάξη ενός καθηγητή είτε είναι το αμφιθέατρο ενός πανεπιστημίου είτε είναι οι συμφοιτητές οι δικοί σου, μέσα στους οποίους βρίσκονται ίσως και ομοφυλόφιλοι, πολλές φορές να μην ενδιαφέρονται κιόλας. Γιατί να σηκωθείς εσύ να δηλώσεις κάτι; Πολλές φορές αυτό δείχνει την καταπίεσή του. Υπάρχουν και άνθρωποι στο περιβάλλον σου που δε στο ρωτάνε. Δεν εννοώ λοιπόν αυτό, να βγει ο ομοφυλόφιλος στο δρόμο και να πει, εμένα δε μου αρέσουν οι γυναίκες, μου αρέσουν οι άντρες, αλλά χιλιάδες άλλες φορές είναι απαραίτητο να το πει. Έστω να αντιδράσει, ότι εγώ δεν παντρεύομαι, δε μου αρέσουν οι γυναίκες. Εγώ το έχω πει σε χιλιάδες ανθρώπους και έχουνε ηρεμήσει αμέσως. Η μάνα μου είχε μια φιλενάδα κατίνα, η οποία ήτανε ενοχλητικότερη. Η οποία δεν υπήρχε φορά να μπει στο σπίτι και να μην της πει ας πούμε μα ο Μιχάλης τώρα πλησιάζει 30 ας πούμε, δε θα αποκατασταθεί αυτός. Και μια ωραία πρωία μεταξύ τσαγιού και γλυκού του κουταλιού της λέει η μάνα μου δεν κάνει κέφι να παντρευτεί. Αν βρει κάποια και του αρέσει μπορεί να παντρευτεί, προς τι το μίσος και ο σπαραγμός; Και έκτοτε δεν ξαναείπε τίποτα. Ενώ αν είχε ταραχτεί και έσκυβε το κεφάλι... Νομίζω δε θα σταμάταγε ποτέ η φιλενάδα της να της λέει τα ίδια. Οπότε χρειάζεται ο άλλος μια... Όλα ξεκινάνε από τη στάση του ίδιου του ομοφυλόφιλου.

Σ1: Να σε ρωτήσω κάτι, μήπως στην περίπτωση αυτή πρέπει μια ετεροφυλόφιλη σύζυγος να δεχτεί τον ομοφυλόφιλο, μήπως θα ήτανε καλύτερος ο γάμος αν ήταν ομοφυλόφιλος ο άντρας, ομοφυλόφιλη και η γυναίκα;

Σ2: Με ποια έννοια; Η γυναίκα πάει με γυναίκες και το αγόρι με αγόρια;

Σ1: Ναι.

Σ2: Και γιατί να παντρευτούνε;

Σ1: Λέμε αν θέλουνε...

Σ2: Έχω γνωρίσει ανθρώπους που επειδή δε ζουν με τις οικογένειές τους, είναι μόνοι, ζουν με μια φίλη. Αλλά αυτό είναι άλλο. Μιλάμε τώρα σε όλη μας την κουβέντα... Έχουμε στο μυαλό μας τον έρωτα και έρωτας σημαίνει... Να το συζητήσουμε αυτό, για τους ομοφυλόφιλους υπάρχει παρεξήγηση ότι κάνουνε έρωτα για τον έρωτα και ότι δεν αγαπούν. Είχα παρακολουθήσει μια συζήτηση από γιατρούς ψυχιάτρους επάνω στο Βύρωνα, σε ένα σύλλογο για γονείς και κηδεμόνες και ειπώθηκαν φριχτά πράγματα για τους ομοφυλόφιλους και πώς γίνεται ένας ομοφυλόφιλος και πώς θεραπεύεται, τέτοια φριχτά πράγματα. Γιατί αυτοί ήτανε γιατροί και αν απελευθερωθούν οι ομοφυλόφιλοι, θα χάσουν το ψωμί τους... Εκείνους τους φριχτούς, λυπάμαι που δε θυμάμαι τα ονόματα για να τα δηλώσω και να τα ακούσουν και καμιά πενηνταριά άτομα.

Σ1: Τα έχω τα ονόματα

Σ2: Καλά θα κάνουνε αυτοί που μας ακούνε να πάρουνε το τελευταίο «Αμφί» που ούτως η άλλως είναι ενδιαφέρον, υπάρχει ένα σχετικό άρθρο για αυτήν τη συγκέντρωση. Οι γιατροί αυτοί ήτανε σπουδαγμένοι και από το εξωτερικό και του κώλου τα εννιάμερα και είχανε εμφανιστεί σε αυτόν το χώρο των προοδευτικών ανθρώπων πάνω στο Βύρωνα τέλος πάντων, αυτό ήτανε πρωτοβουλία γυναικών προοδευτικών του Συλλόγου. Παρουσίασαν την ομοφυλοφιλία κοντολογίς σαν αρρώστια και πώς γίνεται και πώς οι manάδες θα μπορούσαν να το αποφύγουν, αλλά εμείς σηκωθήκαμε επάνω και τους κάναμε σκόνη. Τώρα χαίρομαι που βγήκε το «Αμφί» και έχουνε γίνει ρεζίλι τουλάχιστον σε όλη την Αθήνα και όλη τη Θεσσαλονίκη. Όλα αυτά τα είπα και κάναμε αυτή την παρένθεση γιατί εκείνο το βράδυ ήταν φοβερό ότι παρουσίασαν στον κόσμο αυτό το θέμα. Ο κόσμος τι φταίει; Εντάξει, σπανίως έχει ακούσει για αυτό το θέμα. Και παρουσίαζαν τους ομοφυλόφιλους σαν οργανισμούς που κάνουνε έρωτα επειδή έχουνε ανάγκη, λες και οι άλλοι δεν έχουνε και δεν αναφέρθηκε πουθενά το στοιχείο αγάπη. Δεν είπανε πουθενά ότι υπάρχουνε ομοφυλόφιλοι ευτυχισμένοι, άλλο καπέλο αυτό. Καταρχάς μιλούσαν για ομοφυλόφιλους νευρωτικούς και αρρώστους που πηγαίνουν στα γραφεία τους, γιατί βεβαίως πηγαίνουν, και δε φταίνε οι γιατροί, φταίνε αυτοί που πάνε και οι γονείς τους που τους στέλνουν. Και μιλούσαν για άτομα που δε ζουν ευτυχισμένα και δεν ανέφεραν ότι δύο αγόρια μπορεί να είναι ερωτευμένα και να τα βρίσκουνε καλά ή δυο κορίτσια και μιλούσαν συνεχώς για γαμήσι και αυτό είναι αδιανόητο. Δε μιλάμε μόνο για να ξεχωρίσουμε το σεξ και να ξεχωρίσουμε το αίσθημα, αλλά δυο άνθρωποι συναντώνται και μπορεί να κάνουνε έρωτα μια μέρα ή να μην κάνουνε την επόμενη ή να κάνουνε 20, μπορεί να μην τα πάνε καλά, μπορεί να είναι τρελά ερωτευμένοι για πολύ χρονικό διάστημα ή για λίγο. Όπως συμβαίνει με όλους τους ανθρώπους, ο έρωτας είναι έρωτας. Λοιπόν αυτό το ξεκαθαρίσαμε το αναφέραμε ότι οι άνθρωποι ερωτεύονται ανεξάρτητα από το φύλο τους και το ξεκινήσαμε που μου λες να παντρευτούνε. Ο γάμος έτσι όπως τον συζητάμε ακόμα,

γιατί είμαστε επηρεασμένοι από τα πρότυπα και δεν μπορούμε να φανταστούμε κάτι άλλο, είναι δύο άνθρωποι που αγαπιούνται έτσι δεν είναι; Και που αγαπιούνται και τη «βρίσκουνε». Αν εγώ τη βρίσκω με το φίλο μου κι εσύ θέλεις τη φίλη σου ή τη βρίσκεις με τη φίλη σου είναι μια συμβίωση. Δε νοείται γάμος. Υπάρχουν άνθρωποι που συζούνε με μια φίλη τους σαν φίλοι. Αλλά θα πρέπει να μιλήσουμε για φίλους που συζούνε. Δε γίνεται γάμος . Οι ομοφυλόφιλοι θα έπρεπε να παντρεύονται τη στιγμή που έχουν αγαπήσει. Συμβαίνει να αγαπήσεις μια κοπέλα, στην Ελλάδα οι ομοφυλόφιλοι είναι πολύ... Στην Αγγλία και σε άλλα μέρη συναντάς ομοφυλόφιλους που έχουνε ζήσει πολύ καιρό μαζί με μια γυναίκα και ευτυχισμένα και ξαφνικά συναντούν ένα άλλο αγόρι, μετά μια γυναίκα και ζούνε ευτυχισμένες ζωές. Στην Ελλάδα είναι τέτοια η καταπίεση που δεν νομίζω ότι μπορεί να ζήσει ταυτόχρονα πολλά χρόνια με γυναίκα και μετά με αγόρι κλπ. Ενώ αντιθέτως είναι χιλιάδες αυτοί που ζούνε με μόνο με γυναίκα και βέβαια, δε ζουν καλά.

Σ1: Ήθελα να ρωτήσω για το θέμα της αγάπης. Υπάρχει η αντίληψη ότι όλοι οι ομοφυλόφιλοι είναι ασταθείς...

Σ2: Ναι βέβαια υπάρχει η αντίληψη ότι είμαστε πουτάνες. Καλά κάνουμε και είμαστε πουτάνες, καλύτερα να κάνεις έρωτα 5-6 φορές την εβδομάδα παρά να αφρίζεις, γιατί το περιβάλλον θέλει τη γυναίκα στην επαρχία όπως τη θέλει, να το κρατάει για μετά το γάμο... Γιατί τα είπα όλα αυτά; Γιατί οι ετεροφυλόφιλοι ζούνε στερημένη ζωή, ενώ οι ομοφυλόφιλοι έστω και καταπιεσμένοι, θα βρούνε διέξοδο έστω και στα κλεφτά, ερωτική ζωή έχουνε.

Σ1: Εγώ θα μπορούσα να πω ότι έχετε απαλλαγεί από τα ταμπού πιο πολύ από εμάς τους ετεροφυλόφιλους

Σ2: Ακόμα και αυτοί που έχουν πρόβλημα στο σπίτι τους, ακόμα κι αυτοί που κρύβονται, ακόμα κι αυτοί που παντρεύονται, έχουνε πολύ πιο έντονη ερωτική ζωή από χιλιάδες ετεροφυλόφιλους.

Σ1: Θα ήθελα να μου πεις, πόσο εύκολα μπορεί να εμπιστευτεί κάποιος ένα φίλο του και μιλάμε για ένα ομοφυλόφιλο άτομο. Γιατί, ας μην ξεχνάμε την περίπτωση εκείνη που κάποιος κάνει μια παρέα, ένας ετεροφυλόφιλος, μόνο και μόνο για να κοροϊδέψει ή να καγχάσει, να σαρκάσει, να τον κάνει μετά τούμπανο στη γειτονιά.

Σ2: Δεν το κατάλαβα, ένας ομοφυλόφιλος κάνει παρέα με έναν ετεροφυλόφιλο για να καλυφθεί εννοείς;

Σ1: Όχι, το ετεροφυλόφιλο άτομο κάνει παρέα με κάποιον ομοφυλόφιλο μόνο και μόνο για να γελάσει.

Σ2: Δεν κάνει παρέα, κοίταξε να δεις. Συμβαίνει στις μικρές ηλικίες μόνο, στις γειτονιές. Στην ηλικία που πάμε δημοτικό και γυμνάσιο. Ο ομοφυλόφιλος έχει

πραγματικά προβλήματα, δεν τον δέχονται. Και δεν τον δέχονται τα άλλα αγόρια για όλες τις ιδιαιτερότητες που έχει, καταρχάς πολλές φορές δεν ταιριάζουν στα παιχνίδια. Στο ποδόσφαιρο... Αν όμως δεχτούνε έναν ομοφυλόφιλο στην παρέα τους, σπάει ο πάγος, αυτό συμβαίνει γενικά. Όταν το γνωρίζεις ένα άτομο, ατονούν όλα αυτά τα πράγματα. Πάντως έχουν προβλήματα στη μικρή ηλικία οι ομοφυλόφιλοι με τα αγόρια της γειτονιάς τους και ίσως με τα κορίτσια, δεν ξέρω. Αυτό όμως δε συμβαίνει τόσο έντονα σε αυτά τα χρόνια. Εμείς οι Αθηναίοι που είμαστε τώρα γύρω στα 30 και ανήκουμε σε κάποια γενιά, είχαμε αυτά τα προβλήματα τώρα, μας κάνει μεγάλη εντύπωση τα αγόρια του γυμνασίου, οι ομοφυλόφιλοι ας πούμε και τους βλέπουμε, τους ξέρουμε, τους συναντάς στο μπαρ ή τους έχεις συναντήσει, έχεις κάνει έρωτα μαζί τους, τα προβλήματά τους είναι λιγότερα και χαιρόμαστε πάρα πολύ γι' αυτό. Και τώρα αυτές τις μέρες είχα μια συζήτηση και λέγαμε από τι έχει προκύψει αυτό, έχει προκύψει από τις συζητήσεις, έχει προκύψει από το ΑΚΟΕ, έχει προκύψει από το «Αμφί»... Δε μπορώ να πω τέτοια χοντρά πράγματα, γενικά και στις οικογένειές τους έχουν καλύτερη μεταχείριση, είναι πιο ξύπνια και γενικά μας κάνει εντύπωση ο τρόπος που αντιδρούνε. Σήμερα, στην Αθήνα τουλάχιστον και σε μερικούς τόπους που είναι μαθητές, ο ομοφυλόφιλος σχεδόν έχει το θάρρος να κράξει τους ετεροφυλόφιλους. Και αυτό μας δίνει μεγάλη χαρά και εκδίκηση για όσα τραβήξαμε. Δηλαδή έχουμε συναντήσει ομοφυλόφιλους σε δημόσιους χώρους, μικρής ηλικίας κυρίως, διότι οι μεγάλες ηλικίες είναι πια χαμένοι. Το πόσο συντηρητικοί είναι οι ομοφυλόφιλοι που ήτανε παιδιά το '40 και το '50 είναι αδιανόητο. Όσοι κατέβηκαν στο ΑΚΟΕ μας έδωσαν συμβουλές για συντηρητισμό, συμβουλές να καλοπιάνουμε, τα χειρότερα πράγματα που θα μπορούσαν να ακουστούν σε συζητήσεις ήτανε από μεγάλους ανθρώπους ομοφυλόφιλους. Αυτούς τους βγάζουμε από τη συζήτηση και ξαναγυρνάμε στους μικρούς. Σε διάφορους δημόσιους χώρους ας πούμε, βλέπουμε πώς αντιδρούν οι μικροί και πραγματικά χαιρόμαστε και ζηλεύουμε που εμείς στα χρόνια μας είχαμε φάει καρπαζιές. Βλέπεις δυο αγόρια να κρατιούνται χέρι χέρι μπαίνοντας στο Παλλάς στη Σταδίου και πραγματικά τους χαίρεται όλος ο κόσμος. Ή ξαφνικά ο ένας να βάζει στην πλάτη του άλλου το χέρι τρυφερά στο διάλειμμα ή την ώρα του σινεμά χωρίς τίποτε άλλο. Δε μιλάω για το πάρτυ μεταξύ ομοφυλόφιλων που εντάξει, πάλι ο ένας μιλάει τρυφερά στον άλλο κι έχει άνεση κλπ, οπότε λες μπράβο γιατί είναι άνετος. Λέω για τις άλλες περιπτώσεις. Έχουμε ακούσει και για πιτσιρίκια στο γυμνάσιο όπου την ώρα που τους κράζει κάποιος στο διάλειμμα τον δέρνουνε. Λυπάμαι που δεν είχα δείρει κι εγώ ένα-δύο αγόρια για διάφορους λόγους και κόμπλεξ που είχα, έχω ακούσει όμως για άλλα αγόρια που ντύνονται τρελά ας πούμε ή που είναι εκκεντρικοί ή που έχουνε μια ιδιαιτερότητα. Έχω ακούσει ότι κράζονε με τον ίδιο τρόπο που τους κράζονε. Και αυτό είναι πάρα πολύ καλό γιατί αν σε αυτή την ηλικία δεν έχουνε πρόβλημα ή το δηλώνουνε, σημαίνει ότι και στο σπίτι κάπου δεν καταπιέζονται, άρα και μετά το στρατό όταν μούνε να εργαστούνε ή συνεχίσουν τις σπουδές τους κλπ, θα είναι πιο ισορροπημένοι. Κάπου δηλαδή υπάρχει αυτή η καλύτερευση. Πριν να μιλήσουμε όμως για αυτή τη διαφορά στις γενιές, μιλούσαμε για το σχολείο;

Σ1: Για τη φιλία, για το θέμα φιλίας.

Σ2: Για τη φιλία. Έτσι κι αλλιώς ο κάθε άνθρωπος ακόμα και όταν είναι μειονότητα και ένας εβραϊός ας πούμε, σπάει ο πάγος με το περιβάλλον του κάποια στιγμή και γίνεται φίλος, δε νομίζω ότι είναι γενικά πρόβλημα. Οι ομοφυλόφιλοι δεν έχουν κανένα πρόβλημα φιλίας, υπάρχει και το εξής παράξενο. Υπάρχει πάντα αυτός ο πάγος στην αρχή. Δηλαδή μπορεί να κομπλάρει ο άλλος, μπορεί να κομπλάρει μια ολόκληρη παρέα από γυναίκες και άντρες ετεροφυλόφιλους να σε δεχτούνε, αλλά το πώς σε κυνηγάνε όταν σε γνωρίσουνε είναι αδιανόητο. Οι γυναίκες έχουν μια φοβερή διάθεση να κάνουνε παρέα με ομοφυλόφιλους. Είτε είναι ετεροφυλόφιλες είτε είναι ομοφυλόφιλες είτε είναι παντρεμένες είτε είναι ανύπαντρες είτε είναι κατίνες είτε είναι καλλιεργημένες. Όλες οι γυναίκες λατρεύουνε τους ομοφυλόφιλους γιατί έχουνε ζωή μέσα στους. Σε κυνηγούν για να κάνουν παρέα μαζί σου. Σε καλούν, σπάνε τα τηλέφωνα κι επειδή ξέρουν ότι εσύ κυνηγάς τις παρέες με τα αγόρια, ας πούμε στα πάρτυ μπορούν να το κάνουν, γιατί στα πάρτυ είναι περισσότερο αγόρια, κάνουνε τα πάντα να έρθουν κι εκείνες, σε ένα φιλικό περιβάλλον, παρόλο που σε εκείνες τις στιγμές ξέρουν ότι δε χωράνε, διότι λατρεύουνε ην παρέα των ομοφυλοφίλων και γιατί; Γιατί οι ομοφυλόφιλοι έχουν ζωή. Χιλιάδες ενδιαφέροντα, θα μιλήσουνε ακόμα και για τη μόδα, γιατί όχι; Μπορεί ένας ομοφυλόφιλος να δώσει συμβουλή στη φιλενάδα του ας πούμε για τα καλλυντικά που βάζει. Και αυτό είναι πάρα πολύ ωραίο γιατί μπορεί να της πει ότι αυτό που φοράς δε σου πάει, ότι το μαλλί σου αυτή τη στιγμή είναι μαλακία. Όλα αυτά τα πράγματα μπορεί να τα συζητάει με τον άντρα της, αλλά πολλές φορές οι γυναίκες δεν έχουνε επαφή με τον άντρα τους και για αυτό συχνά δυστυχούνε. Γιατί τα ενδιαφέροντά τους είναι πολύ λίγα τα κοινά. Και ίσως τη βρίσκουνε μόνο στο κρεβάτι ή να μη τη βρίσκουνε. Ο ομοφυλόφιλος μπορεί να συζητήσει για χίλια δυο πράγματα. Ξέρει να σου πει για τις γλάστρες σου, ξέρει να σε βοηθήσει να βάψεις, ξέρει να κάνει αντρικές δουλειές, ξέρει να κάνει γυναικείες. Θα σε βοηθήσει να φτιάξεις το σπίτι σου, έχει ιδέες για να διασκεδάσεις, για το πάρτυ, στα ταξίδια είναι ευχάριστος, έχει ενδιαφέροντα. Είναι έξω από τα πρότυπα. Και πάλι, από αυτά που λέω, ξέρω τι έχουνε στο κεφάλι αυτοί που με ακούνε, ότι ο ομοφυλόφιλος ξέρει να κάνει γυναικεία πράγματα.

Σ1: Ναι οπωσδήποτε.

Σ2: Λυπάμαι για την αντίληψη που έχει ο κόσμος, οι δουλειές δεν είναι ούτε αντρικές ούτε γυναικείες, αυτό είναι το σημαντικό που λέμε αυτή τη στιγμή, ότι τίποτα δεν είναι αντρικό και τίποτα δεν είναι γυναικείο. Τα ντυσίματα και αυτά από κάπου ξεκίνησαν. Μην ξεχνάμε άλλες εποχές, περισσότερο μακιγιαριζόντουσαν οι Γάλλοι ευγενείς από ό,τι οι γυναίκες. Είναι θέμα εποχής και μόδας. Κάπου πάμε να το σπάσουμε αυτό το πρότυπο και ήδη δεν κυκλοφορεί το κοστούμι, πουλάνε μόνο στους επαρχιώτες που κατεβαίνουνε και σε αυτούς που πάνε σε κάποιο γάμο. Εν πάση περίπτωση κάπου έχει σπάσει αυτό το πράγμα, αλλά κάπου και διατηρείται. Αν το καλοσκεφτείς όμως, πού είναι το παντελόνι; Το παντελόνι είναι ένα ρούχο που όποιος θέλει το φοράει. Αν μπορούσαν αυτοί που μας ακούνε να καταλάβουνε ότι πάρα πολλά πράγματα δεν έχουνε γένος, δεν είναι για άντρα ή για γυναίκα, αλλά

είναι για όποιον θέλει να το κάνει. Το να φτιάχνεις τις γλάστρες στο μπαλκόνι ας πούμε, είναι μαλακία για κάποιους. Εγώ θυμάμαι όταν μεγάλωσα κάτω στο Θησείο, από πολύ μικρός έκανα κέφι διάφορα πράγματα. Όταν ξαφνικά είδα ένα μπαλκόνι και βάζανε τα λουλούδια στις αυλές, στα μπαλκόνια κλπ, μου την έδωσε κι άρχισα να βάζω κι εγώ λουλούδια. Πραγματικά τους πείραζε. Η κυρία που μοιραζότανε τον κάτω όροφο του νεοκλασικού, η σύζυγος λοχαγού, άρχισε να μου λέει μα είναι δουλειές αυτές; Κι εγώ επέμενα. Και κότες έβαλα στην αυλή από πίσω, και τις τάζα, ενώ το πολύ πολύ έπρεπε να έχω γάτες. Ε λοιπόν δεν είχα γάτες, είχα κότες. Και τρέλα πέρναγα. Έβρισκα αντίρρηση, αλλά αυτό που ήθελα να κάνω, το έκανα. Προσπαθώ να εξηγήσω σε αυτούς που μας ακούνε ότι γιατί ένα αγόρι που ξαφνικά του αρέσουν οι κότες δεν μπορεί να βάλει κλωσσού. Εγώ έβαλα κλωσσού ας πούμε τότε γιατί είχε αυλή το σπίτι από πίσω. Το να βάλεις γλάστρες και να βάλεις λουλούδια είναι θέμα κεφιού ας πούμε. Κάποια άλλη φάση ας πούμε, το σπίτι είχε τεράστια δωμάτια με πατώματα ξύλινα και κάπου άρχισε να μου αρέσει να κάνω δουλειές του σπιτιού. Που φώναζε η αδερφή μου στη μάνα μου, μην τον αφήνεις να κάνει δουλειές γιατί κοιτάνε από απέναντι. Βέβαια τότε ήτανε μια κοινωνία που όλοι γνωριζόμασταν, πολύ ωραιότερη κοινωνία σε αυτό το στυλ που θα πω τώρα, τώρα είμαστε στα διαμερίσματα και ο ένας δεν ξέρει τον άλλο. Τότε βέβαια όλοι ξέραμε τον δρόμο από πάνω μέχρι κάτω. Και όλη την περιοχή του Θησείου, εντάξει; Και τότε λέγαμε τον κοιτάει απέναντι η κυρία Καβακάκη, η κυρία τάδε. Στην αρχή με μάλωσε μια φορά η μάνα μου στο έτσι στο αλλιώς αλλά εγώ επέμενα. Τελικά είχα μεγάλο κέφι να σφουγγαρίζω το πελώριο μπροστινό δωμάτιο που οδηγούσε στο μπαλκόνι και να χύνω τα νερά από το μπαλκόνι και να πηγαίνουν κάτω. Τι το γυναικείο έχει αυτό μέσα ή τι το αντρικό; Είναι μαλακία, όλοι αυτοί που μας ακούνε πρέπει να κάτσουνε να σκεφτούνε τι είναι αντρικό ή τι είναι γυναικείο. Έχω ένα φίλο, φίλος φίλου. Έχει γεμίσει το σαλόνι του με γκομπλέν. Είναι αδιανόητα βέβαια αυτά και οι κορνίζες και τα λεφτά που δίνει. Αλλά έχει μεγαλώσει σε ένα περιβάλλον που η μαμά του κεντούσε και όλη η γειτονιά του τότε στους Αγίους Αναργύρους κεντούσε και του έχει μείνει απωθημένο από το μικροαστικά σπίτια και κάποια στιγμή ο άνθρωπος γυρνάει από τη δουλειά του και κεντάει γκομπλέν. Είναι βέβαια τραβηγμένο και σαχλό γιατί τα γκομπλέν είναι φριχτά. Πλην όμως γιατί να μην κεντήσει. Ένας άλλος από τη Μυτιλήνη που είναι πολύ καλόγουστος, φτιάχνει μόνος του τα ρούχα του και πουκάμισα και πουλόβερ κλπ και ένας Κρητικός ομοφυλόφιλος φίλος μετά τη δουλειά του πλέκει πολύ ωραία πουλόβερ. Είναι τραβηγμένο εντάξει. Δε νομίζω ότι για να προκαλέσω τον άλλον θα έβγαινα το βράδυ στο κλαμπ το Ντεκαντάνς βαστώντας δυο βελόνες και πλέκοντας. Άλλωστε δεν έχω μάθει να πλέκω. Είναι κάπου εκκεντρικό. Αλλά εάν κάποιος έχει κέφι να κάνει κάτι τέτοιο, πρέπει να το κάνει. Δεν υπάρχει αντρικό και γυναικείο ούτε στο ντύσιμο ούτε στο φέρσιμο. Και γυρνάω εκεί που ξεκινήσαμε, ότι οι γυναίκες κάνουν πολύ κέφι τους ομοφυλόφιλους γιατί είναι ζωντανοί άνθρωποι και έχουνε να πούνε κάτι για όλα. Μάλιστα πολλές φορές επικρατεί το σλόγκαν, για όλα έχετε γνώμη; Ε ναι για όλα υπάρχει γνώμη. Και φυσικά και τα αγόρια, άσχετα αν αισθάνονται έρωτα για σένα ή όχι, φιλικά ας πούμε, πολύ αγαπούν την ομοφυλόφιλη παρέα. Δηλαδή στα πολιτισμένα μέρη της Αθήνας, στα μπαρ που πάμε, όπου εγώ τουλάχιστον ποτέ δεν

πήγαινα σε γκετοποιημένα μπαρ που είναι μόνο ομοφυλόφιλοι, μου αρέσει να πηγαίνω με φίλους μου σε μπαρ που συναντάμε πολλά παιδιά που δε μας ενδιαφέρει τι είναι ο καθένας και ούτε τους ενδιαφέρει. Είναι σημαντικό που κάποιοι άνθρωποι που συναντώνται εκεί, δε τους ενδιαφέρει και έτσι και εμείς δε γινόμαστε επιθετικοί και έτσι δεν υπάρχει πρόβλημα. Γιατί το πρόβλημα ξεκινάει από τη στιγμή που σε κοιτάνε. Και άμα σε κοιτάνε καλά θα κάνουν να τους ρίξεις ένα πιάτο στο κεφάλι και να τους σκάσεις κι εσύ πίσω. Σε όλους αυτούς τους χώρους οι ομοφυλόφιλοι λατρεύονται. Νομίζω ότι αυτό το εξαντλήσαμε και έχουμε πει πάρα πολλά.

Σ1: Ναι. Θα ήθελα να σου πω κάτι άλλο σε άλλο θέμα. Επικρατεί η αντίληψη ότι οι ομοφυλόφιλοι είναι άτομα καταπιεσμένα, νευρωτικά, με απαισιόδοξη διάθεση, μοιρολατρικά.

Σ2: Που πολλές φορές αυτοκτονούνε κλπ.

Σ1: Θα 'θελα να δώσεις έναν άλλο τόνο σε αυτήν την αντίληψη, ότι δεν είναι όλοι έτσι.

Σ2: Έτσι όπως το λες θα 'θελες να πούμε κάτι για να επηρεάσουμε... Μάλλον θα 'πρεπε καλύτερα να πούμε την αλήθεια, να αρχίσουμε από την καταπίεση και τα άγχη και να καταλήξουμε στις αυτοκτονίες και γενικά τι είναι ευτυχία και τι είναι δυστυχία. Δε νομίζω ότι είμαι περισσότερο ευτυχισμένος εγώ σαν ομοφυλόφιλος ή δυστυχισμένος από ό,τι είναι ο οποιοσδήποτε. Αυτό είπα κάποτε και στη μητέρα μου και έληξε για πάντα τις συζητήσεις μας. Αυτό είναι που της είπα και το έχω πει και σε πολλούς άλλους ανθρώπους και που έχω ακούσει να λένε σε άλλους. Δεν είμαι περισσότερο ευτυχισμένος ή δυστυχισμένος από οποιονδήποτε. Είμαι ένας κανονικός άνθρωπος που πολλές φορές υπήρξα ευτυχισμένος δίπλα σε κάποιον Κώστα ή σε κάποιο Γιάννη. Ανεξάρτητα για πόσο καιρό. Το αστείο βέβαια είναι ότι οι ετεροφυλόφιλοι ρωτάνε πάντα πόσο έμεινες κοντά στον άλλο. Ως πότε και πού; Αυτό είναι κακία. Κάποιον ορισμένο χρόνο. Μπορεί να ήτανε και μια βραδιά. Αλλά εγώ μπορεί να έχω ζήσει βραδιές που δεν τις έχει ζήσει κανένας. Ανεξάρτητα με το πόσο διήρηκε η ευτυχία, όπως όλοι οι άνθρωποι, περνάς στιγμές και χρόνια κλπ. Τώρα μίλαγα για τον εαυτό μου ή για άλλους ανθρώπους που ξέρω κι έχουνε ξεπεράσει την καταπίεση και καταφέρνουνε να ζούνε ειρηνικά. Υπάρχουν ομοφυλόφιλοι σε όλες τις ηλικίες που είναι καταπιεσμένοι και που αισθάνονται πολύ άσχημα. Πολλοί ανήκουν σε περασμένες γενιές, έχουν φάει την καταπίεση με το κουτάλι, έχουν φάει το κράξιμο, είναι παντρεμένοι ή δεν είναι παντρεμένοι, αν προσθέσουμε και το θέμα της ηλικίας που είναι γενικό. Και που βέβαια νομίζουνε ότι η δυστυχία τους πηγάζει από το γεγονός ότι είναι ομοφυλόφιλοι. Λυπάμαι που δεν έχουνε την ωριμότητα, μιλάω για αυτούς τους μεγάλους ανθρώπους ανά την Ελλάδα που δεν έχουνε την ωριμότητα να σκεφτούνε ότι κάθε άνθρωπος όταν φτάσει σε κάποια μεγάλη ηλικία, δεν είναι το ίδιο ωραίος, δεν τραβάει σεξουαλικά και δεν φταίει ότι είναι ομοφυλόφιλος, που δεν είναι πια αρεστός. Δηλαδή μοιραία όλοι οι άνθρωποι μεγαλώνουν. Άντρες, γυναίκες, οτιδήποτε. Λοιπόν όταν περάσει μια κάποια ηλικία, δεν έλκει τον άλλον το ίδιο,

γιατί δυστυχώς από τη στιγμή που ανοίγουμε τα μάτια μας ας πούμε και τώρα το βλέπουμε και στην τηλεόραση που σου 'ρχεται να τη σπάσεις καμιά φορά, όλα διαφημίζονται κι όλα ανήκουν στους ωραίους. Η ζωή ανήκει στους ωραίους. Αυτό μας λένε στο σχολείο, αυτό μας λέει η μάνα μας. Σε ντύνει και σου λέει να γίνεις ωραίος, σου βάζει την κορδέλα στα μαλλιά και σου λέει να γίνεις ωραία όπως η πιπίτσα απέναντι και τα αγόρια ακόμα μεγαλώνουνε και καμιά φορά κάνουνε σπορ και ξοδεύουν τις ώρες τους για να γίνουν ωραίοι, γιατί ένα ωραίο σώμα γίνεται αν γυμναστείς. Με όλη αυτήν τη φριχτή ιδεολογία του ωραίου, τελικά βέβαια αρχίζουμε και υποφέρουμε μετά τα –άντα ή τα –ήντα. Δυστυχώς, αυτό είναι ένα μεγάλο πρόβλημα κοινωνικό που σας δίνει την αφορμή να το συζητήσετε μεταξύ σας, ένα πολύ ωραίο θέμα. Ότι προβάλλοντας την ομορφιά εμείς οι ίδιοι, η τηλεόραση δηλαδή, μονίμως διαφημίζει τσιγάρα, κιλότες, κολόνιες αλλά όλα αυτά ανήκουν στους ωραίους. Πάντα θα στα προσφέρει ένας γκόμενος ή μια γκόμενα ή κάτι τέτοιο. Με αποτέλεσμα να καταπιέζεις όλους αυτούς τους ανθρώπους που δεν είναι ωραίοι. Όχι που δεν είναι ωραίοι, που δεν είναι στο πρότυπο. Θυμάμαι ας πούμε τι γινότανε με την αδερφή μου το '60 και τα πρότυπα στο γυμνάσιο. Σφίγγανε τη μέση γιατί τότε ήταν το πρότυπο με την Ελίζαμπεθ Τέιλορ, να έχεις φοβερή μέση. Ποτέ το γυναικείο σώμα δεν είχε τόσο μικρή μέση. Ήταν όλα πλαστά και όλα χολιγουντιανά. Κι όμως επέβαλαν στις γυναίκες να σφίγγονται για να κάνουν γοφούς. Όπως ήτανε το μεγάλο πρόβλημα στις γάμπες. Υπέφεραν ας πούμε όσες δεν είχαν τη συγκεκριμένη γάμπα για να ταιριάζει με την κάλτσα και όλες αυτές τις μαλακίες. Τα είπα όλα αυτά για να δείξω το θέμα της ομορφιάς. Δυστυχώς, στις κοινωνίες μας σε όλο τον κόσμο έχει πέραση η ομορφιά και ο ωραίος έχει το επάνω χέρι. Αν περνάνε τα χρόνια, χάνεις την επιτυχία, τουλάχιστον στο σεξουαλικό τομέα, δεν είσαι το ίδιο επιθυμητός, αλλά αυτό ισχύει για όλους. Όσο μου δόθηκε η ευκαιρία στην Αθήνα σε ανοιχτές συζητήσεις, το φώναξα και το είπα. Δεν είναι δυστυχισμένοι οι ομοφυλόφιλοι, αυτό το φωνάζουμε κυρίως στους ίδιους τους ομοφυλόφιλους που παθαίνουνε μελαγχολίες και θλίψεις και μαλακίες, το 'χουμε φωνάξει πολλές φορές, δεν είναι ότι είσαι ομοφυλόφιλος εσύ που είσαι 50 χρονών που έχεις προβλήματα. Σαν άνθρωπος έχεις αυτό το πρόβλημα, επειδή μεγαλώσαμε σε μια σκατοκοινωνία που τα νιάτα και η ομορφιά παίζουνε τον πρώτο ρόλο. Κι επειδή πια δεν είσαι 30 χρονών. Τώρα λέω 30 επειδή είμαι 30! Τώρα το ανέβασα. Όταν ήμουν 20 πίστευα ότι τα καλύτερα χρόνια που ήταν τα 25. Τώρα λέω ότι είναι τα 40 και θα περάσουμε κούκλες! (γέλια) Λοιπόν, το θέμα είναι ότι έτσι είναι εκ των πραγμάτων. Δε φταίει η ομοφυλοφιλία. Ο υπόλοιπος δε κόσμος που είναι πολύ κακός μονίμως σου λέει ότι δεν παντρεύτηκε ο καημένος και είναι και ομοφυλόφιλος, άρα είναι δυστυχισμένος, ε πού βαδίζει, προς την καταστροφή. Όχι, δε βαδίζει προς την καταστροφή. Γιατί όλοι εσείς οι γύρω που έχετε περάσει τη νιότη και την ομορφιά, σαφώς έχετε τα ίδια προβλήματα. Όλοι οι άνθρωποι έχουνε τα ίδια προβλήματα όταν πάψουνε να είναι νέοι, ωραίοι και ελκυστικοί. Δεν είναι θέμα ομοφυλοφιλίας ή ετεροφυλοφιλίας. Δυστυχώς όμως αυτά τα λέω εγώ τώρα και τα λέμε εμείς και τα ακούμε, δυστυχώς δεν το ξέρουνε αυτό οι ομοφυλόφιλοι και δεν το κατανοούν. Μακάρι να το ξέρανε να μην είχανε πρόβλημα. Γιατί χέστηκα τι λέει το περιβάλλον. Με ενδιαφέρει για τον ομοφυλόφιλο, για αυτόν που είναι μιας κάποιας ηλικίας που δεν έχει την ίδια πέραση στο φλερτ και στις παρέες του και που υποφέρει

γιατί νομίζει ότι φταίει ότι είναι ομοφυλόφιλος. Ναι, υπάρχουν ομοφυλόφιλοι που έχουνε αυτοκτονήσει. Ας πούμε αυτοκτόνησαν πέρσι στην Ιταλία δυο νεαροί γιατί ήτανε το περιβάλλον ασφυκτικό. Ή υπάρχουν ομοφυλόφιλοι στην Αθήνα που αυτοκτόνησαν ή που τους «αυτοκτόνησαν», άλλο πρόβλημα αυτό, το πρόβλημα της εγκληματικότητας κλπ, της πορνείας, ας μην το θίξουμε γιατί θα πάμε πολύ μακριά. Υπάρχουν ομοφυλόφιλοι λοιπόν που τους αυτοκτόνησαν ή άλλοι που αυτοκτόνησαν γιατί κάποια στιγμή αισθάνθηκαν μόνοι. Μα πόσες χιλιάδες ετεροφυλόφιλοι αυτοκτονούνε; Δεν είναι πρόβλημα ομοφυλοφιλίας. Οι εφημερίδες μονίμως βουίζουνε. Όταν ένας ομοφυλόφιλος αυτοκτονήσει και οι εφημερίδες μπορούν να το πλασάρουν ότι ήτανε ομοφυλόφιλος, γιατί πολλές φορές το λένε με υπονοούμενα, γεμίζει μια ολόκληρη σελίδα. Μα χιλιάδες ετεροφυλόφιλοι αυτοκτονούνε στη Γη καθημερινά και τότε δεν το παρουσιάζουνε. Είναι θέμα κιτρινισμού, είναι ο φριχτός τρόπος που οι δημοσιογράφοι παρουσιάζουνε τα θέματα. Οι εφημερίδες παρουσιάζουνε μια περίπτωση αυτοκτονίας ομοφυλόφιλου και τονίζουνε ότι ο άνθρωπος αυτός ήτανε δυστυχισμένος, ανεξάρτητα ποιος ήτανε, τι έκανε, τι ηλικίας ήταν κλπ. Ενώ όπως είπαμε, χιλιάδες άλλες αυτοκτονίες, όχι ομοφυλοφίλων, σε άλλες σελίδες, εξετάζουν τα κίνητρα. Εξετάζουν γιατί αυτοκτόνησε, ποια ήταν η ζωή του τον τελευταίο καιρό, ο κόσμος γύρω του κλπ. Δηλαδή υπάρχει προκατάληψη έτσι κι αλλιώς, ότι ένας ομοφυλόφιλος είναι δυστυχισμένος. Υπάρχει μια εντύπωση τέτοια. Είναι γεγονός ότι υπάρχουν άνθρωποι ομοφυλόφιλοι που δεν αισθάνονται ευτυχισμένοι, προπάντων σε προχωρημένη ηλικία που οι φίλοι αρχίζουνε και γίνονται λιγότεροι, η σεξουαλική επιτυχία λιγότερη και ο άνθρωπος απομονώνεται. Τονίζω και πάλι όμως, ότι όσο περνάνε τα χρόνια, όλοι οι άνθρωποι λίγο ως πολύ χάνουν τον ευρύ κύκλο, χάνουνε την ελκυστικότητα, απλώς όσοι έχουνε πολλά άτομα γύρω τους σε μια οικογένεια ξεχνιούνται. Αλλά δε νομίζω ότι η μητέρα ή ο πατέρας μας είναι πανευτυχής γιατί ήταν ετεροφυλόφιλοι και απέναντι κάποιος εργένης στη δική τους ηλικία είναι έτοιμος να πέσει από το μπαλκόνι διότι είναι ομοφυλόφιλος. Βέβαια είναι γεγονός ότι πολλοί ομοφυλόφιλοι παλαιών γενεών που δεν κατάφεραν να απαλλαγούν από τις ενοχές τους και κουβαλάνε μια ζωή ολόκληρη αυτές τις ενοχές και αισθάνονται διάφορα πράγματα, πιθανόν να στενοχωρούνται περισσότερο κι υπάρχουν ορισμένες αυτοκτονίες. Αλλά υπάρχουν και χιλιάδες άλλοι άνθρωποι που δεν είναι ομοφυλόφιλοι, αλλά το πρόβλημα είναι ότι για όλα αυτά φταίει μια κοινωνία που όσο μεγαλώνεις εάν δεν της μοιάζεις, αν δεν ακολουθείς τα πρότυπα και δεν κάνεις αυτά που κάνουν οι πολλοί, σε καταδικάζει και σε σπρώχνει στο περιθώριο. Αυτό είναι γνωστό. Οπότε τελικά περνώντας τα χρόνια, αν εσύ δεν έχεις καταφέρει να ξυπνήσεις και να ισορροπήσεις, χτυπάς το κεφάλι σου.

Σ1: Να σε ρωτήσω κάτι άλλο. Το θέμα της αστυνομίας. Το κυνηγητό που κάνει η αστυνομία. Και στο Ζάππειο και σε κάθε πάρκο και σε κάθε γωνιά που συχνάζουν οι ομοφυλόφιλοι, η αστυνομία κάθε βράδυ εξαπολύει τα βέλη της και κυνηγάει.

Σ2: Μιλάμε για πριν όλα αυτά, γιατί μετά την αλλαγή της κυβέρνησης όλα αυτά έχουνε ατονήσει. Το ΠΑΣΟΚ και πριν τις εκλογές όταν το νομοσχέδιο πέρασε στη Βουλή και πέρασε βέβαια γιατί το ψήφισαν οι Νεοδημοκράτες... Μάλιστα πολλοί

ομοφυλόφιλοι και γνωστοί ομοφυλόφιλοι, ίσως είναι ευκαιρία να πούμε ότι πολλές φορές οι μεγαλύτεροι φασίστες ήταν και στη προηγούμενη κυβέρνηση που πίεσαν πάρα πολύ κατά του νομοσχεδίου για τους ομοφυλόφιλους παρόλο που κάποιοι είναι κι οι ίδιοι ομοφυλόφιλοι. Για αυτό κάπου είναι παράξενο και κάπου δεν είναι. Εάν είναι καταπιεσμένα άτομα που κρύβονται μια ζωή ολόκληρη, βλέπουν τους άλλους ομοφυλόφιλους σαν τον καθρέφτη που τους θυμίζει κάτι κακό και τους πολεμάνε αντί να τους κατανοούν. Δηλαδή αυτό είναι αδιανόητο για έναν άνθρωπο που έχει κοινό νου, αλλά για εκείνους που δεν είχανε κοινό νου, το παίρνανε διαφορετικά. Το νομοσχέδιο προχώραγε και πιεζόταν να γίνει σαφώς από ομοφυλόφιλους βουλευτές. Από την άλλη μεριά η Μελίνα Μερκούρη και οι άλλοι βουλευτές του ΠΑΣΟΚ και του ΚΚΕ εσωτερικού υποστήριζαν το απαράδεκτο να νομιμοποιηθεί η ασθένεια και ένας αφροδισιολόγος να καταγγέλλει τους ανθρώπους που πέρασαν κάποια αρρώστια, που μπορεί να είναι και ετεροφυλόφιλοι όχι μόνο ομοφυλόφιλοι, αυτά ήτανε τα απαράδεκτα που περάσανε σε αυτό το νομοσχέδιο και που οπωσδήποτε ατονεί τώρα και ελπίζω κάποια στιγμή να διορθωθεί και να καταργηθεί. Παρόλο λοιπόν που από την άλλη μεριά είχανε τους ανθρώπους που τα λέγανε, αυτοί πιέζανε σώνει και καλά ότι πρέπει να γίνει το νομοσχέδιο για να προστατέψει τάχα τη δημόσια υγεία. Μιλούσαμε για την αστυνομία... Όλο το κυνηγητό έχει ατονήσει γιατί μετά τις καινούργιες εκλογές και την αλλαγή έχουνε μαζευτεί και βέβαια πρόκειται για τους ίδιους πια ανθρώπους, ξέρουμε τη νοοτροπία και ξέρουμε την ιδεολογία που κουβαλάνε, μετά από κάποια στιγμή που θα δοθεί ένα σύνθημα, περιμένουμε να ορμήσουνε. Αλλά αυτήν τη στιγμή δεν υπάρχει σύνθημα και δεν έχουμε ακούσει τίποτα στο χώρο μας. Ακούμε βέβαια ότι γίνονται έφοδοι στις τραβεστί που δουλεύουν σαν πουτάνες αλλά εκεί είναι διαφορετικό πράγμα. Ο κόσμος δεν ενοχλείται πια τα βράδια στην Αθήνα τουλάχιστον, δεν ξέρω στις άλλες πόλεις, όταν κυκλοφορεί. Του ζητάνε μια ταυτότητα και το θέμα της σήμανσης που σε παίρνανε τάχα με τη δικαιολογία ότι... Το φοβερό πριν από τις εκλογές είναι ότι μονίμως σε κουβαλούσανε στα τμήματα τα αστυνομικά της Αθήνας, παρόλο που δείχνεις την ταυτότητα. Αυτό βέβαια εμείς το είχαμε καταγγείλει ως ΑΚΟΕ στη Βουλή και είχε γίνει ολόκληρη συζήτηση με τους βουλευτές, κάπου τα ξέρανε και κάπου κάνανε το κορόιδο. Μετά βέβαια την αλλαγή ατόνησε τελείως το θέμα γιατί τώρα πια αυτοί που διευθύνουν στην αστυνομία κάπου δεν τολμούνε να κάνουνε τα τρελά τους. Υπήρξε μια κανονική επιχείρηση, την έλεγαν μάλιστα ΑΡΕΤΗ. Θέλοντας να τρομοκρατήσουν τους ομοφυλόφιλους και να τους περιορίσουνε και να τους διώξουνε από τα μέρη που συχνάζουνε, ξέροντας ότι οι ομοφυλόφιλοι έχουνε ενοχές και φοβούνται τα σκάνδαλα, υπήρχε αυτό το κυνηγητό το φασιστικό και το πρόσχημα ήταν η ταυτότητα. Δηλαδή επειδή η αστυνομία έχει το δικαίωμα να γυρνάει το βράδυ και να ελέγχει τους πολίτες ώστε να μη συμβαίνει τίποτε εις βάρος της ασφάλειας των πολιτών, ζητούσαν ταυτότητα. Το αστείο όμως είναι ότι 9 τους 10 έχουν ταυτότητα, αλλά σε έπαιρναν μέσα και σου λέγαν να γίνει μια... να δουν αν είσαι εσύ αυτός που έχει την ταυτότητα. Αυτό το τρελό πράγμα που είχαμε καταγγείλει εμείς πέρσι στη βουλή μέσω του ΑΚΟΕ. Εν πάση περιπτώσει σε έπαιρναν μέσα, έκαναν 2-3 ώρες, γινόντουσαν εκβιασμοί, σε αποπλίζανε, σε βάζαν να διαλέξεις, έλεγαν τα τρελά που λένε συνήθως αυτοί που είναι πίσω από τα γραφεία, ποιος είσαι εσύ, τι γύρευες εκεί,

τι είναι ο μπαμπάς σου, σου έκανε έναν πόλεμο νεύρων που δεν γίνεται πια σχεδόν ούτε στις οικογένειες ούτε στα περιβάλλοντα που κινείται ούτε πουθενά. Οι περισσότεροι ομοφυλόφιλοι στην Αθήνα τουλάχιστον ή στη Θεσσαλονίκη έχουν περάσει μια ή δυο φορές από το αστυνομικό τμήμα κι έχουν φάει αυτήν την κατσαδά και συνήθως κάνουνε το κορόιδο. Αυτό γινότανε κατά κόρον για την ασφάλεια των πολιτών και για να δουν αν είσαι εσύ που έχεις την ταυτότητα. Πριν τις εκλογές λίγο είχανε γίνει φοβερά πράγματα. Παρόλο που είχαν ανάγκη την ψήφο του κόσμου, υπήρξε μια καταδίωξη που πραγματικά σοκάριζε. Οι αρχηγοί της αστυνομίας ήτανε τόσο μαλάκες ώστε να εξοργίσουν το λαό πριν το καλοκαίρι που ήτανε οι εκλογές. Γινόταν το εξής φοβερό, μαζεύανε κόσμο από όλες τις πλατείες μέρα μεσημέρι, απόγευμα, βράδυ, από το Κολωνάκι, από τα μπαρ, από οπουδήποτε κι έκλειναν τα μπαρ. Οπωσδήποτε ήταν μια εκστρατεία μετά το νομοσχέδιο, ίσως είχε προωθηθεί από τους ανθρώπους που ήθελαν το νομοσχέδιο και ίσως και από τους ομοφυλόφιλους τους ίδιους. Δηλαδή συγκεκριμένα κλείσανε τα μπαρ στην Πλάκα που σύχναζαν οι ομοφυλόφιλοι, που αλλού χορεύανε, αλλού πήγαιναν για ένα ποτό. Γνωστά μέρη που δεν έτρεχε τίποτε. Μετά εκτός από τα μπαρ, μέχρι που κλείσανε και δρόμους γνωστούς που πέρναγαν με αυτοκίνητα, τους κλείσανε για να μην παρκάρουν τα αυτοκίνητα, επειδή συνήθως πήγαινε κανείς εκεί και καθόταν για λίγο ή φλέρταρε ή είχε να συναντήσει άλλους φίλους κλπ. Σίγουρα κάθε βράδυ πιάνανε κόσμο και τον πηγαίνανε μέσα και τελικά κάνανε μια καταδίωξη που απέβλεπε στο να φοβηθούν οι ομοφυλόφιλοι και να σκορπίσουνε. Αυτό γινότανε το καλοκαίρι. Υπήρξε και κάτι πολύ φοβερό που γράφτηκε και στο «Αμφί» το τελευταίο, σε ένα μπαρ στο Κολωνάκι που πήγαν κάποιο βράδυ τάχα για να κάνουνε εξακριβωση στοιχείων στο κοντινό τμήμα, δεν ήτανε απλώς ότι τους καθυστέρησαν 2 ή 3 ώρες, αλλά μέχρι που τους ζητήσανε και τους ρωτήσαν κιόλας αν είσαι παθητικός ή ενεργητικός και κάτι τέτοιες μαλακίες, εκφοβισμό ότι θα πάρουν τηλέφωνο στο σπίτι τους, τους κρατήσανε αντί 3 ώρες τελικά 7, μέχρι το πρωί, τους απομονώσανε σε διάφορα κελιά, ένας ή δύο που ήταν του ΑΚΟΕ προέβαλαν το επιχείρημα ότι θα καλέσουνε τις δικηγόρους τους και το ΑΚΟΕ την άλλη μέρα και θα γίνει ντόρος στις εφημερίδες, τους δύο τους διώξανε, τον άλλον επειδή τους παρακώλυσε 03C7, νευρίασαν και τον γράψανε, ζητήσανε να κάνει δήλωση ότι δεν είναι ομοφυλόφιλος αλλά έτσι έτυχε να περνάει από εκεί, ζητήσανε δηλαδή τρελά πράγματα που κανείς σχεδόν δεν τα πιστεύει. Ε μετά πέρασαν μήνες και ήρθε η αλλαγή. Από τους φίλους μου κανένας δεν έχει ακούσει όλο αυτόν τον καιρό... Βέβαια δεν αποκλείεται τα βράδια αν κυκλοφορήσει κανείς σε μέρη πάλι να του ζητήσουν ταυτότητα κλπ, αλλά κανείς δεν έχει ταλαιπωρηθεί τον τελευταίο καιρό. Και όσο για το νομοσχέδιο, πιστεύω θα ατονήσει κάποια στιγμή. [...] Στο στρατό και στην αστυνομία κλπ, με μια ιδεολογία που μονίμως προβάλλει το αντρικό πρότυπο, το ότι πρέπει να είσαι έτσι ή αλλιώς, με όλα αυτά τα πράγματα οπωσδήποτε [οι ομοφυλόφιλοι] δεν είναι απενοχοποιημένοι... Αυτά. Τι άλλο λέγαμε;

Σ1: Να μας πεις λίγα πράγματα για το ΑΚΟΕ. Λίγο πολύ όλοι ξέρουνε τι είναι το ΑΚΟΕ, έχουν ακούσει. Πιο πολύ έχουν ακούσει βέβαια για το «Αμφί».

Σ2: Το διαβάζουν και στην Κρήτη αρκετά, πουλιόνται αρκετά περιοδικά. Αν και ένα δύο τα πρακτορεία ήταν πολύ φασιστόμουτρα εκεί στην Κρήτη, Ηράκλειο και Χανιά, δεν ξέρω σε ποια από τις δυο πόλεις, κάποιος δεν τα προωθούσε και τα καταχώνιαζε. Ή ομοφυλόφιλος ενοχοποιημένος ήταν αυτός που είχε το πρακτορείο ή κάνας φασίστας εν πάση περιπτώσει, γιατί αυτό συνέβη σε πολλές πόλεις της Ελλάδος. Αν μάλιστα ήταν κάνας φασίστας και ήξερε ότι το περιοδικό ήταν για την απελευθέρωση της σεξουαλικής επιθυμίας, τα καταχώνιαζε όπως συνέβη και στην Πάτρα. Εν πάση περιπτώσει, οι περισσότεροι το έχουν διαβάσει. Γενικά πάντως το περιοδικό δεν διαβάζεται μόνο από ομοφυλόφιλους, από τα 6000 αντίτυπα που μοιράζονται για το περιοδικό, μπορώ να σου πω το ήμισυ ας πούμε είναι από ανθρώπους ετεροφυλόφιλους που ενδιαφέρονται γιατί το περιοδικό είναι αξιόλογο. Ας πούμε πιο πολύ πουλιέται στα βιβλιοπωλεία αν σταθείς, ενώ οι ομοφυλόφιλοι το παίρνουνε τις πρώτες μέρες από τα περίπτερα εντάξει, αλλά εξακολουθεί να πουλιέται στα βιβλιοπωλεία από ανθρώπους που δεν άπτονται της ομοφυλοφιλίας αλλά τους ενδιαφέρει σαν περιοδικό.

Σ1: Ήθελα να ρωτήσω κάτι, τις περισσότερες φορές οι στήλες του «Αμφί» μιλάνε για τα προβλήματα με εστία τους ομοφυλόφιλους...

Σ2: Ναι, προσπαθεί να καλύψει κάποια επικαιρότητα. Σαν περιοδικό πρέπει να πει τα νέα. Τι συνέβη τους μήνες που πέρασαν, δηλαδή εκδηλώσεις, διαμαρτυρίες, όπως ήτανε το νομοσχέδιο, όπως ήτανε η δίκη του «Αμφί» που πρόπερσι μας κυνηγούσανε με αφορμή τάχα ένα ποίημα, βασικά θέλανε να το κλείσουμε, θέλανε να κλείσουνε το περιοδικό. Μετά πέσαμε σε δημοκρατική δίκη, είχαμε καλούς υποστηρικτές και αθωωθήκαμε.

Σ1: Ήθελα να μας πεις κάτι άλλο, για τη δική σου στήλη στο περιοδικό μέσα. Επειδή το έχω διαβάσει, έχω διαβάσει 3 τεύχη του «Αμφί», είναι η πιο εύθυμη στήλη, η πιο ανάλαφρη.

Σ2: Ναι, αλλά δε νομίζω ότι μπορούσαμε να πούμε τίποτε, είναι λιγάκι... τι να πούμε. Καταρχάς η ιδέα ήτανε να θυμίσουμε τη χαζή στήλη των χαζών περιοδικών που κάποια κυρία Κλάρα έδινε συμβουλές κυρίως στα γυναικεία περιοδικά, έδινε συμβουλές σε γυναίκες για συναισθηματικά προβλήματα, πώς θα κρατήσουν το σύζυγό τους, σπάνια σου λέει πώς θα τον διώξεις, αυτό ήταν κακό. Ήταν εποχές που η γυναίκα έπρεπε να υπομένει τα πάντα κλπ. Οπότε σου έλεγε συνήθως πώς να κρατήσεις το σύζυγό σου, πώς να δηλητηριάσεις τη φιλενάδα που τον φλερτάρει, πώς να έχεις υπομονή, όλα αυτά τα πράγματα που θα σου έλεγε η μητέρα σου ας πούμε, μια μητέρα που κάπου θα ήξερε κάποια πραγματάκια, μια Πολίτισσα πχ μητέρα που δε θα ήταν κακιά, που είχε και λίγη μόρφωση, θα ήξερε πιάνο, λίγα γαλλικά... Η ηθική της εποχής. Η ιδέα ήταν αυτή, από τις πολλές στήλες που ήταν κυρίως χαζές. Και αυτή η στήλη περισσότερο σατιρίζει. Τα γράμματα αυτά δείχνουν σαφώς υπερβολικές καταστάσεις και προβλήματα που στην πραγματικότητα θα μπορούσαν να μην είναι προβλήματα. Είναι τραβηγμένες περιπτώσεις και περισσότερο

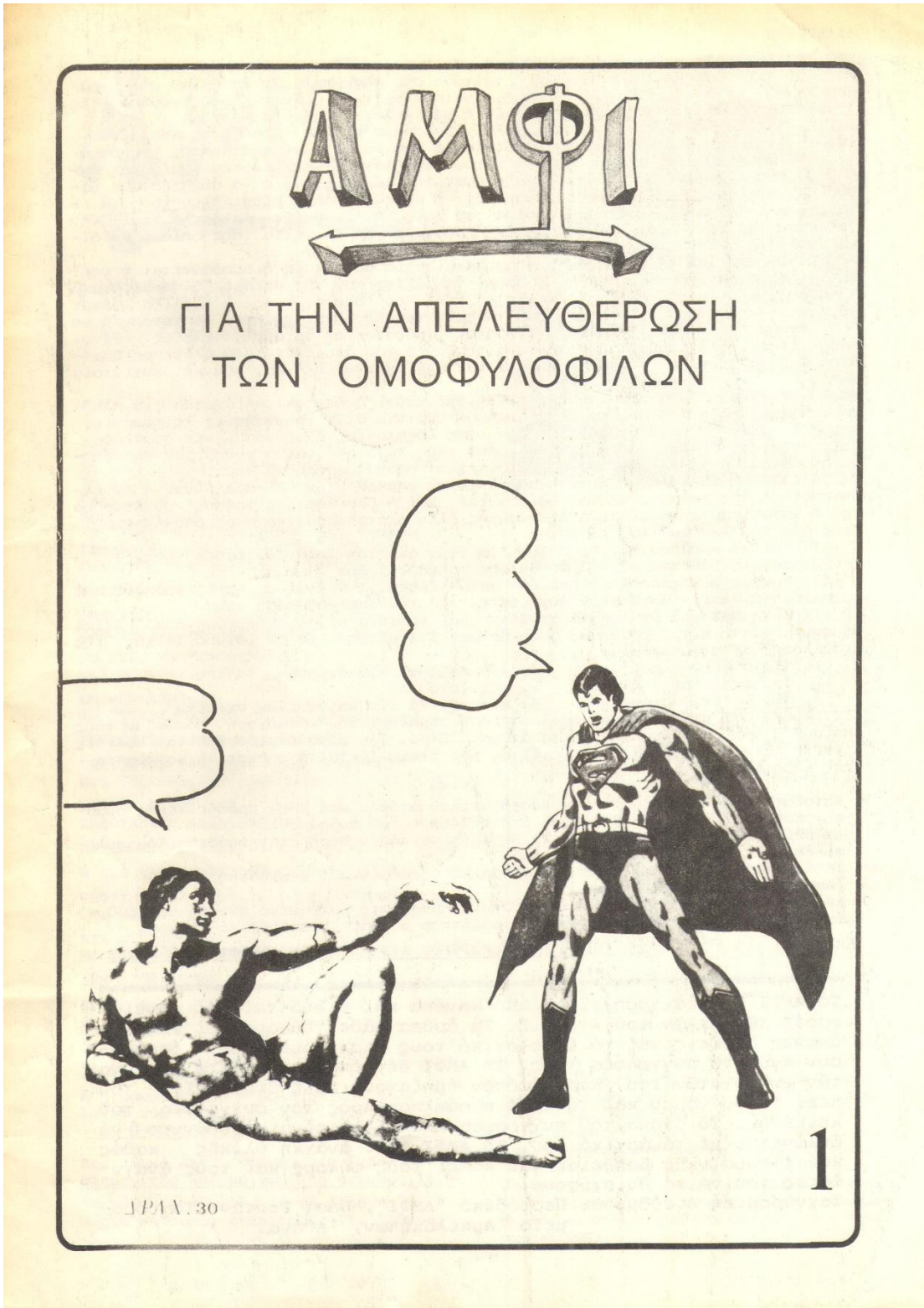
σατιρίζονται μέσα από αυτήν τη στήλη τα υπερβολικά των ομοφυλοφίλων. Δηλαδή να πω ένα παράδειγμα. Πολλές φορές προβληματίζονται γιατί στο γύρω τους χώρο πρέπει να κρύβονται κλπ κλπ. Προσπαθούμε από τη στήλη να σατιρίσουμε όχι τα προβλήματα, τα ελαττώματα των ομοφυλοφίλων και ταυτόχρονα να δώσουμε έναν πιο χαρούμενο τόνο σε πράγματα που δεν είναι σημαντικά και ο άλλος θεωρεί σημαντικά. Σου λέει ο άλλος ξαφνικά ότι γυρνάω μέρα νύχτα κλπ, παίρνομαι, έχω περιπέτειες, επιτυχίες κλπ, αλλά το πρωί κλαίω, γιατί αισθάνομαι ένοχος. Από τη μια μεριά σατιρίζεις αυτό το πράγμα και μετά από την άλλη ως απάντηση του λες λίγο ως πολύ ότι άμα γυρνάς σαν πουτάνα, καλά θα κάνεις να τραγουδάς το πρωί ανοίγοντας το παράθυρο και να μην ψευτοκλαίς. Γιατί λίγο ως πολύ υπάρχουνε αυτά τα τρελά πράγματα όχι μόνο στους ομοφυλόφιλους αλλά γενικά στους ανθρώπους ας πούμε. Πολλές φορές σου μιλάνε για ένα πρόβλημα το οποίο δεν είναι πρόβλημα αλλά είναι μαλακία. Δεν ξέρω τι άλλο θα μπορούσαμε να πούμε για τη στήλη. Θα ξαναπώ εκείνο που είπαμε και πριν, επειδή είστε κοινωνικοί λειτουργοί και κάνουμε υποτίθεται μια συζήτηση αυτήν τη στιγμή και ίσως νομίζετε τι θα μπορούσα να περιμένω εγώ ή τι θα μπορούσαν να περιμένουν οι ομοφυλόφιλοι από τους καινούριους ανθρώπους κλπ. Εγώ το ξαναλέω από προσωπική μου εμπειρία, τόσα χρόνια με το ΑΚΟΕ που είχαμε επαφή με τον κόσμο, ο κόσμος σε καταλαβαίνει, ανάλογα και πού απευθύνεσαι. Καλές είναι οι ενημερώσεις, καλό είναι να ξυπνήσει ο κόσμος, να μάθουνε αλήθειες και μέσα από τα βιβλία να μπορεί κανείς να δει την ομοφυλοφιλία. Καταρχάς θα έπρεπε να μάθει ο κόσμος ότι δεν πρόκειται περί αρρώστιας, αλλά πρόκειται περί ενός τρόπου ζωής, ότι μπορεί κανείς να είναι και ετεροφυλόφιλος και ομοφυλόφιλος, μπορεί κανείς μια φορά στη ζωή του να ζήσει με μια γυναίκα και κάποια άλλη στιγμή με κάποιον Κώστα και να μην τρέχει τίποτα. Πάντως καμιά αλλαγή δεν πρόκειται να γίνει μια και είστε κοινωνιολόγοι και σας ενδιαφέρουν αυτά τα πράγματα... Προσωπικά πιστεύω ότι δεν πρόκειται να γίνει καμιά κοσμογονική αλλαγή στις συνθήκες ζωής μας και στα λοιπά. Μπορεί να προκύψει κάτι καλύτερο όπως προκύπτει όσο περνούν τα χρόνια, εάν οι ίδιοι οι ομοφυλόφιλοι πάρουν τα πράγματα στα χέρια τους. Δηλαδή όπως το ΑΚΟΕ ήταν μια κίνηση, ανεξάρτητα από το ποια ήταν τα αποτελέσματά της, μικρά, μεγάλα ή μέτρια, όταν οι ομοφυλόφιλοι προσπαθούν οι ίδιοι να μιλήσουν μεταξύ τους και στον κόσμο και να καταλάβουν κάποια πράγματα και να απενοχοποιηθούν, είναι το καλύτερο πράγματα. Πρέπει ο ίδιος ο ομοφυλόφιλος να ισορροπεί και να συζητάει με τον εαυτό του. Άπαξ και θέλεις να ζήσεις με κάποιον Γιώργο, πρέπει να ζεις με κάποιον Γιώργο. Γιατί αλλιώς θα σου μείνει το απωθημένο στα όνειρά σου και σου βγαίνει ύστερα από κάμποσα χρόνια αφού έχεις σουρώσει και έχεις χτικιάσει από την πίεση του περιβάλλοντος. Δε νομίζω ότι θα αλλάξει το περιβάλλον και η κοινωνία. Μάλιστα κάποτε όταν αρχίσαμε το ΑΚΟΕ που μας περιέβαλαν με συμπάθεια διάφορα κινήματα και διάφορες νεολαίες από κόμματα, είχαν τα παιδιά τη γνώμη ότι θα 'πρεπε να αγωνιστούνε οι ΑΚΟΪΤΕΣ πρώτα για την αλλαγή του κοινωνικού συνόλου, για μια καλύτερη κοινωνία, γιατί έτσι θα προέλθει από ένα κοινό καλό και η καλύτερη ζωή των ομοφυλόφιλων. Όχι, αυτά τα πράγματα είναι μόνο στις θεωρίες. Ο ομοφυλόφιλος μπορεί να παλεύει μέσα σε ένα κόμμα ή σε μια νεολαία για οτιδήποτε πιστεύει, γιατί ομοφυλόφιλοι υπάρχουνε και δημοκράτες και φασίστες και οτιδήποτε,

αλλά όπως και το ΑΚΟΕ πίστευε, αν οι ομοφυλόφιλοι θέλουνε μια αλλαγή, πρέπει να το συζητήσουνε μεταξύ τους και να το πάρουνε χαμπάρι μόνοι τους. Δηλαδή αν είναι δυνατόν να πολεμήσει η γενιά μας τώρα των ομοφυλοφίλων για να αλλάξει η κοινωνία, η οποία πάει μια προς και μια πίσω, για να ζήσουν καλύτερα ύστερα από δυο χιλιάδες χρόνια. Οι ομοφυλόφιλοι θα ήταν καλό αυτοί που με ακούνε, κάπου να το σκεφτούν, αν δεν το έχουνε ήδη δουλέψει στο μυαλό τους, αν δε διαβάζουνε το «Αμφί» και αν έχουνε ενοχές, να το σκεφτούν καλύτερα και να ζουν όμορφα τη ζωή τους, να συμβιβάζονται με τον εαυτό τους, ώστε όσο περνούνε τα χρόνια να μην προκύπτουνε εκείνα τα προβλήματα γενικά της στενοχώριας, της μοναξιάς, που οδηγούνε καμιά φορά και στην αυτοκτονία. Μόνος του ο κάθε άνθρωπος πρέπει να αποφασίζει. Υπάρχουνε χιλιάδες δυστυχώς ομοφυλόφιλοι μεγάλης προπάντων ηλικίας, οι οποίοι ζήσανε στα κλεφτά, με ενοχές και με προβλήματα και προς τι τα προβλήματα; Κανείς δεν μπορεί να καταλάβει.

Σ1: Ευχαριστώ πολύ.

Παράρτημα III

Περιοδικό «Αμφί»

Η ΑΡΧΗ

ΜΕ ΤΗ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ τών τραβεστί στο θέατρο "ΛΟΥΖΙΤΑΝΙΑ", στις 25 του 'Απριλίου, στην όποια συμπαραστάθηκε το Α.Κ.Ο.Ε., με τη διακήρυξη της 'Επιτροπής για την Ύδρευση του Α.Κ.Ο.Ε., που κυκλοφόρησε πλατιά στην 'Αθήνα και φιλοξενήθηκε από μεγάλη μερίδα του ημερήσιου και περιοδικού τύπου, και με τα λίγα σχετικά συνθήματα που γράφτηκαν στους τοίχους, ένα θέμα ταμπού για την Ελλάδα, το θέμα της δημοφιλίας, που για να περάσει στο προσκήνιο της δημοσιότητας έπρεπε να εξοστρακιστεί ήθικα και να διαστρεβλωθεί κακόπειστα, πρόβαλλε για πρώτη φορά σοβαρά κι άπροκαλύπτα σαν πρόβλημα κοινωνικό και ήθικα που άφωρα άμεσα μια σημαντική μερίδα ανθρώπων.

ΟΣΟΙ ΕΙΧΑΝ την ευκαιρία να παρακολουθήσουν τη συγκέντρωση στη "Λουζιτάνια" (κι αυτοί, αντίθετα μ'αυτά που έγραψαν οι έφημερίδες, δεν ήταν δημοφιλόφιλοι οι περισσότεροι), μπήσαν να διαπιστώσουν το επίπεδο της και τη σοβαρότητα των κειμένων που διαβάστηκαν. Μερικοί μάλιστα εξέφρασαν την άπορία και την έκπληξη τους γι' αυτό που δούλεσαν - και θα μπορούσε πράγματι να όνομαστέ - "έκρηξη", ύπογραμμίζοντας έτσι ότι το "γεγονός" τους έβρισκε κάπως άπροστοιχάτους. Εκ των υστέρων, θα πρέπει να όμολογήσουμε κι έμεις ότι η συγκέντρωση στη "Λουζιτάνια" ξεπέρασε τις προσδοκίες μας. Έχοντας ύπόψη μας ότι η έδηση είχε περάσει στα ψιλά των έφημερίδων, και μάλιστα σε μερικές τους έβρισκε κάπως σκανδαλοθηρικό χαρακτήρα και διαβάζοντας την τελευταία σελιμή την έπιστολή γνωστού δημοφιλόφιλου συγγραφέα που σύστηνε στους "σοβαρούς ανθρώπους" (!) να μην παρασταθούν στη συγκέντρωση έπειδή την είχαν προγραμματίσει και τήν πραγματοποιούσαν οι τραβεστί (και οι τραβεστί, σύμφωνα με τόν κύριο αυτό, δεν είχαν δικαίωμα να κάνουν μια τέτοια συγκέντρωση, άσχετο αν αυτούς άκριβώς άπειλούσε και άπειλει το μελετώμενο περί δημοφιλίας νομοσχέδιο), περιμέναμε τό πολύ πολύ μερικούς περιέργους (αν όχι και τίποτε ομάδες έγκάθετων που θα προσπαθούσαν να διακιμώδησουν τη συγκέντρωση) και φυσικά τούς δημοσιογράφους. Και πραγματικά, όταν κατά τις 8.15 οι πρώτοι από μας έφτασαν στο θέατρο (ή έκδήλωση άρχισε στις 9), δεν ύπρηχαν, στην αίθουσα παρά μονάχα 5-6 άνθρωποι οι όποιοι μάλιστα, για ψυχολογικούς λόγους (έξαιτίας των άδειων καθισμάτων), περιφέρονταν άναποφάσιτοι από τούς διαδρόμους στο φουαγιέ. Τό κύμα άρχισε κατά τις 8.45 και συνεχίστηκε άμείωτο, γεμίζοντας άσφυκτικά την αίθουσα μέχρι τις 9.15, όποτε και έγινε δυνατό να άρχίσουν οι όμιλίες.

ΟΠΩΣ ΘΑ ΤΟ περιέμενε κανείς, οι δεξιές έφημερίδες προσπάθησαν να παρουσιάσουν την εκδήλωση σαν φεέστα, άπλως και μόνο έπειδή ό έκπρόσωπος των τραβεστί και μερικοί άλλοι που κάθονταν στις πρώτες σειρές φορούσαν γυναίκετα ρούχα. (Με την ευκαιρία αυτή, δεν θάταν άσκοπο να σημειώσουμε ότι οι έλληνες τραβεστί δεν ξεπερνούν τούς 70.) Μίλησαν για "1000 δημοφιλείς που θέλουν να γίνουν γυναίκες", σχολίασαν εύρωνικά τό γεγονός ότι η πρώτη όμιλία άρχισε με τα "ΤΕΙΧΗ" του Καβάφη, και φρόντισαν με κάθε τρόπο να άπαλεύσουν τό σοβαρό και ύπεύθυνο τόνο που είχε η δηλ εκδήλωση. Φυσικά δεν έλειψαν οι έφημερίδες που παρουςίασαν με άντικειμενικότητα τά γεγονότα, ούτε οι δημοσιογράφοι που σέβονται τό λειτουργήμα τους και έδωσαν μια σωστή εικόνα της συγκέντρωσης. Κατά γενική ώστόσο εκτίμηση - κι αυτό άφορα βασικά τούς έκτός του ΑΚΟΕ δημοφιλείς-θε-

ωρήθηκε σαν "άτυχία" τό γεγονός ότι η πρώτη δήμωση έμφάνιση του Κινήματος συνδέθηκε με την εκδήλωση των Τραβεστί. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να εξηγηθούμε.

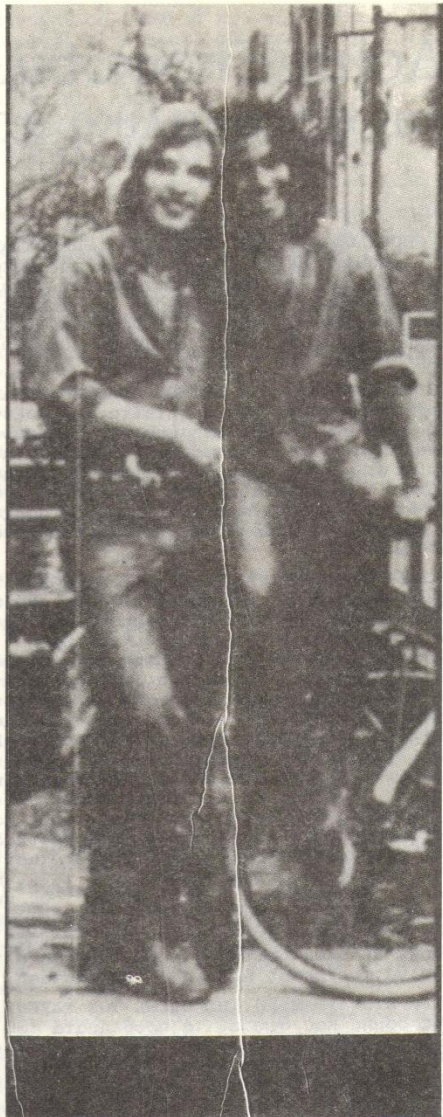
ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΕΧΕΙ κανείς όσες άντιρρήσεις θέλει για τούς τραβεστί, μπορεί να μην έγκρινει τόν τρόπο ζωής τους (αν και πριν αποφασίσει, θάπρεπε να αναλογιστέ τα στάδια που πέρασαν ώπου να καταλήξουν στη λύση που κατέληξαν και να τούς βρετ έναλλακτικές, ρεαλιστικές λύσεις μέσα στο σύστημα. Από την άποψη αυτή, η σύντομη βιογραφία της "Μπέττυ", όπως δημοσιεύτηκε στα "ΕΠΙΚΑΙΡΑ" είναι πολύ διαφωτιστική, αλλά δεν μπορεί να μην παραδεχτέ ότι όπως όλοι μας - και μαζί οι γυναίκες "έλευθερών ήθων" - αποτελούν κι αυτοί έξυλαστήρια θύματα της μισαλλόδοξας της άνδροκρατικής κοινωνίας και ήθικης. Οι τραβεστί κινητοποιήθηκαν κάτω άπ' την άπειλή του μελετώμενου νομοσχεδίου γ ι ε ε τ ο υ ε ο μ ο φ υ λ ο σ π ο υ, όσο κι αν στρέφεται έξ άντικειμένο έναντι των έπειδή είναι οι πιεσ "έμφανείς", δεν παρέχει καμιά έγγύηση στους άλλους - έκτός κι αν αποφασίσουν να φορέσουν το πιεσ "άνδρικό" τους ύφος και να κλειστούν στο σπίτι τους. Και μόνο γι' αυτό, η συμπαράσταση στους τραβεστί ήταν ύποχρέωση όλων των δημοφίλων και των έντιμων, χωρίς παρωπίδες, ανθρώπων. Ύπαρχει όμως και άλλος λόγος. Οι άνθρωποι αυτοί, που άντιμετωπίζουν καθημερινά τη χλεύη και την ύποκρισία των "άρσενικών", άκόμα και έμας των ίδιων έπειδή καταφέρνουμε να τα βολεύουμε, να μην προκαλούμε άνοιχτά τό "πρότυπο" του άντρα, και να σεβόμαστε τις καθιερωμένες "συμβάσεις", βρέθηκαν ξαφνικά στο στόμα του θηρίου και ζήτησαν τη βοήθειά μας. Βάσει ποιός ήθικης άρχης, έ μ ε υ ε τ ο υ λ α χ ι σ τ ο ν, ο ι ό μ ο φ υ λ ο σ π ο υ λ ο ι, θα μπορούσαμε να τούς τήν άνηθούμε; Και στο όνομα ποιός "σκοπιμότητας"; -"Μά, να μην μάς ταυτίσουν μ'αυτούς", θα πούνε πολλοί. "Έμεις είμαστε κάτι διαφορετικό. Δεν φοράμε φουστάνια και δεν πηγαίνουμε στη λεωφόρο Συγγρού." "Άς είμαστε νηφάλιοι όμως:

"...τόν μαύρον δάξιομα λίγω τόν μέλει
αν γιάνει ή αν δεν γιάνει ένας Χριστιανός;"
όπως λέει ό μεγάλος Άλέξανδρινός. Πράγμα που σημαίνει ότι, είτε με φουστάνια, είτε χωρίς φουστάνια, έφόσον είμαστε δημοφιλείς, όλοι στο ίδιο καζάνι βράζουμε. "Αν όλοι οι άνθρωποι στη σύγχρονη κοινωνία είναι έμπορεύματα με μιάν άλφα άξία, ό δημοφιλείς είναι συχνά ένα έμπορεύμα που για να πουληθεί θα πρέπει να πληρώσει τόν άγοραστή - αυτό τό έξέρουν καλά όχι μόνο όσοι πέρασαν τά τριάντα, αλλά και νεαρά παιδιά, χωρίς οι έκβιασμοί και οι κλοπές. Από αυτή την άποψη, ό τραβεστί καταφέρνει τουλάχιστον να γίνει άνταλλάξιμη άξία! Άλλά άς αφήσουμε τ'άστεια. Η βασική μας διαφορά με τούς τραβεστί αλλά και με τό "πρότυπο" του έτεροφιλόφιλου συνίσταται στο ότι έμεις, σαν άνθρωπινα όντα, άναγνωρίζουμε τό δυσπόστατο χαρακτήρα της άνθρώπινης φύσης μας και δεν θέλουμε να ύπαχθούμε σε κανένα πρότυπο για να έξισοροπήσουμε με τό κοινωνικό σίμα. Τόσο περισσότερο μάλιστα που γνωρίζουμε τη σχετικότητα των ήθων και των νόμων, καθώς και την οικονομική τους βάση. "Αν ζούσαμε στη Λατινία και είμασταν Έσκιμώοι, θα θεωρούσαμε προσβολή τό γεγονός ότι κάποιος φιλοξενούμενος μας δεν δέχτηκε να "κοιμηθεί" με τη γυναίκα μας τη νύχτα. "Αν ζούσαμε στην άρχαία Ελλάδα, θα καυχόμαστε για τούς έραστές μας αλλά και για τούς έρωμένες μας, όπως ό Άλκιβιάδης. Και όπωσ ό τελευταίος, θα πηγαίναμε ένα βράδυ, στευαυμένοι με κισσό και μισοζαλισμένοι, στο σύμπλοιο που περιγράφει ό Πλάτωνας, και θ' άφηγούμαστε με κέφι, μπροστά σε όλους τούς συμποιαστές (βα-

ρύγουπα όνόματα) πώς κάποια νύχτα πού φιλοξενούσαμε τόν πληθετο μέν αλλά "σοφό Σικράτη" στό άρχοντικό μας, δέν καταφέραμε, παρόλη τήν όμορφιά μας, νά τόν "σκανδαλίσουμε" - πράγματα όλα αυτά πολύ κακά γιά νά μάς τά μάθουν στό Γυμνάσιο, όταν εΰμασταν έτοιμοι πιά γιά νά κ α λ ο υ π ω θ ο υ μ ε στό πρότυπο πού μάς θέλουν: άχθοφόρους τής άναπαραγωγής καί "άφέντες" τής γυναικάς!

ΚΑΙ ΓΙΑ ΝΑ ξαναγυρίσουμε στό θέμα μας: 'Η συγκέντρωση στή "Λουζιτάνια" έδειξε, άν όχι τίποτε άλλο, τουλάχιστον ότι οι συνθήκες στή χώρα μας έπιτρέπουν αλλά καί επιβάλλουν (έίναι δηλαδή ώριμες) μιά συζήτηση πάνω στό θέμα τής όμοφυλοφιλίας καί τής σεξουαλικής καταπίεσης γενικότερα. 'Η ύπαρξη τού ΑΚΟΕ σημαίνει πώς οι έλληνες όμοφυλόφιλοι, όπως οι όμοφυλόφιλοι σέ πολλές άλλες χώρες, συνειδητοποίησαν κι αυτοί τή θέση τους μέσα στό κοινωνικό σώμα καί διεκδικούν τό δικαίωμα τούς νά υπάρξουν ίσότητα μέσα σ' αυτό. Σημαίνει ακόμα ότι άπορρίπτουν τήν "ένοχή" πού τούς φόρτωσαν καί τό "περιθώριο" γιά τό όποιο τούς έχουν προορίσει. Οι άνθρωποι θά πρέπει νά καταλάβουν ότι κάτω από τή ρετσινιά τού "πούστη" καί τής "άδελφής" μέ τά όποια τό σύστημα τούς έ μ α θ ε νά έξοστρακίζουν ήθικά καί κοινωνικά τούς όμοφυλόφιλους, υπάρχουν άνθρωποι πού έχουν τίσ ίδιες μ' αυτούς βιολογικές καί συναισθηματικές ανάγκες, καί ότι, όπως εκείνοι, έχουν κι αυτοί τό δικαίωμα νά τίσ ίκανοποιήσουν. θά πρέπει ακόμα νά καταλάβουν ότι τό Σύστημα έχει κάθε συμφέρον νά συγκεντρώνει τήν 'Ηθική ά π ο κ λ ε ι σ τ ι κ ά στό θέμα τού Σέξ (πού όπως είδαμε παραπάνω είναι θέμα έντελώς σ χ ε τ ι κ ό καί πικνύλει ανάλογα μέ τό γεωγραφικό χώρο καί τήν ιστορική εποχή), γιατί μ' αυτό τόν τρόπο εξασφαλίζει καλύτερα τή συντήρησή του, κλείνοντας τούς π ο λ υ τ ε ς μέσα στό στενό κύκλο τών "ήθών" καί άποκλείοντάς τους από τήν πραγματική ήθική τους άποστολή: ν' άποφασίζουν όλοι μαζί γιά τά κ ο υ ν ά. Όσο γιά τούς ίδιους τούς όμοφυλόφιλους, τό πρώτο πράγμα πού θά πρέπει νά κατανοήσουν είναι πώς ή θέση τους είναι δίπλα μας. Μπορεί νά έχουν διαφορετικές γνώμες από μάς στό άλλα ή στό βήτα θέμα, αλλά έφόσον συμφωνούν πώς δέν μπορούμε νά ζούμε άδιαμαρτύρητα στό περιθώριο ή νά ανήκουμε στόν "ύπόκοσμο" όπως μάς θέλουν, ας έρθουν νά συζητήσουμε. 'Η θαρρετή δήλωση τής ιδιότητάς μας (μιάς ιδιότητας πού μάς έ π υ β ά λ λ ε τ α ι, γιατί έμεΰς ά π ο ρ ρ ι π τ ο υ μ ε τίσ "ιδιότητες") σημαίνει άπόρριψη τής ένοχής μας γι' αυτό πού είμαστε καί συνεπώς άμφισβήτηση τού δικαιώματος τών άλλων νά μάς καθορίζουν ήθικά. Σημαίνει ακόμα ότι άν κάποιος είναι σέ "κρίση", αυτός δέν είμαστε έμεΰς αλλά τό ίδιο τό πατριαρχικό σύστημα πού εύνουχίζει σεξουαλικά τούς πολύτες καί τούς άλλοτριώνει, κλείνοντάς τους άσφυκτικά μέσα στό μισαλλόδοξο καί μηχανοποιημένο "πρότυπο!"

Δομή·Εποικοδόμημα καί σεξουαλική απελευθέρωση

Η ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑ ΣΑΝ ΟΡΟΣ ΕΙΝΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ. Ἡ ὄλη της ἐπαναστατική δύναμη εἶναι συνυφασμένη μέ τήν ὄλη ἱστορία τῆς καταπίεσης τοῦ ἀνθρώπου στή ζωή (στό βίωμα, στήν πράξη), ἡ ὁποία ἀντιτάσσεται στήν τυποποιημένη ἢ νομιμοποιημένη πράξη-στάση τῶν "ὀμαλῶν", μέ ἀποτέλεσμα τήν τοποθέτηση τῆς ὀμοφυλοφιλίας στό περιθωριακό πλαίσιο τοῦ συστήματος ("ἀνωμαλία"), ἐκεῖ πού ὑποσυνείδητα ὀριμάζει ἡ πραγματική φύση τῆς "ὀμαλότητας", δηλαδή ἡ ὑποβουλκή ἐνταξη, διαμέσου τοῦ "ρόλου", στήν ὑπηρεσία τοῦ συστήματος.

ΤΟ ΣΕΠΕΡΑΣΜΑ ΚΑΙ Ο ΔΡΟΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ, προϋποθέτει τή συνειδητοποίηση τοῦ προβλήματος πού προηγείται τῆς ἐξέγερσης. Ἄλλά καί κάτι ἄλλο: τήν ὑπέρβαση τῶν φραγμῶν (δίπλα στή φεμινιστική συνείδηση τῆς γυναίκας) τοῦ ἐπαναστατικοῦ προτοῦ καί τό πέρασμα στήν κ α θ ο λ ι κ ῆ ἔ π α ν ἄ σ τ α σ η πού δέν περι-ορίζεται ἀπλῶς στόν οἰκονομικό μετασχηματισμό τῆς κοινωνίας, ἀλλά, θέτοντας σέ κίνηση τόν μηχανισμό τῆς ἀ μ φ ι σ β ῆ τ η σ η ς τῆς καπιταλιστικοφασσοκρατικῆς καί χριστιανοπατριαρχικῆς ὑπόστασης τοῦ σημερινοῦ ἄλλοτριωμένου ἀνθρώπου, δημιουργεῖ τίς Προϋποθέσεις τῆς εἰσόδου στή νέα ἱστορική φάση, στή φάση τοῦ ΗΜΟ SOCIALISTICUS.

ΓΙΑ ΝΑ ΚΛΟΝΙΣΤΟΥΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΟΙ ΔΟΜΕΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΣΤΗ ΒΑΣΗ ΤΟΥΣ, ἀλλά καί γιά νά φθοροῦν οἱ θεσμοί πού κρατοῦν τήν ἄλλοτριωμένη πλειοψηφία τῶν "ὀμαλῶν" στήν ἀπάθεια τῆς θεσοποιημένης ὀμαλότητας, ἡ σεξουαλική ἀπελευθέρωση εἶναι ἀναγκαία. Αὐτό σημαίνει πῶς πρέπει νά ἀνατραποῦν τά πλαίσια ἀπό τά ὁποία ἀπορρέει ἡ "ὀμαλότητα" σκέψης καί ἐκφρασης, ἡ "ὀμαλή" ζωή καί ἐργασία καί -τέλος- ἡ ἰδεολογία πού στηρίζεται καί ἀναπαράγεται, ἄμεσα ἢ ἔμμεσα, ἀπό τοῦς διάφορους δεοντολόγους, ἀνεξαρτήτως πολιτικῆς τοποθέτησης. Στήν εἰδική περίπτωση μάλιστα τῶν μαρξιστῶν δεοντολόγων, ὁ διαχωρισμός δομῆς καί ἐποικοδομήματος ὀδηγεῖ σέ λάθη τά ὁποία ἐκμεταλλεύεται τό ἴδιο τό κεφάλαιο γιά νά ἐξασφαλίζει τήν κυριαρχία του, βρίσκοντας μηχανισμούς ἀντίδρασης πού ἐξασθενοῦν τή δυναμική τῆς πάλης τῶν τάξεων. Ἐνα παράδειγμα μεγάλης ἱστορικῆς σημασίας ἀποτελεῖ ἡ ἐμπειρία τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης, ὅπου ὁ διαχωρισμός ἀκριβῶς δομῆς-ἐποικοδομήματος (μετά ἀπό τήν προσπάθεια ἐπανάστασης σέ ὄλους τοῦς τομεῖς τῆς κοινωνίας), ἐμπόδισε τήν κάλυψη τῶν προβλημάτων πού ἀνήκουν στό ἐποικοδόμημα ἀπό τήν συλλογική συνείδηση, ἐξαιτίας τῆς προτεραιότητας καί τῆς πρωταρχικῆς σημασίας πού ἀποδόθηκε στά προβλήματα τῆς δομῆς. Δέν εἶναι τυχαῖο πού τά κινήματα στήν τέχνη, τήν ἀρχιτεκτονική, κλπ., παρά τό ἐπαναστατικό καί ζωτικό τους περιεχόμενο, ὀδηγήθηκαν στή φθορά προτοῦ μπορέσουν νά γίνουν κοινή συνείδηση, νέος τρόπος ἐκφρασης, ἐναλλακτική λύση. Καί τό ἴδιο συνέβη καί μέ τήν νομιμοποίηση τῆς ὀμοφυλοφιλίας τό 1918, ἡ ὁποία ἀναιρέθηκε μέ ὀλοκληρωτικό τρόπο τήν ἐποχή τοῦ Σταλινισμού, ὅταν δηλαδή εἶχε ἀρχίσει ἤδη νά φθείρεται ἡ ἴδια ἡ Ἐπανάσταση.

ΜΕΣΑ ΣΤΗ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΗΣ ΠΑΛΗΣ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ, ὁ ρόλος τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν προβλημάτων τῆς δομῆς πού θεωρεῖ τά προβλήματα τοῦ ἐποικοδομήματος σάν ἐπακόλουθα τῆς πρώτης (καί συνεπῶς δευτερεύουσας σημασίας), εἶναι ἀρνητικός. Εἰδικά μάλιστα στή σημερινή φάση τοῦ καπιταλισμοῦ, πρόκειται γιά μιᾶ ἀντίφαση πού διοχετεύεται ἀπό τήν ἴδια τήν ἀριστερά καί πού βοηθαίει στή διαιώνιση τῆς ἀνδροκρατικῆς ἡθικῆς, βασικός σκοπός τῆς ὁποίας εἶναι νά "καλοῦπώνει" τό ἄτομο στό καθιερωμένο πλαίσιο, κἀνοντάς το ἔτσι ἀσύνειδο πιόνι στό παιχνίδι τῆς κυριαρχίας τοῦ κεφαλαίου. Ἡ συνειδητοποίηση ἀπό τό ἄτομο τῆς ἄλλοτριωμένης καπιταλιστικῆς του συνείδησης, εἶναι βασικός παράγοντας γιά τή σωστή διεξαγωγή τῆς πάλης τῶν τάξεων, ὅπου δέν προβάλεται μόνο μιᾶ ἐναλλακτική λύση γιά τή δομή τῆς καπιταλιστικά διαμορφωμένης κοινωνίας, ἀλλά αὐτή ἡ ἴδια ἡ λύση ὀρίζεται ἀπό μιᾶ διαφορετική μετακαπιταλιστική συνείδηση πού θά λειτουργεῖ σάν καταλύτης μέσα στήν πάλη τῶν τάξεων (μέ τήν εὐρεῖα ἐννοια: πάλη ὄλης τῆς μάζας τῶν καταπιεζόμενων στήν ὁποία ἀνήκουν καί οἱ γυναῖκες, καί οἱ ὀμοφυλόφιλοι, κλπ.).

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΑΥΤΟΣ ΑΙΝΟΙΧΤΗΚΕ ΤΟΝ ΜΑΗ ΤΟΥ 1968 ΜΕ ΤΑ ΣΥΝΘΗΜΑΤΑ ΣΤΟΥΣ ΤΟΙΧΟΥΣ ΤΟΥ ΠΑΡΙΣΙΟΥ. Ἡ μεθοδολογία εἶναι ἡ μή-μέθοδος πού ἀπορρέει ἀπό τήν ἐννοια τοῦ σλόγκαν πού πέταξαν οἱ φεμινίστριες, "ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟ", καί σημαίνει τή συνειδητοποίηση ἀπό μέρος τοῦ καταπιεζόμενου τῆς εἰδικῆς καταπίεσης πού ὑφίσταται (κάτω ἀπό τήν κυριαρχία τοῦ φασσοῦ καί τῆς ὄλης ἰδεολογίας του: εἶτε γιὰτί δέν

είναι κάτοχος του, όπως στην περίπτωση της γυναίκας, πράγμα που την καθιστά "βιολογικά" κατώτερη λόγω του παθητικού της ρόλου; είτε γιατί δεν τον μεταχειρίζεται σαν θύλο για να υποτάξει, όπως στην περίπτωση του δημοφιλούς, πράγμα που αποτελεί προδοσία απέναντι στη σεξουαλική "νόρμα" και τιμωρείται με την ετικέτα του "άνωμαλου" και την τοποθέτησή του στο περιθώριο). Από την προσωπική αυτή εμπειρία και συνείδηση, δημιουργείται σιγά σιγά η διαλεκτική του σώματος ή όποια, μέσα από τό προτσές της απελευθέρωσης, γίνεται φορέας της βιωνόμενης εμπειρίας και σε συνέχεια, με την πρακτική επέμβαση, πολιτικός καταλύτης.

ΤΑ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΛΗ ΤΟΥΣ, έβαλαν τίς βάσεις για μία πολιτική στάση ζωής. Από κει και πέρα, ο καθένας πρέπει να αποκτήσει συνείδηση της προσωπικής του καταπίεσης και να την κάνει γνωστή στους άλλους. Έτσι, το πρόβλημα γίνεται τρόπος έπικοινωνίας και ο αγώνας διεξάγεται σε δύο παράλληλα επίπεδα: τό προσωπικό και τό πολιτικό, με αποτέλεσμα, διαμέσου της αυτοσυνείδησης, να φτάσουμε στη ρίζα της άμφισβήτησης του διαχωρισμού δομής-έποικοδομήματος. Γιατί λοιπόν θά πρέπει να δεχτούμε σήμερα ότι τό έποικοδομημα είναι δημιούργημα της δομής και όχι τό αντίστροφο, μία που είναι άξεχώριστα; Είναι σά να ρωτάμε αν "γέννησε ή κότα τό αυγό ή τό αυγό τήν κότα". "Η μήπως νομίζουν όρισμένοι ακόμα ότι, αν απελευθερωθεί σεξουαλικά ή κοινωνία μέσα στο άστικό σύστημα, δεν θά καταρρεύσουν και οι ίδιες οι άξίες του (πατριαρχική οίκογένεια, κλπ.); Με τήν κατάρρευση αυτή και με τούς διάφορους - δῆθεν ρεφορμιστικούς - αγώνες στά άλλα επίπεδα που διαφοροποιούν τίς σχέσεις δομής-έποικοδομήματος, θά έπιτευχθεί αυτόματα ο κοινωνικός μετασχηματισμός σε όλα τά πεδία. Έπιβάλλεται λοιπόν να δεχτούμε τήν ταύτιση δομής-έποικοδομήματος και να συνεχίσουμε τόν αγώνα παράλληλα, γιατί οποιαδήποτε άλλη όπτική είναι καταδικασμένη, όσο κι αν έμφανίζεται σαν έναλλακτική λύση. Κι εδώ τό πρόβλημα είναι αν έχουμε τή δύναμη να δούμε, πέρα από τήν άλλοτριώση, ποιός είναι πράγματι ο ρεφορμισμός.

ΕΠΙΠΑΜΕ ΠΑΡΑΠΑΝΩ, ΟΤΙ ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΟΦΑΛΛΟΚΡΑΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ, που βασίζεται στο νόμο της κυριαρχίας του ένός πάνω στον άλλο (στό νόμο δηλαδή του πέους και της έν στύσει κυριαρχίας του), τό δόγμα της έπίσημης ιδεολογίας έπιβάλλει στό άτομο τήν άλλοτριώση με τή μορφή ένός "ρόλου" που τόν έντάσσει όμαλά μέσα στο κοινωνικό σύνολο και τό άναγκάζει να δουλέψει συνειδητά ή άσυνείδητα για τή διαίωνηση της κρατούσας ήθικης. Ο άλλοτριωτικός ρόλος του άντρα σαν κυρίαρχου έπιβάλλεται αυθαίρετα, κληρονομικά, χωρίς προβληματισμούς και άμφισβήτησεις της δῆθεν βιολογικής του άνωτερότητας, κλπ. Αντίθετα, ο ρόλος της γυναίκας είναι πιο περίπλοκος γιατί τό όλο προτσές της υποταγής της, κάτω από τήν έπιβολή της κυριαρχίας του άντρικού φύλου, και όλη της ή στάση, είναι στάση ένσυνείδητης άποδοχής της καταπίεσής της, πράγμα που συνιστά και τό βασικό σκέλος της άλλοτριώσής της.

ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΔΙΠΤΥΧΟ ΑΥΤΟ, ΠΟΥ ΟΠΩΣ ΕΙΝΑΙ ΦΥΣΙΚΟ ΔΡΑ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΑ, ο δημοφιλής δεν πάνει νάναι βιολογικά άντρας, άνεξάρτητα αν ο άρσενικός-κυρίαρχος τόν καταπιέζει έξονόματος της "όμαλότητας", κατηγορώντας τον ότι προδίδει τήν έννοια του άντρισμού. Έκείνο που ουσιαστικά του καταλογίζει (γιατί υπάρχει βέβαια πολλοί δημοφιλής που "ζούν" και έτεροσεξουαλικά) είναι ή άρνηση της χρήσης του πέους σαν άλλοτριωμένου φαλλού που έξυπηρετεί όρισμένα, καθορισμένα "φυσικά" καθήκοντα άναπαραγωγής" δηλαδή τήν άρνηση του ρόλου του έργατη-άντρα για τό σύστημα και τή φύση του συστήματος. Άλλά τό σές είναι ένέργεια λυτρωτική και δεν υπόκειται σε κανένα φυσικό ή κοινωνικό νόμο.

ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΟΥΜΕ, ΕΝ ΚΑΤΑΚΛΕΙΔΙ, πώς δεν πιστεύουμε στον άντρα που παρουσιάζεται σήμερα σαν φεμινιστής, γιατί για μās δεν υπάρχει τέτοιος όρος. Για να καταλάβει ο άντρας τή γυναίκα θά πρέπει να ζήσει τή γυναίκα. Και για να γίνει αυτό δεν φτάνει απλώς να άμφισβητήσει θεωρητικά τόν άντρισμό του (πράγμα που δεν βάζει σε κρίση τό "εγώ"), αλλά να προχωρήσει στην κατάρριψη του "ιερού" του άντρισμού, δηλαδή -- για να χρησιμοποιήσουμε μία "πρόστυχη" λέξη -- της κωλοτροπιδας! (Ο Μπερτολούτσι έθεσε με σαφήνεια τό πρόβλημα αυτό στο "Ταγκό στο Παρίσι", όταν άπαίτησε από τήν ήρωίδα να του βάλει κωλοδάχτυλο - μία χειρονομία τό νόημα της οποίας κανένας έλληνας κριτικός του κινηματογράφου - σοφά ποιών - δεν σχολίασε. "Αν και θά πρέπει να παρατηρήσουμε πώς ή χειρονομία αυτή δεν μπορεί να δράσει λυτρωτικά παρά μονάχα αν τό δάχτυλο αντικατασταθεί με πέος, πράγμα που δεν μπορούσε βέβαια να τό παρουσιάσει ο Μπερτολούτσι στην ταινία.) Άφήνοντας τό σώμα του ο άντρας να ζήσει κ α ί παθητικά, θά μπορεί να ταυτιστεί με τήν παθητικότητα της γυναίκας, ανατινάζοντας τά στεγανά τών φυλετικών κοινωνικών "προτύπων" και άνοίγοντας τό δρόμο για τήν καθολική έπανάσταση σε όλα τά πεδία. Τά έμπόδια φυσικά στο ψυχολογικό επίπεδο (υπερεγώ) ποικίλουν άνάλογα με τήν άντίσταση της έδραιωμένης σεξουαλικής συμπεριφοράς (άντρικό ή γυναικείο πρότυπο), αλλά τά ψυχολογικά περιγράμματα είναι ρευστά και δεν μπορούν ν' άντισταθούν σε μία συνειδητή βούληση διαφοροποίησης.

ΤΟ ΣΕΞ, ΤΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΚΑΙ Ο ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟΣ

Ζούμε σε μιιά κοινωνία όπου, παρά τή διαρκώς αυξανόμενη επιστημονική και τεχνολογική ανάπτυξη, τά θεσμικά πλαίσια του Κράτους και τά κοινωνικά ήθη παραμένουν σχεδόν τά ίδια. Η πατριαρχική οργάνωση της κοινωνίας και ή ταξική καταπίεση που άσκει τό καπιταλιστικό κράτος πάνω στους εργαζόμενους, άνατανάλλεται στήν ύπ' αριθμόν 1 κοινωνική μονάδα που διασφαλίζει κουτσά στραβά τή διαίτησιση του ανθρώπινου είδους: στήν Οικογένεια. Έδώ ο Πατέρας είναι κυρίαρχος, λδικοκτήτης των παιδιών μέχρι τήν ένηλικιώσή τους, καθοριστής της μοίρας τους (της ευτυχίας ή - πιδ συχνά - της δυστυχίας τους), συνεπικουρούμενος σ' αυτό από τή γενική νομοθεσία και τόν ούσαστικότερο από τούς φορείς της Έξουσίας: τήν Παυδέα.

ΜΕΣΑ Σ' ΑΥΤΟ τό πλαίσιο, ή έννοια του σέξ, που είναι καθοριστική γιά τήν άνθρώπινη ύπαρξη και ε ύ τ υ χ ί α, έχει δύο όψεις: γιά τό άγόρι που μπαίνει στήν έφηβική ήλικία, είναι έλεύθερο και κατά κάποιον τρόπο έπιβεβλημένο - γιά λόγους "σωματικής και πνευματικής υγείας", όπως λένε. Τό ίδιο τό Κράτος, διασφαλίζοντας τά συμφέροντα της πατριαρχικής οικογένειας και ήθικης, έχει θεσμοποιήσει τούς γνωστούς σε όλους μας "κακόφημους ούκους", όπου οι νέοι διδάσκονται έξ άπαλων όνύχων νά μεταχειρίζονται τές γυναίκες, άποκτώντας ταυτόχρονα τήν πιδ χυδαία αντίληψη γιά τή σεξουαλική πράξη και έπιβεβαιώνοντας έγώστικά τήν κυριαρχία τους πάνω σ' "άδύνατο φύλο". Γιά τό κορίτσι, ο ρόλος αυτός είναι άνεπίτρεπτος. Παρόλο που ή ανάγκη του γιά σέξ, σύμφωνα με τούς φυσικούς νόμους, δέν είναι μικρότερη από του άγοριού, γιά νάνα εντάξει με τόν έαυτό του και με τήν κοινωνία, κυρίως όμως με τήν οικογένειά του, θά πρέπει νά περιμένει ώπου νά παντρευτεί γιά νά άσήσει αυτό τό δικαίωμα. Άλλά και τότε, θά πρέπει νάνα "σεμνή", "συμαρτυμένη", όπως ταιριάζει σε μιιά "ούζυγο" που πρόκειται νά γίνει μητέρα, μη έπιτρέποντας στόν έαυτό της νά χαρεί τήν ήδονή πέρα από τά όρια που της διαγράφει ο ίδιος ο ρόλος της. Βασικό της χρέος είναι νά παραδώσει στόν κυρίαρχο άρσενικό τήν παρθενία της, νά έξυπηρετεί τές σεξουαλικές του ανάγκες και νά του άνατρέφει παιδιά.

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ της ύποκριτικής αυτής άνδροκρατικής και άναπαραγωγικής ήθικης είναι γνωστά. Σε γενικό πλαίσιο, οι σχέσεις των δύο φύλων είναι άνταγωνιστικές: ο άντρας, έξ όρισμού κυρίαρχος, ζητάει σε κάθε του έκδήλωση νά έπιβεβαιώσει τόν "άνδρισμό" του ύποτάσσοντας τή γυναίκα ή γυναίκα, που έχει ήδη μευ κατά κάποιο τρόπο στήν παραγωγή και άποχτάει όλοένα και περισσότερο σνεζόηση της καταπίεσής της, άμύνεται και προσπαθεί νά υπερκεράσει τόν άντρα με πλάγια μέσα, άναπτύσσοντας μιιά στρατηγική που τό ίδιο τό σύστημα των καθιερωμένων σχέσεων των δύο φύλων της ύποβάλλει: γίνεται "όόλια", "γαλύφα", "ύποκρίτρια", κλπ. ή ύποτάσσεται όλοκληρωτικά. Μέσα σ' αυτή τή διελευστικότητα, οι άρμονικές συναισθηματικές σχέσεις των δύο φύλων καταποντίζονται και τό σέξ, από άπόλαυση που είναι, καταντάει σαδομαζοχιστικό μαρτύριο - χάνει δηλαδή τή λυτρωτική κι εύδαιμονιστική του φύση, με άποτέλεσμα οι άνθρωποι νά κάνουν σέξ χωρίς νά χορταίνουν ή ν' άπογοητεύονται.

ΚΑΤΩ ΑΠ' ΑΥΤΕΣ τές συνθήκες, ή εμφάνιση του όμοφυλόφιλου λειτουργεί σάν κόκκινο πανί και γιά τό δύο φύλα, δεδομένου ότι ή άνδροκρατική ήθική έχει ήδη καθορίσει με σαφήνεια τά πρότυπα του "άντρα" και της "γυναίκας". Ο άντρας πρέπει νά είναι "δυνατός", "άδρός", "άθλητικός", ενώ αντίθετα ή γυναίκα "λεπτή", "σεμνή", "γοητευτική". Οι διαφημίσεις που μας βομβαρδίζουν από τό πρωί ως τό βράδυ, άπ' όλα τά μέσα μαζικής έννημέρωσης, μας ύπενθυμίζουν διαρκώς αυτές τές λδιδότητες, ποντάροντας πάνω στό άυτόνοητο και άναμφισβήτητο των καθιερωμένων "προτύπων", που άποκλείουν μισαλλόδοξα - και άντιεπιστημονικά - κάθε φυλογενετική έπιμεξία: ο κάθε άντρας είναι άπόλυτα άντρας και ή κάθε γυναίκα άπόλυτα γυναίκα! Ο μέσος έτεροφυλόφιλος - άντρας ή γυναίκα - δέν θέλει πολύ γιά νά πειστεί: ό,τι ξεφεύγει άπ' αυτά τά πρότυπα είναι ύποπτο, διαβλητό, καταδικαστέο, άξιο διακωμώδησης ή χλευασμού. Δέν χρειάζεται πολλή φαντασία γιά νά καταλάβει κανείς τήν τρομερή θέση ενός παιδιού που διαπιστώνει κάποτε ότι ο χαρακτήρας και ή εύασθησία του δέν άναποκρίνονται σ' αυτά τά "πρότυπα". Ξεκινώντας από τό σχολείο και συνελητοποιώντας με όδύνη τή διαφορά του από τά άλλα παιδιά, μάταια άγωνίζεται νά έξισοροπήσει μαζί τους. Άργότερα, στή δουλειά του, άγωνίζεται με κάθε τρόπο νά κρύψει τές "άταύριασες" γιά τό κοινωνικό σύνολο έπιθυμίες του. "Αν είναι τυχερός και τά έξωτερικά χαρακτηριστικά του δέν έρχονται σε έντονη αντίθεση με τό καθιερωμένο πρότυπο, καταφέρνει - κουτσά στραβά - νά διασωθεί, νά δημιουργήσει σχέσεις με κοπέλλες, άκόμα και νά παντρευτεί, ζώντας συνήθως μέσα στόν τρόπο της άποκάλυψης και του κοινωνικού σκανδάλου, μιιά που του είναι άδύνατο ν' "άπαλλαγεί" από τήν όμοφυλόφιλη ροπή του και έχει - σ'τά κλεφτά - παρόμοιες σχέσεις. "Αν όμως ή εμφάνιση και ή συμπεριφορά του (φυσική, ώστόσο) δέν άφήνουν καμιιά άμφιβολία γιά τό χαρακτήρα του, τότε τό μόνο που του μένει είναι νά παραδεχτεί τό ρόλο που ή ίδια ή κοινωνία του έχει προορίσει: νά βγει στό περιδωρίο και νά λειτουργήσει σά θηλυκό ή π ο κ α τ α σ τ α τ ο .

Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ τραβεστί όμοφυλόφιλου που πληθαίνει τά τελευταία χρόνια μπορεί νά νοηθεί κυρίως σάν άπεγνωσμένη προσπάθεια έξισοροπήσης του άνατομικού φύλου (γεννητικά όργανα) με τό ψυχολογικό φύλο (έρωτική κλίση πρός τό ίδιο φύλο), αλλά και σάν ύπέρβαση της άντινομικής του σχέσης με τό άντρικό "πρότυπο". Έφόσον δέν μπορεί νά είναι "άντρας" με τήν έννοια που άπαιτεί ή κοινωνία, έφόσον δέν μπορεί νά λειτουργήσει σ' τούς κόλπους της ούτε σάν παραγωγική μονάδα, άποφασίζει μισοσυνειδητά-μισοασύνετα νά έξισοροπήσει με τόν έαυτό του. Άπό κει και πέρα, τό μόνο που μένει στόν όμοφυλόφιλο τραβεστί είναι τό "καμπαρέ" και, έλλείψει αυτού, τό "πεζοδρόμιο".

ΕΙΤΕ ΜΕΤΑΜΦΙΕΣΜΕΝΟΣ (travesti) ώστόσο, είτε μή, ο όμοφυλόφιλος πολύτης, από τήν ίδια του τή θέση μέσα στό κοινωνικό σώμα, είναι περισσότερο από κάθε άλλον σε θέση νά διαπιστώσει τήν καταπίεση που ύφίστανται όλοι οι άνθρωποι γύρω του στο θέμα του σέξ. Οι έτεροφυλόφιλοι που πηγαίνουν μαζί του γιά νά κάνουν έρωτα, φοβούνται τό σέξ και ταυτόχρονα ύφίστανται τήν άκατανύκτη γοητεία του. Άλλοτε πάλι, γυρεύουν άλλοθι γιά

νά κατανικήσουν τήν ένοχή τους. Μαζί μέ τόν όμοφυλόφιλο είναι κι αούτο θύματα τών "πρωτύπων". Δέν "ξέρουν" νά κάνουν έρωτα, γιατί τούς έμ-α θ α ν ό τ ι ό έρωτας, τό σέξ, είναι έπίδειξη δύναμης, άσκησις έξουσίας. Κάνουν έρωτα γιά ν'άποδεύουν στόν εαυτό τους ότι είναι α ν τ ρ ε σ (δηλαδή άρσενικού) και όχι γιά νά χαρούν τό κορμί τους μαζί μ'ένα άλλο κορμί πού θά τδχουν δι-αλέξει έλεύθερα - χωρίς ένοχές, χωρίς τήν έννοια τής "άμαρτίας" ή τού "άσυμβίβαστου" μέ τς κοινωνικές ήθικές έπιταγές.

ΑΠ'ΑΥΤΗ ΤΗΝ άποψη, τό 'Απελευθερωτικό Κίνημα Όμοφυλόφιλων 'Ελλάδας δέν αποβλέπει στην έξασφάλιση μιας έλευθερίας τού "γκέιτο" γιά τούς όμοφυλόφιλους, ούτε διαχωρίζει τή θέση του από τό γενικό πρόβλημα τής σεξουαλικής καταπίεσης και τών δύο φύλων μέσα στό πλαίσιο τής άναπαραγωγικής ήθικής στή σύγχρονη φασλοκρατική της φάση. Σκοπός του είναι νά συμβάλλει στή συνειδητοποίηση τού προβλήματος, νά πείσει τούς ανθρώπους (και κυρίως τούς όμοφυλόφιλους), νά μιλήσουν

γιά ένα θέμα πού μέχρι τώρα προσπαθούσαν νά τό κρύψουν πίσω από τούς τοίχους τής κρεβατοκάμαρας σάν κάτι βρώμικο κι απαράδεχτο: γιά τό σέξ. Οί περισσότεροι νέοι, ακόμα και οί καλοπροαίρετοι, έχουν πάθει σύγχυση. Νομίζουν πώς ή σεξουαλική άπελευθέρωση σημαίνει νά κάνουν έρωτα μέ μια κοπέλλα χωρίς νά παντρεύονται! Τό Upsex, πού στή βαθύτερη σημασία του σημαίνει κ α τ ά ρ γ η σ η τ ω ν φ ύ λ ω ν, κατάντησε άπλό διαφημιστικό σλόγκαν και τό μόνο πού έχει μένει γιά νά τό θυμίζει είναι τά μακριά μαλλιά τών άγοριών και τά πανταλόνια τών κοριτσιών. Καιρός λοιπόν νά μιλήσουμε, καιρός νά συζητήσουμε. Καλό ούμε όλες τς νεολαίες και όλα τά κόμματα νά πάρουν θέση πάνω στό θέμα τής όμοφυλοφιλίας. Τό ΑΚΟΕ υπάρχει, γιατί υπάρχει ένα πρόβλημα. Και τά προβλήματα δέν λύνονται μέ "Επιχειρήσεις 'Αρετή" και νομοσχέδια γιά έξορίες.

(Τό κείμενο αυτό διαβάστηκε στή συγκέντρωση τού "Λουζιτάνια")

έν Μπαλκανίοις τό σωτήριο έτος 1977

- θ. Τς είναι σαδομαζοχιστής
  - ι. Πώς νά θεραπεύσουμε τς τρύπες τού πληγωμένου κόλου
  - κ. Πώς νά ξεφύγουμε από τήν όμοφυλοφιλία ά λά μπαμπά κ. α.
- Τό κάθε κεφάλαιο είναι μια έλευθερη συζήτηση ανάμεσα σέ νέους διανοούμενους και μή, και ή γλώσσα χωρίς περιστροφές (και μια παράγραφο νά τολμούσαμε νά δημοσιεύσουμε μεταφρασμένη θά πηγ-αύναμε σούμπτοι στόν εισαγγελέα).
- Στήν πρώτη όμως σελίδα τού περιοδικού λέει: "Στή σύνταξη τού παρόντος τεύχους έλαβαν μέρος:" και ακολουθούν τά έξής ονόματα, (χωρίς τς ίδιό-τητες τους πού προσθέτω εγώ σέ παρένθεση):
Gilles Chatelet	(Καθηγητής Μαθηματικών Πανεπιστήμιο τών Παρισίων)
Laurent Dispot	(δημοσιογράφος)
Guy Hocquenghen	(Καθηγητής Φιλοσοφίας στό Πανεπιστήμιο τής Vincennes)

Felix Guattari	(γνωστός ιστορικός)
Daniel Guerin	(χορεύτρια-τραβεστί)
Marie-France	(άπ'τούς γνωστότερους γάλ-λους φιλοσόφους, Καθηγητής στή Vincennes, συγγραφέας τού Anti-Oedipe),
Gilles Deleuze	(συγγραφέας)
Jean Genet	(ό μεγαλύτερος γάλλος φιλόσοφος, Καθηγητής Φιλοσοφίας στό Κολλέγιο τής Γαλλίας)
Michel Foucault	(δέν χρειάζεται έπεξήγηση),
Jean-Paul Sartre	κ. α. πολλού, χωρίς νά ξεχωρίζουν αν είναι ή όχι όμοφυλόφιλος, αν είναι καθηγητής φιλοσοφίας στό Κολλέγιο τής Γαλλίας ή τραβεστί πού εργάζονται σέ κωμάρ, αν πράγματι κιάρουν μέρος στίς συζητήσεις (όπου λέγονται πραγματικές "ακρότητες") ή όχι.

Στήν 'Ελλάδα: Στή Βοιωτία όλος ό κόσμος είναι "καθώς πρέπει", τραβάει τήν ουρά του άπ'έξω:
 Ίδιαύτερα οί ίδιοι οί όμοφυλόφιλοι.
 Γιατί;
 Μά άπλούστατα,
 "έδώ είναι Μπαλκανία,
 δέν είναι παύξε-γέλασε".

Πιστεύουμε ότι ή συνάντηση πού οργάνωσαν οί Τραβεστί στό θέατρο Λουζιτάνια ήταν - άς μας έπιτραπούν τά μεγάλα λόγια - ιστορική γιά τά ελληνικά χρονικά. Κι αυτό γιά τούς έξής λόγους:

1. Σέ μια τόσο συντηρητική, κομπλεξισμένη, φοβισμένη και ύποκριτική κοινωνία σάν τή δική μας τόλμησαν και έμφανίστηκαν δημόσια και μύλησαν γιά τά προβλήματά τους πρόσωπα σφραγισμένα μέ 5 "κατάρες":
  - α. 'Αντιφασίστες (ζητούσαν ανθρώπινη αξιοπρέπεια)
  - β. Μή "άντρες",
  - γ. Πουτάνες,
  - δ. Όμοφυλόφιλοι, και
  - ε. Τραβεστί

(Μπορείτε νά βρείτε κάποιον πού νά συγκεντρώνει περισσότερες "κατάρες";)
2. Αυτόι οί αντιφασίστες, μή"άντρες", πουτάνες, όμοφυλόφιλοι και τραβεστί - πού αντιπροσωπεύουν και δηλώνουν άνοιχτά ό,τι όλοι μας στήν 'Ελλάδα είμαστε καθημερινά και γι'αυτό μέ τόση μανία τό κρύβουμε - κατάφεραν νά μιλήσουν και ν'άκουστούν μέ σοβαρότητα.

Ό συγγραφέας όμως άντέδρασε άστραπιαία και άποτελεσματικά: μέ τς έπιστολές του πός Κορνιθούς, Άγρινούς, Βοιωτούς και άλλους προσπάθησε νά κατεβάσει τή συγκέντρωση στό έπίπεδο τής σκανδαλοθηρίας: ως φαίνεται είναι ό μόνος "Ελληνα "άντρας", πού δέν είναι ούτε όμοφυλόφιλος, ούτε πουτάνα, ούτε τραβεστί...

Τό θέμα όμως δέν είναι άτομικό. Πιστεύουμε ότι τό θέμα πού δημιουργήθηκε είναι μια περιπέτωση σημαδιακή τής κατάστασης ενός μεγάλου τμήματος τής ελληνικής διανόησης. Θά κάνουμε μια σύγκριση:

Τό πρώτο τρίμηνο τού 1973, τό περιοδικό RECHERCHES τού θ. Γκουατταρι (ένας από τούς γνωστότερους γάλλους "άντιψυχιάτρους") βγάξει ένα τεύχος αφιέρωμα μέ τόν υπότιτλο: "Μεγάλη 'Εγκυκλοπαίδεια τών Όμοφυλοφιλών". Νά, στόν πίνακα περιεχομένων, μερικά από τά κεφάλαια:

- α. Ποιοί είναι οί έραστές μας από τήν 'Αραβία
- β. Πώς γίνεται τό ψυανιστήρι
- γ. Τό ν'αυνανίζεσαι είναι τό νά κάνεις έρωτα;
- δ. Ποιά είναι ή περιύφημη Μαρτί-θράνς
- ε. Τς συμβαίνει στίς Τουίλλερύ και στό ούρητήριο
- ς. Πώς έρχεται τό "βύτσιο" στό παιδιά
- η. Τς μπορούν νά κάνουν δύο γυναίκες στό κρεβάτι

Καπιταλισμός και Σεξουαλική Απελευθέρωση

Ἡ πορεία μέσα ἀπὸ τὴν ὁποία ὠρίμασε ἡ προβληματικὴ τῆς σεξουαλικῆς ἀπελευθέρωσης εἶναι μιά πολυσήμαντη πορεία: μιά πορεία-ἀπορία πού θέτει ὑπὸ ἀμφισβήτησιν τὴν ἴδια τὴ σημασία τῆς κοινωνικῆς στρουκτούρας ἔτσι ὅπως διαμορφώθηκε μετὰ τὸ πέρασ τῶν ἀστικῶν ἐπαναστάσεων. Γιά ὁποιοὺν μάλιστα ἰσχυρίζεται λογικὸ πῶς μιά ἱστορικὴ τοποθέτηση τῆς προβληματικῆς τῆς σεξουαλικῆς ἀπελευθέρωσης εἶναι δυνατὴ μέσα στοῦ ἀστικό-καπιταλιστικό σύστημα, εἶναι ἄλλο τόσο λογικὸ πῶς μιά τέτοια προβληματικὴ μπορεῖ νὰ ξεπεραστεῖ μόνον ὅταν ξεπεραστεῖ καὶ τὸ ἀστικό καπιταλιστικό σύστημα.

Τὸ παραπάνω σχῆμα λόγου ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ μετατρέπεται καὶ στοῦ ἀντίστροφοῦ του, ὀλοκληρώνοντας τὴν ἐννοια τοῦ διαλεκτικά, καταστῶντας δηλαδή τὴν ἀριστοτελικοεγγελιανὴ δομὴ τῆς δυτικῆς σκέψης, προφορικὸ παιχνίδι τῆς σεξουαλικῆς ἐπιθυμίας, ἤτοι: τὸ ἀστικό-καπιταλιστικό σύστημα μπορεῖ νὰ ξεπεραστεῖ μόνον ὅταν θάχει ξεπεραστεῖ ἡ προβληματικὴ τῆς σεξουαλικῆς ἀπελευθέρωσης, ὅταν δηλαδή ἡ τελευταία ἀποπερατώσει τὴ λυτρωτικὴ τῆς λειτουργία, ὅταν δηλαδή πάψει νὰ ὑπάρχει ἱστορικό-σεξουαλικὸ πρόβλημα, ὅταν ὁ ἐργάτης ἀρνούμενος νὰ ἀστικοποιηθεῖ χεῖρωναικτώντας, θά μπορεῖ νὰ διαθέτει τὸν πρῶτο του ἢ τὸ πῶς αὐτὸς νομίζει καλύτερα, ὅταν ἡ γυναίκα ξεσκεπάσει τὴ δική της σεξουαλικότητα πέρα ἀπὸ τὶς φαλλικὲς ἀνάγκες τοῦ ἀντρα καὶ τοὺς ρόλους πού αὐτὲς οἱ ἴδιες οἱ φαλλικὲς ἀνάγκες δημιουργήσαν, ὅταν τὰ μωρὰ θά μπορούν "νὰ κάνουν ἐρωτὰ" μεταξύ τους, μεταίνοντας μας αὐτὰ πού δὲν ξέρομεν, ὅταν οἱ τρελλοὶ θά διοργανώσουν ὄργανα ὀμαδικὰ γιὰ νὰ ἐξηγήσουν σέ μᾶς τοὺς λογικὸς πῶς λογικῶν διαφορῆς ὑπάρχουν.

Ἡ ἀπορία-πορεία πού ἀμφισβητεῖ τὴν στρουκτούρα τῆς κοινωνικῆς σημασίας καὶ τοὺς θεσμοὺς πού κάθε κοινωνικὴ σημασία περιέχει, συμβάλλει ἔτσι στὴν ἀποσχηματοποίηση τοῦ ἀστικού καπιταλιστικοῦ συστήματος μέσα ἀπ' τὶς τάξεις πού ἀρθρώνουν τὸ αἷτημα τῆς σεξουαλικῆς ἀπελευθέρωσης. Μὲ ἄλλα λόγια, τὶς τάξεις ἐκεῖνες πού, ὄντας σεξουαλικά καταπιεσμένες, ἐξαναγκάζονται νὰ ζοῦν στοῦ περιθώριο καὶ νὰ ἐξοστρακίζονται κοινωνικά, καὶ ἀπὸ τοὺς καταπιεστές καὶ ἀπὸ τοὺς καταπιεζόμενους, γινόμενες θύματα τοῦ πατριαρχικοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ διαμέσου τοῦ ὁποίου ὁ καπιταλισμὸς ἐξασφαλίζει τὴ διαίωσή του στὴ συνείδηση τῶν ἀνθρώπων. Κι εἶναι θεμιτὴ ἡ θέση πῶς αὐτὸ πού προσπαθεῖ σήμερα νὰ ἐπιτύχει ὁ παγκόσμιος καπιταλισμὸς εἶναι ἀκριβῶς ἡ μετάθεσή του ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς οἰκονομίας στοῦ χῶρο τῆς συνείδησης, ἀπ' τὸ χῶρο τῆς πάλης τῶν τάξεων στοῦ χῶρο τοῦ ταξικοῦ ἐγῶ: μιά φάση νέα αὐτὴ τοῦ καπιταλισμοῦ πού βασίζεται στὴν ἐσωτερικοποίηση κι ἐνδοπροβολὴ τῶν θεσμῶν-ἀξιών τοῦ συστήματος ἀπὸ μέρους τῶν ἀνθρώπων οὕτως ὥστε νὰ διαφυλάσσεται ἡ κοινὴ ἀτομικὴ ἀστικὴ συνείδηση αἰώνια. Ἐτσι μὲ τὴν πατριαρχία, τὴν ἑτεροφυλοφιλία, τὸν καταναγκασμὸ τῆς ἐργασίας - κοινοὶ τόποι τοῦ κοινοῦ νοῦ πού διαβρώνουν τὰ ἄτομα καὶ τὶς μάζες -, ἡ κεφαλαιοκρατικὴ κοινωνία συμπληρώνει τὴν ἀνάγκη τῆς νὰ ἡγεμονεύει παντοτινὰ τὴν ἀνθρώπινη εὐτυχία καὶ συνείδηση. Ἡ ἀνάγκη ἐνὸς ἀντρα νὰ ἡδονιστεῖ πλαγιάζοντας μ' ἓναν ἄλλο ἀντρα εἶναι ἀνωμαλία. Ἡ ἀνάγκη τῆς γυναίκας νὰ πηδήξει ἓναν ἀντρα ἢ ν' αὐνανιστεῖ ναρκισιστικὰ εἶναι παραλογισμὸς. Ἡ ἀνάγκη-ἀγάπη τοῦ μωροῦ νὰ δωρήσει τὰ κόπρανά του στοῦ ἄτομα πού τοῦ εἶναι πιὸ οἰκεῖα πρέπει νὰ εἶναι ἀπαγορεύσιμη. Ὁ μόνος τρόπος σεξουαλικῆς πράξης πού τὸ σύστημα καταγιάζει εἶναι ἐκεῖνη τοῦ γενετικοῦ γίγνεσθαι: ἡ ἑτεροφυλοφιλία-ἄλλως ἢ ἄλλοτριτικὴ παραγωγή σκλάβων πού χρησιμεύουν στὴν ἐπαύξηση καὶ τὸ διασφαλισμὸ τῆς ὑπεραξίας.

Ὅμως ἡ ἑτεροφυλοφιλία δὲν χρησιμεύει μόνο γιὰ νὰ διεξασφαλίζει ἐκεῖνες τὶς παραγωγικὲς δυνάμεις πού εἶναι ἱκανές νὰ θέτουν σέ κατανάλωση τὰ προϊόντα (ψευδεῖς ἀνάγκες) πού παράγει τὸ κεφάλαιο, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ἀναπαράγει ἐκεῖνους τοὺς θεσμοὺς κι ἐκεῖνες τὶς σχέσεις χωρὶς τὶς ὁποῖες θά ἦταν ἀδιανόητο νὰ ὀρθοποθήσει ἡ δομὴ τῆς σύγχρονης κοινωνίας. Ἐς συλλογιστοῦμε μιά στιγμὴ τὴν οἰκογένεια καὶ τὶς ἱεραρχικοπαρanoiκὲς σχέσεις πού ἀναπτύσσονται στοῦ κῦτταρά της. Ἐς συλλογιστοῦμε μιά στιγμὴ τὶς ἀνταγωνιστικὲς σχέσεις μεταξύ ἀντρα καὶ γυναίκας καὶ τὴ γενικὴ ὑποδούλωση τῆς δεύτερης ἀπ' τὸν πρῶτο, πού ἦδη ὁ Φρ. Ἐνγκελς σημείωνε μὲ ἰδιαίτερη ἀκρίβεια στὴν "Καταγωγὴ τῆς Οἰκογένειας, τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας καὶ τοῦ Κράτους" (1884), τονίζοντας πῶς μέσα στὴν οἰκογένεια ὁ ρόλος τῆς γυναίκας ἀπέναντι στοῦ ἀντρα ἀναλογεῖ μὲ κείνη τῆς προλεταρίας ἀπέναντι σ' ἓναν ἀστό. Γεγονὸς πού θά ἦταν ἀστεῖο νὰ κατατάξουμε καὶ νὰ ἐξηγήσουμε μόνο μὲ τὴν οἰκονομικὴ ἀνισότητά πού ὑπάρχει μεταξύ τους, μὰ πού ἀντίθετα θά πρέπει νὰ τὸ δοῦμε καὶ ὡς παράγωγο τῶν ρόλων πού κι οἱ δύο τους εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ προσποιοῦνται. Ἡ γυναίκα: μητέρα, δούλα, πόρνη. Ὁ ἀντρας: πατέρας, ἀρχοντας, ἐξα-

γοραστής. "Αν μεταβιβάσουμε τώρα την παραπάνω συνάρτηση στο σεξουαλικό επίπεδο δέν θάταν δύσκολο νά καταλάβουμε πώς αυτοί οι αντίστοιχοι ρόλοι, του άντρα και της γυναίκας, έξυπακούουν την κυριαρχία του φαλλού πάνω στη γυναικεία σεξουαλικότητα καταστάντας άδύνατη την οποιαδήποτε σωματοσεξουαλική έπικοινωνία. Οι ίδιες οι έννοιες του παθητικού κι ενεργητικού, της άνδρoπρέπειας και θηλυπρέπειας, κατά συνθήκη άντιφατικές και άντίρροπες, δέν έκφράζουν παρά τη συμβολοποίηση των γεννητικών οργάνων και την ιδεολογική σημασιοδότησή τους μέσα από τη σχέση ύποδούλωση-κυριαρχία. Έκει πού τό πέος σημαίνει έξωτερική δύναμη, ολοκληρότητα, άπόλυτο, τό αίδοιο δέν μπορεί παρά νά σημαίνει έξωτερική άδυναμία, κενό, σχετικότητα.

Μέ τέτοιες αúθαίρετες σημάνσεις, κατά τ'άλλα ιστορικά αίτιολογημένες, ή έτεροφυλόφιλη σεξουαλική πράξη - φαλλική είσβολή προς πλήρωση του "κενού" - αυτοκαθρίζεται σάν μιá βίαιη πράξη μέ μοναδικό σκοπό την καταξίωση της φαλλικής ύπεροψίας, αλλά και συνάμα τή διασφάλιση της άναπαραγωγικής ρουτίνας.

• Θελημένη από τό σύστημα, ή έτεροφυλοφιλία, πού άπορρέει άπ'τόν πρώτο καπιταλισμό της έργασίας (διαχωρισμός των φύλων), έκτός του ότι είναι συνυφασμένη μέ την πατριαρχία κι όλες τις ίεραρχικές άξίες πού οι φορεΐς της (άντρες) διoχ-ετεύουν στους συνανθρώπους τους σάν μοναδικές κι άδιαμφισβήτητες, έμπεριέχει την ταύτιση του άντρα μέ την εικόνα ενός άορίστου "Ισχυρού φύλου", γιά τό όποιο, σκέψη και νόηση άφομοιώνονται μέσα στο φάσμα-χάσμα της κυριαρχικής έπιβολής του φαλλού έτσι πού νά ζούν την κατάσταση μιás χρόνια παθολογικής ύστερίας. Παύμα, αυτό τό τελευταίο, πού άφήνει τόν άντρα άυποψίαστο στο γεγονός της έτσι καταντάει νά γίνεται τό φερέφωνο του καπιταλισμού και ταυτόχρονα ό καταπιεστής του έαυ-τού του.

Γιατί τί άλλο είναι ή φαλλική έπικράτηση και ή διαδικασία έγκεφαλοποίησης του φαλλού άν όχι ή άπόρριψη της ύλικής ύπόστάσης του ανθρώπινου άτόμου κι ή έξύψωση του στην άλλοτριωτική διάσταση του λόγου; Τί άλλο είναι ή άντρική φαλλοκρατία άν όχι ή ύποβίβαση του ανθρώπινου σώματος σέ άνταλλάξιμη άξία κι ή χρήση του σάν έμπορεύσιμο άντικείμενο; Και μέ τί ίσοδυναμεί ή φαλλοκρατία (έκμετάλλευση του "άδύνατου" φύλου από τό "Ισχυρό") άν όχι μέ τη γενική έκμετάλλευση του ενός ανθρώπου από τόν άλλο;

Έφόσον κι ενώ ό άντρας παραμένει έξαρτημένος και δεμένος μέ τόν κυρίαρχο ρόλο πού του παραχωρεί τό σύστημα κι άφου έξακολουθεί νά άπωθει την ΑΠΟ-διαπαιδ-αγωγή του άπ' τις γυναίκες, τους "διστραμμένους", τά παιδιά κι όλες τις δηθεν μειονότητες, ή έλευθερία κι ή εύδαιμονία δέν θά μ'πορέσουν νά κερδηθούν και νά εύδοκιμήσουν πάνω στη γήινη σφαίρα. Κι άν συμφωνούμε πώς δέν άρκει μιá μερική μεταλλαγή της καπιταλιστικής κοινωνίας και μιá άνώδυνη χαλάρωση των βάνουσων θεσμών γιά νά έπιτευχθεί ή άταξική κοινωνία κι ή ανθρώπινη εύτυχία, είναι άναγκαίο ν'άρχισουμε μιá μεθοδική κι άπ'τά μέσα έπανάσταση... Τώρα, στο κρεβάτι, σ'όλες τις έρωτογόνες ζώνες, στις σχέσεις, τη νοοτροπία, τη γλώσσα, τη σκέψη, μακριά από την άστική ήθική, γιά τους έαυτούς μας, τους άλλους: δηλαδή, έμας χωρίς δια-φοροποιήσεις, χωρίς ρατσιστικές διακρίσεις...

Μέσα άπ'αυτή την προβληματική έμεΐς οι όμοφυλόφιλοι, πού άποτελούμε μιá σεξουαλικά καταπιεσμένη τάξη έπειδή δέν έντασσόμαστε στη ΝΟΡΜΑ, τόν έτεροφυλόφιλο κανόνα, δηλούμε και έκφράζουμε άνάγκες και βιώματα ανθρώπινα και ύλικά. Άνάγκες και βιώματα πού κατά συνέπεια παρέχουν ένα καθαρά έπαναστατικό περιεχόμενο, βρίσκοντας την ύπόστασή τους πέρα από την "άρχη της πραγματικότητας" και του νόμου των κατά κράτη κεφαλαιοκρατών Έκμεταλλευτών της φαλλοκρατούμενης έρωτικής μάζας, πού άν έχει τό ιστορικό δικαίωμα νά έπαναστατήσει, αυτό, νομίζουμε, θά τό

ΜΠΟΡΕΣΕΙ όχι μόνο μέσα από την οίκονομική άνατροπή του παρόντος συστήματος, αλλά κι άπ'τή δική της σεξουαλική άπελευθέρωση.

Άπελευθέρωση πού άποβλέπει στο σκοπό νά ξαναχαρίσει στον κάθε άνθρωπο τό πολύπλευρο και πολύμορφο της σεξουαλικής ίδιουσυστασίας του, πού άποσκοπεί νά διαμορφώσει διαφορετικά τις σχέσεις των φύλων έξαλείφοντας τους έπικτητους άνταγωνισμούς τους, μά κυρίως πού θά συμβάλλει στη ριζική ποιτική άλλαγή της καπιταλιστικο-πατριαρχικής-έτεροφυλόφιλης κοινωνίας.

Αυτά είναι τά αίτήματα πού προβάλλουμε έμεΐς οι όμοφυλόφιλοι σήμερα και άναφερόμενοι σ'αυτά είναι πού προσπαθούμε νά βρούμε ένα τρόπο και ένα δρόμο έναλλακτικό γιά νά έξωτερικεύσουμε την άνάγκη μας γιά ζωή και δημιουργία. "Όχι βέβαια γιά νά πολιτικολογούμε ή νά πολιτεύομαστε. Οι έτικέττες δέν άρμόζουν σέ μας πού ζήσαμε την άλλοτριωτική διάστασή τους και τόν άναίσχυντο ρατσισμό τους. Η συνειδητοποίηση της καταπίεσής μας είναι ή άπαρχή του άγώνα μας. Ένός άγώνα πού δέν πάει νά πραγματώσει μιá όμοφυλόφιλη ιδεολογία άντιτιθέμενη στην έτεροφυλόφιλη, μά πού πάει νά καταργήσει τις μονρσεξουαλικές ιδεολογίες, όποιες κι άν είναι αυτές, στο όνομα ενός πανσεξουαλισμού, εύδαιμονικού και πολύμορφου, "διστραμμένου".

ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑ

250 υπογραφές

"Τό νομοσχέδιο περί "Της ἐξ ἀφροισίτων νόσων προστασίας καὶ ρυθμίσεως συναφῶν θεμάτων" πού κατατέθηκε στή Βουλὴ γιά ψήφιση, ἀποτελεῖ οὐσιαστικά "βελτιωμένη" ἐκδόση τοῦ ἀνάλογου χουντικῆς πού ἡ δικτατορία δὲν πρόλαβε νά ψηφίσει. Πρόκειται γιά ἕνα μισ-αλλόδοξο, ἀντιδημοκρατικὸ καὶ ἀντιρεαλιστικὸ κατασκευάσμα, ἀκατάλληλο νά θεραπεύσει τὸ πρόβλημα στὸ ὅποιο ἀναφέρεται καὶ μιά ὥμῃ, ἂν καὶ ἄτεχνη, πρόφαση γιά παρέμβαση τοῦ κράτους στὰ πιά προσωπικά θέματα τῆς ζωῆς τῶν πολιτῶν. Διαφορετικὰ τὸ περιορισμένο ἄλλωστε πρόβλημα τῶν ἀφροδίστων νοσημάτων θ' ἀντιμετωπιζόταν μ' ἐστρατείες διαφώτισης τῆς κοινῆς γνώμης καὶ ὄχι μὲ ποινικά μέτρα: π.χ. Ἄρθρο 15 παράγραφος β, ὅπου θεωρεῖται ποινικὸ ἀδίκημα ἡ μετάδοσις ἀφροδίστου νοσήματος ἀκόμα καὶ μεταξύ συζύγων.

Ἡ ποινικοποίηση ὅμως τῶν ἱατρικῶν αὐτῶν παθήσεων ἐξυπηρετεῖ βέβαια κι ἕνα γενικότερο καὶ πιά "καθαγιασμένο" σκοπὸ: τὴν ἀποτελεσματικὴ καὶ βαθιὰ ἐνοχοποίηση τοῦ ἀτόμου γιά τὴν ἐρωτικὴ του ζωὴ. Μέσα στὸ εὐρύτερο αὐτὸ σκοταδιστικὸ πλαίσιο, οἱ διατάξεις πού ἀφοροῦν στὴν ὁμοφυλοφι-λία εἶναι ὄχι ἀπλῶς ἀπαράδεκτες ἀλλὰ αὐτόχρομα μεσαιωνικῆς:

Ἰπογραφές: Μάριος Ποντίκας, θεατρικὸς συγγραφέας, Ἀντρέας Λεντάκης, συγγραφέας, Γ. Νεγρεπόντης, ποιητής, Ἡρώ Λάμπρου, φιλόλογος, Β. Γκούφας, συγγραφέας, Π. Βούλγαρης, σκηνοθέτης κιν/φου, Γ. Τσαρούχης, ζωγράφος, Α. Ἰωάννου, ζωγράφος, Μ. Λυμπεροπούλου, ἥθοποιός, Α. Βουτσινᾶς, σκηνοθέτης, Δ. Διαμαντίδου, ἥθοποιός, Δ. Θέος, σκηνοθέτης κιν/φου, Γ. Μπακογιαννόπουλος, δημοσιογράφος, Μ. Δημόπουλος, δημοσιογράφος, Μ. Κομνηνός, δημοσιογράφος, Α. Παπαστάθης, σκηνοθέτης κιν/φου, Γ. Βέλτσος, κοινωνιολόγος, Γ. Γκρίτση-Μιλλιλέξ, συγγραφεύς, Γ. Μιγάδης, ζωγράφος, Δ. Γέρος, ζωγράφος, Β. Ραφαηλίδης, κριτικὸς κιν/φου, Ν. Καραμανλῆς, δικηγόρος, Ν. Μπαλῆς, μεταφραστής, Δ. Λεβεντάκος, κριτικὸς, Γ. Βότσης, δημοσιογράφος, Α. Δάνος, δημοσιογράφος, Ν. Νταουντάκη, δημοσιογράφος, Γ. Λιάνης, δημοσιογράφος, Κ. Σταματίου, δημοσιογράφος, Κ. Παπαῖ-άννου, δημοσιογράφος, Α. Ἀκριθάκης, ζωγράφος, Χ. Ρουμελιωτάκης, δικηγόρος, Ο. Σκαλτσάς, δικηγόρος, Β. Δαλακούρα, ποιήτρια, Ν. Χατζηδάκη, ποιήτρια, Μ. Μήτρας, συγγραφέας, Σ. Στρατιδάκης, συγγραφέας, Γ. Ράνος, ἀρχιτέκτων, Ε. Βουρλούμη, ἀρχιτέκτων, Η. Παπαγιαννόπουλος, ἀρχιτέκτων, Ε. Τσαούση, ἀρχιτέκτων, Κ. Θάνου, ἀρχιτέκτων, Α. Ζωγράφου, συγγραφέας, Ν. Σαρρῆς, δικηγόρος, Γ. Μαυροκοροδῆτος, δικηγόρος, Θ. Καπετζώνης, σκιτσογράφος, Ε. Λεβίδη, κοινωνιολόγος, Α. Κουναλάκη

- Ἄρθρο 16, παράγρ. 2: "Πᾶς ἄρρεν τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως μέχρις ἐνός ἐτους, ἐφ' ὅσον: Περιφέρεται εἰς τὰς δόους, πλατείας, δημο-σια κέντρα ἢ ἄλλους χώρους συγκεντρώσεως ἐ-πὶ ἐμφανῆ σκοπῷ προσελκύσεως ἄρρένων πρὸς τέλεσιν ἐπὶ τοῦ ἰδίου παρὰ φύσιν ἀσέλειας!"

Ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ "ἀξιοποι-ου", καθιερώεται σάν κριτήριον ἡ "πρόθεση καὶ βούληση", πράγμα πού ἀντίκειται στοὺς βασικούς κανόνες δικαίου, ὅπως αὐτοῦ ὀρίζο-νται στὴ Διακήρυξη τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀν-θρώπου.

Στὴν οὐσία ὅμως, ὁ βαθύτερος φασισμὸς τοῦ νομοσχεδίου ἐγκτεται στὴ δημαγωγικὴ κο-λακεία τῶν πιά ἀυθαίρετων κοινῶν προκαταλή-ψων πού ἀφοροῦν στὴν ὁμοφυλοφιλία. Τὸ μόνο ἀποτέλεσμα πού θά προκύψει ἂν τὸ νομοσχέδιο γίνεαι νόμος, θά εἶναι ἡ ἀποχαλύψωση τῆς βύ-ας/προπηλακισμοῦ, ἀδικίας καταγγελίας, ἐκβιασ-μοῦ, ἀκόμα καὶ ἀνθρωποκτονίας/, δηλαδὴ τὸ κοινωνικὸ ἀκριβῶς πρόβλημα πού ὑποχρεώνει ὄλο καὶ περισσότερα εὐρωπαϊκά κράτη νά προ-χωρήσουν στὴ νομιμοποίηση τῆς ὁμοφυλοφιλίας.

Πάνω σ' αὐτὴ τὴ βάση καὶ πιστεύοντας σέ μιά βαθύτερη ἀπελευθέρωση τοῦ κοινωνικοῦ ἀ-τόμου, τὸ Ἀπελευθερωτικὸ Κίνημα Ὁμοφυλόφ-ιλων Ἑλλάδος καλεῖ ὄλους τοὺς δημοκρατικ-οὺς ἀνθρώπους νά ἀποδοκιμάσουν τὸ νομοσχέ-διο.

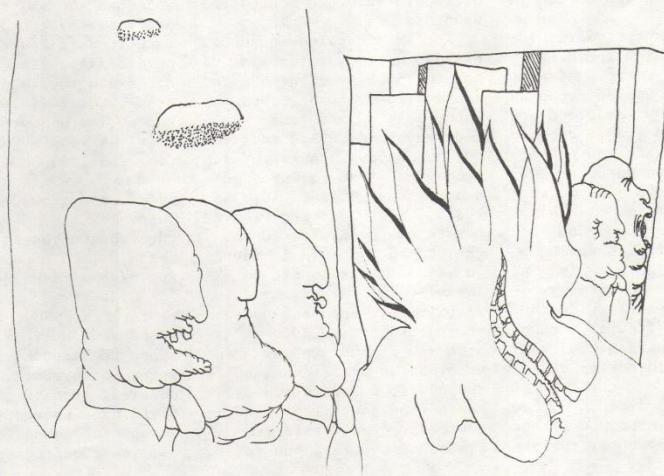
κοινωνιολόγος, Μ. Χατζησάββας, ἥθοποιός, Α. Θεο-δωρακόπουλος, συγγραφέας, Θ. Καστανιώτης, ἐκδό-της, Φ. Βλάχος, ἐκδότης, Γ. Παπαλεωνάρδος, ποιη-τής, Γ. Τσεμπερόπουλος, σκηνοθέτης κιν/φου, Ν. Ζερβός, σκηνοθέτης τηλ/σεως, Δ. Ζαρίφης, ἐνδυμα-τολόγος, Κ. Τριανταφυλλοῦ, συγγραφέας, Χ. Κωνσ-ταντινίδης, ἐκδότης, Α. Κεσὺσογλου, οἰκοκυρά, Σ. Βέργος, δημοσιογράφος, Κ. Μπρούσαλης, δημο-σιογράφος, Χ. Θεοχαράτος, δημοσιογράφος, Ν. Ἀν-τωνόπουλος, δημοσιογράφος, Δ. Λυκοῦδη, ἥθοποι-ός, Α. Στασινοπούλου, ζωγράφος, Φ. Ξύδη, οἰκοκυ-ρά, Δ. Κ. Ζαχαρόπουλος, φοιτητής, Μ. Ζήνας, σπουδ-αστής, Beukema Rinus, jeweller, Μ. Μωραῖτης, κι-νηματογραφιστής, Μ. Μήτσουρα, οἰκοκυρά, Ν. Διβε-λιώτης, σχεδιαστής, Ραφαέλ, κομμωτής, Β. Κυριάκη, ζωγράφος, Μ. Γιαναρᾶκη, οἰκονομολόγος, Π. Γρεβε-νιώτης, οἰκονομολόγος, Κ. Καπώνης, οἰκονομολόγ-ος, Ν. Στεφάνου, ἥθοποιός, Π. Μωραῖτίνης-Πατρια-ρχέας, ἥθοποιός, Θ. Μπογιατζῆς, ἥθοποιός, Α. Παπ-αδάκης, σκηνοθέτης, Β. Καστούλας, ἀρχιτέκτων, Ν. Παπαλιόπουλου, οἰκιακὰ, Μ. Σανταμοῦρ, οἰκιακὰ, Ν. Καραχάλου, διακοσμήτρια, Σ. Χατζῆς, ἐπιχειρ-ηματίας, Δ. Ψυχολίδης, ὑπάλληλος, Δ. Παπαντωνίου, συνταξιούχος, Β. Πουλιαντζᾶς, πολ. μηχανικός, Ε. Κλεώπα, συνταξιούχος, Π. Χριστοδουλίδου, ἀρχιτε-κτων, Γ. Σφακιανᾶκης, ἔμπορος, Γ. Παπουτσᾶκης, μαθηματικὸς, Κ. Φραγκάτου, φοιτήτρια, Σ. Ζαβερό-

ύνου, φυσικοθεραπεύτρια, Ζ. Τραμπύδου, βιβλιοθηκάρος, Ι. Κακαμυδάκη, γραφίστας, Ν. Μουρατίδης, σκηνοθέτης-δημοσιογράφος, Σ. Σολωμίδης, σκηνοθέτης, Α. Τσάφας, σκηνοθέτης, Κ. Λεωτσάκου, ήθοποιός, Κ. Μανωλιδάκη, ήθοποιός, Μ. Σεβαστοπούλου, ήθοποιός, Γ. Χρονάς, ιδ. υπάλληλος, Μ. Μητσοπούλου, ήθοποιός, Μ. Βούρου, ήθοποιός, Ζ. Καρανικόλα, ήθοποιός, Β. Κορύδη, ήθοποιός, Κ. Παπαϊακώβου, ήθοποιός, Α. Χατζηγιάννης, μουσικός, Σάρα Λύπεττ, ήθοποιός, Δ. Ζαφειρέλης, μουσικός, Μ. Χατζησάββα, σπουδάστρια ΑΣΚΤ, Χ. Ζυγομαλάς, σπουδαστής ΑΣΚΤ, Μάγκνους Σάμπεργκ, Ιατρός, Β. Δημητρακόπουλος, φοιτητής, Φελίτσα Καρούλια, υπάλληλος, Ν. 'Αθουσάκης, έμπορος, Β. Καμπύτση, φοιτήτρια, Κ. Μπόζος, βιβλιοπώλης, Σ. Σκοπελίτης, φωτογράφος, Μ. Μπαρόδης, οίκιακά, Κ. Μαριανού, φωτογράφος, Γ. Κουτρούλης, δικηγόρος, Α. Παπαδοπούλου, οίκιακά, Γ. Παπαδόπουλος, νομικός, Α. Μπόζου, ιδ. υπάλληλος, Σ. Στυλιανίδης, φοιτητής, Σ. Γκράνια, γραφίστας, Κ. Γούτης, αρχιτέκτονας, Α. Παπαδημητρίου, γραφίστας, Δ. Διακομύδου, αρχιτέκτων, Δ. Θεοφίλου, πολ. μηχανικός, Β. Ψιλούλη, οίκιακά, Ο. Λαζαρίδου, ήθοποιός, Α. Κούμπιος, αρχιτέκτων, Β. Κατσούλης, συνθέτης, Ι. Ζαχαριανού, σκηνοθέτης τηλ/εως, Χ. Μάγκος, κινηματογραφιστής, Γ. 'Αγγελή, σκηνοθέτης, Α. Βελισσαρόπουλος, σκηνοθέτης τηλ/εως, Β. Κωστοπούλου, γραφίστα, Μ. Ντεκάστρο, παιδαγωγός, Κ. Θεοφιλόπουλος, πολιτικός επιστήμων Ι.Ε.Ρ.

Ε. Τρύπου, οίκιακά, Δ. Σταύρακας, σκηνοθέτης, Φ. Λιάπα, σκηνοθέτης, Μ. Σεΐρλη, ζωγράφος, Σ. Σεΐρλη, ήθοποιός, Δ. Μαρουλάκου, μοντέζ κιν/φου, Κ. Τζούμας, ήθοποιός, Σ. Μαυρέλης, ζωγράφος, Χ. Πλουμίδης, ήθοποιός, Ι. Κλουριτσόγλου, ήθοποιός-τραγουδίστρια, Δ. Καννάς, φοιτητής ΕΜΠ, Δ. Σκαφίδας, επιχειρηματίας, Τ. Τσαντίλης, σχεδιαστής, Β. Ρένεσης, ιδ. υπάλληλος, Σ. Κοΰκος, ζωγράφος, Ρ. Γιαννουσοπούλου, ποιήτρια, Β. Κοσμετζής, ήθοποιός, Ε. Χατζηκωνσταντή, ήθοποιός, Ε. 'Αρνάκη, ήθοποιός, Σ. Καββαδάς, ήθοποιός, Γ. Νύκτας, σπουδαστής, Χ. Παπούλιας, αρχιτέκτων, Γ. Γραΐος, κριτικός τέχνης, Σ. Πετσόπουλος, φοιτητής, Δ. Δούκαρης, ποιητής-έκδότης περιοδικού ΤΟΜΕΣ, Μ. Παραδειση, φοιτήτρια, Γ. Λάκης, δημοσιογράφος, Σ. Τριλλια-

νός, ιδ. υπάλληλος, Δ. Τσουλόπουλος, ιδ. υπάλληλος, Μ. Ζαχαριάδης, ταξιτζής, Κ. Κοκορόπουλος, λογιστής, Φ. Λαδόματος, ήθοποιός, Ν. Φράγκος, επιχειρηματίας, Θ. καύ Δ. Λαγκαδινός, κομμωτής, Σ. Φασουλής, ήθοποιός, Ε. Καρβούνη, τεχνοκρικός, Ν. Παναγιωτόπουλος, κινηματογραφιστής, Β. 'Αλεξανδρόβου, φοιτήτρια, Ν. Τσιγγουδάκης, διαφημιστής, Σ. Μπάνος, ιδ. υπάλληλος, Ν. Σαρακινός, δικηγόρος, Χ. Μανιώτης, φαρμακοποιός, Α. 'Αγαδάκος, φυσικός επιστήμων, Δ. Βαξεβανάκης, βιομηχανός, Σ. Χριστοφοράτος, βιομήχανος, Μ. Μοΐργος, σπουδαστής, Μ. Μανιάτης, παραγωγός θεαμάτων, Α. Λεβύδης, ζωγράφος, Ν. Σπάνιας, ποιητής, 'Α Παλάσκα, αρχιτέκτων, Φ. Συμεωνίδου, βοηθός σκηνοθέτη, Α. Κασύμη, πωλήτρια, Β. 'Αρδίτης, φοιτητής, Τ. Πούλος, φοιτητής, Α. Ρόδη, φοιτήτρια, Ν. Λούβρου, φοιτήτρια, Μ. Μήτσου, φιλόλογος, Χ. Λάζος, άσκούμενος δικηγόρος, Π. Ραπακούλιας, φοιτ. Ιατρικής, Μ. Τζεβελέκου, φοιτήτρια, Σ. Μπενεάτος, φοιτητής, Α. Καστρινάκη, Κ. Παπαδιαμάντης, Π. Μπενεάτου, οίκοκυρά, Γ. Μανιαδάκης, φοιτητής, Α. Ψαρρά, φιλόλογος, Ν. 'Αναστασιάδου, φοιτήτρια, Ε. 'Ασωνίτου, φοιτήτρια, Μ. Ρήγα, φοιτήτρια, Κ. Τσουκαλάς, κοινωνιολόγος-ιστορικός, Καθηγητής Πανεπιστημίου Παρισίων, Α. Σκαρκαλέζου, φιλόλογος, Α. Μήτσουρα, οίκοκυρά, Τ. Φαληρέας, δ/ντής εταιρείας δύσκων, Ρ. Κούδουρου, οίκοκυρά, Α. 'Ιακωβίδης, ζωγράφος, Σ. Σουκωτίδης, ζωγράφος, Χ. 'Ακρίδας, ιδ. υπάλληλος, Ν. Οϊκονόμου, δικηγόρος, Μ. Μορεάλλ, κοινωνιολόγος-καθηγητής πανεπιστημίου 'Οττάβα, Δ. Ξανθοπούλης, ζωγράφος, Ε. Ποντικιάκη-Βλάχου, ψυχολόγος, Κ. Ζώρτζος, σπουδαστής, Κ. Κωνσταντινίδης, σχεδιαστής, Δ. Καντάς, σκηνογράφος, Μ. Ρούσσο, ξενοδόχος, Θ. Βλαχόπουλος, τραπεζικός υπάλληλος, Μ. Σταματίου, φοιτήτρια, Τ. 'Αρκαλάκης, φοιτητής, Κ. 'Αμοιρίδης, κτηνίατρος, Ε. Παυλίδη, κινηματογραφίστρια. Λένα Βουδούρη, σκηνοθέτης, Πέτρος Μπριστογιάννης, σκηνοθέτης, Χρ. Βακαλόπουλος, κριτικός, 'Αντουαννέτα 'Αγγελίδη, σκηνοθέτης κιν/φου, Πλ. 'Ανδριτσάκης, ψυχολόγος, Μάνος Χατζιδάκις, συνθέτης, Περικλής Κοροβέσης, συγγραφέας.

Τεύχος 3-4 Φθινόπωρο-Χειμώνας 1979 Δρχ 60

ΑΜΦΙ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ
ΤΗΣ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΗΣ ΕΠΙΘΥΜΙΑΣ

**Η ΚΑΡΛΑ ΡΑΒΑΓΙΟΛΗ
ΜΙΛΑΕΙ ΣΤΟ ΑΜΦΙ
αρχές & στοχοί
του Α.Κ.Ο.Ε.**

**ΣΔΠΦΩ: τρία ποιήματα
ΛΕΣΒΙΕΣ: Γιατί;
Αποψεις για τη
γυναικεία
ομοφυλοφιλία**

ΓΙΑΤΙ

ΛΕΣΒΙΕΣ;

Δημοσιεύουμε
τό άρθρο αυτό (από
τό αγγλικό φεμινιστικό
περιοδικό SPARE RIB No 86,

Σεπτέμβρης 1979) γιατί πιστεύουμε ότι εξετάζει σέ βάθος τό θέμα τής γυναικείας όμοφυλοφιλίας τό όποιο,
για διάφορους λόγους, δέν έχει αντιμετωπιστεί μέχρι τώρα στην Έλλάδα σοβαρά και από πρώτο χέρι, δη-
λαδή από τις άμεσα ενδιαφερόμενες, τις ίδιες τις λεσβίες.

Νομίζουμε ότι θά λύσει πολλές άπορίες και θά δείξει νέες άπόψεις στό θέμα, για όλες και όλους πού έν-
διαφέρονται άμεσα ή έμμεσα για τή γυναικεία όμοφυλοφιλία.

Όμάδα Γυναικών του Α.Κ.Ο.Ε.

Αν είσαι λεσβία, τό πιθανότερο είναι νά έχεις ξοδέψει
Άρκετό καιρό στό νά αναρωτιέσαι πώς έγινες έτσι.
Οί έτεροφυλόφιλες σπάνια ξανασκεφτονται τή σεξουαλι-
κότητά τους. Μπορεί ν' άνησυχούν για τό σέξ και όλες του
τις περιπλοκές, αλλά συνήθως δέν θά περάσει άπ' τό μυα-
λό τους ν' αναρωτηθούν γιατί μεγαλώνοντας έγιναν έτε-
ροφυλόφιλες. Και πιθανότατα, κανένας άλλος δέν τούς
ζητήσε νά τό δικαιολογήσουν ή νά τό εξηγήσουν.

Αύτη ή μονόπλευρη κατάσταση όπου ή όμοφυλοφιλία
θεωρείται ότι άποκλίνει άπ' τό «φυσικό», έρμηνεύει
τις διάφορες έρωτήσεις πού μάς άπασχολούν σάν λεσβίες
για τή σεξουαλικότητά μας, καθώς και τις άπαντήσεις πού
μπορούμε νά δώσουμε. Άν θά πρέπει ν' άρχίσεις μέ τήν
προϋπόθεση ότι έσύ είσαι ή άλλιώτικη, πριν ακόμα μπορέ-
σεις νά αναρωτηθείς γιατί και πώς, οι έρμηνείες στίς
όποιες θά καταλήξεις, θά διαφέρουν από εκείνες στίς
όποιες θά κατέληγες άν υπέθετες ότι είσαι «φυσιολογι-
κή». Και οι έτεροφυλόφιλες θά μπορούσαν νά θέσουν
στούς έαυτούς τους τις έρωτήσεις πού θάζουμε εδώ, αλλά
δέν τό κάνουν. Δέν τό κάνουν, παρά μόνο άν άνήκουν στή
μειοψηφία τών φεμινιστριών πού ένδιαφέρονται ιδιαίτερα
για τό άποτέλεσμα τών κοινωνικών πιέσεων στόν τρόπο
πού άναπτύσσουμε τή σεξουαλική μας ταυτότητα.

Τό κλίμα μέσα στό όποιο οι λεσβίες πρέπει νά όρί-
σουν τους έαυτούς τους δέν είναι μονάχα κλίμα
«διαφοράς» αλλά κλίμα σχεδόν άπόλυτης άδιαφορίας.
Δέν είναι μόνο τό «Γιατί είμαι έτσι;», αλλά και τό «Υπάρχω

στ' άλήθεια, τελικά;». Άκόμα κι όταν οι άνθρωποι προσπα-
θούν νά βοηθήσουν τήν κατάσταση, οι λεσβίες μονίμως
ούτε καν αναφέρονται. Για παράδειγμα: «Πρέπει νά άνα-
γνωρίσουμε τό γεγονός ότι ή άγάπη, είτε μεταξύ άντρα και
γυναίκας, είτε άντρα και άντρα, μπορεί νά φτάσει σέ μιá
άγνη και θαυμάσια σχέση, άν εκφράζεται συγκρατημένα
και πειθαρχημένα». (Έπίσκοπος του Southwork, Ιούνιος
1979).

Η ικανότητα νά ίσχυριστείς ότι είσαι ζωντανή, υγιής,
και λεσβία συχνά όδηγεί στό νά ένδιαφερθείς ακόμα
περισσότερο για τό πώς είναι δυνατό, παρά τις αντίθε-
τες πιέσεις, και παρόλη τή συνομοσία σωπής γύρω από τό
θέμα, νά τά καταφέρεις νά καταλήξεις έτσι. Έδώ παρου-
σιάζουμε μερικές από τις συζητήσεις πού κάναμε, μεταξύ
μας και μέ φίλες, για τις άρχικές αιτίες τής όμοφυλοφιλίας
μας. Κοιτάξαμε τις θεωρίες πού συναντάμε πιο συχνά —
μερικές άπ' αυτές φαίνεται νά έχουν ίχνη άλήθειας, καμιά
 όμως δέν είναι άπόλυτα ικανοποιητική. Δέν γίνεται νά
είναι, στό μέτρο πού άποτελούν κληρονομιά μιáς κοινω-
νίας ή όποία μάς θεωρεί άφύσικες και άρρωστες.

*Πώς άρχισε λοιπόν; Πώς άρχισαν όλα;
Προσπαθώ, ναι, προσπαθώ σκληρά νά θρω
Τις λεσβιακές πηγές μου*.*

* Τά ποιήματα πού ακολουθούν είναι λόγια άπ' τό τραγούδι «Λεσβιακή
Καταγωγή» πού έγραψε ή Susan για τή Θεατρική Όμάδα Λεσβιακής Άρι-
στερης Έπιθεώρησης, και τά άποσπάματα σέ εισαγωγικά είναι από συνομι-
λιες μέ φίλες τής Sue.

Η Γενετική εξήγηση

Ποιό είναι λοιπόν τό πρόβλημα, άδελφές μου;
Θά σάς πώ τί λέω εγώ.
Είναί άρκετά άπλή ή αίτία
πού είμαι λεσβία.
Παλιά, πολύ παλιά, όταν ήμουν έμβρυο
πλάστηκα έτσι.

«Ήξερα πώς ήμουν διαφορετική. Άπλά καί μόνο, δέ μ' ένδιέφεραν αυτά πού άπασχολούσαν τ' άλλα κορίτσια, π.χ. ντύσιμο άγόρια, μεϊκάπ, κλπ. Ήμουν άγοροκόριτσο. Ό πατέρας μου, συνέχισα έλεγε: 'Καιρός νά θάλαεις άπό πάνω σου τίς φόρμες καί νά θάλαεις μιά φούστα'. Ήπαιρνα μέρος σέ πολλά σπόρ, ειδικά στό θόλεϋ, γιατί ήμουν έρωτευμένη μέ τή δασκάλα τού θόλεϋ. Συνέχισα έρωτευόμουν γυναίκες—ποτέ άντρες. Ήμουνά πολύ άπομονωμένη. Δέν είχα φαντασιώσεις μέ λεσβίες, ούτε ήξερα τί σήμαινε ή λέξη. Άπλά καί μόνο, ήξερα πώς ήμουν άλλιώτικη».

Πολλές γυναίκες, καί έτεροφυλόφιλες καί λεσβίες, θυμούνται ότι άντιστέκονταν σκληρά στίς προσπάθειες έκθήςλυνσης τους όταν ήταν μικρότερες—καί έχουν άναμνήσεις σύμφωνα μέ τίς όποιες πάντα διέφεραν άπό τ' άλλα κορίτσια στήν έκλογή τών παιχιδιών—άτομικών ή όμαδικών -καί φίλων. Πολλές «τήν είχαν πατήσει» μέ κορίτσια ή γυναίκες. Συχνά, οι λεσβίες λένε ότι, όσο τίςω μπορούν νά θυμηθούν, ήξεραν συνειδητά ότι προσελκύονταν άπό άλλες γυναίκες καί κορίτσια. Άλλά αυτές οι λεσβίες διαφέρουν άπό τίς έτεροφυλόφιλες γυναίκες μέ τίς ίδιες άναμνήσεις στό ότι οι λεσβίες έδιναν σπουδαία συναισθηματική σημασία σ' αυτές τίς έμπειρίες. Δέν τό «ξεπεράσαμε», ούτε τό «μεταφέραμε» σ' άγόρια. Οι λεσβίες πού αισθάνονται πώς, στήν δική τους περίπτωση, κάπως έτσι έχει συμβεί, λένε συχνά ότι γ ε ν ή θ κ α ν λεσβίες.

Αύτή ήταν καί ή άποψη τής Radcliffe Hall, πού είπε στόν έκδότ ή τού βιβλίου τής «Τό πηγάδι τής Μοναχιάς» (πού πρωτοεκδόθηκε τό 1928), ότι οι όμοφυλόφιλοι γενικά «όντας άπό γεννησιμού τους διαχωρισμένοι, σύμφωνα μέ κάποιο άπόκρυφο σχέδιο τής φύσης, χρειάζονται όλη τή βοήθεια πού μπορεί νά τούς προσφέρει ή κοινωνία». Είναι μιά εξήγηση πού χρησιμοποιούν καί οι ίδιες οι όμοφυλόφιλες όταν έμπιστεύονται τήν φιλελεύθερη άνοχή τής μεγάλης μάζας τών έτεροφυλόφιλων.

Η ιδέα ότι ή όμοφυλοφιλία είναι έμφυτο, κληρονομικό χαρακτηριστικό, μιά ιδιορρυθμία τών γονιδίων, έχει διπλό προτέρημα. Καθισχύάζει, πρώτων, τίς άνήσυχες έτεροφυλόφιλες ότι δέν μπορούν νά τήν «άρπάξουν»: άν, τέλος πάντων, είναι γενετική, δέν μπορεί νά είναι κολλητική. Καί επιτρέπει καί σέ μās νά λέμε ότι στήν πραγματικότητα δέν είναι δικό μας λάθος: δέν μπορείς, τέλος πάντων, νά μās τιμωρήσεις γιά τό «κουσούρι» μας! Αύτή όμως ή εξήγηση έχει σοβαρά καί επικίνδυνα μειονεκτήματα. Μπορεί, καί έχει οδηγήσει στίς άπόψεις αυτών πού πιστεύουν ότι πρέπει νά έξοντωθούμε. Ό Χίτλερ, μαζί μέ τούς Έθραϊούς καί άλλες ομάδες πού θεωρούσε κατώτερες άπό άνθρώπους, έσφαξε καί χιλιάδες όμοφυλόφιλους. Ήπειτα, είναι ή σύγχρονη έρευνα πού παρυσίασθηκε τό Μάη αυτού τού χρόνου στό πρόγραμμα «Ορίζων» τού NBC. Στήν έκπομπή «Ό Άγώνας νά είσαι Άρσενικός», ή όμοφυλοφιλία συζητήθηκε ως εξής: «Ό Βετνερ ξετάζει τώρα μητέρες πού βρίσκονται στόν τέταρτο μήνα τής εγκυμοσύνης, τό μήνα πού πιστεύει ότι είναι ό πιό κρίσιμος... Μετράει τά επίπεδα τεστοστερόνης στίς μητέρες τους...

Παρακολουθεί τήν ανάπτυξη τών έπιλεγμένων παιδιών γιά νά άποδείξει ότι τά χαμηλά επίπεδα τεστοστερόνης στή μήτρα οδηγούν στήν όμοφυλοφιλία... Τό επόμενο βήμα θά μπορούσε νά είναι ένέσεις τεστοστερόνης στή μήτρα—καί μ' αυτόν τόν τρόπο θά έμποδιστεί ή όμοφυλοφιλία...», καί έτσι θά μās έξολοθρεύσουν άπό τόν πλανήτη, λές καί είμαστε τέρατα.

Μέ λιγότερο άπαράδεκτο, άν καί προσωπικά όδυνηρό επίπεδο, αυτά τά γενετικά επιχειρήματα οδηγούν στήν πεποίθηση πού έχει πολλός κόσμος, ότι υπάρχουν δύο είδη όμοφυλόφιλων: αυτές πού γεννήθηκαν έτσι, καί συνεπώς δέν μπορούν νά κάνουν τίποτε γι' αυτό, καί αυτές πού γεννήθηκαν «όμαλές» αλλά γίνονται μέ τή θέλησή τους. Γιά παράδειγμα λέει ή μητέρα μιάς λεσβίας στήν κόρη τής! «Θέλεις όλη τήν εύχαρίστηση καί καθόλου εύθύνες». Λέει ή κόρη μιάς λεσβίας στή μάνα τής: «Θά μπορούσες, τουλάχιστον νά π ρ ο σ π α θ ή σ ε ι ς νά βρείς έναν άντρα. Θά πρέπει, τέλος πάντων, νά τό έχεις κάνει έστω καί μιά φορά».

Δέν είναι περίεργο ότι μέ τέτοιες πιέσεις, πολλές άπό μās πού δέν πιστεύουν πραγματικά ότι «γεννήθηκαν» λεσβίες, δηλώνουν πολλές φορές ότι γεννήθηκαν έτσι, μόνο καί μόνο γιά νά γλιτώσουν άπό τή μουρμούρα τού κόσμου. «Κοίταξε, λέμε, παράτα μās, δέν μπορούμε ν' αλλάξουμε γιά νά ταιριάζουμε μέ τά γούστα σου». Άλλά όσες άπό μās είναι φεμινίστριες καί λεσβίες, ύποπτεύονται παραπολύ όλους τούς θεωρητικούς τής γενετικής, γνωρίζοντας πόσο συχνά έχουν χρησιμοποιήσει τίς έρευνές τους γιά ν' άποδείξουν ότι οι γυναίκες γεννιούνται κατώτερες άπό τούς άντρες, ή οι μαύροι άπό τούς άσπρους.

Μιά μās τό μεγαλύτερο μειονέκτημα τής άπόλυτης έξάρτησης άπό τή βιολογία σάν εξήγηση, είναι ότι δέν άφήνει περιθώρια γιά τήν πιθανότητα ν' αλλάξει ή σεξουαλικότητα, ή ή σεξουαλική πρακτική, ή ή στάση άέναντι σ' αυτά. Καί άπαλλάσει πέρα γιά πέρα τούς έτεροφυλόφιλους/ες άπό τήν ύποχρέωση νά πρέπει νά έξηγήσουν τή δική τ ο υ ς σεξουαλική ζωή.

Θεωρίες απ'το σκοτεινό παρελθόν σου

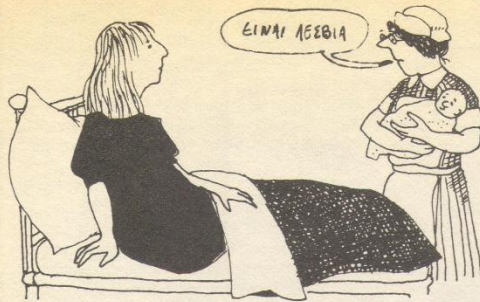

—Πές μου, σέ παρακαλώ, έμπειρε θεραπευτή
γιατί γεννήθηκα άλλόκοτη;
Καθόλου δέ μ' άρέσει νά 'μια άνήθικη
Και νά πηγαίνω άντίθετα στό ρεύμα.
—Ήταν ή μάνα σου πολύ δυναμική
καί ό πατέρας σου λεπτός κι άσθενικός.
Άλλά μήν άπελπίζεσαι, θά σέ βοηθήσω.
Τό μέλλον σου δέ θά 'ναι πληκτικό,
Χίλιες έκατό δραχμές, παρακαλώ,
καί θά σέ δώ τήν άλλη Τρίτη.

«Όταν ήμουν πέντε χρονών, θυμάμαι πού περπατούσα μέ τή μητέρα μου σ' ένα μακρύ καί σκοτεινό δρομάκι μέχρι τό σπίτι μας. Καί θυμάμαι πού τής έλεγα: Μή φοβάσαι μαμά. Πάντα αισθανόμουνά πολύ προστατευτική άέναντί τής. Ό πατέρας μου συνήθως έλεγε, καί πιστεύω ότι γι' αυτό είμαι λεσβία».

Σήμερα, οι «ψυχολογικές» θεωρίες γιά τίς άρχικές αίτίες τής όμοφυλοφιλίας είναι άκόμα πιό δημοφιλείς άπό τίς βιολογικές. Κατά μερικές άπόψεις, αυτό είναι

πρόδος. Οι ψυχολογικές θεωρίες, τουλάχιστον με την εξέταση των πρώτων σχέσεων, αναγνωρίζουν κάπως την ιδέα ότι η σεξουαλικότητα μπορεί να μην είναι «φυσική» και δοσμένη από το θεό, αλλά σχηματισμένη από την κοινωνία που ζούμε, και ειδικότερα από το δικό μας παρελθόν.

Γιά πολλές γυναίκες η εξερεύνηση και ανάλυση του παρελθόντος τους με τη συνειδητοποίηση ή τη φεμινιστική θεωρία, υπήρξε πολύ απελευθερωτική, φωτίζοντας τους σκοτεινούς τους φόβους και εξαλαφρώνοντας τις από το θάρος της ένοχης. Μας έδωσε την ευκαιρία να βρούμε κάποιο νόημα στην προσωπική μας ιστορία, ανακαλύπτοντας πόσο μοιάζει με των άλλων γυναικών. Έτσι τό να έρευνάμε τις ζωές μας μ' αυτόν τον τρόπο υπήρξε αποτελεσματικό για πολλές γυναίκες, λεσβίες ή μη.

Στόν κόσμο της «κοινής λογικής» όμως, έξω από την επίδραση της ριζοσπαστικής φεμινιστικής θεωρίας, η όμοφυλοφιλία εξακολουθεί να θεωρείται απόκλιση απ' τον κανόνα. Η ψυχολογία δεν θεωρεί την όμοφυλοφιλία ηθικά κατακριτέα, αλλά οι εξηγήσεις που δίνει παραμένουν άρνητικές, π.χ. ότι είναι «άνωριμότητα» επειδή οι λεσβίες δεν κατάφεραν να μεταφέρουν την αγάπη τους για τη μάνα στον πατέρα, ή «συναισθηματική προσήλωση στη μάνα» σαν αποτέλεσμα μιάς διασπασμένης οικογένειας ή έλλειψη αρκετής αγάπης και στοργής στην παιδική ηλικία. Μπορεί να δηλώνει η ψυχολογία ότι δεν θγάζει συμπεράσματα, εξακολουθεί όμως να θεωρεί την όμοφυλοφιλία πρόβλημα για ανάλυση, και συχνά άρρώστια που μπορεί να θεραπευτεί. Σέ καμιά περίπτωση δεν κερδίζουμε. Ακόμη και εκείνοι οι σπάνιοι ψυχολόγοι που δεν ξεκινούν θεωρώντας μας ιδιόρρυθμες, λένε ότι οι πιέσεις τις οποίες δεχόμαστε συνεχώς, θά μάς κ ά ν ο υ ν ιδιόρρυθμες. Η Phyllis Chesler περιγράφει αυτή την παγίδα (στο βιβλίο της «Γυναίκες και Τρέλλα», 1972), λέγοντας: «Οι περισσότεροι ψυχναυτές ή πραγματικά δεν καταλαβαίνουν τη γυναικεία όμοφυλοφιλία, ή την καταδικάζουν αυστηρά. Μερικοί κάνουν και τ ά δ υ ό. Η «κατάσταση», λένε, βασίζεται στη βιολογία και στις ορμόνες. Άλλοι διαφωνούν, πιστεύοντας ότι είναι φαινόμενο του κοινωνικού περιβάλλοντος. Ό,τι και να πιστεύουν όμως, όλοι συμφωνούνε στο ότι η όμοφυλοφιλία είναι αποπροσαρμοστική, οπισθοδρομική και θρεφική».

Οι ψυχολογικές εξηγήσεις που θεωρούν ότι οι αρχικές αιτίες της όμοφυλοφιλίας βρίσκονται στην παιδική ηλικία, μπορούν πολλές φορές να μάς κάνουν ν' αγαπιούμε για τό άν θά πρέπει ή όχι να «έμφανιστούμε» (σαν όμοφυλόφιλες) στην οικογένειά μας. Τελικά, αυτό φτάνει

νά γίνει τό σημαντικό μας πρόβλημα, περισσότερο από την αντιμετώπιση της γενικότερης στάσης της κοινωνίας απέναντί μας. Όσο σκληρό και νά είναι τό να δεχτούμε ότι θά πρέπει στη ζωή μας νά προχωρήσουμε χωρίς την επιδοκιμασία της οικογένειάς μας, δεν πρέπει νά ξεχνάμε ότι αυτό είναι κάτι που συμβαίνει μονάχα στις όμοφυλόφιλες/ους. Οι περισσότεροι άνθρωποι που έχουν ριζοσπαστικές πολιτικές ιδέες ή έχουν ανατρεπτικούς τρόπους ζωής, θά έπρεπε σέ κάποια στιγμή της ζωής τους νά απαλλαγούν από «τό γονιό μέσα στο κεφάλι τους», ή τουλάχιστον νά κλείσουν μιά μεγάλη πόρτα σέ ένα μέρος της προτιμότερης ζωής τους.

Οσον άφορά τ ά μέσα μαζικής ενημέρωσης, χρησιμοποιούν την ψυχολογία για νά εξηγήσουν όλες τις γυναικείες παρεκτροπές, όχι μονάχα την όμοφυλοφιλία. Οι γυναίκες—τρομοκράτες παρουσιάζονται σαν κακομημένες μεσοαστές επαναστάτριες που λαχταρούν νά γυρίσουν στους μπαμπάδες τους. Η θία στις έφηβες είναι άποτέλεσμα άνεστραμμένων σεξουαλικών ρόλων, για τούς όποιους, όπως λένε, φταίει ή γυναικεία άπελευθέρωση. Χρησιμοποιούν, επίσης, την ψυχολογία για νά προφητέψουν τ ά φοβερά άποτελέσματα του φεμινισμού—μιά γενιά από παραπεταμένα παιδιά μεγαλωμένα σέ νηπιαγωγεία, χωρίς αίσθηση ασφάλειας. Είμαστε όλες άρρωστες, γι' αυτούς, έκτός κι άν συμβιθαζόμαστε με την άντρική ιδέα για θηλυκότητα, δηλαδή νά είμαστε ώριμες, παθητικές, και νά μην προκαλούμε.

Η γενική αντίληψη για όσες από μάς δεν έχουν συμβιθαστεί με την άντρική ιδέα περί θηλυκότητας είναι ότι είμαστε αδύναμες και άρρωστες, διεστραμμένες μάλλον, παρά υγιείς και δυνατές. Ό πολύς κόσμος πιστεύει ακόμα ότι οι λεσβίες ή είναι πολύ άσημες σά γυναίκες και οι άντρες δεν τις θέλουν, ή ότι είχαν δυσάρεστες έμπειρίες μαζί τους, και έτσι ψάχνουν για παρηγοριά στις όμοιές τους. Ένας βουλευτής του εργατικού Κόμματος που παρευρέθηκε σέ μιά συνάντηση της ομάδας «Σαπφώ», φώναξε με φανερό έκπληξη: Μά τό δωμάτιο είναι γεμάτο από έλκυστικές γυναίκες! Είναι αλήθεια ότι πολλές από μάς έχουμε πάψει νά ψάχνουμε τόν 'Ιδανικό Άντρα. Είναι όμως αδυναμία αυτό; Γιατί νά χάνουμε τόν καιρό μας μιά ζωή με την έλπίδα ότι κάποτε μπορεί νά συναντήσουμε αυτόν τόν ιδεώδη μη—σεξιστή άντρα; Οι ψυχολόγοι μάς βλέπουν σαν πληγωμένους άνάπηρους που δεν μπορούμε νά υποφέρουμε παραπάνω τις κακουχίες του έτεροφυλόφιλου συναγωνισμού, αντί νά μάς θεωρήσουν δυνατές, ρεαλίστριες με μιά σαφή προτίμηση για τις γυναίκες. Οι λεσβίες, για νά αντιστέκονται σέ όλες τις κοινωνικές πιέσεις που λένε ότι οι γυναίκες πρέπει νά ψάχνουν τόν «Mr 'Ιδανικό», δεν μπορεί παρά νά είναι τρομερά δυνατές. Έτσι είναι δύσκολο νά δούμε γιατί ή εικόνα μας, σαν άνάπηρων, έχει διατηρηθεί επί τόσο καιρό.

Η Ρομαντική μεταστροφή

Γιατί όλα θέλεις τόσο
νά τά θλέψεις άσπρα ή μαύρα;
Δέν είμαι πραγματική λεσθία, γι' αυτό μή
μού κολλάς τήν έτικέτα, σύμφωνοι;
Άπλώς έτυχε καί γνώρισα τή φίλη μου
μιά νύχτα σ' ένα πάρτυ
Τό φύλο της δέν έχει σημασία.
Γιά μένα είναι σωστό.

«Νομίζω ότι είμαι λεσθία, γιατί έρωτεύθηκα μία γυναίκα.
Υποθέτω ότι θα μπορούσα να είχα έρωτεύσει έναν άντρα, και
τότε θα ήμουν έτεροφυλόφιλη. Δέν ξέρω, επειδή ποτέ δέν
αισθάνθηκα αυτή τήν ολοκληρωτική συναισθηματική σύγχυ-
ση για έναν άντρα. Δέν πίστευα όμως πώς είμαι λεσθία —
μέχρι που ή φίλη μου με φώναξε «θρωμολεσθία». Οι μόνες
εικόνες που είχα για τις λεσθίες ήταν γυναίκες με πίπες και
κοστούμια, και ήξερα ότι έγώ δέν ήμουν έτσι».

Είναι λοιπόν άληθεια ότι ή αγάπη κατακτάει τά πάντα
— ακόμα και τό ίσχυρο οικοδόμημα τής έτεροφυλο-
φιλίας; Σίγουρα, οι περισσότερες γίνονται λεσθίες εξαι-
τίας δυνατών ρομαντικών συναισθημάτων που νιώθουν
για μία άλλη γυναίκα. Καί τέτοια συναισθήματα (π.χ. νά
θλέψεις άστράκια, άστραπέδες, κεραυνούς, κ.λπ.) συχνά
φαίνονται νά μπαίνουν στή ζωή μας άπέξω, και μās κάνουν
νά χάνουμε τό μπουσουλα. Είναι όμως, άπίθανο, άπλως και
μόνο νά συμβαίνει νά έρωτεύθουμε. Δημιουργούμε και
ανάπτύσσουμε ρομαντικά συναισθήματα, συνειδητά ή μή,
ένμερι για νά δώσουμε στον έαυτό μας τήν ευκαιρία νά
κάνει συναισθηματικά άλματα, και νά επιφέρουμε σημαν-
τικές αλλαγές στή ζωή μας, τις οποίες δέν θά τολμούσαμε
νά κάνουμε σέ άλλη περίπτωση — όπως από τήν «ομαλό-
τητα» στήν όμοφυλοφιλία.

Η κοινωνία εκτιμάει πολύ τήν έτεροφυλοφιλική αγά-
πη, οι άντιδράσεις όμως για τήν όμοφυλοφιλική αγά-
πη δέν είναι ακόμα ξεκαθαρισμένες. Στά βιβλία, που εκδό-
θηκαν πρόσφατα από τήν Έστρατεία για τήν Ίσότητα των
Όμοφυλόφιλων*, για τό μάθημα τής σεξουαλικής άγωγής,
χρησιμοποιείται ή ιδέα τής «ρομαντικής αγάπης» για νά
άποκτηθεί ή άνοχή των «ομαλών» έφθβων. Είναι όμως σί-
γήθημα σίγουρο ότι αυτοί οι έφθβοι, οι οποίοι αποτελούν
τούς πρωταρχικούς στόχους προπαγάνδας τής ρομαντι-
κής αγάπης, θά δείξουν κατανόηση στους όμοφυλόφι-
λους έφθβους, που τό μόνο που ζητάνε είναι τό «δικαίω-
μα» ν' αγαπάνε κάποιον / αν; Μέχρι στιγμής, πάντως, ούτε
καί ή ρομαντική εξήγηση μās έχει βοηθήσει ν' άποκτήσου-
με τήν άνοχή, έστω, τής κοινωνίας. Η σχέση τής Maureen
Colquhoun με τήν έρωμένη της, παρουσιάστηκε σ' ένα
άρθρο του περιοδικού WOMAN'S OWN, περίπου, ως εξής:
«Είναι θαυμάσιο νά είμαι και πάλι έρωτευμένη. Πολύ άπλά,
δέν είχε σημασία αν εκείνη ήταν άντρας ή γυναίκα». Σί-
γουρα, όμως είχε σημασία για τούς πολιτικούς συναδέλ-
φους τής Maureen, οι οποίοι έκαναν τοπικές και έθνικές
έκστρατείες για νά διωχτεί από τή δουλειά της ως
βουλευτής.

Οί λεσθίες που χρησιμοποιούν τή ρομαντική αγάπη
σαν τήν ολοκληρωτική εξήγηση τής σεξουαλικής
τους προτίμησης, συχνά διαχωρίζουν τή θέση τους από τις

ύπόλοιπες λεσθίες λέγοντας: «Μπορεί τώρα νά είμαι (λε-
σθία), αλλά τήν έπομένη φορά, ποιός ξέρει, μπορεί νά
έρωτεύω άντρα». Καμία μας δέ θέλει νά περιορίζεται.
Όλες, πολλές φορές, διαμαρτυρόμαστε για τό ταμπελάρι-
σμα, ανήκοντας σέ μία ομάδα με τήν όποία δέν ταυτιζόμα-
στε άπόλυτα. Άλλά ή όμοφυλοφιλία είναι μία πλατιά έμπει-
ρία, μία άφροσίωση βαθύτερη από αυτή που μπορεί νά περι-
οριστεί σέ ένα άτομο ή σέ μία προσωπική θερμή σχέση. Η
παρουσίαση τής όμοφυλοφιλίας μονάχα με τή μορφή μιάς
μεμονωμένης σχέσης, ή άκόμη μιάς σειράς έντονων ρο-
μαντικών έμπειριών, δέν εξηγεί τά συναισθήματα αγάπης
που πολλές λεσθίες έχουν για τις όμόφυλές τους γενικό-
τερα. Υπάρχουν πολλές λεσθίες που ζούν έργενικά και
που έχουν νά κάνουν ένα σωρό πράγματα πέρα από τό νά
περιμένουν πότε θά έμφανιστεί ή έπομένη μεγάλη αγάπη
τους. Οί έτεροφυλόφιλες δέν «χάνουν» τήν σεξουαλικό-
τητα τους όταν δέν έχουν σύντροφο. Με αυτό τό συλλογι-
σμό, ούτε και μία λεσθία είναι λιγότερο λεσθία όταν δέν
έχει σεξουαλικό δεσμό. Σεξουαλικότητα δέν μπορούμε νά
θεωρήσουμε μόνο τό σέξ, όπως δέν μπορούμε νά όρίσου-
με τήν αγάπη μόνο σέ μία σχέση.

Η θεωρία της αδελφοσύνης

Γυρίσαμε σπίτι
από τή συγκέντρωση
νιώθοντας πολύ λυπημένες.
Γιατί δέν μπορεί ό Arthur Scargill*
νά δεί ότι οι γυναίκες καταπιέζονται;
Η Linda έμεινε όλη τή νύχτα.
Τό πρωί χαϊδευτήκαμε.

Και συνειδητοποίησα όλη τήν αγάπη που έπνιγα μέσα μου.

«Άρχισα νά προσελκύομαι από άλλες γυναίκες όταν άρχισα
νά πηγαίνω σέ συνέδρια για τήν άπελευθέρωση τής γυναίκας.
Η ζωή μου άρχισε νά μπλέκεται, όλο και περισσότερο με
γυναίκες, τις οποίες έβρισκα πολύ πιο ενδιαφέρουσες από τό
σύζυγό μου, και άπ' όλους τούς άντρες γενικά, πιο συναρπα-
στικές και πιο σαγηνευτικές. Καί σίγουρα έθλεπα τις λεσθίες
σαν τήν έλίτ του κινήματος — μαζί τους όμως ήμουν σέ
άμηχανία. Κοιτάζοντας πίσω, τώρα, μπορώ νά θρώ στοιχεία
από τήν προτύπρη ζωή μου τά όποια εκ των ύστερων θά
μπορούσαν νά θεωρηθούν σημάδια όμοφυλοφιλίας. Πάντα
ανταγωνιζόμουν τ' αγορά για όταν ήμουν παιδάκι. Ποτέ δέν ήθε-
λα νά μοιάσω στή μητέρα μου που για χρόνια έθλεπε τον τοίχο
των άπέναντι κολλημένη σέ μία στίβα άπλυτα πιάτα. Άλλά
δίχως τό γυναικείο κίνημα δέν ξέρω αν ποτέ θά είχα κάνει τό
βήμα νά γίνω λεσθία. Οι μόνες εικόνες που είχα παλιότερα
ήταν τά χοντρά κορίτσια με τά σπιράκια στο σχολείο που
κρατιόνταν χέρι-χέρι στις τελευταίες σειρές όποτε είχαμε
προβολή ταινίας. Νόμιζα ότι πήγαιναν μεταξύ τους επειδή δέν
τις ήθελαν τ' αγορά. Από τότε που άρχισα νά άκούω για τήν
άπελευθέρωση των όμοφυλόφιλων και για τις θετικές πλευ-
ρές τής όμοφυλοφιλίας, άλλαξα τή γνώμη μου».

Αυτό τό άπόσπασμα δέν αντιπροσωπεύει άναγκαστι-
κά τις εκατοντάδες των γυναικών που έγιναν λε-
σθίες «μέσω του κινήματος». Για πολλές από έμάς, ή όμο-

φυλοφιλία δεν σήμαινε μιά παραπάνω διέγερση, ή μιά διέξοδο από τό γάμο, αλλά μιά επέκταση του πλησιάζματος πού συμβαίνει ανάμεσα σέ γυναίκες πού κάνουν μαζί μιά πολιτική δουλειά, καί πού διασκεδάζουν μαζί τίς άλλες ώρες. Άρκετές από έμάς άναρωτήθηκαν τό έξής: «Άν νιώθω τόσα πολλά γιά τίς γυναίκες, τότε γιατί κρατάω τά σεξουαλικά μου αίσθήματα ξεχωριστά;» Αύτός ό διαχωρισμός άρχισε νά φαίνεται ψεύτικος καί άχρηστος, καί καθαρά επίβελθλημένος από τούς άντρες. Αυτό, βέβαια, δεν σημαίνει ότι οί γυναίκες πού προτίμησαν νά παραμείνουν έτεροφυλοφιλικές, ή εκείνες πού δοκίμασαν τήν όμοφυλοφιλία καί τήν παράτησαν, συμπεριφέρονται «ψεύτικα». Πολλές άπ' αυτές έχουν πεί ότι αισθάνονται πολύ καταπιεσμένες από τίς λεσβίες στό κίνημα, οί όποίες παρουσιάζουν τή σεξουαλικότητά τους σάν πιά φεμινιστική. Τό πρόβλημα όμως πάντα ήτανε ότι οί λεσβίες ήταν εκείνες πού έπρεπε νά δώσουν έξηγήσεις, όχι οί έτεροφυλοφιλικές. Έτσι, θά πρέπει νά είναι όδυνηρό σόκ γιά τίς γυναίκες πού σεξουαλικά προτιμούν τούς άντρες τό νά αισθάνονται ότι πρέπει νά αιτιολογήσουν τό γεγονός. Δοκιμάζουν αυτό πού πάντα ύπέμεναν οί λεσβίες: νά πρέπει δηλαδή νά δίνουν έξηγήσεις.

Αλλά άκόμα κι άν γίνεις λεσβία μέσω του φεμινισμού σου — νά φτάσεις ν' άγαπάς καί νά έμπιστευόσαι άλλες γυναίκες καί νά διαλέγεις τή σεξουαλικότητα σου — καί πάλι δεν ξεφεύγεις από τούς σεξολόγους. Έξακολουθούμε, άκόμα νά θεωρούμαστε οί βιολογικά ιδιόρρυθμες καί οί ψυχολογικά σακατεμένες, σέ σχέση μέ τούς υπόλοιπους ανθρώπους. Σύγχρονοι άμερικανοί έρευνητές άποκαλούν τήν σχετική έκλεγμένη όμοφυλοφιλία, των λεσβιών του γυναικείου κινήματος, «ψευδο-όμοφυλοφιλία». Κατά τή γνώμη τους, άν δεν έχουμε γεννηθεί λεσβίες, ή δεν γίναμε εξαιτίας τής άνεπάρκειας των γονιών μας, έ τότε είμαστε γιά κλάμματα.

Ποια είναι λοιπόν η απάντηση;

Πώς άρχισε, λοιπόν, πώς άρχισαν όλα; Προσπαθούμε, ναι, προσπαθούμε σκληρά νά βρούμε τίς λεσβιακές μας ρίζες.

Θά ήταν τόσο ώραία νά μπορούσαμε νά τίς βρούμε τότε καί οί «όμαλοι» θά μπορούσαν νά μάς πούν πώς έγιναν τόσο όμαλοί.

Άς σκεφτούμε, λοιπόν, άδελφές μας.

Άλλά από πού ν' άρχίσουμε...

Είναι κοινωνιολογικές

βιολογικές ψυχολογικές

άστρολογικές ή

φαινομενολογικές οί λεσβιακές αιτίες;

Βρίσκουμε

τρομερά δύσκολο νά διαλέξουμε μιά συγκεκριμένη θεωρία γιά τήν όμοφυλοφιλία μας, ειδικά έπειδή όλες μοιάζουν μεταξύ τους, έκτός από τή θεωρία τής Άδελφοσύνης, στό είδος των ιδεών πού επιβάλλουν στή ζωή μας καί πού προέρχονται από ανθρώπους πού θά ήθελαν νά γίνουμε «όμαλές». Σίγουρα άπορρίπτουμε, σάν ολοκληρωτικές έξηγήσεις, όλες εκείνες πού τελικά μάς κάνουν νά αισθανόμαστε άνίσχυρες καί άπαισιόδοξες, όπως ή βιολογική, ή ή ψυχολογική, διότι οί μόνοι σκοποί

ΑΙΤΙΕΣ ΛΕΣΒΙΑΣΜΟΥ: Η ΑΠΟΓΟΗΤΕΥΜΕΝΗ ΣΥΖΥΓΟΣ ΜΕΤΑΦΕΡΕΙ ΤΗ ΣΤΟΡΓΗ ΣΤΗΝ ΚΟΡΗ ΤΗΣ

πού έξυπηρετούν αυτές οί θεωρίες, είναι αυτών πού πολύ θά ήθελαν νά τό βουλώσουμε καί νά πάρουμε άπόφαση τήν κακομοιρία μας όσο πιά άθόρυβα γίνεται. Έπειτα, πάλι, έμείς προσωπικά, δεν έχουμε καί τόση έμπιστοσύνη στήν ιδέα πού είναι πολύ δημοφιλής μεταξύ μερικών φεμινιστριών, ή όποία μάς τοποθετεί στήν πρώτη γραμμή όλων των γυναικών, σάν ούτοπικά μοντέλα του τί θά μπορούσαν νά κατορθώσουν όλες οί γυναίκες, άν... Πρώτα άπ' όλα, νομίζουμε ότι είναι εξαιρετικά άπίθανο νά έρθει μιά μέρα όπου όλες οί γυναίκες θά είναι λεσβίες. Κι ύστερα, θά μάς ήταν άνυπόφορο νά είμαστε «μοντέλα», έχοντας υπ' όψη τήν πραγματικότητα τής άναστατωμένης καθημερινής μας ζωής.

Η ιστορία του γυναικείου κινήματος καί έδω στήν Άγγλία, καί στήν Άμερική, περιλαμβάνει μιά περίοδο κατά τήν όποία οί φεμινίστριες δεν ήθελαν νά αφήνουν τίς λεσβίες νά λένε πολλά — πολλά, μή τυχόν καί αυτό έμπόδιζε άλλες γυναίκες νά πάρουν μέρος στό κίνημα. Καί τέτοιες διαθέσεις υπάρχουν άκόμα. Στίς ομάδες συνειδητοποίησης οί γυναίκες ανταλλάζουν τίς άπόψεις καί τίς άνησυχίες τους γιά τήν όμοφυλοφιλία, έχοντας συνεχώς νά άντιμετωπίσουν σύζυγους καί έραστές πού τίς κοροϊδεύουν γι' αυτό. Καί όταν δύο γυναίκες άποφασίζουν νά γίνουν έρωμένες, οί έξοργισμένοι σύζυγοι, μαζί μέ όλες τίς τοπικές έφημερίδες, φωνάζουν: «Η Άπελευθέρωση των Γυναικών τήν έκανε νά μισεί τούς άντρες». Καθόλου, λοιπόν, δεν έκπλησσει τό γεγονός ότι οί γυναίκες προσπαθούν νά ξεγλιστρήσουν από τό θέμα τής σεξουαλικής προτίμησης λέγοντας μόνο ένα γενικό: «Δέν ξερω, πάντα χρειαζόμουνα έναν άντρα γι αυτό τό είδος σχέσης». Πολλές γυναίκες πιστεύουν ότι έχουν σπάσει τό φυλετισμό στήν προσωπική τους ζωή, είτε μέ τό νά βρουν ένα καλό άντρα πού δεν έχει προβλήματα μέ τούς παραδοσιακούς ρόλους των φύλων, είτε μέ τό νά μαθαίνουν κάποιον νά μήν έχει. Είναι άλήθεια ότι μ' αυτό πού κάνουν, παλεύουν γιά όδυνηρές καί σημαντικές αλλαγές στή ζωή τους. Άλλά ό φυλετισμός δεν είναι μόνο οί ρόλοι: καί τό νά είναι κάποια τυχερή νά βρει τόν Mr Ίδανικό της δεν αλλάζει μιά σεξιστική κοινωνία. Ούτε θά αλλάξει αυτόματα μέ τό νά βρείς τήν Miss Ίδανική. Μιά λεσβιακή σχέση όμως είναι γιά τό σύστημα πολύ πιά άπειλητική, άκόμα καί από τήν πιά ριζοσπαστικά άναθεωρημένη έτεροφυλοφιλική σχέση.

«Όταν πρωτομπήκα στό γυναικείο κίνημα, σάν έτεροφυλοφιλη φεμινίστρια, στήν ομάδα γυναικών όπου ήμουνα μέλος περνάγαμε τήν περισσότερη ώρα μας συζητώντας θέματα σε-

ξουσιαστικότητα και σχέσεων. Μιλάγαμε με τίς ώρες για τό σεξ, τά προβλήματα με τούς άντρες, τό πόσο μισούσαμε τούς παραδοσιακούς ρόλους (όπως, π.χ. τό πώς είναι δυνατό νά είναι οί άντρες τόσο άνικανοί νά τρίψουν τήν κουζίνα), τό πόσο δέν μάς άρεσε νά μάς σφυρίζουν στό δρόμο, πόσο δειλές είμαστε στην έφηβεία, τούς τρόπους πού μάς «πουλάγαν» οί άντρες — όλα αυτά τά θέματα. Ποτέ όμως δέν άναρωτηθήκαμε πώς φτάσαμε νά γίνουμε έτεροφυλόφιλες. Αυτό τό ζήτημα, άπλούστατα, ούτε καν τέθηκε. Φαντάζομαι ότι, όπως και ό υπόλοιπος κόσμος, υποθέταμε ότι αυτό ήταν τό φυσιολογικό. Έτσι όλες οί άμφισθητήσεις μας για τούς γυναικείους ρόλους μέσα στις έτεροφυλοφιλικές σχέσεις, ποτέ, ούτε μία φορά, δέν έφτασαν νά άμφισθητήσουν τήν ίδια τήν έτεροφυλοφιλία».

ΑΙΤΙΕΣ ΛΕΣΒΙΑΣΜΟΥ:

○ ΑΠΟΜΑΚΡΟΣ...
... ΠΑΤΕΡΑΣ

Έτσι συμβαδίζουμε κυρίως με τήν ιδέα ότι ή σεξουαλικότητα δημιουργείται από τήν άνατροφή μας μέσα στην κοινωνία, τήν όποία ελέγχουν οί άντρες, πράγμα πού τό κάνουν αιώνας, λέγοντας τί άκριβώς επιτρέπεται νά κάνουν οί γυναίκες, και πώς. Καί μέσα σ' αυτή τή διαστρεβλωμένη κουλτούρα, κάθε μία από μάς έχει τήν προσωπική της ιστορία. Όπως και οί έτεροφυλόφιλες φεμινίστριες, έτσι και μεις έχουμε ξεκαθαρισμένο στό μυαλό μας ότι ή έτεροφυλοφιλία όπως εξασκεείται στην κοινωνία μας είναι ένα στρατηγικό μέρος του συστήματος πού πάντα θά ώφελεί τούς άντρες. Η ρομαντική αγάπη, ή νομοθεσία για τό δέσιμο των ζευγαριών, ή άνατροφή των παιδιών μέσα στην κλειστή οικογένεια, όλα αυτά είναι δεμένα μεταξύ τους κατά τέτοιο τρόπο ώστε νά καταπιέζουν τίς γυναίκες. Η αιτία πού ό περισσότερος κόσμος βλέπει όλο τό σύστημα σαν «όμαλό», άκόμα και «φυσικό», είναι ή έτεροφυλοφιλία — μία ιδέα πού για τούς περισσότερους ανθρώπους είναι τόσο βαθειά έντυπωμένη ώστε ούτε καν άμφισθητείται.

Τά τελευταία χρόνια έχει άσκηθεί άρκετή πίεση στον «όμαλό» κόσμο από μερικές όμοφυλόφιλες ομάδες, του τύπου. «Κοιτάχτε, είμαστε άκριβώς τό ίδιο με σας και θέλουμε ίσα δικαιώματα». Αυτό ήταν τό βασικό στοιχείο στις καμπάνιες των όμοφυλόφιλων ρεφορμιστών. Σέ πολλά σημεία οί ζωές μας είναι ίδιες. Καί βέβαια, δέν μπορούμε νά αλλάξουμε τά πάντα, άκόμα κι άν τό θέλαμε. Έμεις οί ίδιες όμως, πιστεύουμε ότι είμαστε, στην πραγματικότητα,

τα, διαφορετικές. Θέλουμε νά βρούμε τή διαφορά μας, από όπουδήποτε και άν προέρχεται, και νά τήν μελετήσουμε έτσι ώστε νά τήν καταλάβουμε με τούς δικούς μας όρους. Νομίζουμε ότι από εμάς εξαρτάται νά πούμε τό γιατί είναι σημαντική ή διαφορά μας, και πώς θέλουμε νά τήν χρησιμοποιήσουμε, αντί νά άφήσουμε νά μάς συμπεριλάβουν οί έτεροφυλόφιλοι στους καταπιεστικούς και άρνητικούς όρισμούς τους.

Για τίς λεσβίες φεμινίστριες δέν υπάρχει ή «σωστή γραμμή» για τό πώς φτάσαμε νά είμαστε όπως είμαστε. Στο κάτω-κάτω, δέν θέλουμε νά χάσουμε τόν καιρό μας τό λαθύρινο τής έρευνας των άτομικών ιστοριών μας. Η δυνατότητα για άλλαγή θρίσκειται μπροστά, όχι στό παρελθόν. Καί, σ' ένα βαθμό, όλες έχουμε θγει άπ' τό λαθύρινο με τήν ικανότητά μας νά δηλώνουμε άπροκάλυπτα, και σέ πείσμα όλων, τή δυνατότητα των γυναικών νά αγαπάμε άλλες γυναίκες, καθώς και τή δυνατότητα νά συμπεριλάβουμε τή σεξουαλικότητά μας μέσα σ' αυτή τήν αγάπη. Για μάς, τό «Πώς φτάσαμε ως εδώ» δέν αποτελεί μία μικρή κραυγή σύγχυσης σ' ένα σκληρό κόσμο, αλλά μία πρόκληση σέ όλους όσους πιστεύουν άκόμα ότι ή σεξουαλικότητα δέν έχει καμιά σχέση με τήν πολιτική, και ότι οί σεξουαλικές προτιμήσεις είναι ένα κληρονομικό και άμετάβλητο μέρος τής φύσης τους.

Τελειώνοντας, θά θέλαμε νά ευχαριστήσουμε όλες τίς γυναίκες πού μάς βοήθησαν νά δουλέψουμε τίς ιδέες μας και νά γράψουμε αυτό τό άρθρο.

